ALEXANDRE DUMAS

A SZAVOJAI HERCEG

I.-II. KÖTET

FRANCIA EREDETIBŐL FORDÍTOTTA:
SZINI GYULA

TARTALOM

ELSŐ KÖTET

ELSŐ FEJEZET
Mit láthatott volna az ember Hesdin-Fert város legmagasabb tornyából 1555. május 5-én délután két óra tájban.

MÁSODIK FEJEZET
A kalandorok.

HARMADIK FEJEZET
Az olvasó közelebbről megismerkedik azokkal a hősökkel, akiket az imént bemutattunk.

NEGYEDIK FEJEZET
A társaság szerződése.

ÖTÖDIK FEJEZET
Waldeck gróf.

HATODIK FEJEZET
A bíró.

HETEDIK FEJEZET
Történelem és regény.

NYOLCADIK FEJEZET
A csatlós és az apród.

KILENCEDIK FEJEZET
Leone - Leona.

TIZEDIK FEJEZET
A három hír.

TIZENEGYEDIK FEJEZET
Maraviglia Odoardo.

TIZENKETTEDIK FEJEZET
Mi történt a milánói erőd egyik börtönében 1534. november 14-éről 15-ére virradó éjszakán.

TIZENHARMADIK FEJEZET
A dél démona.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET
V. Károly megtartja fiának tett ígéretét.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET
V. Károly császár lemondása után.

MÁSODIK KÖTET

ELSŐ FEJEZET
Az udvar Franciaországban.

MÁSODIK FEJEZET
A király vadászata.

HARMADIK FEJEZET
A cannetable és a kardinális.

NEGYEDIK FEJEZET
A háború.

ÖTÖDIK FEJEZET
Az olvasó régi ismerősökkel találkozik.

HATODIK FEJEZET
Saint Quentin.

HETEDIK FEJEZET
Az admirális megtartja szavát.

NYOLCADIK FEJEZET
A kalandorok sátra.

KILENCEDIK FEJEZET
Ütközet.

TIZEDIK FEJEZET
Theligny úr.

TIZENEGYEDIK FEJEZET
A connetable ébredése.

TIZENKETTEDIK FEJEZET
Mászópróba.

ELSŐ KÖTET

ELSŐ FEJEZET
Mit láthatott volna az ember Hesdin-Fert város legmagasabb tornyából 1555. május 5-én délután két óra tájban.

Bevezetés vagy előszó nélkül olvasóinkat, akik nem röstellnek, több mint három évszázadot átugrani a múlt történetéből, be akarjuk vezetni azoknak az embereknek társaságába, akikkel meg kívánunk ismerkedni, és szemtanúivá tesszük őket az akkori eseményeknek.

1555. május 5-ét írjuk.

Franciaországban II. Henrik uralkodik.

Angolországban Tudor Mária.

V. Károly birodalma: Spanyolország, Németország, Flandria, Olaszország, Nyugat- és Kelet India, tehát a világ egy hatod részén.

A történet színhelye a kis Hesdin-Fert város környéke. Emmanuel Philibert, piemonti herceg, éppen befejezte az újraépítését ennek a kis városnak, mely az általa meghódított és földig lerombolt Hesdin-le-Vieux város helyén emelkedik. Tehát a régi Franciaországnak abba részébe utazunk, amelyet akkor Artois néven ismertek, és amelyet ma Pas de Calais megyének hívnak.

Azt mondtuk, hogy a régi Franciaország, mert Artois-t Ágost Fülöp, a saint-jean-d'acre-i és bouvines-i győző egy időre a francia királyok koronájának országaival egyesítette. Ez a tartomány 1180-ban a francia királyi család birtoka lett; 1237-ben Szent Lajos odaajándékozta öccsének, Róbertnek, azután egymás után három nő: Mahaud, I. Johanna és II. Johanna kezébe került, akik közül mindegyik más-más királyi családból származott. Margittal, II. Johanna nővérével és I. Johanna testvérével azután Artois-t Louis de Mâle gróf kapta hozományul s ennek leánya Flandria és Revers grófságokkal együtt a burgundi hercegek birtokát gyarapította vele. Merész Károly halála után Burgundi Mária, e hatalmas név és tartomány utolsó örököse, Miksához, III. Frigyes császár fiához ment nőül és lakodalmának napján Artois-t egyesítette az ausztriai ház birtokaival, melyek elnyelték, mint a tenger a beléje ömlő folyót.

Ez nagy veszteség volt Franciaországra nézve, mert Artois szép és gazdag tartomány volt. Épp ezért három év óta II. Henrik és V. Károly változó hadiszerencsével, test, test ellen, láb, láb ellen, homlok, homlok ellen küzdöttek érte; V. Károly, hogy megtartsa, II. Henrik, hogy visszaszerezze.

Ez alatt az elkeseredett harc alatt, melyben I. Ferenc fia atyjának régi ellenségével állott szemben s amelyben, mint atyjának, neki is meg volt a maga Marignan-ja és Paviája, mindegyik küzdő félnek voltak jó és rossz napjai, győzelmei és vereségei. Franciaország látta, amint V. Károly szétzüllött serege kénytelen abbahagyni Metz ostromát s azon kívül a franciák bevették Marienbourg-ot, Bouvines-t és Dinant-t. A császár, V. Károly viszont Thérouanne és Hesdin ostrománál és metz-i veresége felett való dühében, az előbbi várost felgyújtatta, az utóbbit földig leromboltatta.

Metz-et Marignan-nal hasonlítottuk össze, és cseppet sem túloztunk. Az ötvenezer gyalogosból és negyvenezer lovasból álló hadsereget megtizedelte a hideg, a betegség és tegyük hozzá, hogy Guise Ferenc herceg és a francia helyőrség bátor támadásai is. És a hadsereg hirtelen szétfoszlott, mint a pára, eloszlott, mint a füst és egyetlen nyomául annak, hogy volt, tízezer halott, kétezer átpártoló és százötven ostromágyú maradt belőle.

Ez a hadsereg annyira szétzüllött, hogy a menekülők meg sem kísérelték a védekezést. Bourbon Károly egy spanyol lovascsapatot üldözött, a csapat parancsnoka megáll, s szembelovagol az ellenséges csapat parancsnokával.

- Királyi herceg, herceg, vagy egyszerű nemes ember, - így szól hozzá, - akárki is vagy, ha dicsőségért harcolsz, keress más alkalmat! Mert ma olyan embereket ölnél meg, akik nemcsak hogy védekezni nem tudnak, hanem még ahhoz is gyengék, hogy meneküljenek.

Bourbon Károly visszadugta kardját hüvelyébe és megparancsolta embereinek, hogy ők is így tegyenek. A spanyol parancsnok és csapata folytatták a visszavonulást, és az ellenség többé nem háborgatta őket.

V. Károly korántsem volt ilyen nagylelkű. Midőn bevette Thérouanne-t, kiadta a parancsot, hogy szabad rablást kell megengedni a zsoldosoknak, s a várost földig le kell rombolni, s hogy ne csak a világi épületeket bontsák le, hanem a templomokat, a kolostorokat és a kórházakat is, hogy falnak nyoma se maradjon. Attól való félelmében, hogy mégis marad kő kövön, V. Károly odahívatta Flandria és Artois lakosait, hogy a város utolsó porait is szórják el a szélbe.

A rombolásra való felhívás nem talált süket fülekre. Artois és Flandria lakosai, akiknek a thérouannei helyőrség sok kárt okozott, dorongokkal, kalapácsokkal, fejszékkel és feszítővasakkal odasiettek és a város eltűnt, mint egykor Saguntum Hannibal lépései alatt, mint Karthago Scipio leheletére.

Hesdin város ugyanolyan sorsra jutott, mint Thérouanne.

Mialatt ezek történtek, Philibert Emmanuelt kinevezték a németalföldi csapatok főparancsnokává, s ha nem is tudta megmenteni Thérouanne-t, legalább megengedték neki, hogy újra felépítse Hesdin-t.

Philibert Emmanuel néhány hónap alatt befejezte ezt az óriási munkát, és mintha csoda történt volna, vagy negyedmérföldnyire a város régi helyétől, új város keletkezett. Ez az új város, amely a mesnil-i mocsarak közt és a Canche-folyó partján feküdt, oly jól volt megerősítve, hogy még százötven évvel később is felkeltette Vauban csodálatát,[1] pedig, százötven év alatt az erődítmények építési rendszere teljesen megváltozott.

A várost alapítója Hesdin-Fert-nek nevezte el. Azt akarta, hogy a város eredete már nevében is meg legyen örökítve, miért is a Hesdin névhez ezt a négy betűt tette hozzá: F. E. R. T. Azon a fehér kereszten, amelyet a rhodusi győzelem után a német császár Szavoja tizenharmadik grófjának, Nagy Amadeusnak adományozott, ez a négy betű volt s rövidítése annak, hogy: *Fortitudo ejus Rhodum tenuit,* ami annyit jelent: *Az ő bátorsága mentette meg Rhodust*.

Ez azonban nem volt az egyetlen csoda, mely annak volt következménye, hogy kinevezték az ifjú tábornokot, akire V. Károly reábízta hadseregének vezetését. Hála annak a szigorú fegyelemnek, melyet Philibert Emmanuel meghonosított, a szerencsétlen ország, amely négy év óta a háború színhelye volt, végre fellélegzett. Philibert a legszigorúbb rendeleteket adta ki, hogy a rablást és a fosztogatást megakadályozza. Minden egyes főembertől, aki ellenkezett, rögtön elvétette fegyvereit és a főembernek a sátrában, az egész tábor szemeláttára, hosszabbrövidebb börtönbüntetést kellett leülnie. Minden egyes közlegényt, akit tetten értek, felköttetett.

Az eredmény az volt, hogy 1554-1555 telén, midőn a hadakozó felek az ellenségeskedést csaknem teljesen beszüntették, négy-öt hónap úgy telt el, hogy Artois lakói, ha összehasonlították ezt az időt a Metz ostroma és Hesdin fölépítése közti korszakkal, az aranykor vissza-

---

[1] Vauban: Híres erődépítő, XIV. Lajos francia király korában.

térését érezték. Koronként itt-ott ugyan még leégett egy-egy kastély, még kiraboltak egy-egy majorságot, vagy kifosztottak valamely házat. Ezt részben a franciák tették, akik Abbeville-t, Doulens-t és Montreuil-sur-Mer-t tartották megszállva és onnan indultak portyázásra, az ellenséges területre, másrészt a javíthatatlan fosztogatók, a német lovagok, a landsknechtek, a cseh zsoldosok, akik mind a császári hadsereghez tartoztak. Philibert Emmanuel azonban olyan eréllyel üldözte a franciákat s olyan kérlelhetetlenül ítélkezett a császáriak felett; hogy az ilyen események napról-napra ritkábban fordultak elő.

Ilyenek voltak tehát az állapotok Artois tartományban s különösen Hesdin-Fert környékén azon a napon, amelyen elbeszélésünk kezdődik, tehát 1555. május 5-én.

S ha már megismertettük olvasóinkkal ennek az országnak erkölcsi és politikai állapotait, ahhoz, hogy leírásunk teljes legyen, el kell mondanunk, mit látott abban az időben az arra utazó, mert hiszen ez a vidék, azóta, az ipar fejlődése és a kultúra hatalmas előrehaladása következtében teljesen megváltozott.

Mondjuk el, - hogy megvalósítsuk nem könnyű tervünket, melynek célja az, hogy egy letűnt korszakot életre keltsünk, - mondjuk el, mit látott volna az, az ember, aki 1555. május 5-én két óra tájban, háttal a fal felé fordulva, Hesdin-Fert legmagasabb tornyában áll. Tekintetével befogta volna a félkörű szemhatárt, mely ott kezdődött az északi domblánc végső nyúlványainál, melyek mögött Béthune városa rejtőzött el és elterjedt az utolsó déli magaslatokig, melyeknek lábánál Doulens város emelkedik.

És a toronyból a szemlélő előtt terült volna el a sűrű, sötét saint-pol-sur-ternois-i erdő, mely hegyes csúcsalakban a Canche partján ért véget. Ez a zöld szőnyeg mely, mint valami köpönyeg borult a dombok vállaira, a dombok túlsó lejtőinél szélével a Scarpe forrásait érintette; ez a folyó úgy aránylik az Escaut-hoz, mint a Saône a Rhône-hoz, vagy mint a Rajna a Moselle-hez.

Ettől az erdőtől jobbra, tehát balra a szemlélőtől, akit Hesdin-Fert legmagasabb tornyában képzeltünk, a síkság hátterében és a láthatárt szegélyező dombok alján Enchin és Fruges mezővárosok voltak láthatók. A két vásárjairól híres város körvonalait kéményeinek füstje kékes ködbe borította, mely leheletszerű fátyolként vette körül őket, s azt mutatta, hogy ennek az északra eső vidéknek lakói, bár már kora tavasz volt, még mindig nem búcsúztak el a lobogó tűztől, mely a hosszú téli napokon oly vidám és hű barátjuk volt.

E két helység előtt, mint valami őrszem, aki az erdő sűrűjéből kimert lépni, de azért tétovázik, hogy elhagyja-e az erdő szélét, csinos kis lakóház emelkedett, félig major, félig kastély, melyet a vidéken, mindenki „Park kastély” néven ismert.

Az épület kis kapujából út vezetett ki, mély aranyszínű szalagként a síkság zöld ruháját szegélyezte. Előbb egyenest haladt, azután elágazott és egyrészt Hesdin felé haladt, másrészt az erdő körül futott körben és lehetővé tette a közlekedést a Park kastély lakói és Tréveut, D’Auxy-le-Château és Nouvion-en-Ponthieu falvak lakossága közt.

A síkság, amely ettől a három helységtől Hesdin felé terült el, medencét alkotott, mely szemben volt az imént leírt síksággal. Más szóval a Saint Pol erdő medencéjétől balra feküdt, tehát jobbra a képzelt szemlélőtől, akit vezetőnknek, vagyis inkább sarkpontunknak tekintünk.

Ez a síkság volt az egész táj legfigyelemreméltóbb része, nem talajának természetes alakulása miatt, hanem azon események következtében, amelyek e percben véletlenül megelevenítették.

Míg a szemben fekvő síkságot zöldellő mezők borították, ezt teljesen V. Károly császár katonáinak tábora foglalta el.

Egész város volt ez a tábor, melynek azonban nem voltak házai, hanem sátorváros volt, amelyet árkok vettek körül és kerítések övezték.

A sátorváros közepén - mint Párizsban, a belvárosban a Nôtre Dame-templom, mint a pápai palota Avignon városában, mint az óceán tajtékzó hullámain a háromárbocos hajó, V. Károly császári sátora magaslott ki és négy sarkán négy zászló lengett, holott rendesen egy is elég, hogy az emberi dicsőségvágyat kielégítse: a császár zászlója, a spanyol zászló, Róma zászlója és Lombardia lobogója. Mert e hódítót, e derék és győzedelmes császárt, mint ahogy nevezték, négyszer koronázták meg: Toledóban, Spanyolország és az Indiák királyává, a gyémánt koronával; Aix-la-Chapelle-ban a német birodalom királyává az ezüst koronával; Bolognában római császárrá az arany koronával; s végül a vaskoronával Lombardia királyává. Midőn szembe akartak szállni akaratával, hogy Bolognában koronázzák meg, mert régi szokás szerint Rómában és Milanóban kellett volna koronázni, és midőn felmutatták előtte István pápa brévéjét, mely szerint az arany koronát sohasem szabad kivinni a Vatikánból, s midőn végül figyelmeztették Nagy Károly császár törvényére, mely megtiltja, hogy a vaskoronát elvigyék Monzából, ekkor I. Ferenc, Szolimán és Luther legyőzője dölyfösen azt felelte, hogy nem szokása a koronák után futkosni, hanem eddig azt szokta meg, hogy a koronák szaladjanak őutána.

S jól jegyezzük meg, hogy a négy zászló fölé emelkedett az ötödik, a császár saját lobogója, melyben Herkules négy oszlopa (Gibraltár) volt ábrázolva, de nem, mint azelőtt az ó-világ határait jelképezték, hanem az új-világ kapuit. Mind a négy világtáj felé meglobogtatta a szél a zászlóra felírt jelmondatot, mely rövidsége folytán még többet mondott: *Plus ultra!* (Csak tovább!)[2]

Körülbelül ötvenlépésnyi távolságra a császári sátortól a főparancsnok, Philibert Emmanuel sátora állott, mely alig különbözött a többi főember sátorától. Csak kettős zászló volt kitűzve rajta; az egyiken Szavoja címere látszott, - vörös mezőben ezüst kereszt a már megmagyarázott négy betűvel: F. E. R. T. - a másikon Emmanuel hadi zászlaján pedig, a családi címere - emberi kar, mely égnek emelkedik és lándzsákból, kardokból és pisztolyokból összeállított diadaljelvényt tart - és mellette a jelszó: *Spoliatis arma supersunt*, ami annyit jelent: „A kifosztottaknak megmaradnak fegyvereik”.

A tábor, mely fölött ez a két sátor uralkodott, négy negyedre oszlott, ezeknek közepén kanyargott a folyó, melynek partjait négy híd kötötte össze egymással.

Az első sátor negyed a németeké, a második a spanyoloké, a harmadik az angoloké volt.

A negyedikben tanyázott a tüzérség, melyet a metzi vereség óta teljesen kiegészítettek újabb ágyúkkal és újjászervezték. Thérounne és Hesdin bevételekor százötven ágyút és tizenöt mozsárágyút zsákmányoltak.

A franciáktól elvett ágyúk lafettájába a császár kedves, jelszavát vésette: *Plus ultra!*

Az ágyúk és a mozsárágyúk mögött három sorban vasládák és muníciós szekerek voltak felállítva, ezekben tartották a puskaport és a golyókat, őrök vigyáztak kezükben kivont karddal arra, hogy senki se közeledhessék a vulkánhoz, mert egyetlen szikra elég lett volna ahhoz, hogy az egész tábor fölrobbanjon.

Más őrszemek a tábor védőárkain kívül voltak felállítva.

---

[2] Ellentéte a „non plus ultrá”-nak. (Nincs tovább).

A sátortábor utcáin, melyek oly rendezettek voltak, mint valami városé, ezer meg ezer ember sürgött forgott s végezte a hadi teendőket. A nagy zűrzavart azonban a német komolyság, a spanyol büszkeség és az angol hidegvér mérsékelte.

A nap rásütött a sokféle fegyverre, melyek visszatükröztették fényét, a szél játszadozott a lobogók, hadizászlók és lengő tollak közt, s kénye-kedve szerint bontogatta ki a zászlók ragyogó színpompájú selyemlágy szövetét.

E mozgás és lárma mely a néptömegeken, mint a tenger vizének színe szokott hullámzani, feltűnő ellentétben volt az oldalt fekvő síkság nyugalmával és elhagyatottságával. Ott a nap a mezők búzatábláinak hullámzó tengerét világította meg a szél fuvallatára, érett s kevésbé érett kalászok lengeni kezdtek, s megremegtek a mezei virágok, amelyeket vörös és kék koszorúba fonnak a fiatal leányok, s fejükre helyezik őket vasárnapi díszül.

S most, miután könyvünknek első fejezetét annak szenteltük, hogy elmondjuk, mi tárult volna a Hesdin-Fert város legmagasabb tornyában álló ember szeme elé 1555. május 5-én, - szenteljük a következő fejezetet annak, hogy elbeszéljük, mi maradt volna rejtve annak az embernek szeme elől, akármilyen átható lett volna is az.

MÁSODIK FEJEZET
A kalandorok.

Ami a toronyban álló ember szeme előtt rejtve maradt volna, akármilyen átható lett volna is pillantása, az a saint-pol-sur-ternois-i erdő legsűrűbb és legsötétebb részében történt. Egy lombos fáktól eltakart és zöld repkénnyel borított barlang mélyében fontos és titkos összejövetelt tartottak. A barlangban lévő emberek biztonságára őrszem vigyázott, aki a sűrűben hasmánt feküdt a füvön, oly mozdulatlanul, mint a sok fatönk, mely körülvette. Vigyázott, hogy be nem avatott ember meg ne zavarja az értekezletet, melyen mi regényírók, mint a mágusok, akik átlátnak a falakon, olvasóinkkal együtt részt fogunk venni.

Használjuk fel erre azt a pillanatot midőn az őr, aki minket látott, félrefordította fejét, mert mellette megzörrent a haraszt, melyen egy megriadt gímszarvas törtetett keresztül. Lopózzunk észrevétlenül a barlangba, húzódjunk meg egyik kiszögellő szikla mögött, és figyeljük meg az ott történő dolgoknak minden egyes részletét.

A barlangban nyolc ember van, különböző formájúak és ruházatúak s különböző az egyéniségük, bár fegyvereik azt mutatják, hogy valamennyinek ugyanaz a foglalkozása. A fegyverek egy része náluk van, a többit a földre rakták, közel magukhoz, hogy kéznél legyenek.

Egyik közülük kőasztal mellett ül, amely tömör lábakon áll. Ez a ravasz arcú ember tintás ujjai közt tollat fog és ír valamit. A tollat tintatartóba mártja, amely szaruból készült és olyan, amilyet az íródeákok és törvényszolgák szoktak övükön hordani. Koronként két ujja közé fogja tollának hegyét, s leveszi róla a szálat, mely a rossz minőségű papírosról beleakadt. Mozdulatlanul s türelmesen, mint a réz gyertyatartó, áll mellette a másik ember, aki égő fenyőfaágat tart a kezében s nemcsak arra világít rá, aki ír, mert a fáklya lobogó és lelecsapódó lángjának fénye a szerint, amint közelebb vagy messzebb állnak, megvilágítja a másik hat cimborát is.

Az okirat kétségkívül rendkívül fontos lehet, és az egész társaság mindegyik tagját érdekelheti. Ezt könnyen ki lehet találni abból, hogy mindegyik nagy buzgósággal vesz részt az okirat fogalmazásában.

Három közülük azonban kevésbé van elfoglalva a többi ember, anyagi természetű dolgaival.

Az első: csinos fiatalember, körülbelül huszonnégy-huszonöt éves lehet, ruhája előkelő emberre vall. Bivalybőrből készült páncélt visel, amely ha nem is golyóálló, szúrás biztosan nem hatol át rajta. Azon kívül gesztenyebarna bársonyból készült kabát feszül testén és ez a kabát, bár kissé viseltes, de azért még mindig nagyon tekintélyes formájú. Ujjai válltól kezdve spanyol módra hasítékosak, tehát a legutolsó divat szerint készültek. Vagy négy ujjal lejjebb ér, mint a bivalybőr alsó széle és sok ráncával zöld posztóból való bugyogónadrágra ereszkedik. A nadrág is ugyanolyan hasítékos, mint a kabát és hatalmas csizmaszárba van dugva. A csizma elég magas ahhoz, hogy lovagláskor a lábszárakat védje, és egyúttal elég bőre van szabva, hogy ha gyalogolni kell benne, meg lehessen hajlítani a térdet benne.

Lovagunk Clément Marot egyik kördalát dúdolja, egyik kezével fekete bajuszát simítgatja, és a másikkal fésüli a haját, melyet valamivel hosszabbra növesztett, mint az akkori divat szerint szokták. Kétségkívül azért, hogy lágyan omló hajfürtjei göndörödésének szépségét ne csökkentse.

A második: alig harminchat éves ember. Különböző sebhelyek mindenütt annyira eléktelenítik arcát, hogy belőle lehetetlen volna életkorát kitalálni. Karja és mellének egy része meztelen és testének látható részeit nem kisebb sebek borítják, mint amelyek arcát eltorzítják. Éppen be

akarja kötözni egyik sebét, mely oly mély, hogy kilátszik belőle az egyik karizma. Szerencséjére bal karján van a seb, és ezért nem jár olyan súlyos következményekkel, mint ha jobb karján sérült volna meg. Egy vászoncsík egyik végét fogával tartja, a másik végét pedig, rászorítja és rátekeri arra a marékra való, tépésre, melyet gyapot helyett sebére rakott. A vásznat átitatta balzsammal; cigánytól tanulta ennek a készítését és azt mondja, hogy mindig meggyógyul tőle. Egyébként pedig, még csak fel sem szisszen, mert olyan érzéketlen a fájdalommal szemben, mintha karja, melynek gyógyításával van elfoglalva, tölgyfából vagy fenyőfából volna.

A harmadik: magas, szikár, negyvenéves ember, sápadt arcú és olyan külsejű, mintha valami vezeklő zarándok volna. A barlang egyik sarkában térdel, és egy rózsafüzér szemeit forgatja ujjai közt és egy tucat Pater noster-t meg egy tucat Ave-t hadar el olyan gyorsasággal, mely különösen nagy gyakorlatról tesz tanúságot. Koronként elengedi a jobb keze a rózsafüzért, hogy a mellét verhesse, és ilyenkor olyan döngés hallatszik, mint amikor a kádár kalapáccsal nagy üres hordóra üt. Alighogy a mea culpát kétszer vagy háromszor elmondta, ismét teljesen rózsafüzérjének szenteli idejét, és olyan sebesen forgatja ujjai közt, mint a barát az olvasóját, vagy mint a dervis a comboliót.

Annak a három embernek az egyénisége, akiket még ezen túl le kell írnunk, hála Istennek, nem kevésbé különböző, mint azé az öt emberé, akiket az imént felvonultattunk olvasóink szeme előtt.

A hátralevő három közül az egyik mindkét kezével reátámaszkodik arra az asztalra, amelyen a szerződés írója végzi munkáját. A támaszkodó embernek egy tollvonás sem kerüli el figyelmét, folyton szemmel kíséri a betűk dűlő és kerekülő vonalait. Ő az, aki az okirathoz, amelyet fogalmaznak, a legtöbb megjegyzést fűzi s tagadhatatlan, hogy megjegyzései, bár kissé önző szándékúak, mindig rendkívül körmönfontak és mégis - a két dolog látszólag ellentmond egymásnak - mindig világosan érthetők. A körmönfont megjegyzések szerzője negyvenöt éves és sűrű, szőke szemöldöke alól pislog ravasz tekintetű, apró szemével.

A második: a földön fekszik. Homokkövet lelt, melyen pompásan lehet kardot élesíteni és tört hegyesíteni. S most megragadja az alkalmat, hogy meghegyesítse tört hegyű tőrét, melyet a kövön dörzsöl, s e munkához bőven használja nyálát. Munka közben fogai közé, szorítja nyelvét úgy, hogy az egyik szájszögleténél kilátszik, ami azt mutatja, hogy minden figyelmét és igyekezetét ténykedésének szenteli. Mindazonáltal ez a figyelme nem annyira kizárólagos, hogy fél füllel meg ne hallhatná a tanácskozást. Ha egy-egy rész fogalmazása kedvére való, fejbólintással fejezi ki helyeslését. Ha ellenben az okirat valamelyik részének fogalmazása érzése szerint nem felel meg a jogosság kívánalmainak, vagy más okból nem találkozik helyeslésével, akkor feláll, odalép ahhoz, aki ír, tőrének hegyét odailleszti a papíroshoz, s ezt a három szót ejti ki - Bocsánat... hogy mondja? - S tőrét csak akkor veszi el, midőn a magyarázattal már teljesen meg van elégedve. Megelégedésének jeléül azután még serényebben feni tőrét, és még bőségesebben nyálazza a követ. Hála e dörzsölésnek, a csinos kis eszköz remélhetőleg csakhamar ugyanolyan hegyes lesz, mint azelőtt.

Az utolsó: - be kell vallanunk, öreg hibát követtünk el azzal, hogy ama férfiak közé soroztuk, akik az okirat fogalmazójának és a többi jelenlevőnek anyagi természetű tanácskozásaiban élénken részt vesznek, - az utolsó: hátával a barlang falának támaszkodik, lógatja karját, szemét pedig égnek emeli, vagyis inkább a nyirkos és sötét égboltozatra, amelyen a gyantás fáklyák imbolygó fénye lidércfényként ide-oda futkos; ez az utolsó, álmodozó embernek és költőnek látszik. Ugyan min tűnődik e pillanatban? Talán olyan kérdést akar megoldani, amilyet Kolumbus Kristóf és Galilei oldottak meg sikeresen rövid idővel azelőtt. Talán Dante terzinái, vagy Tasso valamelyik nyolcsoros versszakasza után kutat emlékezetében? Ezt csak

az a jó vagy gonosz lélek tudná nekünk megmagyarázni, amelyik megszállva tartja, s amelyik oly kevéssé törődik az anyagi dolgokkal, - minthogy teljesen a csak képzeletben létező dolgok szemléletébe merül el, - hogy rongyokban engedi lecsüngeni a derék költő egész ruházatát, mely nem vasból, bőrből, vagy acélból készült.

Ezek tehát e férfiak többé-kevésbé sikerült vázlatos arcképei. Írjuk most még reá mindegyik arcképre a hozzátartozó nevet.

Azt, aki a tollat forgatja, úgy hívják, hogy Prokop; normandiai születésű és olyan tanulmányokat folytatott, hogy félig-meddig jogtudós; beszédét a római jogból vett alapvető igazságokkal szokta megspékelni és Nagy Károly Kapituláréiból való idézetekkel. Attól a perctől kezdve, amelyben elkészített számunkra valamely okiratot, nyugodtan nézhetünk szembe bármely perrel. Valóban, ha ahhoz ragaszkodunk, amit ő mond, minden szava aranyat ér, csak nem mindig fér össze azzal, amit köznapi emberek „tisztesség" néven szoktak nevezni és követni. Csak egy példát akarunk megemlíteni; azt, amelyiknek következtében Prokop arra a kalandos életre adta fejét, amelyben találkozunk vele. Egy nap felkereste Prokopot I. Ferenc udvarának egyik főnemese, hogy neki és három társának jövedelmező vállalkozást ajánljon. A nemes ember tudta, hogy a király kincstárnoka aznap este fog elvinni ezer aranytallért az államkincstárból a királyi palotába. Prokopnak, és három társának tehát azt ajánlotta a nemes ember, hogy támadják meg a Saint-Paul-utca sarkán a kincstárnokot, rabolják el tőle az ezer aranytallért, és osszák el a következőképpen: ötszáz aranytallér a nemes embert illeti, aki a Place Royale-on fogja bevárni a támadókat, míg elvégezték a dolgot, s aki mint előkelő ember, az összeg felét a maga számára követeli; a másik fele Prokopé és három társáé, s ily módon mindegyik százhuszonöt tallért kap. Ebben kölcsönösen megegyeztek és a dolgot annak rendje és módja szerint el is végezték. A kincstárnokot, mint ahogy megbeszélték, kirabolták; azután meggyilkolták a szerencsétlent és beledobták a folyóba. Prokop három társa pedig, most elég vakmerő volt azt ajánlani, hogy menjenek inkább a Nôtre Dame felé, ahelyett, hogy a Place Royalera mennének és ahelyett, hogy a nemes embernek átadnák az ötszáz tallért, tartsák meg az ezer aranytallért a maguk számára. Prokop azonban figyelmeztette őket adott szavukra.

- Uraim, - mondotta komolyan, - önök elfelejtik, hogy így megszegnők szerződésünket és megrövidítenék ügyfelünket!... Lelkiismeretesen kell eljárnunk. A hercegnek (az előkelő nemes ember ugyanis herceg volt) markába leolvassuk az ötszáz tallért, mely megilleti, az elsőtől az utolsóig. De - folytatta Prokop, aki észrevette, hogy javaslata némi zúgolódást kelt - distinguamus:[3] amint a herceg zsebre tette a pénzt és elismerte, hogy becsületes emberek vagyunk, semmi sem akadályoz minket abban, hogy lesbe álljunk a Saint Jean-temetőnél, mely mellett a herceg el fog haladni. A környék arra, annyira elhagyott, hogy különösen alkalmas útonállók számára. A herceggel ugyanúgy fogunk bánni, mint a kincstárnokkal, s minthogy a Saint Jean-temető nincs messze a Szajnától, holnap reggel mindkettőt Saint-Cloudnál fogják kihalászni. Így százhuszonöt tallér helyet mindegyikünkre kétszázötven jut, mindegyikünk örülhet neki, és lelkiismeret furdalás nélkül rendelkezhet a kétszázötven tallér felett, mert a derék herceggel szemben szavunkat megtartottuk.

A javaslatot nagy lelkesedéssel elfogadták, és ahogy mondták, úgy is tettek. Prokop szerencsétlenségére azonban a négy cimbora nem vette észre, hogy a herceg, midőn sietve beledobták a folyóba, még lélegzik. A friss víz magához térítette a herceget és ahelyett, hogy Saint-Cloudig sodorta volna az áradat, mint ahogy Prokop remélte, partra vetette a sévres-i

[3] Distinguamus = tegyünk különbséget.

rakparton. Onnan pedig, a herceg gyalog folytatta útját a folyó partján a Châtelet-erődig s ott Párizs városbírójának, akit Estourville úrnak hívtak, a négy rabló olyan pontos személyleírását adta meg, hogy ezek másnap reggel jónak látták, hogy Párizst sietve elhagyják. Attól féltek, hogy törvény elé állítják őket, s akkor Prokop alapos jogi ismeretei ellenére is azt fogják elveszíteni, amitől, akármilyen nagy filozófus is az ember, nem válik meg szívesen, tudniillik az életüket.

Négy emberünk tehát vígan kereket oldott Párizsból és mindegyik más-más világtáj felé vette útját. Prokop észak felé indult. Így esett, hogy a saint-pol-sur-ternois-i barlangban van szerencsénk őt viszontlátni, amint a tollat forgatja. Látjuk, hogy barátai egyhangúlag választották meg, érdemeinek elismeréséül, és okiratot szerkeszt, amely olyan fontos, hogy mindjárt behatóbban fogunk foglalkozni vele.

Azt, aki Prokopnak világít, úgy hívják, hogy Scharfenstein Henrik. Luther tanainak méltó követője és V. Károly rossz bánásmódja, amelyben a hugenottákat részesítette, űzte őt a francia hadsereg soraiba unokaöccsével, Scharfenstein Ferenccel együtt, aki ebben a percben künn őrködik. Két óriás ember, akikről azt lehet mondani, hogy egy lélek lakozik bennük, és csak egy akarat mozgatja őket. Sokan azt állítják, hogy az egy lélek két hat öl magas testnek aligha elégséges, ők azonban nem így gondolkodnak, s meg vannak elégedve ezzel az elrendezéssel. Egyébként kevésre becsülik valamely segítség, vagy segédeszköz értékét, akár más emberek segítségét, akár valamilyen szerszámét vagy gépezetét, midőn valamilyen célt el akarnak érni. Ha céljuk az, hogy valamilyen élettelen tárgyat elmozdítsanak helyéből, akkor négy karjukkal bátran megfogják azt, s azzal a rendszerességgel és egymáshoz való alkalmazkodással dolgoznak, mely minden mozdulatukat jellemzi s olyan fáradhatatlanul, hogy az elmozdítandó tárgy helyébe feltétlenül odakerül a másik tárgy, amelyikkel fel akarják cserélni. Így cselekszenek, ahelyett, hogy - mint a mi modern tudósaink - azt kutatnák, hogy milyen erőművi eszközökkel vitette át Kleopátra hajóit a Földközi-tengerből a Vörös-tengerbe, vagy hogy Titus milyen emelődaruk segítségével emelgette azokat az óriási kőtömböket, amelyekből a Flaviusok amfiteátrumát építették. Ha arról van szó, hogy valamilyen falat megmásszanak, vagy feljussanak valamilyen magas ablakba, ahelyett, hogy mint társaik teszik nehéz létrát vinnének magukkal, - mely csak kolonc, ha vállalkozásuk sikere után el akarnak távozni, vagy amelyet bizonyítékul a tett színhelyén kénytelenek hagyni, ha balul üt ki a dolog, - ők *üres kézzel* mennek el arra helyre, ahol dolguk van. Az egyik közülük - egyre megy, hogy melyik - falhoz áll, a másik pedig, a vállára áll a társának. Ha szükséges, a fal mellett álló ember feje fölé emeli két karját, és két tenyerét úgy tartja, hogy a másik reáléphessen. Az, aki fenn áll, ugyancsak kinyújtja két karját, melyek segítségével fel tud érni tizennyolc-húsz öl magasra is s ez legtöbbször elég ahhoz, hogy valamely fal peremét vagy valamely ablak kiálló párkányát meg tudja fogni. Az ütközetben hasonló módon egyesítik testi erejüket: egymás mellett járnak egyforma lépésekkel, és míg az egyik a csapásokat méri, a másik vár. Mikor az, aki vagdalkozik belefáradt, átadja a kardot, buzogányt vagy bárdot társának s csak ezt mondja: - Rajtad a sor! - Ekkor szerepet cserélnek: aki vagdalkozott, vár, aki várt, vagdalkozik. Azon kívül mindenki ismeri, és nagyra becsüli azt a módot, ahogy vagdalkozni szoktak; de, mint mondtuk, mindenki többet tart karjuk, mint fejük erejéről és így általános a vélemény, hogy több bennük az erő, mint az ész. Ezért bízták meg az egyiket azzal, hogy künn őrködjék, a másikat pedig, azzal, hogy világítson a barlangban.

Ami azt a feketebajuszú és fürtös hajú fiatalembert illeti, aki bajuszát simogatja, és haját fésüli, úgy hívják, hogy Yvonnet, születésére nézve párizsi és szívvel-lélekkel francia. Már említett testi előnyein kívül keze és lába szembetűnő, olyan mintha női kéz és női láb volna. Ha béke van, állandóan panaszkodik. Mint az ókori szibaritát, már az is bántja, ha a rózsa szirma lehull; lusta, ha gyalogolnia kell, szédül, ha magaslatra kell felmennie, idegessé válik

már e puszta gondolattól is. Gyenge és érzékeny, mint valami fiatal leány és megköveteli, hogy legnagyobb kímélettel legyenek iránta. Nappal átkozza a pókokat, fél a békától és rosszul lesz, ha egeret lát. Arra, hogy éjjel olyan helyre menjen elkalandozni, ahol sötét van, csak az bírhatja rá, ha annyira ingerült, hogy magánkívül van. Végül - és ezt, hogy igazságosak legyünk iránta, meg kell említenünk - mindig valamilyen nagy szenvedély uralkodik felette. Ha azonban éjjelre adtak neki találkát, ijedten és remegve érkezik meg kedveséhez és megnyugtatásához olyan sok bátorító szóra, annyi hízelgésre és annyi gondos figyelemre van szükség, mint amennyiben Hero részesítette Leandert, midőn belépett hozzá a toronyba, melyet a Marmara-tenger habjai mostak körül. Igaz, hogy ha trombitaszót hall, ha a zászlót látja lengeni, Yvonnet többé nem ugyanaz az ember; teljesen megváltozik: eltűnik restsége, eltűnik szédülése, eltűnik idegessége. A fiatal leányból dühös vitéz lesz, aki üti-vágja az ellenséget, valóságos vaskörmű és acélfogú oroszlán. Az, az ember, aki azelőtt habozott, ha meredek lépcsőn kellett felmennie valamelyik szép nő hálószobájába, a harcban létrákon mászik fel, kötelekbe kapaszkodik meg, és sokszor vékony zsinegen himbálózik, hogy elsőnek érjen fel a falra. Mikor a harc véget ér, nagy gonddal megmossa kezét, arcát és más ruhát, fehérneműt vesz fel. Lassanként ismét olyan fiatalemberré válik, amilyennek e percben láttuk: bajuszát simogatja, haját fésüli, és két ujja hegyével szedi le ruhájáról a rátapadt alkalmatlan szőrszálakat.

Azt, aki bal karja izmának sebét kötözi, úgy hívják, hogy Malemort. Borús, komor kedélyű ember, akinek csak egy szenvedélye, egy szerelme, egy öröme van: a háború! Átkos szenvedély ez, mint a viszonzatlan szerelem; rövid és gyászos örömöt jelent. Mert alig ízlelte meg Malemort a vérfürdőt, vakmerő dühe miatt, mellyel az ütközetbe veti magát és vigyázatlansága miatt, amellyel nekimegy az ellenségnek, rendszerint rettenetes lándzsadöfés éri vagy borzalmas lőtt sebet kap és elterül a földön, ahol aztán iszonyúan ordít, nem a fájdalomtól, melyet sebe okoz, hanem azon való bánatában, hogy csak néző lehet, míg a többi nélküle folytatja a táncot. Szerencséjére sebei könnyen gyógyulnak, és csontjai hamar összeforrnak. E percben huszonöt seb borítja testét, tehát hárommal több, mint amennyi Caesar testén volt! S azt a reményt táplálja, hogy ha a háború tovább tart, még huszonöt sebet fog kapni, mielőtt azt a sebet ejtik rajta, mely dicsőséges pályafutásának egykor biztosan véget fog vetni.

A sovány embert, aki a barlang egyik sarkában térdel, és a rózsafüzérrel kezében imádkozik, úgy hívják, hogy Lactance. Buzgó katolikus és csak nehezen tudja elviselni, a két Scharfenstein közellétét, mert mindig attól fél, hogy őt is megfertőzi az eretnekség szelleme. Mestersége arra kényszeríti, hogy Jézus Krisztus nevében testvérei ellen harcoljon, és olyan sokat megöljön közülük, amennyit csak lehet, miért is nem győz eleget vezekelni, hogy bűnbocsánatot nyerjen tetteiért, melyekre a kegyetlen sors kényszerítette. Kámzsaszerű szőrös ruháját ing vagy mellény nélkül meztelen testén viseli, s a ruhája páncélinggel van bélelve, de néha a ruha szövete válik béléssé, a páncélingből pedig, kabát lesz. Mert ütközetekben kívül viseli a páncélinget, mely akkor mellvértül szolgál neki, ütközet után azonban alul hordja a páncélt, amely most vezeklő ruháját egészíti ki. Végül is annak, akit Lactance öl meg, van némi vigasza, mert aki e szent ember kezétől hal meg, biztos lehet benne, hogy elég imát mondanak majd érte. A legutóbbi csetepatéban két spanyolt és egy angolt ölt meg és az értük mondandó imákkal még hátralékban van. Mert az angolért, aki eretnek volt, nem elég a *De profundis*-t elmondania, hanem még számos *Pater noster* és *Ave* is szükséges és ezért Lactance reábízza társaira, hogy intézzék el helyette a hívságos földi dolgokat, hogy ő ez alatt imádkozhassék. Csak ha számadását elvégezte az éggel, fog ismét a földre leszállni, akkor majd elmondja megjegyzéseit Prokopnak és az okiraton levő jegyzetek és törlések alá, oda fogja írni nevét, mert ezek miatt később nem szólalhatna fel.

Azt az embert, aki mindkét kezével az asztalra támaszkodik és Lactance-szal teljes ellentétben, Prokop minden tollvonását lankadatlan figyelemmel kíséri, úgy hívják, hogy Maldent. Noyonban született és atyja Mans-ból, anyja pedig, Picardiából származott. Fiatalkorában tékozló és esztelen életmódot folytatott, de most, midőn az érettebb férfikort elérte, helyre akarja hozni, amit elmulasztott és igyekszik anyagi gondjaival törődni. Számtalan kalandon esett keresztül és kalandjait olyan ártatlan ábrázattal mondja el, hogy az ember kedvesnek találja őket. El kell azonban mondanunk, hogy ez az ártatlansága rögtön eltűnik, midőn Prokoppal valamilyen jogi kérdésen hajba kap. Ilyenkor megismétlődik a két Gaspard-ról szóló legenda, melynek mintha csak ők volnának a megelevenedett hősei, az egyik mans-i, a másik normandiai ember lévén. Egyébként Maldent bátran méri, és bátran viseli el a kardcsapásokat, és bár koránt sincs akkora ereje, mint Scharfenstein Henriknek vagy Ferencnek, akkora a bátorsága, mint Yvonnet-nek, nem olyan heves, mint Malemort, épp ezért szükség esetén olyan bajtárs, akire számítani lehet, és aki barátját sohasem hagyja cserben.

Azt az embert, aki tőrét élesíti, hegyesíti, és ujja hegyével vizsgálja, hogy elég jó-e már, úgy hívják, hogy Pilletrousse. Igazi kalandor. Egymás után szolgálta a spanyolokat és az angolokat. Az angolok azonban túlságosan sokat alkusznak, a spanyolok pedig, nem fizetnek. Ezért elhatározta, hogy a saját számlájára fog harcolni. Pilletrousse a nagy országutakon csatangol. Ezeken a nagy közlekedő utakon főleg éjszaka, mindenféle nemzetiségű rabló, tanyázik. - Pilletrousse pille les pillards, - szokta mondani és ez a szójáték annyit jelent: „Pilletrousse a rablókat rabolja ki.” Csak a franciákat kíméli, mert úgyszólván honfitársai, - Pilletrousse provencei ember lévén. Pilletrousse azon kívül még jószívű is: ha szegény honfitársával találkozik, megsegíti, ha gyenge, pártfogásába veszi, ha beteg, ápolja. Ha pedig igazi honfitársára lel, vagyis olyan emberre, aki a Viso-hegység és a Rhône torkolata, Comtat és Fréjus közt lévő vidéken született, akkor ennek a földijének Pilletrousse testtel és lélekkel rendelkezésére áll, vérét és pénzét is kész áldozni érte, - mennydörgés adta! - ilyenkor Pilletrousse olyannak tekinti magát, mint aki örök hálára van kötelezve honfitársa iránt.

Az utolsót, a kilencediket, aki a falhoz támaszkodik, lecsüggeszti karját, és égnek emeli szemét, úgy hívják, hogy Fracasso. Mint már mondtuk, álmodozó ember és költő. Távolról sem hasonlít Yvonnet-re, aki fél a sötétségtől, mert Fracasso a szép csillagos éjszakákat szereti. Szereti a folyók meredek partjait, szereti a tenger zátonyos partvidékét. Szerencsétlenségére nem követheti hajlamait, hanem kénytelen mindenhova követni a francia hadsereget, - mert bár olasz, II. Henrik ügyének szentelte kardját - de hiszen ez nem tesz semmit! A költőt minden meg tudja ihletni; az álmodozó ember mindenütt tud álmodozni. Csakhogy az álmodozók és a költők szórakozott emberek s a szórakozottság azon a pályán, melyet Fracasso választott, végzetes tulajdonság. Fracasso gyakran a harc hevében megáll, hogy a harsogó kürt hangját hallgassa, hogy a tovaszálló felhőt nézze, vagy valamilyen szép fegyveres mérkőzést nézzen, mely előtte folyik. Ekkor az ellenség, mellyel Fracasso szemben áll, felhasználja szórakozottságát, hogy kénye-kedve szerint lecsaphasson reá; az azután felriasztja álmodozásából az álmodozót, s elkergeti a költő ihletét. Rosszul jár az ellenség, ha könnyen le is tudott csapni Fracassora, de rosszul végezte dolgát és Fracasso nem kábult el az ütéstől. Ilyenkor Fracasso megtorolja a dolgot, nem azért, hogy bosszút álljon a vágásért, amelyet kapott, hanem hogy megbüntesse azt a szemtelen embert, aki őt leráncigálta a hetedik égből, ahová a képzelete tarka szárnyain felemelkedett. És most, midőn az isteni vak költő, Homérosz módjára felsoroltuk kalandorainkat, - akik közül néhány nem lesz teljesen ismeretlen ama barátaink előtt, akik *Ascanio*-t és a *Két Dianá*-t olvasták - mondjuk el, hogy milyen véletlen egyesítette őket ebben a barlangban, és hogy mit tartalmaz az a titokzatos okirat, melynek fogalmazására oly nagy gondot fordítanak.

HARMADIK FEJEZET
Az olvasó közelebbről megismerkedik azokkal a hősökkel, akiket az imént bemutattunk.

Ugyanaznap, tehát 1555. május 5-én korán reggel négy emberből álló kis csoport hagyta el Doulens városát. A négy ember a helyőrséghez látszott tartozni és akkor sompolyogtak ki az arras-i kapun, midőn ez még csak félig volt kitárva.

Mind a négy ember nagy köpönyegbe volt burkolva, mely épp úgy szolgálhatott fegyvereik elrejtésére, mint arra, hogy védje őket a délkeleti szél ellen és a kis Anthie-patak mentén haladtak felfelé a lehető legnagyobb elővigyázattal, egészen a patak forrásáig. Innen pedig, elérkeztek addig a dombláncig, amelyről már többször volt szó s ugyanolyan elővigyázattal folytatták útjukat a domblánc nyugati lejtőinél és kétórai menetelés után végre megérkeztek a saint-pol-sur-ternois-i erdő szélére. Itt a négy ember közül az egyik, aki legjobban látszott ismerni a környéket, átvette a kis csoport vezetését. Amint előrehaladt, egy-egy fáról, mely lehullott lombjai, vagy letöredezett ágai révén kirítt a többi közül, igyekezett tájékozódni, majd valamely szikla vagy víztócsa mutatta meg neki az utat. S végre anélkül, hogy útközben sokat habozott volna, elérkezett bejáratához annak a barlangnak, amelybe az előző fejezet elején olvasóinkat bevezettük.

Itt azután, jelt adott társainak, hogy kis ideig várjanak, némi nyugtalansággal nézegetett a gyepre, mely itt-ott le volt taposva s vizsgálgatta a fák ágait, melyeken néhol friss törés nyomát vélte észrevenni. Majd pedig hasra feküdt s úgy csúszott előre, mint a kígyó és eltűnt a barlang belsejében.

Társai, akik künn maradtak, nemsokára hallották felharsanni hangját, de a hang nem úgy csengett, hogy nyugtalanságot keltett volna bennük. A vezető megvizsgálta a barlang belsejét, s minthogy az, csendesnek és elhagyottnak látszott, mert hiszen háromszori hangos kiáltására is csak a visszhang felelt a barlang mélyéből, visszasietett a kijárathoz és jelt adott a várakozóknak, hogy követhetik.

A vezetőt három társa követte, útközben néhány könnyen elhárítható akadályon hatoltak át és elértek a barlang földalatti mélyébe.

- Ah! - mormogta az, aki olyan ügyesen vezette társait és megkönnyebbülve lélegzett fel, - *tandem ad terminum eamus!*

- Ami annyit tesz?... - kérdezte a másik három kalandor közül az egyik, olyan kiejtéssel, amely határozottan arra vallott, hogy picardiai.

- Annyit tesz kedves Maldent barátom, hogy közeledünk célunkhoz, vagyis inkább, hogy egészen közel vagyunk földerítő utunk végéhez.

- Bocsánat, Prokop úr, - mondotta egy másik kalandor, de én nem értettem meg jól... és te, Henrik?

- Én sem értettem.

- S mi az ördögnek akarnak megérteni? - felelte Prokop, mert olvasóink már bizonyára kitalálták, hogy jogtudósunk volt az, akit Scharfenstein Ferenc ónémet kiejtésével így szólított meg. - Mindenekelőtt arra van szükség, hogy Maldent és én megértsük egymást, nem elég az?

- Ja! - felelte a két Scharfenstein nagy bölcsen, csak arra van szükség.

- Így hát, - mondotta Prokop - üljünk le, együnk egy harapást, igyunk egy kortyot, hogy az idő jobban teljék, s ez alatt meg fogom magyarázni tervemet mindnyájuknak.

- Ja, ja! - mondotta Scharfenstein Ferenc, - együnk egy harapást, igyunk egy kortyot, s az alatt ő meg fogja magyarázni nekünk a tervet.

A kalandorok körülnéztek, s minthogy szemük hozzászokott a sötétséghez, mely a barlang belsejében sokkal nagyobb volt, mint a bejáratnál, három nagy, követ vettek észre, amelyeket közel toltak egymáshoz, hogy bizalmasabban beszélgethessenek.

Negyedik követ nem tudtak lelni, s azért Scharfenstein Henrik udvariasan átengedte a magáét Prokopnak, akinek nem volt ülőhelye, de Prokop ugyanolyan előzékenyen megköszönte, földre terítette köpönyegét és reáheveredett.

Azután levették a tarisznyákat, melyeket a két óriás hordozott, ezeknek vállairól és kenyeret, hideg húst és bort szedtek elő a tarisznyákból. A kalandorok félkörben ültek egymás mellett, s az ételeket a félkör középpontjába tették, Prokop pedig a félkörben húzott sugárként terült el a földön. Ezután nekiláttak a rögtönzött reggelinek, olyan mohósággal, mely mutatta, hogy a reggeli séta jó hatással volt a kenyeres pajtások étvágyára.

Tíz percig csak a rágó állkapcsok mozgásának zaját lehetett hallani, mely zaj olyan ütemszerű pontossággal ismétlődött, mintha valamilyen szabályszerűen működő gépezettől eredt volna. Felfalták a kenyeret, a húst és még a csontjait is összerágták annak a sült baromfinak, amelyet a szomszédos majorból kölcsönöztek, s amely a reggeli legízletesebb része volt.

Maldent volt az első, akinek megjött a szava.

- Úgy mondtad, kedves Prokop, hogy mialatt eszünk egy harapást, meg fogod magyarázni tervedet... A reggelinek több mint felét már elfogyasztottuk, legalábbis én elfogyasztottam a magam részének felét. Kezd hát el a magyarázatot. Hallgatlak.

- Ja, - mondotta Scharfenstein Ferenc teli szájjal, - hallgatjuk.

- Nos?

- Nos, hát a dolog a következőkép áll... *ecce res judicanda...* mint ahogy az igazságügyi palotában mondják.

- Csend legyen, a két Schartfenstein hallgasson! - szólt Maldent.

- Én egy szót sem szóltam, - felelte Ferenc.

- Én sem, - mondotta Henrik.

- Úgy rémlett, mintha hallanám...

- Nekem is, - mondotta Prokop.

- Jó. Hát akkor talán rókát zavartunk el búvóhelyéről... szaporán Prokop, szaporán!

- Nos hát! Ismétlem, a dolog így áll: negyedmérföldnyire innen csinos kis major van...

- Kastélyt ígértél, - jegyezte meg Maldent.

- Óh, Istenem! - micsoda aggályaid vannak Maldent - mondotta Prokop. - Nos, jól van, helyreigazítom, amit mondtam, negyedmérföldnyire innen csinos kis kastély van.

- Major vagy kastély, az mindegy, fődolog, hogy tenni lehessen ott valamit.

- Bravó, Henrik, ez már okos beszéd! De ez az ördöngős Maldent olyan szőrszálhasogató, mint valami ügyész... Folytatom.

- Hát folytassa, - mondotta Scharfenstein Ferenc.

- Negyedmérföldnyire innen csinos kis vidéki ház van, amelyben csak a tulajdonos lakik, egy férfiszolgájával és egy nőcselédjével. Igaz, hogy a gazdatisztje és az emberei közelben laknak.

- Összesen hányan vannak? - kérdezte Henrik.

- Körülbelül tízen - felelte Prokop.

- Magunkra vállaljuk ezt a tíz embert... ugye kedves unokaöcsém?

- Ja, nagybátyám, - felelte Scharfenstein Ferenc lakonikusan, mint valami spártai.

- Nos, - folytatta Prokop - tervem ez: Bevárjuk itt, míg beesteledik, addig eszünk, iszogatunk, és történeteket mesélünk egymásnak.

- Mindenekfelett iszunk és eszünk - mondotta Scharfenstein Ferenc.

- Amint leszáll az est, - folytatta Prokop - zajtalanul, mint ahogy jöttünk, elmegyünk innen egészen az erdő széléig, az erdő széléről egy csapáson, amelyet jól ismerek, a falakig osonunk. Mikor elértük a falat, Ferenc nagybátyjának vállára áll, vagy Henriket tartja vállain az unokaöccse, amelyik tehát a másik vállán áll, átveti magát a falon, és gyorsan ki fogja nyitni az ajtót nekünk. Ha az ajtó kinyílt, - érted Maldent? - ha az ajtó kinyílt, - a két Scharfenstein érti a dolgot? - ha az ajtó kinyílt... belépünk!

- Remélem, nem mi nélkülünk! - mondotta a kalandorok mögött kétlépésnyiről valaki olyan hangon, hogy nemcsak Prokop, nemcsak Maldent, hanem még a két óriás is megremegett tőle.

- Árulás, - kiáltotta Prokop, talpra ugrott és egy lépést hátralépett.

- Árulás! - kiáltotta Maldent és belebámult a sötétségbe, hogy lásson valamit, de helyén maradt.

- Árulás! - kiáltotta egyszerre a két Scharfenstein, mindketten kardot rántottak és egy lépést előre léptek.

- Ah, ütközet? - mondotta ugyanaz a hang, - ütközetre készülnek... Nos hát, legyen. Hozzám Lactance, hozzám Fracasso! Hozzám Malemort!

Háromszoros ordítás hangzott fel a barlang mélyében; annak jeléül, hogy akiket a hang szólított, készek engedelmeskedni.

- Egy pillanatig várjanak, egy pillanatig, Pilletrousse! - mondotta Prokop, aki hangjáról felismerte a negyedik kalandort, - az ördögbe is! Nem vagyunk törökök vagy cigányok, hogy koromsötétségben öldököljük egymást, anélkül, hogy megkíséreltük volna a megegyezést. Gyújtson világot mindegyikünk a maga számára, hogy egymás szemébe nézhessünk, hogy tudhassuk, kivel van dolgunk, s hogy ha lehet, hát egyezzünk meg... és ha nem tudunk megegyezni, nos, jól van, akkor verekedjünk!

- Előbb verekedjünk, - mondotta egy komor hang a barlang mélyében s úgy hangzott, mintha a pokolból jött volna.

- Csend, Malemort! - mondotta Pilletrousse, - azt hiszem, hogy Prokop nagyon elfogadható ajánlatot tesz. Mit szólsz hozzá Lactance? Mi a te véleményed Fracasso?

- Azt mondom, - felelte Lactance, - hogy ha ez az ajánlat megmentheti egyik testvérünk életét, akkor feltétlenül elfogadom.

- Pedig költői szépségű dolog lett volna verekedni a barlangban, mely egyúttal az elesettek sírboltjául szolgálhatna. Minthogy azonban életbevágó érdekeinket nem szabad feláldozni a költészetért, - folytatta mélabúsan Fracasso, - csatlakozom Pilletrousse és Lactance véleményéhez.

- Én jómagam pedig, verekedni akarok! - bömbölte Malemort.

- Nézd csak, Malemort, kösd be a karodat és hagyj minket békében, - mondotta Pilletrousse. - Hárman vagyunk ellened és Prokop, aki jogász, megmondhatja neked, hogy háromnak egy ellen mindig igaza van.

Malemort sajnálkozva felsóhajtott, mert kénytelen elszalasztani ilyen jó alkalmat, hogy újabb sebet kaphasson, de megfogadta azt a tanácsot, melyet Pilletrousse adott neki az imént, ha nem is szívesen vetette magát alá a többség döntésének.

Ez alatt Lactance is és Maldent is tüzet csiholtak az acélon, s minthogy mindkét csoport emberei számítottak arra az esetre, mikor szükség lesz majd reá, hogy tisztán lássanak, egyszerre két szurokkal bevont és kóccal körültekert fenyőfafáklya lobogott fel s lángjaik bevilágították a barlangot és látogatóit.

Az előbbit már kikutattuk, s az utóbbiakkal már megismerkedtünk, nincs tehát szükség reá, hogy a színhelyet leírjuk, és a szereplőket sem kell felsorolnunk, csak azt kell leírnunk s megmagyaráznunk, hogy hogyan voltak elhelyezkedve.

A barlang mélyében Malemort, Pilletrousse, Lactance és Fracasso állottak.

Elöl pedig a két Scharfenstein, Maldent és Prokop.

Pilletrousse megmaradt azon a helyen, ameddig előrehaladt s mögötte Malemort kezei szorultak ökölbe a dühtől; Malemort közelében Lactance állott fáklyával és igyekezett csillapítani harcias cimboráját. Fracasso letérdelt, mint Agis Leonidas sírján s ugyanúgy szorosabbra fűzte sarujának szíjait, hogy készen legyen a harcra, ámbár a békét áhította.

A szemben lévő oldalon, mint ahogy mondottuk, a két Scharfenstein állott előőrsök módjára; mögöttük egy lépésnyi távolságra Maldent s ennek háta mögött egy lépésnyire Prokop.

A két fáklya körös-körül bevilágította a barlangot. Csak a bejárat közelében maradt félhomályban egyetlen mélyedés, amelyben egy csomó haraszt volt felhalmozva. Kétségkívül azért, hogy annak a jövőbeli remetének az ágya legyen, akinek majd kedve kerekedik itt lakni a félhomályban.

A barlang bejáratánál beesett a nappali fény, de halvány sugarai hiába igyekeztek megküzdeni a fáklyák vérvörösen világító lángjával.

Mindez komor, harcias látvány volt s kiválóan alkalmas lett volna arra, hogy valamilyen modern dráma színpadi díszletét ábrázolja.

Kalandoraink jórészt ismerték már egymást. Látták már egymást munkában a csatatéren, igaz, hogy akkor a közös ellenség ellen küzdöttek s nem egymást akarták megölni.

Bármennyire nem ismerte is szívük a félelmet, magában mindegyik igyekezett számot vetni önmagával és a helyzettel.

Azonban az, aki hideg ésszel és pártatlanul mérlegelte, hogy milyen csapásokat lehet itt mérni, és milyeneket lehet kapni, kétségkívül Prokop volt, a jogtudós.

Ezért az ellenfelek felé közeledett, de anélkül, hogy átlépte volna azt a határvonalat, ahol a két Scharfenstein állott.

- Uraim, - mondotta, - közös megegyezéssel azt kívántuk, hogy lássuk egymást és látjuk egymást... már ez is valami, mert ha lát az ember, mérlegelheti az esélyeket. Négyen vagyunk négy ellen, de a mi oldalunkon ez a két úr áll... (és Prokop Scharfenstein Henrikre és Ferencre mutatott), ami arra jogosít, hogy azt mondjam, mi úgyszólván nyolcan vagyunk négy ellen.

Erre a megfontolatlan kérkedésre Pilletrousse, Malemort, Lactance és Fracasso nemcsak megbotránkozva kiáltottak fel, hanem kardjaik is kirepültek hüvelyükből.

Prokop észrevette, hogy eltért szokott ügyességétől és hogy elhamarkodva beszélt.

Igyekezett tehát a dolgot jó mederbe terelni.

- Uraim, - mondotta, - nem azt állítom, hogy biztos a győzelem, ha nyolcan vannak négy ellen, ha ezt a négyet úgy hívják, hogy Pilletrousse, Malemort, Lactance és Fracasso...

Ez a - hogy úgy mondjuk - utóirat, úgy látszik, kissé lecsillapította a kedélyeket, csak Malemort maradt süket irányában és folytatta a morgást.

- Térjünk a tárgyra! - mondotta Pilletrousse.

- Nagyon helyes, - felelte Prokop, - ad eventum festina... (siettesd a végét). Nos hát, mondottam, uram, hogy ahelyett, hogy kitennők magunkat a harc mindig bizonytalan esélyeinek, igyekezzünk valamilyen megegyezésre jutni. Tehát mi köztünk a pernek egy fajtája folyik, jacens sub judice lis est (bíró előtt van a per)! Hogyan fogjuk befejezni ezt a pert? Mindenekelőtt azáltal, hogy világosan és egyszerűen ismertetjük helyzetünket, melyből jogaink folynak. Ki az, akinek eszébe jutott, hogy az éjszaka kezébe kerítse a majort, vagy ha úgy tetszik, a kis kastélyt, melyet Park-kastély néven ismernek? Nekem és ezeknek az uraknak? Ki távozott el ma reggel Doulensből, hogy megvalósítsa ezt a tervet? Én és ezek az urak. Ki jött ide ebbe a barlangba, hogy megbeszélje az éjszakai teendőket, ismét csak én és ezek az urak. Végül ki érlelte meg a tervet, ki fejtette ki önök előtt, ki keltette fel önökben azt a vágyat, hogy csatlakozzanak a társasághoz? Ugyancsak én és ezek az urak. Feleljen erre, Pilletrousse s mondja meg, hogy valamely vállalkozás vezetése zavartalanul és akadálytalanul nem azt illeti-e, akié az elsőbbség az eszme és a kivitel tekintetében... Dixi (megmondottam)!

Pilletrousse elkezdett nevetni, Fracasso vállát vonogatta, Lactance fáklyájával integetett és Malemort ezt mormogta: Megvívunk!

- Milyen dolog készteti nevetésre, Pilletrousse? - kérdezte komolyan Prokop, s a többieket figyelemre sem méltatta s szemmel láthatólag csak azzal szándékozott tárgyalni, akik e percben kis csapata vezérének lehetett tekinteni.

- Az nevettet meg, kedves Prokop, - felelte a megszólított kalandor, - hogy milyen nagy bizalommal ismerteti velünk jogait. Azonban minden érvelése megdől akkor, ha az ön saját okoskodását folytatjuk, ön és társai... igen, igazat adok önnek abban, hogy valamely vállalkozás vezetése zavartalanul és akadálytalanul azt illeti, akié az elsőbbség az eszme és a kivitel tekintetében.

- Ah, - mondotta Prokop diadalmaskodó arckifejezéssel.

- De a következőket kell hozzáfűznöm: Önöknek tegnap jutott eszükbe, hogy a kis majort vagy kastélyt, amelyet Park-kastély néven ismernek, kezükbe kerítsék, nemde? Nos, hát nekünk többieknek, már tegnapelőtt eszünkbe jutott. Önök ma reggel elindultak Doulens-ból, hogy tervüket megvalósítsák? Mi ugyanezzel a szándékkal indultunk el tegnap este Montreuil-sur-Mer-ből. Önök egy órával ezelőtt érkeztek ebbe a barlangba? Mi már négy órával ezelőtt itt voltunk. Önök előttünk érlelték meg és fejtették ki ezt a tervet? Mi pedig még előbb megérleltük és kifejtettük. Önök az éjjel akarták a majort megtámadni? Mi ma este akartuk

kezünkbe keríteni. Tehát mi magunknak vitatjuk az eszme és a kivitel elsőbbségének jogát, azt a jogot, hogy zavartalanul és akadálytalanul hajthassuk végre vállalkozásunkat.

Azután Prokop latin szólásmódját, mellyel ez beszédjét be szokta fejezni, mímelte gúnyolódva Pilletrousse és ugyanolyan nyomatékosan s hangsúlyozva, mint a jogtudós, hozzátette: *Dixi*.

- De, - kérdezte Prokop, akit Pilletrousse érvelése kissé zavarba ejtett, - ki biztosít engem arról, hogy te igazat mondtál az imént?

- Az, hogy nemes ember mondotta! - felelte Pilletrousse.

- Jobb szeretnék más biztosítékot.

- Hát, ha úgy tetszik, a betyárbecsület!

- Hm, - szólt Prokop meggondolatlanul.

A kedélyek fel voltak izgatva. Prokopnak Pilletrousse becsületszavára vonatkozó kételyei elkeseredetté tették a három másik kalandort, mert helyt álltak Pilletroussért.

- Nos hát megvívunk! - kiáltották egyhangúlag Fracasso és Lactance.

- Igen, megvívunk! Megvívunk! Megvívunk! - üvöltötte Malemort.

- Megvívunk! Ha úgy akarják. - mondatta Prokop.

- Megvívunk! - ismételték Scharfenstein Henrik és Ferenc és vívóállásba helyezkedtek.

S minthogy mindannyian egy akaraton voltak, ki-ki kivonta kardját vagy tőrét, kezébe vette csatabárdját, vagy buzogányát, kiszemelte ellenfelét s már-már káromkodással ajkán, arcán a düh kifejezésével, kezében a halált osztó szerszámmal reá akarta magát vetni.

Hirtelen észre lehetett venni, amint a barlang bejárata melletti mélyedésben a haraszt megmozdul s a mélyedésből díszes öltözékű fiatalember lépett ki, alakja kibontakozott a sötétségből, ott termett a barlang megvilágított részében, kitárta karjait, mint Hersilia a sabin nőket ábrázoló festményen és így kiáltott:

- Le a fegyverekkel, bajtársak! Kötelezem magam, hogy mindenki megelégedésére eldöntöm ezt a vitás kérdést.

Mindenki az új jövevényre bámult, aki oly hirtelen és váratlanul lépett a színtérre s egyszerre ezt kiáltották:

- Yvonnet!

- De az ördögbe is! Honnan jössz? - kérdezték egyszerre Pilletrousse és Prokop.

- Azt ön mindjárt meg fogja tudni, - mondotta Yvonnet, - de előbb hadd tűnjenek el hüvelyükben a tőrök és a kardok!... A meztelen pengék látása megviseli az idegeimet.

A kalandorok engedelmeskedtek Malemort kivételével.

- Ugyan, ugyan, - mondotta Yvonnet és Malemort felé fordult, - mi ez, bajtárs?

- Ah, - nyöszörgött Malemort, mély sóhajjal, már sohasem adódik alkalom reá, hogy zavartalanul összemérhessük kardunkat.

S ezekkel a szavakkal kardjának pengéjét elcsüggedve és bosszankodva a felett, hogy reményében csalódott, visszadugta hüvelyébe.

NEGYEDIK FEJEZET
A társaság szerződése.

Yvonnet körülnézett s midőn észrevette, hogy a szíveket még mindig a harag uralja, de azért a kardokat és tőröket már eltették, felváltva Pilletrousse és Prokop felé fordult, akik mint tudjuk, éppen ugyanazt a tiszteletteljes kérdést intézték hozzá.

- Honnan jövök? - ismételte Yvonnet. - Istenemre mondom, szép kérdés! Abból a csomó harasztból, amelyben elbújtam, midőn láttam, hogy előbb Pilletrousse, Lactance, Malemort és Fracasso lépnek be. S nem láttam tanácsosnak kijönni onnan, midőn aztán észrevettem, hogy Prokop, Maldent és a két Scharfenstein jön utánuk.

- De mit csináltál ebben a barlangban éjszaka idején, mert mi már akkor ideérkeztünk, midőn még fel sem kelt a nap?

- Óh, mit! Az, az én titkom, - felelte Yvonnet, - s mindjárt meg fogom önöknek mondani, ha elég higgadtak lesznek, de előbb beszéljünk sürgősebb dolgokról.

Azután Yvonnet Pilletroussehoz intézte szavait:

- Így hát, kedves Pilletrousse barátom, - mondotta, - önök azzal a szándékkal jöttek, hogy rövid időre meglátogassák a majort, vagy mint ön hívja a Park-kastélyt?

- Igen, - mondotta Pilletrousse.

- S önök is? - kérdezte Yvonnet Prokoptól.

- S mi is, - felelte Prokop.

- S meg akartak verekedni, hogy megvédjék elsőbbségi jogukat?

- Meg akartunk verekedni, - mondották egyszerre Pilletrousse és Prokop.

- Pfuj! - mondotta Yvonnet, - bajtársak, franciák, vagy legalább is olyan emberek, akik Franciaország ügyét szolgálják!

- Teringettét! Azt kellett volna tennünk, mert ezek az urak nem akartak lemondani tervükről, - mondotta Prokop.

- Nem tehettünk volna mást, mert ezek az urak nem akartak tágítani, - mondotta Pilletrousse.

- Azt kellett volna tenni! Nem tehettek volna mást! - felelte Yvonnet - s utánozta annak a két embernek hanglejtését, akikkel beszélt. Azt kellett volna tenniük, hogy legyilkolják egymást, nemde? Nem tehettek volna mást, minthogy egymást mészárolják, ugyebár? S ön itt van Lactance s látta a vérfürdőre való előkészületeket s keresztényi lelke nem jajdult fel?

- Óh, igen, - mondotta Lactance, - lelkem mélyén sírtam.

- S ez az egész, amit szent vallása sugallt önnek: a siránkozás!

- Az ütközet után, - felelte Lactance, akiben Yvonnet szemrehányásai kissé felkeltették az alázatot, mert érezte a szemrehányások jogos voltát, - az ütközet után imádkoztam volna a holtakért.

- No, nézzék meg ezt az embert!

- Hát mit kellett volna tennem, hogy az ön kívánsága szerint cselekedjem, kedves Yvonnet uram?

- Eh! Istenemre mondom, azt, amit én teszek. Én, aki nem vagyok jámbor ember, szent, paternostereket rágó, mint ön. Mi lett volna az én kívánságom? Az, hogy ön a kardok és a tőrök közé vesse magát, inter gladios et enses, hogy jogtudósunk, Prokop módjára beszéljek, és hogy azzal a töredelmes ábrázattal, amely olyan jól illik önnek, azt mondja megőrült testvéreinek, amit most én fogok nekik mondani: - Bajtársak, amiben négy ember meg tud egyezni, abban nyolc is megegyezhet! Ha az első egyezkedésnek nem lett meg a kívánt eredménye, akkor megkíséreljük másodszor! Az emberek azért élnek, hogy az élet rögös útjain kölcsönösen támogassák egymást s nem azért, hogy követ tegyenek egymás lába elé, azokon az utakon, amelyeken úgyis olyan nehéz haladni. Ahelyett, hogy pártokra szakadoznánk, egyesüljünk: amit négyen csak nagy kockázattal tudunk megkísérelni, azt nyolcan csaknem minden veszély nélkül véghezvisszük. Gyűlöletünket, tőreinket, kardjainkat őrizzük meg az ellenség számára, és a többieket csak jó szavakkal illessük, és jó bánásmódban részesítsük. Isten, aki Franciaországot védelmezi, mosolyogni fog testvéri egyesülésünkre, mikor nincs sürgősebb dolga, és áldását küldi majd reá! Ezt kellett volna, hogy mondja, kedves Lactance s ezt nem mondotta.

- Ez igaz, - felelte Lactance s mellét verte, - mea culpa! mea culpa! mea maxima culpa!

Eloltotta fáklyáját, mert két fáklya felesleges volt, letérdelt és buzgón elkezdett imádkozni.

- Nos hát, én mondom el ön helyett és hozzáfűzöm: az égi jutalmat, amelyet Lactance ígért volna önöknek, én hozom el számukra, bajtársak.

- Te, Yvonnet? - mondotta Prokop, kételkedő arckifejezéssel.

- Úgy van, én... én, akinek ugyanaz az eszméje volt, mint önöknek, de jóval előbb megfogamzott bennem.

- Hogyan! - mondotta Pilletrousse, - te is, te is azon gondolkoztál, hogy meglátogasd a kastélyt, amelyre nekünk fáj a fogunk?

- Nemcsak hogy azon gondolkoztam, - felelte Yvonnet, - de meg is valósítottam szándékomat.

- Bah! - mondották az összes jelenlevők, s újra figyelemmel kísérték Yvonnet szavait.

- Bizony, ismerem az ottani viszonyokat, - felelte Yvonnet, - egy bájos kis szobaleány révén, akit úgy hívnak, hogy Gertrude, - tette hozzá, bajuszát pödörve. - A nő kész értem megtagadni apját és anyját, urát és úrnőjét... olyan lélek, akit én rontok meg...

Lactance felsóhajtott.

- S te azt mondod, hogy behatoltál a kastélyba?

- Az éjszaka onnan jöttem el. Azonban tudják, hogy mennyire ellenszenvesek előttem az ilyen éjjeli séták, különösen akkor, ha egyedül kell vállalkoznom reájuk. Ahelyett, hogy három mérföldet tettem volna meg, hogy Doulens-ba érjek el, vagy ahelyett, hogy hat mérföldet vándoroljak, hogy Abbeville vagy Montreuil-sur-Mer-be érkezzem, csak negyed mérföldet tettem meg eddig a barlangig, amelyet kis istennőmmel való első találkám óta ismerek. A sötétben tapogatózva, megtaláltam azt a harasztból való ágyat, melyről körülbelül tudtam, hogy hol van. Elhatároztam, hogy az elsővel, akivel önök közül találkozom, kora reggel közlöm tervemet és éppen el akartam aludni, midőn Pilletrousse belépett társaságával és később Prokop a magáéval. Mindegyikünk ugyanazon okból jött ide. S az ugyanarra a célra való törekvés idézte fel, mint tudják a nézeteltérést, amely csaknem a legtragikusabb módon végződött. Azt tartottam, itt az ideje, hogy közbelépjek s meg is tettem. Most azonban ezt mondom önöknek:

- Akarnak-e, ahelyett, hogy egymás ellen küzdenénk, egyesülni? Akarnak-e, ahelyett, hogy erőszakkal hatolnának be, csel által bejutni? Ahelyett, hogy szét kellene törniük a kapukat, tárt kapukra lelni? Ahelyett, hogy találomra kelljen keresgélniük az arany, a drágakövek, az ezüsttálak és evőeszközök után, akarják-e, hogy odavezessék önöket, oda, ahol azok el vannak rejtve? Ha igen, csapjanak fel, és én a maguk embere vagyok. S hogy bebizonyítsam, önöknek önzetlenségemet és hogy testvéri érzelemmel vagyok önök iránt, annak ellenére, hogy olyan nagy szolgálatot teszek önöknek, a zsákmányból csak ugyanannyit követelek, amennyiben a többiek részesülnek... S most beszéljen az, aki nálam jobb indítványt akar tenni... átadom a szót ennek és hallgatom.

A csodálkozás moraja hangzott az egybegyűltek közt. Lactance félbeszakította az imádkozást, Yvonnethez közeledett és megcsókolta Yvonnet köpönyegének szegélyét. Prokop, Pilletrousse, Maldent és Fracasso Yvonnet kezét szorongatták. A két Scharfenstein csaknem megfojtotta ölelésével. Malemort volt az egyedüli, aki a sarokban így mormogott:

- Meg fogják látni, hogy ebben a dologban egyikünket sem éri kardcsapás s a mi kardunk csapása sem ér senkit... el vagyunk átkozva!

- Nos hát, - mondotta Yvonnet, - aki már régóta álmodozott erről a testvéri egyesülésről, s aki a szerencsét, amely most oly közel volt hozzá, sietett üstökénél fogva megragadni, - nos hát, ne veszítsünk el egy pillanatot sem! Egyesültünk hát, szám szerint kilencen, akik sem Istentől, sem ördögtől nem félünk!

- Óh, igen! - vágott közbe Lactance és keresztet vetett, - mi az Istent féljük!

- Az igaz, az igaz... csak szólásmódként mondottam, Lactance... Azt akartam mondani, hogy kilencen vagyunk cimborák, akiket a véletlen egyesített...

- A gondviselés, Yvonnet! - mondotta Lactance.

- Jó, hát a gondviselés... A szerencse úgy akarta, hogy Prokop is köztünk legyen, aki jogtudós. A szerencse azt is akarta, hogy a jogtudós tintát és tollat hordjon az övén, és csaknem bizonyosan merem állítani, hogy zsebében papíros van, amely jó királyunk, II. Henrik pecsétjével van ellátva...

- Hitemre, úgy van! - mondotta Prokop, - van papírosom, és mint Yvonnet mondotta, ez szerencse.

- Akkor hát siessünk!... Készítsünk magunknak asztalt, s fogalmazzuk meg azt az okiratot, mely társaságunk szerződését tartalmazza, ez alatt egyikünk, mint őrszem az erdőben, a barlang bejáratánál arra fog ügyelni, hogy senki se zavarjon minket.

- Én megyek ki őrségre, - mondotta Malemort - és ahány spanyol, angol, vagy német kóborol az erdőben, annyi halott lesz ottan!

- Éppen ez az, aminek nem szabad megtörténnie, kedves Malemort, - mondotta Yvonnet, - mert a mi helyzetünkben, úgyszólván kétszáz lépésnyire őfelsége V. Károly haditáborától, amelyben olyan ember van, akinek annyira éles a hallása és annyira gyakorlott a szeme, mint Emmanuel Philibert-é, a szavojai hercegé, csak akkor szabad embert ölni, ha múlhatatlanul szükséges. Mégpedig azért, mert akármilyen biztos kézzel mérjük is a csapást valakire, nem mindig halálos. S ha meg nem öltük azt az embert, hát megsebesítettük. A sebesültek pedig, rettenetesen ordítanak. A sebesültek kiáltozására iderohannának, s ha az erdőt megszállnák, akkor Isten tudja, hogy mi történnék velünk! Nem, kedves Malemort, ön itt fog maradni és a két Scharfenstein közül az egyik megy ki őrségre. Mindkettő német. Ha valaki felfedezné az

őrszemet, ez könnyűszerrel Aremberg herceg landsknechtjének vagy Waldeck gróf reiterjének adhatja ki magát.

- Jobb hivatkozás: gróf Waldeck, - mondotta Scharfenstein Henrik.

- Mennyi ész rejlik ebben az óriásban, - mondotta mosolyogva Yvonnet. - Jól van, kedvesem, gróf Waldeck jobb, mert a gróf - rablólovag. Ez az, amit mondani akarsz, nemde?

- Ja, én ezt akartam mondani.

- S hogy nem fognak csodálkozni, ha egyik fosztogatót az erdőben lelik.

- Nem... legkevésbé sem fognak csodálkozni.

- Az a Scharfenstein, aki őrségre megy, óvakodjék azonban attól, hogy a fosztogató tiszteletreméltó címével a szavojai herceg kezébe kerüljön... az a fosztogatókkal szemben nem ismer tréfát.

- Bizony, - mondotta Henrik, - tegnap akasztatott fel két katonát.

- Hármat! - mondotta Ferenc.

- Nos, kettőjük közül melyik vállalja az őrséget.

- Én, - felelték egyszerre, a nagybácsi és az unokaöccse.

- Kedves barátaim, - mondotta Yvonnet, - az áldozatkészségüket a bajtársak nagyon méltányolják, de ezen a helyen egy őr is elegendő. Húzzanak tehát sorsot egymás között szalmaszálakkal... annak a számára is lesz tiszteletbeli megbízatásunk, aki itt marad a barlangban.

A két Sdharfenstein egy pillanatig tanácskozott.

- Ferencnek jó szeme és jó füle van... ő fog őrködni felettünk, - mondotta Henrik.

- Jó, akkor Ferenc menjen az őrhelyére. - Ferenc szokott nyugalmával a barlang kijárata felé indult.

- Megértetted, Ferenc, - mondotta Yvonnet, - ha a többiek fognak meg, az semmi, de ha a szavojai herceg kezébe kerülsz, hát felkötnek!

- Nem engedem megfogni magam senkitől sem, meg lehetnek nyugodva, - mondotta Ferenc.

S kiment a barlangból, hogy elfoglalja őrhelyét.

- S hol van a tiszteletbeli megbízatás? - kérdezte Henrik.

Yvonnet kivette a fáklyát Maldent kezéből és Henriknek adta oda:

- Így, - mondotta Yvonnet, - itt állj meg,... világíts Prokopnak, és ne mozdulj.

- Nem fogok mozdulni, - mondotta Henrik.

Prokop leült, kivette zsebéből papírosát, övéből tintatartóját és néhány tollat.

Már munkájánál találtuk, midőn beléptünk a saint-pol-sur-ternois-i barlangba, amely máskor oly elhagyatott volt és ezen a napon a körülmények, véletlen találkozása folytán alig tudta befogadni a sok látogatót.

Arra is rámutattunk, hogy Prokop munkája nem is volt olyan könnyű, mert arról volt szó, hogy mindannyian egyformán meg legyenek elégedve. Ennek a munkának szentelte magát tehát Prokop, ezen az emlékezetes napon, délelőtt tizenegy és délután három óra közt 1555. év május 5-én.

S mint valamely törvényjavaslatnál, amely felett megfelelő helyiségben tanácskoznak, mindegyik a saját érdekének megfelelően és szellemi képességei szerint módosításokat és toldásokat indítványozott.

A módosítások és toldások felett szavaztak, és kalandorainknak becsületére válik az a megállapításunk, hogy jogérzéssel, nyugalommal és pártatlanul adták le szavazataikat.

Vannak fonák gondolkodású emberek a törvényalkotók, a bírák és az igazságszolgáltatás arcátlan rágalmazói, akik azt állítják, hogy olyan törvénykönyv, amelyet tolvajok szerkesztettek, sokkal teljesebb és ezért sokkal igazságosabb, mint a becsületes emberek által alkotott törvénykönyv.

Sajnáljuk ezeket a vakséggal megvert embereket, éppen úgy, mint ahogy a kálvinistákat és lutheránusokat sajnáljuk tévelygéseik miatt és kérjük az Istent, hogy úgy ezeknek, mint azoknak bocsásson meg.

Végre midőn Yvonnet órája délután negyed négyet mutatott, - akármilyen ritka volt is abban az időben ilyenfajta értéktárgy e helyen meg kell állapítanunk, hogy hiú kalandorunk szerzett egy zsebórát magának, - végre, mint mondottuk, negyed négykor, Prokop felemelte fejét, félretette a tollat, két kezébe vette a papírost s midőn megelégedetten ránézett, örvendezve így kiáltott fel:

- Ah, azt hiszem, hogy ezt befejeztem, és nem rosszul fejeztem be... Exegi monumentum! (Emléket emeltem.)

Erre a kijelentésre Scharfenstein Henrik, aki fáklyáját három órán át és húsz percig mozdulatlanul tartotta, olyan mozdulatot tett, mint aki nyújtózkodni akar karjával, mert ez kezdett elfáradni. Yvonnet félbeszakította a dalolást és fáradhatatlanul pödörte a bajuszát. Malemort bekötözte bal karját, és tűvel megrögzítette a vásznat. Lactance egy utolsó *ave*-t menesztett az égbe és Maldent, aki könyökével az asztalra támaszkodott, felnézett. Pilletrousse a tőrt, amelyet eléggé meghegyesített, hüvelyébe dugta és Fracasso nagy megelégedéssel ébredt fel álmodozásából, mert szonettjét, amely felett több mint egy hónapja gondolkodott, végképp kicsiszolta.

Mind az asztalhoz közeledett tehát Scharfenstein Ferenc kivételével, aki közös érdekeik megvédését teljesen nagybátyjára bízta, és ezért még mindig a földön feküdt és őrködött húszlépésnyire a barlang bejárata előtt. Szilárdan elhatározta, hogy nemcsak cimborái felett fog híven őrködni, hanem semmi esetre sem engedi magát elfogni, legkevésbé pedig a szavojai herceg, a szigorú bíró emberei által.

- Uraim, - mondotta Prokop és megelégedett tekintettel nézett társaira, akik félkörben állták körül olyan rendben, amely felülmúlta azt, midőn a katonák sorakoznak fel tisztjük parancsára, - uraim, mind itt vannak?

- Itt! - felelték a kalandorok kórusban.

- Mind készek arra, hogy meghallgassák annak a tizennyolc szakasznak felolvasását, amely ebben a közösen megfogalmazott okiratban foglaltatik, és amelyet a társaság szerződésének nevezhetnék? Mert mi itt valóban társaságot alapítunk, szervezünk és szabályozunk.

Mindannyian igennel feleltek, Scharfenstein Henrik a maga és unokaöccse nevében felelt.

- Hallgassák tehát, - mondotta Prokop. Torkát köszörülte, köpött s így kezdte:

- Alulírottak...

- Bocsánat, - szakította félbe Lactance, - én nem tudok aláírni.

- A patvarba is! - mondotta Prokop. - Szép história! Hát majd keresztet rajzolsz alája!

- Ah! - mormogta Lactance, - akkor az én közreműködésem még áldásosabb lesz... folytassa, testvérem!

Prokop folytatta:

- Alulírottak, Prokop Chrysostomus János...

- Nem sokat teketóriázol, - mondotta Yvonnet, - magadat említed legelöl.

- Valakivel csak el kell kezdeni, - mondotta Prokop, ártatlanul.

- Jó, jó, - mondotta Maldent, - folytasd.

Prokop folytatta:

- ...Prokop Chrysostomus János, a caeni bíróság volt ügyvédje, rendkívüli ügyvéd a rhônei, cherbourgi, balognesi bíróságoknál...

- Ezer ördög! - mondotta Pilletrousse, - most nem csodálkozom felette, hogy az okirat szerkesztése három és fél óra hosszat tartott, ha mint magadnál, mindegyikünknek megemlítetted rangját és összes címeit... ellenben azon csodálkozom, hogy már befejezted!

- Nem, - mondotta Prokop, - önöknek mindannyiuknak csak egy címet adtam, mindegyiküknél egyetlen szóval, egyöntetűen jelöltem meg foglalkozásukat. Ami azonban az én személyemet illeti, úgy gondoltam, hogy mint az okirat szerkesztőjének, nemcsak illő, hogy megemlítsem hivatali rangomat és összes címeimet, hanem okvetlenül szükséges is.

- Nem bánom! - mondotta Pilletrouse.

- Gyerünk tovább! - üvöltötte Malemort, - sohasem fogjuk befejezni, ha minden szónál félbeszakítják... Jómagam szeretnék mennél előbb verekedni.

- Teringettét! - mondotta Prokop. - Nem én vagyok az, aki folytonosan félbeszakítom a beszédet, azt hiszem.

S folytatta:

- Alulírottak Prokop Chrysostomus János, stb. Maldent Honoré József, Yvonnet Viktor Félix, Lactance Cyrill Nepomuk, Malemort Caesar Hannibál, Pilletrousse Márton, Fracasso Vittorio Albani, Scharfenstein Henrik és Ferenc, - kapitányok II. Henrik király szolgálatában...

Mindannyian mosolyogtak és mormogtak, mint akiknek ezek a szavak hízelegnek és senki sem gondolt többé arra, hogy elvitassa Prokop-tól címeit és hivatali rangját, amelyekkel az okiratban saját magát felruházta. Mindegyik azzal volt elfoglalva, hogy saját magán rendbe hozza ruházatának azt a részét, amely az elismert rangot, kapitány a király szolgálatában, valamiféleképpen feltüntethette, például kardbojtját, övét, nyakkendőjét, vagy valamely rongydarabot.

Prokop várt, míg a helyeslő moraj lecsillapodik, s folytatta:

- ... a következőket határozták el.

- Bocsánat, - mondotta Maldent, - de az okirat semmis.

- Hogyan semmis? - mondotta Prokop.

- Csak egy dolgot felejtettél el az okiratodon.

- Mit?

- A dátumot.

- A dátum a végén van.

- Ah! - mondotta Maldent, - az más, azonban jobb lenne, ha elején volna.

- Az elején, vagy a végén egyre megy, - mondotta Prokop. Justinianus Institúciói határozottan ezt mondják:

„Omne actum quo tempore scriptum sit, indicato; seu initio, seu fine, ut paciscentibus libuerit.”

- Ami annyit jelent:

„Minden okiratot el kell látni dátummal, a szerződő felek tetszésük szerint a dátumot az okirat elejére, vagy a végére helyezhetik.”

- Micsoda rettenetes nyelv ez az ügyvédi nyelv, - mondotta Fracasso s mily távol áll Virgilius és Horatius latinságától!

S szerelmes tekintettel elkezdte kívülről elmondani Virgilius harmadik eclogájának verseit:

Malo me Galatea petit, lasciva puella
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.

- Csend, Fracasso! - mondotta Prokop.

- Csendben leszek, ameddig csak akarod! - felelte Fracasso, - de azért csak igaz, ha azt mondom, hogy akármilyen nagy volt is I. Justinianus császár, többre becsülöm nála második Homéroszunkat, és hogy jobb szeretném, ha én volnék a szerzője a Bucolicának, az Eclogáknak és az Aeneis-nek, mint ha én szerkesztettem volna a Digestákat, a Pandactákat, az Institutiókat és az egész Corpus juris civilist!

Ez a szóharc Fracasso és Prokop között, ilyen fontos kérdésről, bizonyára még soká tartott volna, és Isten tudja, hogy mire vezet, - ha hirtelen elfojtott kiáltásszerű hang nem hallatszott volna kívülről a barlangba, s magára nem vonja kalandoraink figyelmét.

A barlang bejáratánál nemsokára megszűnt a nappali fény s ez azt jelezte, hogy a fáklya mesterséges és rövid életű fénye és a nap elolthatatlan fénye közé át nem látszó test lépett. Végre a barlangban megjelent valamilyen lény, amelyről a félhomály és összefüggéstelen formája és mozdulatai miatt nem lehetett megmondani, hogy micsoda. A kör közepe felé tartott és a kalandorok készséggel utat engedtek neki.

Csak a fáklya fényénél lehetett felismerni, hogy az ormótlan alak Scharfenstein Ferenc, aki egy nőt tartott karjaiban. Az óriás széles tenyerével úgy lefogta a nő száját, mintha örökre elnémította volna.

Most mindenki a különös eset magyarázatát várta.

- Bajtársak! - mondotta az óriás, - itt van egy kis nő, aki a barlang bejáratánál kódorgott. Megfogtam, és itt hozom, mit kell tenni vele?

- Istenemre mondom! - mondotta Pilletrousse, - engedd el... a nő csak nem fog mind a kilencünket felfalni!

- Óh, nem félek attól, hogy mind a kilencünket felfal, - mondotta Ferenc, és szélesre nyitotta száját, amint mosolygott, - inkább én enném meg egyedül, ja wohl!

Pilletrousse felszólításához képest a nőt két lábára éppen a kör közepére állította és azután gyorsan eltávozott hátra.

A nő fiatal és szép volt és ruházatáról ítélve, a jó házban szolgáló szakácsnők tiszteletreméltó céhéhez tartozott. Ijedten körültekintett, mintha szemügyre akarta volna venni, hogy milyen társaságba jutott. Első pillantásra, az új környezetet nagyon vegyesnek találta.

Még nem hordozta körül tekintetét az egész körben, midőn szeme megakadt a legfiatalabb és legcsinosabb kalandoron:

- Óh! Yvonnet úr, - mondotta a nő, - az égre kérem, oltalmazzon, védjen meg engem!

A nő egész testében remegve karjait a fiatalember nyaka köré fonta.

- Nini! - mondotta Yvonnet, - hiszen ez Gertrud kisasszony!

A fiatal leányt keblére ölelte, hogy megnyugtassa és közben így szólt:

- Istenemre mondom, urak, friss híreket kapunk a Park-kastélyból, mert itt van e szép gyermek, aki onnan jön.

A hírek, amelyeket Yvonnet Gertrud kisasszony szájából ígért, rendkívül érdekeltek mindenkit. Kalandoraink legalább is egy pillanatra abbahagyták a társaság szerződésének olvasását, körülállták a fiatalokat, s türelmetlenül várták, míg Gertrud kisasszony izgatottsága lecsillapodik, s megengedi neki, hogy beszéljen.

ÖTÖDIK FEJEZET
Waldeck gróf.

Néhány pillanatig még csend volt s azután Gertrud kisasszony, akit Yvonne suttogva hozzáintézett szavai megnyugtattak, elkezdte elbeszélését.

Minthogy azonban ezt az elbeszélést egyrészt a még mindig uralkodó izgalom, másrészt a kalandorok kérdései gyakran félbeszakították, olvasóink számára nem volna elég világos. Tehát mi magunk fogjuk leírni a helyzetet, és a beszélő nő szavait saját elbeszélésünkkel fogjuk helyettesíteni, s a lehető legvilágosabban el fogjuk mondani azt a tragikus eseményt, amely a fiatal leányt arra kényszerítette, hogy a Park-kastélyt elhagyja, és kalandoraink körébe vezette.

Yvonnet már körülbelül két órája elhagyta a kastélyt, midőn Gertrud kisasszony, akit a szép párizsival való éjjeli beszélgetés kétségkívül kissé kifárasztott, elkezdett készülődni, hogy az ágyat elhagyja és lesiessen úrnőjéhez, aki már háromszor hívatta. Ekkor hirtelen belépett a szobába a majoros fia, aki tizenhat-tizenhét éves fiatalember volt és lélekszakadva futott oda. Azt jelentette úrnőjének, hogy egy negyven vagy ötven emberből álló csapat, melyről, fekete-sárga kardbojtjukról ítélve, azt hiszi, hogy V. Károly császár hadseregéhez tartozik, a kastély felé tart és apját, aki éppen a mezőn dolgozott, elfogta.

Philippin, aki maga is néhányszáz lépésnyire atyjától, a mezőn foglalatoskodott, látta, hogy a csapat vezére kézre kerítette atyját és apjának, valamint a katonáknak taglejtéséből kitalálta, hogy a kastélyról beszélnek. Ekkor kúszva egy ösvényig menekült, s minthogy látta, hogy a terep kedvező, és észrevétlenül el fog tudni menekülni, amilyen gyorsan csak tudott úrnőjéhez futott, hogy elmondja mi történt, s hogy az úrnőnek legyen ideje arra, hogy a teendőket megfontolja.

A kastély úrnője felkelt, az ablakhoz ment s látta, hogy a csapat valóban alig százlépésnyi távolságra van a kastélytól. A csapat körülbelül ötven emberből állott, mint Philippin helyesen jelentette és úgy látszott, hogy három ember vezényli. A három parancsnok egyikének lova mellett haladt a majoros, akinek kezei hátán össze voltak kötözve. A lovon ülő tiszt a kötél végét kezében tartotta, kétségkívül azért, hogy a majoros meg ne kísérelhesse a menekülést, vagy hogy ha megkísérli, abban a pillanatban meg lehessen akadályozni.

Ez a látvány éppenséggel nem volt megnyugtató. Mint már említettük, a lovasok, akik a kastélyt szándékoztak meglátogatni, fekete-sárga császári bojtot viseltek. A csapat élén lovagoló három vezető sisakját korona díszítette és mellvértjükön címer fénylett. Emmanuel Philibert szavojai hercegnek a rablásra és fosztogatásra vonatkozó szigorú tilalmai érvényben voltak és mindenki ismerte őket. Menekülni, különösen asszonynak nem volt lehetséges. Ezek a körülmények arra bírták az úrnőt, hogy a jövevényeket olyan barátságosan fogadja, amennyire csak lehet. Így tehát az úrnő elhagyta szobáját, lement a lépcsőn és tisztelete jeléül a vendégeket a bejárat lépcsőjének első fokán akarta bevárni.

Gertrud kisasszony félelme azonban, midőn ezeket a férfiakat megpillantotta, oly nagy volt, hogy ahelyett, hogy úrnőjének oldalán maradt volna, belekapaszkodott Philippinbe és kérlelte, mondjon számára biztos rejtekhelyet. A leány ott akart elrejtőzni, mialatt a katonák a kastélyban tartózkodnak. Philippin azután, időnként majd felkeresheti, hogy hírt hozzon neki úrnőjéről, akinek dolga, Gertrud véleménye szerint, meglehetősen rosszra fordult.

Ámbár Gertrud kisasszony egy idő óta rosszul bánt Philippinnel, aki hiába kutatta a leány megváltozott magatartásának okát és elhatározta, hogy abban az esetben, ha Gertrud kérni fogja valamire, ő ugyanolyan rideg lesz, most mégis engedett a leány kérésének és egy rejtett lépcsőn át levezette a leányt az udvarba és onnan a kertbe. Mert Gertrud kisasszony, mikor félt, még szebb volt, mint máskor, és amikor kért valamit, még csábítóbb. A kertben Philippin egy ciszterna mellett levő falmélyedésben rejtette el a leányt, ahol Philippin és atyja a kerti szerszámokat szokták tartogatni.

Nem volt valószínű, hogy a katonák, akiknek szándéka látszólag az volt, hogy a kastélyt, pincéit és éléskamráit átkutassák, olyan helyen kutassanak Gertrud után, ahol, mint Philippin tréfálkozva mondotta, csak ivóvizet lehet találni.

Gertrud kisasszony szívesen tartotta volna magánál Philippint és Philippin sem kívánt jobbat magának, mint hogy Gertrud kisasszonynál maradhasson Azonban a szép gyermek sokkal kíváncsibb volt, mint félénk. Az a vágya, hogy megtudja, mi újság, győzedelmeskedett az egyedülléttől való félelme felett.

Nagyobb biztosság kedvéért különben Philippin a ciszterna kulcsait zsebébe dugta, ami kezdetben kissé nyugtalanította Gertrud kisasszonyt, de később, midőn a dolgot megfontolta, úgy találta, hogy ez csak megnyugtató lehet.

Gertrud kisasszony visszafojtotta lélegzetét és hallgatózott az ajtónál. Hangos fegyvercsörgést hallott, lovak patáinak dobogását, katonák kiáltozását és nyerítést. Mint azonban Philippin előre megmondotta, a lárma és a nyerítés a kastély közvetlen környékére és az udvarokra szorítkozott.

A fogoly nő reszketett a türelmetlenségtől és égett a kíváncsiságtól. Többször megkísérelte, hogy kinyissa az ajtót. Ha sikerült volna kijutnia, akkor talán hallhatná, hogy mit beszélnek, s láthatná, hogy mi történik. Hallgatózhatott volna az ajtókon, és átnézhetett volna a falakon, természetesen annak a veszélynek kitéve, hogy a megszállók részéről bántalom éri.

Végre a ciszternához valaki halk lépésekkel közeledett, amilyenekkel az éjszakai ragadozók szoktak közeledni, mikor a baromfiudvar és birkaistálló körül kóborolnak. Az óvatosan a zárba tett kulcs csikordult, az ajtó lassan kinyílt, hogy gyorsan ismét becsukódjék. Philippin belépett.

- Nos? - kérdezte Gertrud, mielőtt még becsukódott az ajtó.

- Nos, úgy látszik, hogy ezek, mint a báróné előre látta, igazán tisztességes emberek! - felelte Philippin. - De még milyen tisztességes emberek! Én Istenem! Ha hallaná őket, hogy hogyan szitkozódnak és káromkodnak, akkor valóságos pogányoknak tartaná őket!

- Óh Istenem! Mit beszél nekem, Philippin úr? - kiáltotta ijedten a fiatal leány.

- Az igazságot, Gertrud kisasszony, a legtisztább igazságot, Istenemre mondom! Midőn például a prédikátor úr meg akarta pirongatni őket, azt felelték neki, hogy ha nem fogja be mindjárt a száját, arra fogják kényszeríteni, hogy úgy mondjon misét, ha fejjel lefelé felakasztják a harangkötélre. A csapat saját prédikátora, olyan szájhősfajta, aki pofaszakállt és bajuszt visel, majd átveszi tőle az egyházi teendőket, hogy minden kérdésre meg legyen a felelet.

- De hiszen akkor ezek nem valami tisztességes emberek, - mondotta Gertrud kisasszony.

- Az igaz, de még a legjobbak közöttük a németek. A legidősebbet, aki körülbelül ötvenéves ember, úgy hívják, hogy gróf Waldeck és négyezer lovas parancsnoka V. Károly őfelsége hadseregében. A másik kettő, akik közül az első körülbelül huszonnégy vagy huszonöt éves, a

második ellenben legfeljebb tizenkilenc vagy húsz, törvényes fia és fattya. A törvényes fia, szép fiatalember, arca sápadt és nagy barna szemei vannak. Haja fekete és a bajusza is. De úgy látszik, - legalább én úgy veszem észre -, hogy az apja törvényes fiát sokkal kevésbé szereti, mint fattyúgyermekét, ami különben mindennapi dolog. A törvényes fiú elég értelmes embernek látszik, míg a fattyúnál nem lehet szó észről. A fattyú veres hajú és olyan szemei vannak, mint a bagolynak. Óh, Gertrud kisasszony, ez valóságos démon! Isten őrizze önt attól, hogy találkozzék vele!... Úgy nézett a bárónéra... hogy megremegett az ember ettől a tekintettől!

- Óh, igazán? - mondotta Gertrud kisasszony, aki valóban kíváncsi volt arra, hogy milyen lehet az a tekintet, amelytől megremeg az ember.

- Óh, én Istenem, igaz, - mondotta Philippin, befejezve beszédét - és abban a pillanatban én el is hagytam valamennyit... Most vissza is kell mennem, hogy új híreket szerezzek, és ha tudok újabbat, eljövök és elmondom önnek.

- Jól van, - mondotta Gertrud, - menjen és jöjjön vissza gyorsan, de vigyázzon, ne hogy baj érje.

- Óh, legyen nyugodt kisasszony, - felelte Philippin, - mert én mindig csak két flaskóval a kezemben mutatkozom a rablók előtt, s mert tudom, hogy hol lehet számos ilyen flaskót találni, kímélettel lesznek irántam.

Philippin elhagyta a ciszternát és ismét bezárta Gertrud kisasszonyt. A leány tüstént újra azon kezdett el gondolkodni, hogy milyen szemek lehetnek azok, amelyeknek tekintetétől megremeg az ember.

Gertrud ámbár egy óra hosszat gondolkodott, nem jött tisztába a különös jelenséggel, midőn a kulcs ismét megfordult a zárban és a hírhozó belépett.

Ezúttal azonban nem olyan formája volt, mint Noé bárkájának követéé és távol volt attól, hogy olajágat tartson kezei közt.

Waldeck gróf és két fia veszélyes fenyegetésekkel és durva bánásmódjukkal arra kényszerítették a grófnét, hogy minden ékszerét, ezüstjét és a kastélyban található minden aranyát átadja nekik. Ezzel azonban nem elégedtek meg és ez első váltságdíj kifizetése után a szegény asszonyt abban a pillanatban, midőn azt hitte, hogy az előkelő és vendégszeretetét igénybe vevő rablókkal kiegyezett, megragadták, és ágyának lábához kötözték. Ugyanakkor megígérték a bárónénak, hogy két óra múlva felgyújtják a kastélyt, ha ez alatt a két óra alatt akár a saját erszényében, akár pedig barátainak erszényében kétszáz aranytallért nem talál.

Gertrud kisasszony illő módon siránkozott a kastély úrnőjének sorsa felett. Minthogy a leánynak nem volt kétszáz aranytallérja, amellyel úrnőjét megmenthette volna, igyekezett másra gondolni és azt kérdezte Philippintől, hogy mit csinál Waldeck gróf gyalázatos fattya, a veres hajú és rettenetes szemű ember.

Philippin elmondotta, hogy Waldeck fattya arra igyekszik, hogy leigya magát, amely ténykedésében apja ura a lehetőséghez képest segít neki. A fiatal Waldeck gróf az egyedüli, aki a fosztogatás és dorbézolás közepett, amennyire bírta, megőrizte hidegvérét.

A fiatal leánynak nagy kedve lett volna hozzá, hogy saját szemével győződjék meg arról, mi az a dorbézolás. A fosztogatásokat jól ismerte, mert ott volt a therouanne-i esetnél, - de a kicsapongásokról és dorbézolásokról nem volt fogalma.

Philippin megmagyarázta neki, hogy ez alatt olyan férfitársaságot kell érteni, amelynek az a célja, hogy igyék-egyék, szemérmetlen beszédeket folytasson, hogy meggyalázza a nőket, akik éppen keze ügyébe esnek.

Gertrud kisasszony kíváncsisága ez által csak fokozódott, míg valamely kevésbé bátor leányszív e leírás hallatára megbénult volna a félelemtől. A leány arra kérte Philippint, hogy engedje ki, ha csak tíz percre is. Philippin néhányszor és nagyon komolyan ismételte Gertrudnak, hogy élete forogna veszélyben. Gertrudnak tehát bele kellett törődnie abba, hogy rejtekhelyén maradjon és bevárja Philippin harmadik látogatását, mielőtt végleg határoz.

A leány azonban már Philippin visszatérése előtt határozott. Akár szépszerével, akár erőszakkal ki akart szabadulni, a kastélyba akart jutni, titkos folyosókon és rejtett lépcsőkön át akart lopózni és saját szemével akarta látni, hogy mi történik a kastélyban. A leírás akármilyen világos volt is, nem érhetett annyit, mintha saját szemével nézheti meg a dolgokat.

Midőn azután harmadszor hallotta csikorogni a kulcsot a zárban, készülődött, hogy kimegy, akármit is tesz Philippin. Amint azonban maga előtt látta a fiatalembert, félelmében visszasietett a ciszternába.

Philippin halálsápadt volt. Összefüggéstelen szavakat mormogott, szemeinek kifejezése zavart volt, mint az olyan emberé, aki éppen szomorú és borzalmas esemény tanúja volt.

Gertrud magyarázatot akart kérni tőle, de midőn látta, hogy a fiatalember mennyire elborzadt, ő is úgy érezte, hogy megmerevedik. A sápadtság, amely eddig csak Philippin orcáin látszott, most egész arcát elöntötte és ily gyors változás láttára Gertrud is elnémult. Szótlanul és a heves izgalom ellenállhatatlan erejével fogta meg a fiatalember a leány kezének csuklóját, és a kis kerti kapun át, vonta ki magával a szabad mezőre. Philippin mindig ugyanazokat a szavakat mormogta: - Halott... meggyilkolták... leszúrták tőrrel!...

Gertrud engedte, hogy Philippin vezesse. A fiatalember egy pillanatra elhagyta a leányt, hogy bezárja a kertajtót. Nem volt szükség az elővigyázatosságra, mert senki sem gondolt reá, hogy kettőjüket üldözze.

Az események annyira megrendítették Philippint, hogy amibe önkéntelenül is belekezdett, csak akkor hagyta félbe, amikor ereje elhagyta. Ez körülbelül ötszáz lépés után történt. Lélegzete elfúlt, leroskadt és olyan rekedten, mint a halállal vívódó ember, csak azokat a borzalmas szavakat ismételte, amelyeket eddig mondott:

- Halott... meggyilkolták... leszúrták tőrrel!...

Gertrud körültekintett: Alig kétszáz lépésnyire volt az erdő szélétől. A leány ismerte az erdőt és ismerte a barlangot, ez kettős rejtekhely volt. Egyébként a barlangban találkozik Yvonnet-vel.

Ámbár lelkiismerete tiltakozott az ellen, hogy szegény Philippint ájultan hagyja egyedül az árok szélén, de négy vagy öt embert látott lovon közeledni, és az emberek éppen feléje tartottak. Ezek Waldeck gróf csapatából való lovasok lehetnek. Gertrudnak egy pillanatig sem volt szabad vesztegelnie, ha el akart menekülni. Ezért az erdő felé sietett, anélkül, hogy hátratekintett volna; mint az őrült tovafutott és elfúló lélegzettel és kuszált hajjal olyan helyre ért, ahol már nem látták. Csak itt állt meg, nekitámaszkodott egy fának, hogy el ne essék és visszanézett a mezőre.

A négy vagy öt lovas odaért ahhoz a helyhez, ahol a leány Philippint hagyta. Talpra állították a fiatalembert, de midőn látták, hogy nincs jártányi ereje, egyikük maga mellé emelte a lóra és nyerge előtt keresztben maga elé fektette. Azután ellovagolt a tábor felé és társai követték.

Egyébként úgy látszott, hogy a lovasok barátságos szándékúak és Gertrud azt kezdte remélni, hogy Philippin-nel nem is történhetett volna jobb dolog, mintha irgalmas emberek kezébe kerül.

A fiatal leány, aki Philippin sorsát illetőleg megnyugodott és ismét lélegzethez jutott, újra elkezdett sietni előre és arrafelé vette útját, amerre a barlangnak kellett lennie. Gertrud azonban annyira zavarban volt, hogy nem tudta figyelemmel kísérni azokat a jeleket, amelyek után azelőtt tájékozódott. Ezért eltévedt és csak egy óra múlva állt váratlanul, véletlenül és öntudatlanul a barlang közelében, ott, ahol Scharfenstein Ferenc kezével el tudta érni.

A többit könnyen ki lehet találni: Ferenc csak az egyik kezét nyújtotta ki, hogy Gertrud derekát átfogja és ugyanakkor a leány szájára tette a másik kezét. Mint a pelyhet emelte azután fel a fiatal leányt és bevitte a barlangba. Itt a megijedt gyermeket a kalandorok csoportjának közepére állította; Gertrud midőn Yvonnet megnyugtatta, elbeszélte az imént leírt eseményeket. A kalandorok mindannyian felháborodva kiáltottak fel.

Azonban nem szabad tévednünk: A felháborodásnak nagyon önző oka volt. A kalandorok nem a rablók gyalázatosságán, nem azon háborodtak fel, hogy hogyan bántak a Park-kastély lakóival. Hanem azért voltak felháborodva, mert gróf Waldeck és fiai reggel rabolják ki azt a kastélyt, amelyet ők este szándékoztak kirabolni.

A felháborodást azután, általános kiáltozás követte és ama egyhangú határozat, hogy felfedezőútra indulnak, egyrészt, mert tudni akarták, hogy mi történt a császári tábor környékén, ahova Philippint vitték, másrészt, hogy megfigyeljék a Park-kastélyt, amelyben a Gertrud által nagy bőbeszéduséggel elmondott és félelmetes színekkel ecsetelt szomorú esemény lejátszódott.

A kalandorok felháborodása azonban nem gátolta őket az előrelátásban. Elhatározták, hogy egyikük, aki önként jelentkezik, az erdőt fogja átkutatni. Ennek az embernek azután jelentést kell tennie a helyzetről társai előtt. Biztonság kedvéért csak e kutatás eredménye után lehet elkezdeni valamit. Yvonnet vállalkozott arra, hogy átkutatja az erdőt. Különben ő volt erre a legmegfelelőbb ember, mert az erdőség minden zegét-zugát ismerte, úgy tudott futni, mint a zerge és olyan ravasz volt, mint a róka.

Gertrud hangos ellenvetésekkel igyekezett tiltakozni az ellen, hogy szerelmese ilyen veszélyes vállalkozásba fogjon. Azonban egy-két szóval tudtára adták, hogy rosszul választotta meg a pillanatot szerelmes ömlengések számára, és hogy a társaság, amelyben van, ezeket éppenséggel nem fogja méltányolni. Gertrud olyan leány volt, akinek sok természetes esze volt s megnyugodott, mert belátta, hogy kiáltozása és könnyei nemcsak a kívánt eredményt fogják elodázni, hanem rossz fordulattal is járhatnának az ő számára. Yvonnet különben halk hangon megmagyarázta neki, hogy egy kalandor kedvese sohasem engedheti át magát annyira érzelmeinek, mint egy regénybeli hercegnő és miután Gertrudot Fracasso barátja kezeire és a két Scharfenstein különös védelmére bízta, Yvonnet eltávozott a barlangból, hogy fontos megbízatásának, melyre önként vállalkozott, eleget tegyen.

Már tíz perccel később ismét cimborái előtt állott.

Az erdő üres volt és úgy látszott, hogy nem rejt veszedelmet.

A kalandorok kíváncsiságát Gertrud kisasszony elbeszélése épp úgy felcsigázta, mint ahogy Philippin jelentései felfokozták Gertrud kisasszony tudni vágyását a ciszternában. Olyan régi útonállók, mint ők voltak, azonban nem vehették tekintetbe ugyanazokat az óvatossági szabályokat, amelyek esetleg egy fiatal lány cselekvését befolyásolhatták volna. Ezért elhagyták földalatti búvóhelyüket, és a Prokop által szerkesztett társasági szerződést a hegyi manók őrizetére bízták. Felszólították Yvonnet-t, hogy álljon a csapat élére és vezetése alatt az erdő szélére mentek, nem anélkül, hogy mindegyik előbb külön meg ne nézte volna, vajon kardja vagy tőre nem rozsdásodott-e be hüvelyébe.

HATODIK FEJEZET
A bíró.

Mint már említettük, az erdő, mint valami dárdának a hegye, negyedmérföldnyi távolságra Hesdin felé terült el és az olvasóink által ismert síkságot két medencére osztotta. Abban az irányban, amelyben kalandoraink tartottak az erdő széle felé, a magas fák után sűrűség következett, amely az egymáshoz közelálló fatörzsek és az egymásra hajló ágak miatt nagyobb árnyékot terjesztett és biztosabban lehetett benne elrejtőzni. A csapat tehát az erdő széléig jutott anélkül, hogy valamilyen élőlény megpillantotta volna őket.

Körülbelül tizenöt lépésnyire az ároktól, amely az erdőt a szabad mezőtől elválasztotta, a kalandorok megálltak. Az árok szegélyezte azt az utat, amelyre olvasóink figyelmét az első fejezetben felhívtuk, és amely a Park-kastély, a császári haditábor és a szomszédos helységek közt lehetővé tette a közlekedést.

A hely jól volt megválasztva ahhoz, hogy ott rejtőzzenek el. Egy óriási tölgyfa néhány más ugyanolyan fajtájú és növésű fával ezen a helyen maradt meg, mintegy jelezni látszott, hogy milyenek voltak azok a faóriások, amelyek egykor a fejszecsapások alatt kidőltek. A fák sűrű lombozatai boltozatot alkottak az emberek feje felett, akiknek csak néhány lépést kellett előre menniük, hogy észrevétlenül megfigyelhessék az előttük elterülő síkságot.

Mindannyian egyszerre emelték fel szemüket a hatalmasra nőtt százéves fára. Yvonnet tüstént megértette, hogy még mit várnak tőle. Helybenhagyólag intett fejével és Fracassótól kis zsebkönyvet kért kölcsön, melynek lapjait könnyen ki lehetett szakítani, és amelyben még egy tiszta lap volt. A költő erre az egy lapra tette figyelmessé Yvonnet-t s kérte őt, hogy kímélje a többi lapokat, amelyek éjjeli álmodozó munkájának eredményeit tartalmazták. Yvonnet a két Scharfenstein közül az egyiket odaállította a kérges fatörzs mellé, amelyet nem tudott kezeivel átkarolni, azután az óriás összekulcsolt kezére lépett, onnan fellépett annak vállaira s így elérte a fa legalul levő ágait. A következő pillanatban lovagolva ült a hatalmas ágak egyikén, olyan fesztelenül és biztosan, mint a matróz az árboc tetején.

Gertrud nyugtalan tekintettel követte kedvesét, mialatt felkúszott. A leány azonban már megtanulta, hogy aggodalmait eltitkolja, és félelemkiáltásait elfojtsa. Egyébként, midőn a leány észrevette, hogy Yvonnet milyen fesztelenül ül le az ágon, s hogy milyen könnyen forgatja a fejét jobbra és balra, megértette, hogy eltekintve a szédüléstől, mely esetleg elfogja, nem érheti kedvesét veszély.

Yvonnet egyik kezét napellenzőül szeme elé tartotta, majd észak felé, majd dél felé nézett és úgy látszott, hogy figyelmét két különböző és egyformán figyelemreméltó dolognak szenteli.

Ezek a folytonos fejmozdulatok felkeltették a kalandorok kíváncsiságát, akik a sűrűségben elrejtőzve nem láthatták azt, amit Yvonnet a helyzet magaslatáról tudott megfigyelni.

Yvonnet megértette türelmetlenségüket, amelynek fejük emelgetésével és kérdő tekintetükkel adtak kifejezést. Még azt is meg merték tenni, hogy félhangosan felszóltak hozzá: - Mi van?

A kérdezősködők közt, akik jellel és hanggal akartak célt érni, volt Gertrud kisasszony is - és az igazság kedvéért meg kell állapítanunk, hogy a leány egyike volt a legrangosabbaknak.

Yvonnet kezével társainak olyan értelmű jelt adott, hogy néhány pillanat múlva ugyanolyan tájékozottak lesznek az eseményekről, mint ő volt abban a pillanatban. Kinyitotta Fracasso zsebkönyvét, kiszakította abból az utolsó üres lapot, és ceruzával néhány sort írt a papírosra. Azután ujjai közt összegöngyölte a papírost, nehogy a szél elvihesse és ledobta.

Minden kéz kinyúlt a papíros után, még Gertrud kicsiny fehér keze is. A papíros azonban Scharfenstein Ferenc széles markába hullott.

Az óriás vihogott a szerencsés véletlen felett és a papírost odanyújtotta szomszédjának.

- Önt éri a megtiszteltetés, Prokop úr! - mondotta, - én nem tudok franciául olvasni.

Prokop, aki nem kevésbé kíváncsi volt, mint a többi, kibontotta a papírost, és általános figyelem közepett a következőket olvasta fel:

- A Park-kastély ég.

Gróf Waldeck, két fia és negyven lovasa eltávoznak és arra az útra térnek, amely a kastélyból a császári haditáborba vezet.

- Körülbelül kétszáz lépésnyire vannak az erdő szélétől, amelyben mi rejtőzünk.

- Ennyit látok jobbra.

- Most egy másik kis csoport lovagol azon az úton, amely a haditáborból a kastélyba vezet.

- A csoport hét lovasból áll, egy parancsnok, egy csatlós, egy apród és négy katona.

- Amennyire innen meg tudom ítélni, a parancsnok Philibert Emmanuel herceg.

- A csoport tőlünk balra ugyanolyan távolságban van, mint Waldeck gróf csoportja tőlünk jobb kéz felé.

- Ha mindkét csapat egyforma gyorsasággal halad előre, akkor éppen az erdő szélénél fognak, találkozni és abban a pillanatban fognak szemben állani egymással, amelyben legkevésbé várják.

- Ha, ami nagyon valószínű, Philippin tudtára adta Emmanuel hercegnek a kastélyban történteket, akkor mindjárt nagyon különös dolog fog szemünk előtt lejátszódni.

- Vigyázat, bajtársak! Valóban a herceg az! Így végződtek Yvonnet sorai. Nehezen lehet kevés szóval többet mondani és egyszerűbben megjósolni valamely látványt, amely, ha a kalandor a személyekben és szándékaikban nem tévedett, valóban nagyon érdekfeszítőnek ígérkezett.

Az összes bajtársak óvatosan az erdő széléhez közeledtek, hogy a legnagyobb élvezettel és a lehető legkisebb veszéllyel szemléljék azt a látványt, amelyet Yvonnet jelzett előre, és amelyhez a véletlen a legjobb helyet biztosította nekik.

Ha az olvasó kalandoraink példáját akarja követni, akkor kevesebbet kell, hogy törődjünk Waldeck gróffal és fiaival, akiket már Gertrud kisasszony elbeszéléséből ismerünk, és az erdő bal szélére kell lopóznunk. Itt az Yvonnet által jelzett másik személyiséget kell szemügyre vennünk s ez nem csekélyebb, mint elbeszélésünk hőse.

Yvonnet nem tévedett. A parancsnok, aki apródja és csatlósa közt a négy emberből álló lovascsapat élén lovagolt, olyan nyugodalmasan, mintha egyszerű nappali őrjárat volnának, Emmanuel Philibert szavojai herceg volt, V. Károly császár németalföldi hadseregének főparancsnoka.

Azért volt oly könnyű őt távolról felismerni, mert mint rendesen, sisakját nyergének bal felére akasztotta, amit akár szép idő volt, akár esett az eső, sőt az ütközet közben is legtöbbször meg szokott tenni. Ezért azt beszélték a hercegről, hogy katonái, akik látták a hideggel, hőséggel és kardcsapásakkal szembeni érzéketlenségét, elnevezték *vasfejűnek*.

Abban az időben a herceg huszonhét éves, szép fiatalember volt, középtermetű, de erőteljes, nagyon rövidre nyírt hajú és magas, nyílt homlokú. Szépen ívelt szemöldöke volt, kék színű, élénk és átható szeme, egyenes orra, jól megnőtt bajusza és hegyesre nyírt álszakálla. Nyaka kissé bemélyedt vállai közé, amint ez hadakozó ősök utódjánál lenni szokott, akik sok nemzedéken át, viselték fejükön a sisakot.

Hangja végtelenül enyhén hangzott s mégis feltűnően határozott volt. Ez elég szembeötlő jelenség volt. Ez a hang veszedelmesen fenyegetővé tudott válni, anélkül, hogy magassága számba vehetően emelkedett volna. A növekvő harag a herceg beszédmódjának megfoghatatlanul mérsékelt volta miatt rejtve maradt.

Csak a herceg legszűkebb környezetének tagjai tudták, hogy milyen veszélyben forognak azok az elővigyázatlan emberek, akik a herceg haragját kihívták maguk ellen. Ez a harag azonban a herceg önuralma miatt annyira rejtve maradt, hogy mértékét és horderejét csak abban a pillanatban lehetett megítélni, midőn a herceg szemei villámokat szórtak, midőn haragja kitört, és mint a mennydörgés és a villám lecsapott a bűnösre. Mint ahogy azonban a mennydörgés és villámlás szűntével a vihar is megszűnik, és az ég kiderül, úgy a herceg arca is azután ismét nyugodt lett és barátságos, mint rendesen. Szemeinek tekintete békés és biztos lett, szája ismét mosolygott jóakaratú, fejedelmi mosolygással.

A csatlós, aki a hercegtől jobbra lovagolt, fején hordotta nyílt sisakját és fiatal, szőke ember volt, csaknem ugyanolyan termetű és korú, mint a herceg. Világoskék szemei bátorságot és büszkeséget árultak el, szőke szakálla melegebb színű volt, mint haja és orrcimpái tágak voltak, mint az oroszláné. Pelyhedző bajusza nem tudta elfedni vastag, élénk színű ajkait és arcát a sütő nap és az egészség színezték be. Minden nagy testi erőre vallott ennél az embernél. Nem, mint szokták az oldalán, hanem a hátán hordotta rettenetes hosszú kardját, amelyet két kézre kellett fogni és hosszúsága miatt a válla fölé kellett emelnie, ha le akart csapni ellenfelére. Ilyen kardot, amilyen ott mozgott és zörgött a csatlós hátán, I. Ferenc hármat tört össze a marignani csatában. A csatlós nyerge mellett elöl csatabárd függött, amelynek egyik fele éles volt, a másik tompa és három élű vashegyben végződött. Ezzel a fegyverrel egyszerre lehetett hasítani, mint a baltával, zúzni, mint a kalapáccsal és szúrni, mint a tőrrel aszerint, hogy mire volt szükség.

A herceg bal oldalán apródja lovagolt. Ez szép ifjú volt, alig 16 vagy 17 éves, kékesfekete, német módra nyírt hajú, amilyet Holbein lovagjai, vagy Raphael angyalai viselnek. Hosszú, selymes pillák árnyékolták be szemét, amely abban a más színnel össze nem hasonlítható barnából lilába átmenő színben csillogott, amilyet csak az arabok, és a szicíliaiak szemében lát az ember. Arcszíne halvány volt és oly különösen fénytelen, amelyet az olasz félsziget északi vidékein lehet látni s carrarai márványhoz hasonlított, amelynek halványsága hosszú ideig és szerelmesen szívta magába a római napsugarat. Az apród kicsiny, fehér és karcsú keze feltűnő ügyességgel, kis tuniszi lovat kormányzott, amelyen ülésül nyereg helyett takaró volt. Ez a takaró leopárd kikészített bőre volt, melynek fejében olvasztott üvegből való szemek voltak betéve. A fogak és a karmok aranyozottak voltak. Gyeplőül csak vékony selyemzsinór szolgált. Az apród egyszerű, de előkelő öltözéke fekete bársonyból való zubbony volt, amely ki volt hajtva és alóla cseresznyepiros kabátka látszott ki. A zubbony spanyolmódra szabott ujjai ki voltak vágva és alóluk fehér atlasz látszott ki. A kabátkát a csípőnél aranyöv fogta össze és az övön tőr lógott, melynek markolata egyetlen hatalmas achát volt. Az apród szépformájú lábát szattyánbőrből való csizma burkolta és a térd felett ugyanolyan bársonyból készült nadrág látszott, amilyenből a zubbony készült.

Végül az apród homlokát ugyanabból a bársonyból való kalpag árnyékolta. A kalpagot hosszú piros toll szegélyezte, amely elöl gyémánttal berakott csattal volt a kalpagra erősítve. A toll vége a szellő legcsekélyebb fordulatára kedvesen lengedezett az apród vállánál.

Új szereplőink bemutatása és leírása után térjünk vissza ismét a cselekményhez, melyet ezáltal egy pillanatra félbeszakítottunk s látni fogjuk, hogy ez most rövidebben és határozottabban fejlődik tovább.

Ez alatt, Philibert Emmanuel herceg, két társa és a kíséretében levő négy ember továbbhaladtak anélkül, hogy lovaikat jobban ösztökélték, vagy lassították volna.

Azonban amilyen mértékben közeledtek az erdő csúcsához, olyan mértékben komorult el a herceg arca, úgy látszott, mintha a herceg előre sejtette volna, hogy milyen vigasztalan látvány tárul majd szeme elé, amint túlértek az erdő csúcsán. Hirtelen mindkét csapat, amelyek mint Yvonnet előre megmondotta, egyszerre érték el az erdő csúcsát, egymással állott szemben és különös, hogy a nagyobb csapat volt az, amely előbb állott meg. Megállott, mintha hirtelen a földhöz szögezték volna és olyan meglepetés vett rajta erőt, amely szemmel láthatólag egy kis félelemmel párosult.

Anélkül, hogy testének vagy kezének mozdulatával, vagy arcvonásainak változásával elárulta volna érzelmeit, melyek abban a pillanatban uralkodtak felette, Philibert Emmanuel folytatta útját és egyenesen Waldeck gróf felé lovagolt, aki a herceget két fia közt várta be.

Tízlépésnyire a gróf előtt Philibert Emmanuel jelt adott kíséretének, amely katonás engedelmességgel és egyszerre megállt, hogy előre engedje lovagolni a herceget.

Midőn a herceg közel ért a fiatal Waldeck grófhoz, aki mint valami sánc állt a herceg és atyja közt, Philibert Emmanuel is megállította lovát.

A három nemesember tisztelgés jeléül kezét sisakjához emelte. Csakhogy Waldeck gróf törvénytelen fia, midőn kezével érintette sisakját, ugyanabban a pillanatban leengedte ennek rostélyát, mint aki kész akar lenni minden eshetőségre.

A herceg a három ember tisztelgését fedetlen fejének bólintásával viszonozta.

Azután a fiatal Waldeck grófhoz fordult és azon a kellemes hangon, mely beszédét olyan zengzetessé tette, így szólt hozzá:

- Waldeck gróf úr, ön derék és tiszteletreméltó nemes, amilyeneket én szeretek és ezért becsüli önt nagyra felséges uram és parancsolóm V. Károly is. Hosszú ideje gondolkodom azon, hogy tegyek valamit önért és éppen egy negyed órával ezelőtt kínálkozott az alkalom, amelyet megragadtam. Éppen azt a hírt kaptam, hogy egy százhúsz dzsidásból álló század, amelynek őfelsége nevében azt a parancsot adtam, hogy a Rajna bal partján kössön ki, Speyerben ütött tábort. Kineveztem önt e század parancsnokává.

- Nagyságos uram... - dadogta a fiatalember elcsodálkozva és egyúttal elpirulva az örömtől.

- Itt van a kinevezési okirat, - amelyet aláírtam, és amelyen rajta van a császári pecsét is! - folytatta a herceg, egy pergament vett elő kabátjának belső zsebéből és átadta a fiatal grófnak. - Vegye át, lovagoljon el azonnal anélkül, hogy csak egy pillanatig is vesztegelne!... Valószínűleg ismét hadba fogunk vonulni és önre és embereire szükségem lesz. Menjen Waldeck gróf úr, mutassa meg, hogy méltó arra a kegyre, amellyel megajándékozták, és Isten óvja!

Ez valóban nagy jóakarat volt. A fiatalember minden kérdés nélkül követte a kapott parancsot, hogy azonnal lovagoljon el, tüstént búcsút vett atyjától és fivérétől és a herceg felé fordult.

- Nagyságos uram, - mondotta - ön valóban igazságszolgáltató, mint ahogy mindenütt hívják, méltányolja a jogos cselekedeteket, üldözi a jogtalanságot, ítél a jóság és gonoszság felett... Önnek bizalma volt hozzám s be fogom igazolni, hogy ez a bizalom indokolt volt. Isten tartsa meg sokáig, nagyságos uram!

Erre a fiatalember megsarkantyúzta lovát s nemsokára eltűnt az erdő csúcsán.

Philibert Emmanuel követte tekintetével, míg teljesen el nem tűnt szem elől.

Azután megfordult és szigorú tekintettel meredt az öreg Waldeck grófra.

- S most ön kerül sorra, gróf úr, - mondotta a herceg.

- Nagyságos uram, - szólt közbe a gróf, - engedje meg, hogy megköszönjem előbb nagyságodnak azt a kegyet, amelyben fiamat részesítette.

- A kegy, amelyben a fiatal Waldeck grófot részesítettem, - felelte hidegen Emmanuel, - nem érdemli meg a köszönetet, mert ő megérdemelte... De ön hallhatta, hogy a fiatal gróf igazságszolgáltatónak nevezett engem, aki ítél a jogos és jogtalan cselekedetek, a jóság és gonoszság felett. Adja át nekem kardját, gróf úr!

A gróf megremegett és olyan hangon, amely azt mutatta, hogy a kapott parancsnak nem fog minden továbbiak nélkül engedelmeskedni, ezt felelte:

- Én? Én adjam át önnek kardomat? De hát miért?

- Ismeri határozatomat, mely tiltja a rablást és a fosztogatást, és pedig közlegényeknek a megvesszőztetés és bitófa terhe mellett a tiszteket pedig, fogság vagy börtönbüntetés éri. Ön határozatom ellenére cselekedett és idősebb fia ellenvetései ellenére is behatolt a Park-kastélyba, hogy ott a kastély úrnőjétől aranyat, drágaköveket és ezüstöt raboljon... Ön rabló és fosztogató! Adja át nekem kardját Waldeck gróf úr!

A herceg úgy mondotta e szavakat, hogy nem emelte fel hangját. Csak a csatlósa és az apródja, akik csak most kezdték megérteni, hogy miről van szó, néztek egymásra aggodalmasan.

Waldeck gróf elsápadt. Említettük már azonban, hogy idegen ember Philibert Emmanuel hangjáról nehezen tudta volna megítélni, hogy igazságérzete mennyire meg volt sértve, hogy milyen ijesztően felgerjedt haragja.

- A kardomat, nagyságos uram? - mondotta Waldeck. - Óh, ahhoz kétségkívül más gonosztettet kellett volna elkövetnem... nemes ember nem adja át kardját ilyen jelentéktelen dolog miatt.

S megkísérelte, hogy megvetően nevessen.

- Igen, uram, - felelte Emmanuel, - igen, ön más dolgot is cselekedett. De Németország becsülete és dicsősége érdekében, hallgattam arról, amit cselekedett. Azt akarja, hogy beszéljek? Jól van, hát hallja! Ön nem elégedett meg azzal, hogy a drágaköveket, aranyat és ezüstöt elrabolta. Hanem odakötöztette a kastély úrnőjét az ágy lábához, és ezt mondotta neki: - Ha két óra leforgása alatt nem szolgáltat kétszáz aranytallért kezeinkhez, akkor fel fogom gyújtatni kastélyát! Ezt mondotta ön és midőn a szegény asszony, aki utolsó fillérjét is odaadta önnek, két óra leforgása alatt nem volt képes kétszáz aranytallért előkeríteni, ön nem törődve idősebb fiának kérésével, felgyújtatta a kastély egyik részét, hogy a szerencsétlen áldozatnak még legyen ideje meggondolni a dolgot, mielőtt az egész kastély lángok martalékává, lesz... S nemde, ön nem fogja azt állítani, hogy ez nem igaz. Hiszen látszanak innen az égő kastély lángjai és füstje. Ön gyújtogató! Adja át nekem kardját, Waldeck gróf úr!

A gróf fogait csikorgatta, mert lassanként kezdte megérteni, hogy a herceg nyugodt, de határozott szavai rendíthetetlen elhatározását fejezik ki.

- Minthogy ön olyan jól van értesülve a dolog kezdetéről, nagyságos uram, - felelte a gróf, - akkor kétségkívül nem kevésbé helyesen értesítették a dolog végéről is.

- Igaza van, uram, mindent tudok. Csak azt akartam, hogy ön elkerülje a bitófát, amelyet megérdemel.

- Nagyságos uram! - kiáltotta Waldeck gróf, fenyegető hangon.

- Csendesen, uram! - mondotta Philibert Emmanuel, - féljen vádlójától és reszkessen bírája előtt!... A vége? Megmondom önnek! A lángok láttára, amelyek mindinkább felcsaptak, az ön fattyúja, aki magánál tartogatta annak a szobának kulcsát, amelyben a nő feküdt megkötözve, bement abba a szobába. A szerencsétlen nő amint a közeledő lángokat látta, nem kiáltott, mert ezek csak a halált jelentették. De felkiáltott, midőn az ön fattyúja feléje közeledett és megragadta, mert ez a megbecstelenítést jelentette! A fiatal Waldeck gróf hallotta a segélykiáltásokat és a szobába sietett. Felszólította öccsét, hogy engedje szabadon a nőt, akivel olyan gyalázatos módon akart elbánni. Az azonban nem hallgatott arra, hogy a becsület parancsára hivatkoznak előtte, hanem a megkötözött nőt az ágyra dobta és kihúzta kardját. Waldeck gróf is kihúzta kardját hüvelyéből és elhatározta, hogy saját életének veszélyeztetésével megmenti a szegény nőt. A két fivér elkeseredetten egymásra támadt, mert már hosszú idő óta gyűlölték egymást. Ekkor ön belépett, s mert azt hitte, hogy két fia a nő bírásáért akar megküzdeni, ezt jelentette ki: - A világ legszebb nője sem ér, egyetlen vércseppet sem, mely a katona eréből folyik ki! Le a fegyverekkel, gyerekek! Egyezségre fogunk jutni... az ön hangja arra késztette a két fivért, hogy leengedjék fegyvereiket, ön közéjük lépett és mindketten követték önt tekintetükkel, mert nem tudták, hogy mit szándékozik tenni. Ön az ágyon fekvő megkötözött nő felé közeledett és mielőtt még az egyik vagy a másik meg tudta volna akadályozni a gyalázatos tettet, ön tőrét a szerencsétlen teremtés mellébe mártotta... Ne mondja, hogy ez másképp történt, ne mondja, hogy ez nem igaz. Tőre még nem száradt meg, keze még véres, Ön gyilkos! Adja át nekem kardját, Waldeck gróf!

- Ezt könnyű mondani, nagyságos uram, - mondotta a gróf. - De egy Waldeck sohasem fogja önnek átadni kardját, akár koronázott, akár koronázatlan herceg ön s ezt akkor sem tenné meg, ha egyedül lenne, és heten lennének ellene. S annál kevésbé fogja ezt megtenni akkor, ha fia van jobbja felől és negyven katonája a háta mögött!

- Nos, akkor - mondotta Emmanuel és hangja kissé remegett a felindulástól - az én dolgom lesz, hogy erőszakkal elvegyem öntől kardját, amelyet, szépszerével nem akar átadni!

S a herceg megsarkantyúzta lovát és egyszerre Waldeck gróf mellett termett.

Minthogy a herceg lovával túlságosan közel ugratott hozzá, a gróf nem tudta kivonni kardját és kezével pisztolytartójához nyúlt. Mielőtt azonban a gróf ki tudta volna nyitni a pisztolytartó gombját, Philibert Emmanuel kihúzta pisztolytartójából saját töltött pisztolyát.

Ez a mozdulat oly gyors volt, hogy sem a Waldeck-fattyú, sem a csatlós, sem a herceg apródja, sőt maga Waldeck gróf sem tudták volna megelőzni. Olyan nyugodt és biztos kézzel, mintha a megtestesült igazságszolgáltatás keze volna, a herceg pisztolyával főbe lőtte a grófot, akinek arcát bekormozta a puskapor, és agyát szétloccsantotta a golyó.

A grófnak annyi ideje sem volt, hogy kiálthatott volna. Széttárta karjait és lassan lovának hátuljára hanyatlott. Hátrahanyatlott, mint a birkózó, akit láthatatlan ellenfele lassan két vállra fektet, előbb a bal, azután a jobb kengyelszárból csúszott ki a lába, legurult és tehetetlen tárgyként zuhant a földre.

Az igazságszolgáltató igazságot szolgáltatott, a grófot azon a helyen kivégezte.

Az egész idő alatt a Waldeck-fattyú vasfegyverzetében ült ott, mint a lovas szobor. Azonban abban a pillanatban, amint a lövést hallotta, amint atyját látta lehanyatlani, felordított a dühtől sisakjának rostélya mögött és fogait csikorgatta:

Azután odafordult a megijedt és elámult lovasaihoz:

- Hozzám, bajtársak! - kiáltotta németül - ez az ember itt nem közülünk való... Halál! Halál Emmanuel hercegre!

A lovasok azonban nem feleltek, ellenszegülésük jeléül csak fejüket csüggesztették le.

- Ah! - kiáltotta a fiatalember, és mindinkább elragadtatta magát a düh által. - Ah, nem hallottátok, mit mondtam? Vonakodtok megbosszulni annak halálát, aki úgy szeretett titeket, mintha atyátok lett volna, aki arannyal ajándékozott meg benneteket, aki elhalmozott zsákmánnyal? Jól van, akkor én állok bosszút érte, ha olyan hálátlanok és olyan gyávák vagytok!

Kivonta kardját és a hercegnek akart rontani. Ekkor két lovas a herceg háta mögül odaugratott a fattyú lova mellé s két oldalról megragadták a lovat zablájánál, míg egy harmadik lovas két kézzel a fattyú karját fogta le.

A fiatalember dühödten védekezett és megfékezőit szidalmakkal halmozta el.

A herceg némi szánalommal nézte ezt a jelenetet. Megértette a fiú kétségbeesését, aki lábai elé látta lerogyni atyját.

- Fenség, - mondották a lovasok - mit parancsol, mi történjék ezzel az emberrel?

- Engedjétek el, - felelte a herceg - fenyegetett engem, és ha lefogatnám, azt hihetné, hogy félek tőle!

A lovasok kiragadták a kardot a fattyú kezéből, azután elengedték.

A fiatalember megsarkantyúzta lovát és közelebb ugratott a herceghez.

Ez pedig, pisztolyának fogantyújára tett kézzel várta.

- Philibert Emmanuel, szavojai herceg, piemonti trónörökös! - kiáltotta Waldeck fattyúja és fenyegetőleg emelte fel kezét a herceg felé. - Érted, ugye? Érted, hogy mától fogva halálos gyűlölő ellenségek leszünk?... Emmanuel Philibert, te megölted az atyámat! (Itt feltolta sisakjának rostélyát)... Nézd meg jól ezt az arcot, s ahányszor viszont fogod látni, akár nappal, akár éjszaka, akár mulatozás közben, akár csatában... Jaj neked! Jaj neked, Philibert Emmanuel!

A lova felágaskodott, azután elvágtatott a fattyú, s még egyszer megrázta kezét, hogy így kiáltsa vissza a hercegnek: - Jaj neked!

- Nyomorult! - kiáltotta Emmanuel csatlósa, s lovát sarkantyúzta, hogy a menekülőt üldözőbe vegye.

A herceg azonban parancsoló jelt adott kezével:

- Egy lépést sem tovább, Scianca Ferro, - mondotta - parancsolom neked!

Azután odafordult az apródhoz, aki halálsápadt volt s úgy látszott, hogy lefordul a lóról.

- Mi az, Leone? - kérdezte a herceg, közeledett az apródhoz és kezét nyújtotta neki. - Valóban, ha így látja valaki sápadtan és remegve, félénk nőnek tarthatná.

- Óh, szeretett uram, hercegem, - mormogta az apród - mondja nekem ismét, hogy nem sebesült meg, különben meghalok...

- Gyermek! - felelte a herceg - nem Isten kezében vagyok-e?

Ezután a lovasokat szólította meg:

- Barátaim, - mondotta s Waldeck gróf holttestére mutatott - temessétek el keresztényi módon, ezt az embert. - Az ítélet, amelyet előttetek tartottam felette, legyen nektek bizonyíték arra, hogy az én szememben, mint a mi Urunk az Isten szemében, egyenlőek a főrangúak és az alacsony származásúak!

A herceg intett Scianca Ferronak és az apródnak, elindította lovát, hogy embereivel együtt visszatérjen a táborba. A szörnyű esemény, amely az imént lejátszódott, semmiféle nyomot sem hagyott a herceg arcán, csak a homlokán látszott a szokott redő s a gondolkodásnak ez a jele valamivel mélyebbre vésődött, mint egyébként.

HETEDIK FEJEZET
Történelem és regény.

A kalandorok, akik láthatatlan tanúi voltak az imént elbeszélt szomorú eseménynek, mélabús tekintetet vetettek a Park-kastély füstölgő romjaira, ismét visszatértek barlangjukba, ahol be akarták fejezni társasági szerződésüket, mely jelenleg hasznavehetetlenné vált, de a jövőben az alakuló társaság számára még rendkívül gyümölcsözővé válhat. A lovasok követték a parancsot, vagy jobban mondva a tanácsot, hogy volt parancsnokukat keresztényi módon eltemessék, és Hesdin temetőjének egyik sarkában ástak sírt annak, aki itt a földön már megbűnhődött gaztettéért s most az isteni kegyelem, reményében fog nyugodni. Philibert Emmanuel herceg csatlósaival Scianca Ferróval és apródjával ismét elérkezett sátrába, a haditáborba. Most pedig mellőzni fogjuk mindazt, ami eddig előszóul és előjátékul szolgált és a főcselekmény és a fellépő főszemélyek kedvéért a mellékszemélyektől is el fogunk tekinteni. Azon célból, hogy olvasóinkat regényünk hőseinek egyéniségével és társadalmi és politikai helyzetével jobban megismertessük, kirándulunk a történelem mezejére, mely számunkra regényes, a múlt birodalmába, a költők és a történelemírók ragyogó birodalmába, amelyet semmiféle forradalom sem tud elrabolni tőlük.

Philibert Emmanuel harmadik fia volt III. Károlynak, akit a jó melléknévvel ruháztak fel és portugáliai Beatrixnak és a Chambry kastélyában született 1528. év július 8-án.

Kettős nevet nyert: Emmanuel, Philibert. Emmanuelnek anyai ágról való nagyatyja, a portugáliai király kedvéért nevezték el és Philibertnek fogadalom következtében, melyet atyja tett Szent Philibertnek Tournusban.

Philibert Emmanuel délután négy órakor született és oly gyenge volt, hogy csak mesterséges légzéssel lehetett életben tartani. Anyjának szolgálónői közül az egyik saját tüdejéből fújt levegőt az újszülött tüdejébe. Philibert Emmanuel három esztendős koráig állandóan a mellére horgasztotta fejét és nem tudott megállni a lábán. Midőn, azután, mint a herceg minden gyermekénél, megkérdezték az asztrológusokat, ezek azt jósolták, hogy az újszülött fiúból hős hadvezér fog válni, aki a szavojai házra még nagyobb fényt fog árasztani mint Péter, akit kis Nagy Károlynak neveztek el, nagyobbat, mint V. Amadeus, akit nagynak hívtak s végül nagyobbat, mint VI. Amadeus, akit mindenki a zöld gróf néven ismert. Ekkor a herceg anyja nem tudta megállni, hogy könnyeket ne öntsön és atyja, a jámbor, istenfélő herceg, önkéntelenül is kétkedve csóválta a fejét és így szólt a jövendőmondó asztrológushoz:

- Isten hallgassa meg önt, barátom!

Anyja, portugáliai Beatrix, korának legszebb és legtökéletesebb hercegnője révén, Philibert Emmanuel V. Károly unokaöccse volt és I. Ferenc unokatestvére, nénje szavojai Lujza által, akinek fejpárnája alatt hagyta a Bourbon connetable a Szentlélek rendjelet. Ezt állította, midőn I. Ferenc a rendjelet visszakövetelte tőle.

A szellemes ausztriai Margit szintén nagynénje volt Emmanuel Philibertnek. Ausztriai Margit kézzel írt dalgyűjteményt hagyott hátra, amely máig is látható Franciaország nemzeti könyvtárában. Midőn Margit Spanyolországba indult, hogy az infánshoz, Ferdinánd és Izabella fiához menjen nőül, amidőn már annak előtte előbb a francia dauphin, azután az angol király menyasszonya volt, tengeri viharnak esett áldozatul. Margit előre sejtette halálát, és a saját számára a következő különös sírfeliratot költötte:

Óh, sirassad Ámor, Margitot, a szépet.
Háromszor kérték meg, s mint szűz ért véget!

Mint már említettük, Philibert Emmanuel annyira gyenge volt, hogy atyja, az asztrológusok jóslata ellenére is, a papi pályára szánta. Három éves korában a gyermeket Bolognába küldték, hogy megcsókolja a lábát VII. Kelemen pápának, aki nagybátyját, V. Károly császárt megkoronázta. V. Károly közbenjárására a pápa a fiatal hercegnek megígérte a kardinálisi süveget. Innen ered Philibert Emmanuel mellékneve „a kis kardinális", amellyel kicsiny korában ruházták fel, s amely miatt mindig bosszankodott.

Mindjárt el fogjuk mondani, hogy a gyermek miért lett olyan haragos e melléknév hallatára.

Emlékszünk a szavojai hercegnőnek arra a szolgálónőjére, vagyis inkább barátnőjére, aki jelen volt, midőn a hercegnő a gyermeket szülte és lélegzetével az ájult kis Philibert Emmanuelt új életre keltette. Hat hónappal azelőtt ennek az asszonynak fia született és ez a gyermek születésekor ugyanolyan fejlett és erőteljes volt, amilyen fejletlen és gyenge volt a hercegnő gyermeke. Midőn a hercegnő látta, hogy szolgálónője fáradozásával megmentette a gyermekét, így szólt hozzá:

- Kedves Lucréciám, ez a gyermek most épp úgy a tied, mint az enyém és ezért átadom neked. Vedd és tápláld tejeddel ugyanúgy, mint ahogy lélegzeteddel tápláltad és többel leszek adósod, mint a gyermek maga, mert ez életét köszönheti neked, én azonban gyermekemet!

Lucrécia úgy vette át a gyermeket, akinek anyjává tették, mint valami szent letéteményt. Úgy látszott, hogy ez csak a kis Rinaldo kárára történhetik - Rinaldonak a nő saját gyermekét hívták - és hogy a szavojai herceg örököse csak azáltal fog életet és erőt nyerni, hogy a kis Emmanuel részére szükséges táplálékot tejtestvérétől kell majd elvonni.

Rinaldo azonban hathónapos korában olyan erős volt, mint rendes körülmények közt az egyéves gyermek. A természetnek vannak csodái. Anélkül, hogy az anyai tejforrás csak egy pillanatra is szünetelt volna, a két gyermek ugyanabból az anyai emlőből szívta az életerőt.

A hercegnő mosolygott, valahányszor a két gyermeket ugyanazon az éltető gyökéren látta függni, az idegen fiúcskát, aki oly erőteljes volt és saját vézna gyermekét.

Azt hihette volna az ember, hogy a kis Rinaldo felismerte tejtestvérének gyengeségét és szánakozott felette. A szeszélyes hercegi ivadék azt az emlőt kérte, amelyen a gyermek függött és a kis Rinaldo tejes ajkaival mindannyiszor átadta helyét a követelőző csecsemőnek.

A két gyermek ilyképp Lucrécia ölében nőtt fel. Három éves korában Rinaldo már ötévesnek látszott, míg Philibert Emmanuel, mint elbeszéltük, három éves korában alig tudott állni a lábán s nem tudta felemelni mellére lógó fejét.

Ebben az időben küldték Emmanuelt Bolognába, ahol a pápa kardinálisi süveget ígért neki.

Azt mondhatta volna az ember, hogy ez az ígéret szerencsét hozott Emmanuelnek és hogy a kardinális név megszerzi majd számára Isten kegyét, mert hároméves korától kezdve Emmanuel egészsége kezdett javulni és teste megerősödött.

Aki az áldás következtében csodálatosan előrehaladt a fejlődésben, az Rinaldo volt. A legtartósabb játékszer is recsegve hullt darabokra keze alatt, csak hozzá kellett nyúlnia, hogy összetörjön. Végre az, jutott eszükbe, hogy acélból készítettek számára játékot, de ez is összetört kezében, mintha agyagból volna.

A jó III. Károly herceg gyakran szórakozott azzal, hogy nézte a gyermekeket játék közben, és Emmanuel társát nem hívta másképp, mint úgy, hogy Scianca-Ferro, ami piemonti tájszólás szerint azt jelenti, hogy „vastörő". Ez a név rajta ragadt Rinaldon.

Figyelemreméltó az volt, hogy Scianca Ferro csodálatos erejét sohasem használta másra, mint arra, hogy Emmanuelt védje, akit forrón szeretett, ahelyett, hogy féltékeny lett volna reá, mint ezt más gyermek tette volna.

A fiatal Emmanuel különösen ereje miatt irigyelte tejtestvérét és a „kardinális" melléknevet szívesen cserélte volna fel a Scianca Ferro névvel.

Egyébként úgy látszott, hogy a sokkal, erősebb játszótárssal való együttlét, kedvezően befolyásolja Emmanuel erejét is. Midőn a fiatal herceggel összemérte erejét, Scianca Ferro gyakran küzdött Emmanuellel, versenyt futott vele és gyakran szándékosan engedte, hogy a versenyfutásban megelőzze, és hogy a birkózásban legyőzze, nehogy az ifjú herceg el-csüggedjen.

Az összes testgyakorlatokat együtt végezték, a lovaglást, az úszást és a vívást. Scianca Ferro kezdetben mindenben felülmúlta a fiatal herceget és mégis mindenki érthetőnek fogja találni, hogy csak idő kérdése volt, meddig lesz ez így, s hogy Emmanuel még nem mondta ki az utolsó szót, hogy végérvényesen társa mögött marad.

A két gyermek elválhatatlan volt és úgy szerették egymást, mintha testvérek lettek volna. Mindegyikük féltékeny volt a másikra, mint a szerelmes nő szerelmesére és ennek ellenére is közeledett az, az idő, mikor harmadik játszótárs fog hozzájuk szegődni, akit mindkettőjüknek egyformán kell majd szeretni.

Egy nap, midőn III. Károly udvara a Milánóban kitört zavargás miatt Verceil-ben tartózkodott, a két fiatalember lovaglómesterével kilovagolt. Hosszú utat tettek meg a Sesia bal partján, elhagyták Novarát és csaknem egészen Tessinig elkalandoztak. A fiatal herceg lovagolt elöl, midőn hirtelen egy bika, mely a mezőn bekerített helyen legelészett, áttörte a kerítés léceit, amitől a herceg lova megbokrosodott. A ló nekiiramodott a mezőnek és árkon-bokron át, vágtatott. Emmanuel kitűnő lovas volt és ezért semmitől sem kellett félni. Scianca Ferro ennek ellenére is tüstént követte, ugyanazon az úton s ugyanúgy átugratott minden útjába eső akadályon. A lovaglómester óvatosabb volt, nagy ívben kerülőt tett és így akart könnyebben elérkezni oda, ahova a fiatal emberek ellovagoltak.

Midőn már körülbelül negyedóra óta folyt az eszeveszett lovaglás, Scianca Ferro hirtelen elveszítette szem elől Emmanuelt s afeletti aggodalmában, hogy társát baj érte, torkaszakad-tából elkezdett kiáltozni. Kétszeri kiáltására nem érkezett felelet, harmadszor úgy rémlett neki, hogy hercegének válaszoló hangját Oleggio falu irányából hallja. Tüstént arrafelé lovagolt és a hang után tájékozódva, csakhamar fellelte Emmanuelt, annak a pataknak partján, amely a Tessinbe torkol.

Lábánál halott asszony feküdt és karjai közt a herceg kis gyermeket tartott, aki közel volt a meghaláshoz.

A ló, amely megnyugodott, fiatal fa rügyeit rágcsálta, míg ura azzal fáradozott, hogy a gyermeket eszméletre keltse. Az asszonnyal már nem kellett törődni, mert az, halott volt.

Úgy látszott, hogy a fáradtságtól, a nyomortól és az éhségtől szenvedett ki. A gyermek, aki kétségkívül osztozott anyjával a nyomorban és az éhezésben, a kimerültségtől ugyancsak halálán volt.

Oleggio falu onnan alig volt egy mérföldnyire. Scianca Ferro elvágtatott és eltűnt a falu irányában.

Emmanuel szívesen lovagolt volna testvére helyett segítségért, de a gyermek belekapaszkodott és a herceg érezte, hogy a gyermekbe lassanként visszatér az élet, amely csaknem elhagyta. Ez okból nem akarta elhagyni a gyermeket.

A szegény kicsike most odavonta közel halott anyjához a herceget és a gyermek szívszaggató hangján, akit nem lehet a szerencsétlenségről meggyőződtetni, így szólt Emmanuelhez:

- Most még a mamát keltsd fel! Keltsd fel a mamát!

Emmanuel sírt. Mit is tehetett volna egyebet, hiszen szegény, maga is csak gyermek volt, akinek szeme előtt először tárult fel a halál képe. Csak könnyei voltak és azokat bőkezűen hullatta.

Scianca Ferro nemsokára visszaérkezett, kenyeret és egy üveg bort hozott Astiból.

S most mindketten megkísérelték, hogy néhány csepp bort öntsenek az anya szájába, de a fáradság hiábavaló volt, mert az asszony halott volt.

Ezért csak a gyermekről kellett gondoskodni.

A kisfiú evett, ivott és siratta az anyját, aki nem akart felébredni. Lassanként erőre kapott.

Néhány pillanat múlva földművesek érkeztek oda, akiknek Scianca Ferro elmondotta a dolgot. Ezek az emberek látták a lovaglómestert is, aki megrémült tanítványának eltűnése miatt és most megmutatták a lovaglómesternek azt a helyet, amelyet Scianca Ferro megjelölt nekik.

Így tehát a földművesek tudták, hogy a fiatal szavojai herceggel van dolguk, és mert Károly herceget alattvalói végtelenül tisztelték, azonnal azt ajánlották, hogy a szerencsétlen árváról és halott anyjáról úgy fognak gondoskodni, amint Emmanuel parancsolja.

Emmanuel a földműves nép közül kiválasztott egy asszonyt, aki jónak és részvétteljesnek látszott. A herceg odaadta az asszonynak az egész pénzt, amely nála és Scianca Ferronál volt, felírta az asszony nevét és kérte, hogy gondoskodjék arról, hogy az anyát eltemessék, és hogy a gyermekét is vegye gondjaiba.

Minthogy késő́re járt az idő, a lovaglómester sürgette tanítványait, hogy induljanak el haza-felé, Verceilbe. A kis árva keservesen sírt. Nem akart elválni jó barátjától, Emmanueltől, akinek nevét tudta ugyan, de főúri rangjáról fogalma sem volt. Emmanuel megígérte, hogy nemsokára vissza fog térni. Erre az ígéretre a gyermek kissé megnyugodott, de mialatt Emmanuel elment, folyton kinyújtotta karját megmentője felé, akit a véletlen küldött számára.

Valóban, ha a véletlen, vagy jobban mondva a gondviselés idejében segítséget nem küld, vagy ha a segítség két órát késett volna, a szegény gyermeket ugyancsak holtan találják az anya mellett.

Ámbár a lovaglómester sürgette a hazatérést, a két tanítvány mégis csak az esti órákban érkezett meg a verceili kastélyba. Már mindenki nagyon aggódott. Már mindenfelé embereket küldtek ki és a hercegnő kis híja, hogy meg nem dorgálta a fiúkat. Ekkor azonban Emmanuel elmondta kalandját. Kellemes hangját a szomorúság fátyolozta, mert a gyászos eset megrendítette szívét. Midőn elbeszélését befejezte, már senki sem gondolt arra, hogy szemrehányásokat tegyen neki, sőt megdicsérték az ifjakat és a hercegnő, minthogy osztozott fiával az árva iránti részvétben, kijelentette, hogy másnap, illetőleg mikor már az anya el lesz temetve, személyesen fogja meglátogatni az árva gyermeket.

Csakugyan, másnap reggel el is utaztak Oleggióba, a hercegnő gyaloghintóban és a két fiatalember lovon.

Emmanuel, midőn a helység közelébe értek, nem tudott magán uralkodni a türelmetlenségtől; mindkét sarkantyúval megsarkantyúzta lovát és elvágtatott, hogy a kis árva gyermeket valamivel előbb láthassa.

A szegény gyermek nagy örömmel üdvözölte a herceget. Erőszakkal kellett elvonszolni a kicsikét anyja holtteste mellől, mert nem akarta elhinni, hogy anyja meghalt és folyton ezt kiáltozta:

- Ne tegyék anyámat a földbe... Ne tegyék anyámat a földbe! Meglátják, hogy fel fog ébredni!

Attól a perctől fogva, amint az anyát kivitték a házból, kénytelenek voltak őrizni a gyermeket, mert folyton anyjához akart elmenni.

Megmentőjének láttára kissé megnyugodott. Emmanuel megmondotta a gyermeknek, hogy anyja is eljött, mert látni akarja, és minden pillanatban megérkezhetik.

- Óh, hát neked van anyád? - mondotta az árva gyermek. - Óh, kérni fogom a jó Istent, hogy az sohase aludjék el úgy, hogy nem ébred fel többé!

A parasztemberek számára eddig sohasem hallott hír volt, midőn Emmanuel közölte velük, hogy a hercegnő maga fog, házukba lépni. Tüstént elébe siettek a főrangú nőnek, s minthogy az utcán mindenkinek megmondották, hogy hova mennek, és hogy kit akarnak üdvözölni, nemsokára az egész falu népe csatlakozott hozzájuk és futottak utánuk.

Végre megérkezett a faluba kíséretével a hercegnő. Elöl Scianca Ferro lovagolt, aki illedelmesen a hercegnő mellett maradt, hogy apródként szolgáljon neki.

Emmanuel bemutatta anyjának kis védencet. A hercegnő megkérdezte a gyermektől azt, amit Emmanuel elfelejtett megkérdezni, hogy mi a neve s ki volt az anyja?

A kisfiú azt felelte, hogy úgy hívják, hogy Leone s hogy anyját Leonának hívták, de további részleteket nem akart elárulni s minden kérdésre csak mindig ugyanazokkal a szavakkal felelt:

- Nem tudom!

Csodálatosképpen azonban, könnyen ki lehetett találni, hogy a gyermek tudatlansága csak színlelt és hogy zárkózottsága mögött valamilyen rejtély lappang.

Kétségkívül haldokló anyja mondhatta a gyermeknek, hogy minden kérdésre csak ezzel a két szóval feleljen. Valóban nem kevesebbre volt szükség, mint a haldokló anya kívánságára, hogy ilyen nagy hatással legyen a gyermekre.

A hercegnő valódi asszonyi kíváncsisággal nézte az árva gyermeket. Ámbár a csöppség durva posztóból készült ruhába volt öltöztetve, rögtön szembetűntek karcsú, fehér kezei. Észre lehetett venni, hogy anya, előkelő és magas rangú anya ápolta gondosan ezeket a kezeket. Ugyanakkor a nemesi beszédmodort is fel lehetett ismerni a gyermeknél. Alig volt négy éves és egyformán jól beszélt olaszul és franciául.

Azután, a hercegnő azt kérte, hogy mutassák meg neki az anya ruháit. Parasztasszony öltözéke volt.

A parasztasszonyok azonban, akik a halottat levetkőztették, kijelentették, hogy még sohasem láttak olyan fehér bőrt, olyan karcsú kezet és olyan kicsiny és szép lábat.

Egyébként más részletek is elárulták azt a társadalmi rangot, melyben a nő élt. A parasztasszonyok ruházata alatt, durva szoknyája és kabátkája ellenére is, nagy csizmáiban az asszony selyemharisnyát viselt.

Kétségkívül, ebben az álöltözetben kellett menekülnie. Ruházatából, melyet hátra kellett hagynia, csak a selyemharisnya maradt meg rajta, mely most árulójává lett.

A hercegnő most ismét a kis Leonehez fordult és e tekintetben akarta kikérdezni. A fiúcska azonban mindig ugyanazokkal a szavakkal felelt: - Nem tudom. - Semmi mást sem lehetett kivenni belőle. A hercegnő ismét a derék parasztemberek gondjaiba ajánlotta a gyermeket, hogy ápolják, mint eddig tették, s ezt meg Philibert Emmanuelnél is jobban lelkükre kötötte s kétszer akkora pénzösszeget adott át nekik, mint amilyet eddig kaptak. Azon kívül a hercegnő arra kérte az embereket, hogy tudakozódjanak a környéken az elhalt nő kiléte iránt és nagy jutalmat ígért nekik, ha kiderítik.

A kis Leone ismét mindenáron Emmanuelt akarta követni és Emmanuel maga is szerette volna anyját arra kérni, hogy a gyermeket, akit őszintén sajnált, magával vihesse. Emmanuel megígérte az árvának, hogy amint lehet, ismét eljő és maga a hercegnő is kilátásba helyezte, második látogatását.

Szerencsétlenségére, ebben az időben olyan események következtek be, amelyek a hercegnő ígéretének teljesítését meggátolták. I. Ferenc harmadszor üzent háborút V. Károlynak. A maga számára követelte ugyanis a lombardiai hercegséget és Visconti Valentina, Orleansi Lajos, VI. Károly testvéröccsének neje, örököseként igyekezett magát feltüntetni.

Az első háborúban Ferenc Marignannál megnyerte az ütközetet, a második háborúban Paviánál elvesztette a csatát.

A madridi béke után, toledói fogsága után és főként a hűség és becsületre tett esküje után, azt hitte volna az ember, hogy I. Ferenc örökre le fog mondani a szerencsétlen hercegségre való minden igényéről. Ha tényleg átadták volna neki, akkor a francia király csak a császárság vazallusa lehetett volna. Ennek ellenére is Ferenc csak alkalomra várt, hogy a maga számára követelhesse a hercegséget és az első kínálkozó alkalmat mindjárt üstökénél ragadta meg.

Véletlenül az alkalom, kedvező volt, de Ferenc akkor is megragadta volna, hogyha rossz.

I. Ferenc nem volt olyan nevetségesen érzékeny, mint az úgynevezett tisztességes emberek, helyesebben, mint az együgyűek.

Nos hát a következő alkalom kínálkozott számára:

Sforza Mária Ferenc, More[4] Ludovico fia uralkodott Lombardiában. Azonban csak a császár teljes gyámsága alatt uralkodott; 1529. december 23-án vette V. Károlytól a hercegséget, amelyért egyelőre négyszázezer aranytallért fizetett. Ezt az összeget uralkodásának első évében kellett megfizetnie, további ötszázezer aranytallért pedig, a következő tíz esztendő lefolyása alatt.

Zálogul erre az adósságra a milánói, comói és paviai kastély a császár kezében maradt.

Ezután az történt, hogy I. Ferenc 1534 körül egy lombardiai nemest küldött Sforza herceg udvarába követül.

Ez a nemes ember, akit úgy hívtak, hogy Maraviglia Ferenc, a francia királynak köszönhette szerencséjét.

---

[4] Így írjuk: More Ludovico, hogy a történelemírók írásmódját kövessük, ahelyett, hogy ezt írnók, Ludovico, a mór. Mert az a véleményünk, hogy nevét nem fekete arcszínéről, hanem a címerében levő szederfáról kell származtatni.

Maraviglia Ferenc, aki a francia udvarban gazdagodott meg, boldog és büszke volt, mert fényben és pompában, mint követ vonulhatott be szülővárosába, Milánóba.

Magával hozta feleségét és hároméves leánykáját, míg tizenkét éves fia, Odoardo, a francia király apródjainak sorában, Franciaországban maradt, Párizsban.

Miért viseltetett ez a követ oly nagy bizalmatlansággal V. Károllyal szemben. S miért szólította fel viszont, V, Károly Sforza herceget, hogy ezt a nemes embert az első kínálkozó alkalommal távolítsa el maga mellől? Az okok rejtve maradtak s csak akkor lehetne őket megtudni, ha V. Károly és a lombardiai herceg titkos levelezését meg lehetne találni, mint ahogy megtalálták a császár Medici Cosimóhoz intézett leveleit. Annyi tény, hogy Maraviglia kíséretében levő emberek összeverekedtek a város lakossága közül néhány emberrel, és hogy a követ emberei verekedés közben szerencsétlenségükre, Sforza herceg kíséretéből is megöltek két embert. A herceg erre elfogatta Maravigliát, és a milánói kastélyba vitette, amely, mint említettük, a császáriak kezén volt.

Mi történt azután Maravigliával. Sohasem tudta meg senki pontosan. Némelyek azt állítják, hogy megmérgezték, s mások azt mesélik, hogy lezuhant egy földalatti üregbe, melynek közellétére elfelejtették figyelmeztetni. A legvalószínűbb és leghihetőbb hagyomány azonban azt mondja, hogy börtönében kivégezték, vagyis inkább meggyilkolták. Bizonyos az, hogy hirtelen eltűnt és hogy ugyanakkor feleségének s leánykájának is nyoma veszett és nem hallott többé róluk semmit, soha senki sem.

Ezek az események azon nap előtt játszódtak le, amelyen Emmanuel a halott asszonyt és árva gyermekét a patak partján megtalálta. Az említett események következményeik által rendkívül nagy befolyással voltak Károly herceg sorsára. I. Ferenc felhasználta az alkalmat.

A háborúra nem a gyermek panaszai szolgáltattak okot, aki a királynál maradt és azt kérte, hogy bosszulják meg apja halálát. S nem az volt a háború tulajdonképpeni oka, hogy a királyi méltóságot sértették meg a király követének személyében. S nem a gyilkosság által megszentségtelenített emberi jogok döntötték a mérleg serpenyőjét a háború javára, hanem a régóta izzó bosszúvágy volt az, amely a páviai legyőzött és toledói fogoly szívében újra lángra lobbant.

Elhatározták, hogy harmadik hadjáratot indítanak Olaszország ellen.

A pillanatot jól választották meg. V. Károly a hírhedt Cheireddin Barbarossa ellen viselt háborút Afrikában.

Azonban az újabb betörést csak úgy lehetett megvalósítani, ha a csapatok Szavoján haladnak keresztül. Szavojában pedig Jó Károly uralkodott, Philibert Emmanuel apja, I. Ferenc nagybátyja, V. Károly sógora.

Kinek a pártjára áll majd Jó Károly? Sógorát fogja-e segíteni, vagy nagybátyját? Ez olyan fontos dolog volt, amelyet mindenki tudni szeretett volna.

S mégsem tudott bizonyosat senki sem. Minden körülmény amellett szólt, hogy a szavojai herceg, mint a császár szövetségese, és mint Franciaország ellensége fog közbelépni.

Valóban, a szavojai herceg legidősebb fiát, piemonti Lajos herceget küldte el barátságának zálogául V. Károlyhoz. Visszautasította I. Ferenc ajánlatát, aki a Szent Mihály-rendjellel akarta kitüntetni és ugyanakkor nem egyezett bele abba, hogy V. Károly egy század hírvivő lovast és az ezek élelmezéséhez való évi tizenkétezer aranytallért bocsásson rendelkezésére. Továbbá megszállta Saluzzó őrgrófság egy részét, mely Dauphiné francia tartománynak volt tartománya. A francia koronának megtagadta, hogy Faucigny, Szavoja egy része meghódoljon előtte. A császárhoz intézett leveleiben örömét fejezte ki a paviai eset felett. Végül a Bourbon

connétablenak, midőn ez átutazott Szavoján, hogy részt vegyen Róma megszállásában, mely alatt Benvenuto Cellini megölte, pénzt kölcsönzött.

Legalább arról kellett azonban meggyőződni, hogy jogosultak-e az összes kételyek.

Ebből a célból I. Ferenc a párizsi parlament elnökét, Poyet Vilmost Turinba küldötte.

Poyet megbízatása az volt, hogy III. Károlytól két dologra vonatkozólag kérjen magyarázatot.

Az első kérdés a francia hadsereg Szavoján és Piemonton való szabad átvonulására vonatkozott.

A második kérdés tárgya pedig, Montmeillan, Beillane, Chivas és Verceil, megerősített városok átadása volt.

Ellenszolgáltatásul V, Károly tartományokat ajánlott Károly hercegnek Franciaországban és azt, hogy leányát, Margitot Lajos herceghez, Philibert Emmanuel bátyjához adja feleségül.

Harmadik Károly Poyet Vilmossal, a francia parlament elnökével való tárgyadás céljából Purpurat piemont-i elnököt küldötte ki. Purpurat fel volt hatalmazva, hogy a francia hadsereg Szavoján és Piemonton való átvonulásába beleegyezzék. A négy megerősített város átadására vonatkozólag előbb kitérő válaszokat adott s midőn Poyet mindenáron ragaszkodott ehhez, kereken megtagadta.

A két teljhatalmú megbízott közti tárgyalás végre arra a pontra jutott, hogy Poyet, aki Purpurat ellenvetésül felhozott érveire már nem tudott felelni, végre így kiáltott:

- Ez azért lesz így, mert a király akarja.

- Bocsánat, - felelte Purpurat - de ezt a törvényt nem találom Piemont törvényei közt.

Felkelt s a jövőt Franciaország mindenható királyára s az Isten bölcsességére bízta.

A tárgyalásokat félbeszakították és mialatt Károly herceg 1535. év február havának folyamán verceil-i kastélyában tartózkodott, királyi futárt vezettek eléje, aki I. Ferenc király nevében megüzente a hercegnek a háborút.

A herceg nyugodtan fogadta a hadüzenetet. Mikor a futár elmondta a háborús hírt, így felelt:

- Barátom, idáig egyebet sem tettem, mint azt, hogy szolgálatára voltam Franciaország királyának és azt hittem, hogy másképp fognak bánni azzal, aki a király szövetségese, barátja, szolgája és nagybátyja címeket viseli. Minden lehetőt megtettem annak érdekében, hogy jó egyetértésben éljek a királlyal. Semmit sem mulasztottam el, ami által tudtára adhattam, hogy irántam való haragja igazságtalan. Jól tudom, hogy hatalmamat semmilyen tekintetben sem lehet összehasonlítani a király hatalmával, de mert Ferenc semmi áron sem akar észhez térni, és mert elhatározta, hogy birtokába veszi hercegségemet, jelentse neki, hogy készen fog találni engem, országom határán és hogy barátaim, és szövetségeseim segítségével eredményesen remélek védekezni ellene, s nem fogja meghódítani országomat. Egyébként a király, aki unokaöcsém, ismeri jelmondatomat: Semmi sem hiányzik, annak, akinek megmarad Isten!

A herceg elbocsátotta a hírnököt, s előbb drága ruhával és egy pár aranytallérral telt kesztyűvel ajándékozta meg.

Az ilyen válaszra a felelet csakis a háborúra való szükséges készülődés lehetett.

III. Károly első cselekedete az volt, hogy biztonságba helyezte gyermekeit Nizzában, a megerősített városban.

A hírnök eltávozása után néhány nap múlva a család felkészült a Nizzába való utazásra.

Ekkor Philibert Emmanuelnek ismét eszébe jutott, itt az ideje annak, hogy elnyerje anyjától azt a kegyet, melynek kérését eddig folyton elhalasztotta és pedig, hogy a kis Leonét elhozzák abból a parasztházból, - ahol úgyis csak ideiglenesen helyezték el, ez már elhatározott dolog volt - hogy mint Scianca Ferro, később a herceg meghitt környezetéhez tartozó gyermekké váljék.

Beatrix hercegnő, mint már említettük, éles eszű nő volt. Mindaz, amit az árván észlelt, a gyermek arcvonásainak finomsága, kezének karcsúsága, nemes kiejtése, elég okot szolgáltatott neki annak hivésére, hogy a gyermek és az anya durva ruházata alatt valamilyen nagy titok rejlik. A hercegnő ezen kívül hívő és jámbor asszony volt. Isten kezét látta az Emmanuelnek a halott asszonnyal és gyermekével való találkozásban. Az isteni gondviselés céljait szolgálta az, hogy a ló megriadt a bikától. A hercegnő meggondolta, hogy olyan napoknak néz elébe, mikor majd mindenki elhagyja őket, mert szerencsétlenség fenyegeti házukat, mikor majd a balsors komor angyala férjét, őt és gyermekét a száműzetés titokzatos útjára fogja vezetni, s ezért rosszul választaná meg a pillanatot, ha most taszítaná el magától a gyermeket, aki egy nap, mint felnőtt férfi, barátjuk lesz. A hercegnő Isten küldöttére emlékezett, aki a vak Tóbiás előtt, elhagyott házának küszöbén, mint szegény vándor jelent meg és hogy a vak ember azután fiának keze által visszanyerte látását és az élet örömét. Így tehát a hercegnő korántsem mondott ellent Emmanuel kérésének, hanem az első szóra beleegyezett és meghívta fiát, hogy a herceg engedelmével kis védencét hozza el Verceilbe.

Verceilből Nizzába Leona azután a másik két gyermekkel együtt utazhat.

Emmanuel alig várta a másnapot, hogy megvigye az örvendetes hírt Leonénak. Virradatkor a fiatal herceg lement az istállóba, saját kezével nyergelte meg kis berber szürkéjét, minden egyébről való gondoskodást Scianca Ferrora bízott és nagy sietséggel Oleggióba lovagolt.

Szomorú hangulatban, találta Leonet. A szegény árva gyermek hallotta, hogy gazdag és hatalmas pártfogóit is a balsors csapásai fenyegetik. Már arról beszéltek az emberek, hogy az udvar Nizzába utazik, vagyis inkább olyan helyre, melynek nevét Leone nem ismerte. S midőn Emmanuel a gyors lovaglástól megizzadva és örömtől sugárzó arccal megérkezett, Leone úgy sírt, mintha másodszor veszítette volna el anyját.

A gyermekek gyakran könnyeiken át, látják meg angyalukat. Nem túlzunk, ha azt mondjuk, hogy Leone könnyein át angyalnak látta Emmanuelt.

Már amint néhány szót váltottak és rövid felvilágosítás után a könnyeket mosoly követte. Minden ember életében van olyan korszak, - és ez a korszak a legboldogabb - mikor a sírás és a nevetés olyan könnyen váltják fel egymást, mint a virradó nappal az éjszakát.

Két órával Emmanuel után megérkezett Scianca Ferro a herceg első lovászával és két dzsidással. A hercegnő hátaslovát gyeplőjénél fogva vezették. A parasztokat, akik Leonet hathétig ápolták, nagyobb pénzösszeggel jutalmazták meg. Leone sírva vett búcsút ezektől az emberektől, de a fájdalom könnyei közé ezúttal az öröm könnyei vegyültek. Emmanuel maga segítette fel védencét a lóra, s hogy ezt baj ne érje, ő akarta a lovat vezetni.

Ahelyett, hogy féltékeny lett volna az új barátság miatt, Scianca Ferro vígan előre lovagolt, majd visszatért s mintha csapatvezető volna, felderítette az utat. Mosolygott a gyermek szép mosolyával, aki fogaival együtt szívét mutatja ki, barátjának új barátjára.

Így érkeztek Verceilbe. A herceg és a hercegnő megölelték Leonet s ettől kezdve a gyermek a családhoz tartozott. Másnap elutaztak Nizzába és minden baj nélkül megérkeztek.

NYOLCADIK FEJEZET
A csatlós és az apród.

Nem az a szándékunk, - Isten őrizzen tőle, mert mások azt sokkal jobban tudnák elvégezni, mint mi - hogy az olaszországi hadjáratot leírjuk, vagy hogy azokról a nagy ellentétekről beszéljünk, melyek a tizenhatodik század elején az országok közt uralkodtak. Nem. Isten e tekintetben szerencsére sokkal szerényebb feladatot adott számunkra, amely - ezt hozzá kell fűznünk - sokkal festőibb és az olvasó számára sokkal mulattatóbb. Az itt következő elbeszélésben tehát csak a nagy események ormait fogjuk látni, amelyek az Alpok magaslataihoz hasonlóan, örök hóval fedett csúcsaikkal messze a felhőkön túl emelkednek az ég felé.

I. Ferenc átlépte Szavoja határát, átkelt Piemonton és elözönlötte seregével Olaszországot.

Három éven át, bömböltek a császárság ágyúi és Franciaországéi, majd Provenceban, majd a lombardiai hercegségben.

Lombardia és Piemont szép síkságai, csak a halál angyala maga tudja, milyen sok holttetemre van szükség ahhoz, hogy oly kimeríthetetlenül termékennyé váljatok!

Ebben az időben nőtt fel Nizza szép ege alatt, amely nappal kék színű, éjjel lángoló, azon a helyen, ahol még az éjjeli rovarok sem mások, mint repülő fénysugarak, a három gyermek, Beatrix hercegnő szeme és a jó Isten őrző tekintete alatt.

Leone nélkülözhetetlen tagja lett a vidám hármas szövetségnek. Minden játékban részt vett, de nem minden testgyakorlatban. A hadimesterségbeni megerőltető gyakorlatok nem az ő kis kezei számára valók voltak és a tanítómesterek, akik a hadimesterséget tanították, úgy vélték, hogy Leone kicsiny kezei túlságosan gyengék, miért is a hadban sohasem fogja a dárdát, vagy a pajzsot forgatni tudni. Igaz, hogy Leone három évvel fiatalabb volt, mint társai, de valóságban olyan volt, mintha legalább tíz év korkülönbség lett volna köztük. Különösen akkor lett ez szembetűnő, midőn Emmanuel egészsége folyton javult és testileg mindinkább megerősödött, mert kétségkívül Isten kegyelme valamilyen nagy tettre szemelte ki a herceget. Úgy látszott, hogy Emmanuel most azt tűzte ki céljául, hogy tejtestvérét, Scianca Ferrot minden tekintetben felülmúlja. S így a kis herceg két társának önmagától megfelelő feladat jutott osztályrészül: Scianca Ferro volt a herceg csatlósa és a kevésbé becsvágyó Leone megelégedett azzal, hogy az apródja legyen.

Eközben az a hír érkezett, hogy a herceg idősebb fia, Lajos herceg, Madridban meghalt.

Ez a veszteség Károly herceget és Beatrix hercegnőt nagyon fájdalmasan érintette. Azonban minden fájdalmuk mellett Isten vigaszt adott számukra, ha apa és anya számára gyermekének elvesztésekor egyáltalában van vigasz. Lajos herceg már hosszú idő óta távol volt a szülői háztól, míg Philibert Emmanuel, aki napról-napra hihetőbbé tette az asztrológusok jóslatát, a herceg és a hercegnő szemei alatt felvirult, mint a liliom és megerősödött, mint a tölgyfa.

Azonban Isten, aki kétségkívül csak próbára akarta tenni a száműzötteket, nemsokára még keményebb csapást mért reájuk. Beatrix hercegnő sorvadásszerű betegségbe esett és az orvosi tudomány ellenére és férje, gyermekei és szolgálónői odaadó ápolása ellenére is 1538. január 3-án elhunyt.

A herceg fájdalma mély volt, de megnyugodott Isten akaratában. Emmanuel a kétségbeeséshez volt közel fájdalmában. Szerencsére árva gyermek volt a herceg közelében s az árva jól tudta, hogy Emmanuel milyen fájdalmas könnyeket hullat. Mi lett volna Emmanuelból e

szerető társa nélkül, aki nem kísérelte meg, hogy a herceget vigasztalja, aki gyermeki életbölcsességével megelégedett azzal, hogy könnyeit egyesítse Emmanuel könnyeivel.

Scianca Ferro is szenvedett e veszteség következtében. Ha a hercegnőt életre tudta volna kelteni azáltal, hogy valamilyen félelmetes óriást tornyában párviadalra hív ki, vagy ha a mesebeli sárkánnyal kellett volna ezért megmérkőznie, a tizenegy éves lovag tüstént útra kelt volna. Habozás nélkül útra kelt volna, hogy a hőstettet véghez vigye, amely ha közben életét vesztette volna is el, barátjának ismét visszaadta volna örömét és boldogságát. Vigasztalásai csak erre szorítkoztak; erőteljes természetéhez rosszul illettek az asszonyi könnyek. Sebei vérezhettek, de fájdalmát nem tudta sírással enyhíteni. Scianca Ferro arra volt teremtve, hogy legyőzze a veszélyeket, nem pedig, arra, hogy sorscsapásokat viseljen el.

Mit cselekedett, midőn Philibert Emmanuel fejét Leone vállára támasztotta és sírt? Megnyergelte lovát, felkötötte kardját, és buzogányát nyerge mellé akasztotta. Azután keresztül-kasul lovagolt a szép lejtős dombláncon, amely a Földközi-tengert szegélyezi, s mint a dog, amelyet kődobások, és botütések által dühödté ingereltek s fogait vicsorgatja, ellenséget keresett. Végre azt képzelte magában, hogy az eretnekekkel, vagy a szaracénokkal kell felvennie a harcot és valamely érzéketlen vagy élettelen tárgyat ruházott fel képzeletében az ellenség tulajdonságaival. Ahelyett, hogy mellvérteket döfött volna át, vagy sisakokat zúzott volna széjjel, sziklákat zúzott szét buzogányával, fenyőfákat és zöldellő tölgyeket vágott ketté karjával és ezekben a testgyakorlatokban, melyekre vasgyúró természete késztette, enyhülést talált fájdalmára.

Órák, napok, hónapok múltak el és a könnyek kiapadtak. A fájdalom, mely a szív mélyén csak fájdalmas sajnálkozás, vagy szeretetteljes megemlékezés alakjában kelt életre, mindinkább megszűnt az arcokon tükröződni. A szemek, amelyek itt hiába keresték a hitvest, az anyát és a barátnőt, ég felé emelődtek, hogy ott az angyalt keressék.

Ez alatt nagy események játszódtak le, és hatalmas benyomásaikkal minden fájdalmas gondolatot elűztek.

III. Pál pápa (Farnese Sándor), I. Ferenc és V. Károly kongresszusra akartak összegyülekezni. Egyszerre volt szó arról, hogy a törököt Európából kiűzzék, hogy Farnese Lajos számára hercegséget alapítsanak, és hogy a szavojai hercegnek visszaadják országát. A kongresszust Nizzában akarták megtartani.

Nizzát a pápa és V. Károly abban a reményben választotta ki, hogy I. Ferenc a vendégszeretetért hálás lesz nagybátyja iránt és ez okból engedékenyebb is.

Továbbá úgyszólván ki akartak békülni a pápa és V. Károly. Farnese Sándor idősebb fiának, Lajosnak adta mindkét várost, Parmát és Piacenzát éspedig cserébe Camerino és Nepi hercegségekért, amelyeket második fiára, Octavióra ruházott. Ezt a jutalmazást V. Károly rossz szemmel nézte. Sforza Mária Francesco 1535. évében meghalt és a császár a felajánlott nagy pénzösszegek ellenére is megtagadta a pápától a hírhedt lombardiai hercegséget, mely, ha nem is oka, de legalább is az ürügye volt a Franciaország és a császárság közti szüntelen háborúknak.

Alapjában véve V. Károlynak igaza volt. Az új pármai és piacenzai herceg az a gyalázatos farnesei Lajos volt, aki inkább azt akarta, hogy alattvalói féljenek tőle, mintsem hogy szeressék, aki a nemeseket lefegyverezte, a nőket megkorbácsoltatta és erőszakoskodott a püspökökkel.

A tizenhatodik század pápáinak nem volt szerencséjük gyermekeikkel.

A nizzai kongresszusnak tehát nemcsak az volt a célja, hogy a szavojai herceg békét kössön a francia királlyal, hanem a pápát is ki akarták békíteni a császárral.

A pápa alig volt egy mérföldnyire Nizzától, midőn a kastély kapitányának a hercegtől hoztak levelet, melynek értelmében, a kastélyban kell a pápa számára lakást nyitni.

A levelet őszentsége testőrségének kapitánya hozta el, aki azt kívánta, hogy kétszáz gyalogos élén bocsássák be a kastélyba, hogy ott ura mellett teljesíthessen szolgálatot.

III. Károly herceg levelében a pápáról szólt, de a kapitányról és kétszáz emberéről nem.

A dolog zavart keltett: a pápa határozottan azt kérte, amit a kapitánynak határozottan megtiltottak.

A kastély kapitánya gyűlést hívott egybe, hogy a dologról tanácskozzék.

Philibert Emmanuel, ámbár még csak tizenegy éves volt, részt vett a gyűlésen. Kétségkívül azért hívták oda, hogy a herceg jelenléte védnökeinek bátorságát növelje.

Mialatt tanácskoztak, a gyermek a fali állványon megpillantotta kisebbített mását annak a kastélynak, mely mos III. Károly és a pápa közti nézeteltérés oka készült lenni.

- Hitemre, uraim, - mondotta hirtelen Emmanuel a jelenlevőkhöz, akik már egy óra óta tanácskoztak anélkül, hogy zöld ágra jutottak volna. - Önök jelentéktelen dolog miatt izgulnak fel túlságosan! Minthogy kőből is van kastélyunk és fából is, ezért a pápának csak a fából való kastélyt kell odaadnunk és megtarthatjuk a kőből valót!

- Uraim, - mondotta erre a kastély kapitánya, - a gyermek szavai eléggé megszabták kötelességünket. Őszentsége a pápa, ha mindenáron ragaszkodik kívánságához, a fából készült kastélyt fogja megkapni, de esküszöm az isten színe előtt, hogy ameddig én élek, a kőből épült kastély nem lesz a pápáé!

A pápának átadták a gyermek és a kastély kapitányának válaszát. A pápa lemondott szándékáról és a ferencrendiek kolostorában szállt meg.

Azután megérkezett a császár s utána Franciaország királya.

Mindegyik a saját sátortáborában lakott a város két végén s a pápa úgyszólván középütt.

A kongresszust megnyitották.

Sajnálatos, de az eredmény messze a várakozások mögött maradt.

A császár sógora számára Szavoját és Piemontot követelte.

I. Ferenc a lombardiai hercegséget második fia számára követelte, az orleansi herceg számára.

A pápa végül, aki szintén fiának akart kedvezni, azt kérte, hogy egy herceg, akinek sem I. Ferenc családjához, sem V. Károly családjához nem szabad tartoznia, legyen a lombardiai hercegség ura, és pedig azzal a feltétellel, hogy a császár jutalmának tekintse birtokát és hogy a francia királynak fizessen adót.

Mindegyik fél lehetetlent kért tehát, mert annak az ellenkezőjére tartott igényt, amit a másik követelt.

Ellenben mindegyik fél kívánta a fegyverszünetet, anélkül, hogy a többire vonatkozólag el tudta volna magát határozni.

I. Ferencnek szüksége volt a fegyverszünetre, hogy félig kimerült katonái kipihenhessék magukat, és hogy teljesen kimerült pénztárát felfrissíthesse.

V. Károly azért kívánt fegyverszünetet, hogy megakadályozhassa a törökök betörését Nápoly és Sicilia hercegségekbe.

III. Pál pedig, azért akarta, hogy legalább fia helyzetét szilárdíthassa Parma és Piacenza hercegségekben, ha már a lombardiai hercegséget nem szerezhette meg számára.

Tíz évig tartó fegyverszünetben állapodtak meg; I. Ferenc maga határozta meg az évek számát.

- Tíz év, vagy semmi, - mondotta - s ezzel eldőlt a dolog.

Beleegyeztek a tíz esztendőbe.

Igaz, hogy azután I. Ferenc volt az, aki már négy év letelte után megszegte a fegyverszünetet.

III. Károly, aki a kongresszus egész ideje alatt attól félt, hogy a tárgyalások azzal fognak végződni, hogy elveszik tőle azt is, ami kis országából még megmaradt, nagyobb örömmel látta a hatalmas vendégek elutazását, mint amilyen örömmel fogadta érkezésüket.

A vendégek úgy hagyták el III. Károlyt, mint ahogy jöttek, csak azokkal a kiadásokkal lett szegényebb, amelyeket a vendégeknek a városbani tartózkodása okozott, és amelyeket elfelejtettek megfizetni.

A pápa volt az egyedüli, aki hasznot húzott az egész dologból; két házasságot ütött nyélbe. Második fiának, Farnese Octaviónak Ausztriai Margittal való házasságát, aki özvegye volt Medici Juliannak, akit Flórencben, a Santa Maria del Fiore templomban meggyilkoltak és unokahúgának, Victoriának házasságát Antonnal, Károly vendômi hercegnek idősebb fiával.

V. Károly, aki most megszabadult I. Ferencet illető gondjaitól, Genovában a török ellen kezdett el készülődni. Óriási előkészületeket tett, amelyek mintegy két évig tartottak.

A két év leteltével, midőn a hajóhad készen volt arra, hogy vitorlát bontson, III. Károly elhatározta, hogy meglátogatja sógorát, és ez alkalommal bemutatja neki fiát, Philibert Emmanuelt, aki abban az időben életének tizenharmadik évét érte el.

Magától értődik, hogy Scianca Ferro és Leone a herceggel utaztak, mert Emmanuel semmibe sem kezdett nélkülük.

Egy idő óta a fiatal herceg nagyon el volt foglalva. Azzal fáradozott ugyanis, hogy beszédet fogalmazzon, amelyről nem tett említést egyik nevelőjének sem. Alardet Lajos lausannei püspök s udvarmesterei, név szerint Chatillon Lajos Musineus úr, szavojai főistállómester, Provana János Baptist, Genévei Eduárd, Lulleus báró, nem tudtak meg a dologról semmit.

Emmanuel megelégedett azzal, hogy csatlósának és apródjának említse meg.

Emmanuel szándéka az volt, hogy engedélyt akart kérni V. Károly császártól arra, hogy a pogányok elleni vállalkozásában elkísérhesse.

Scianca Ferro azonban rögtön kijelentette, hogy ő nem hivatott ennek a dolognak megítélésére s úgy vélte, hogy párviadalra való kihíváshoz hozzá tud szólni, de beszéd fogalmazásához ő nem ért.

Leone pedig, azzal mentegetődzött, hogy ha azokra a veszélyekre gondol, amelyekbe Philibert Emmanuel ilyen vállalkozás alkalmával jutni fog, annyira zavarba jő, hogy még a beszédhez való első két szót sem tudja egymás mellé rakni.

A fiatal herceg tehát saját fáradozására volt utalva. Titus Livius, Quintus Curtius, Plutarchos és az ókor más, a szónoklatban járatos embereinek segítségével szerkesztette meg a császárhoz intézendő beszédjét.

A császár szállása barátjánál, Doria Andrásnál volt, abban a szép palotában, amely olyan volt; mintha a génuai kikötő királya lett volna. A császár hajóhadának készülődéseit kísérte szemmel, midőn a palota pompás erkélyein sétára indult, azokon az erkélyeken, amelyekről a hírneves admirális, midőn Velence követei számára rendezett lakoma véget ért, az összes ezüst asztali edényeket a tengerbe dobatta.

Károly herceget, Philibert Emmanuelt és kíséretüket, amint bejelentették őket, rögtön bebocsátották a császár elé.

A császár megölelte sógorát és unokaöccsét is meg akarta ölelni.

Azonban Philibert Emmanuel hódolatteljesen kivonta magát a felséges császár ölelése alól, egyik térdére ereszkedett és a világ legkomolyabb ábrázatával, amelyet csatlósa és apródja is felvettek, a következő beszédbe kezdett, amelyről még a herceg apja sem tudott semmit:

- Megfogadtam, hogy felségednek és ügyének szentelem magam, amely ügy Istené és szent vallásunké és önként s örömmel jövök, hogy könyörögjek önnek Caesar, kegyeskedjék engem ama végtelenül sok önkéntes sorába felvenni, akik a világ minden részéből zászlaja alá gyülekeznek. Boldog leszek, Caesar, ha a királyok közül a legnagyobb, a győzhetetlen császár parancsnoksága alatt sajátíthatom el a harcban a hadierényeket és a haditudományt.

A császár a kis hercegre nézett és mosolygott. Mialatt Scianca Ferro magában a legnagyobb csodálattal adózott hercegének beszédjéért, mialatt Leona a félelemtől sápadtan Istenhez fohászkodott, hogy, a császárnak azt a jó gondolatot sugallja, tagadja meg Emmanuel kérését, V. Károly komolyan így felelt:

- Herceg, köszönöm önnek ragaszkodásának e jelét. Maradjon hű érzelmeihez s ez mindkettőnknek hasznára fog válni. Azonban ön még fiatal ahhoz, hogy elkísérhessen engem a háborúba. De ha buzgalma és akarata továbbra is ilyen marad, akkor meg lehet nyugodva és már néhány év múlva elég alkalma lesz a tevékenységre.

A császár felemelte a fiatal herceget és megölelte. S hogy megvigasztalja, saját aranygyapjas rendjelét vette le a nyakáról, és a herceg nyakába akasztotta.

- Teringettét! - kiáltotta Scianca Ferro.

- Ez többet ér, mint a kardinálisi süveg!

- Bátor szívű társad van, szép unokaöcsém! - mondotta V. Károly, - már most adunk egy láncot neki, abban a reményben, hogy később valamilyen aranykeresztet akaszthatunk mellére.

A császár egyik mellette álló főúr nyakáról levette az aranyláncot, odadobta Scianca Ferronak és így kiáltott:

- Számodra, derék ifjú csatlós!

Akármilyen gyors volt is V. Károly mozdulata, Scianca Ferronak volt annyi ideje, hogy fél térdre ereszkedjék. Ezzel a tiszteletteljes testtartással fogadta a császár ajándékát.

- Nos hát, - mondotta a páviai győző, aki jókedvében volt, - mindenki részesüljön ma valamiben, még az apród is.

A császár gyémántgyűrűt vett le kisujjáról.

- Szép apród, - mondotta, - most reád kerül a sor.

Azonban Philibert Emmanuel, Scianca Ferro és az összes jelenlevők nagy csodálkozására, úgy látszott, hogy Leone nem hallotta ezeket a szavakat, mert mozdulatlanul maradt állva helyén.

- Óh, óh, - csodálkozott V. Károly is, - úgy látszik, süket apród áll előttünk!

A császár felemelte hangját:

- Előre, szép apród, jöjjön ide!

Ahelyett, hogy engedelmeskedett volna, Leone egy lépést hátralépett.

- Leone! - kiáltotta Emmanuel, - megragadta a gyermek karját és megkísérelte, hogy a császárhoz vezesse.

Csodálatos, de Leone elhúzta karját Emmanuel kezétől, kiáltásba tört ki és kifutott a teremből.

- Íme, olyan apród, aki nem önző, - mondotta V. Károly, - meg kell, hogy mondjad nekem, szép unokaöcsém, hol tettél szert ilyen apródra... a gyémánt, amellyel meg akartam ajándékozni, ezer pisztolyt ér!

Azután az udvaroncokhoz fordult és így szólt:

- Szép példa, követésre méltó, uraim!

KILENCEDIK FEJEZET
Leone - Leona.

Midőn visszatért a Corsii-palotába, ahol atyjával együtt lakott, Philibert Emmanuel magyarázatot kért Leonetől. Nemcsak annak az okát akarta tudni, hogy miért utasította vissza Leone a gyémántgyűrűt, hanem azt az okot is, amely az apródot arra indította, hogy mint a megriadt fiatal sólyommadár, kiáltva elmeneküljön. A gyermek azonban néma maradt, és semmiféle kérésre sem jött erről a tárgyról, egyetlen szó sem ajkaira.

Ugyanaz a makacsság volt ez, amelyen Beatrix hercegnő sem tudott úrrá válni, midőn a gyermektől felvilágosítást kért anyjáról s Leone ezt állhatatosan megtagadta.

Miféle kapcsolatban állhatott V. Károly császár azzal a szerencsétlenséggel, amely az árva apródot érte. Lehetetlen dolog volt, hogy Philibert Emmanuel ezt kitalálja. Bármint volt is a dolog, Philibert Emmanuel már eleve inkább senkinek sem adott igazat, még nagybátyjának sem, mintsem, hogy Leonet csak egy pillanatra is következetlenséggel vagy könnyelműséggel gyanúsítsa!

Két év múlt el a Nizzában megkötött fegyverszünet óta. I. Ferenc számára nagy türelmi próba volt, hogy ennyi ideig kell szavát tartania. Csodálkozott is felette mindenki, különösen V. Károly, aki sógorával, a francia királlyal való találkozása óta, folyton gyanakodott és már azt hányta-vetette meg, hogy mit tenne a király, ha ő, V. Károly, a szegény szavojai herceget nem tudná védelmezni.

Alig szállt hajóra a császár, midőn a szavojai herceg Nizzába való visszatérésekor tényleg már ott találta Franciaország királyának követét.

I. Ferenc azt ajánlotta nagybátyjának, hogy visszaadja neki Szavoját, ha III. Károly lemond az ő javára Piemontról, amelyet a francia korona birtokai közé akart sorozni.

A herceg, aki megbotránkozott ezen az ajánlaton, visszaküldötte unokaöccsének követeit s megtiltotta nekik, hogy még egyszer megjelenjenek előtte.

Mi növelte annyira I. Ferenc elbizakodottságát, hogy a császárnak negyedszer is háborút üzent.

Ez azért történt, mert két új szövetségese volt, Luther és Szolimán, a protestánsok Németországban és a szaracénok Afrikában. Különös szövetségesei voltak a legkeresztényebb uralkodónak és az egyház leghívebb fiának!

Különös dolog az I. Ferenc és V. Károly közt folyó hosszú harc alatt, az előbbit állandóan a lovagias királynak nevezték, azt az embert, aki szavát mindig megszegte! Mikor a becsülete kivételével I. Ferenc mindent elvesztett a páviai csatatéren, ezt a becsületet, mely veresége ellenére is épségben maradt, kitörölhetetlen folttal szennyezte be azáltal, hogy a szerződést, melyet a várban aláírt, egyszerűen nem tartotta be!

Ez azonban nem akadályozta meg a történelemírókat abban, hogy I. Ferencet könyveikben a lovagias király címmel ruházzák fel!

Igaz, hogy mi költők, a becstelen királynak hívjuk, aki megszegte szavát ellenségeivel szemben, megszegte szavát barátaival szemben és megszegte Istennek tett fogadalmát.

Ezúttal alig hogy megtudta a szavojai herceg válaszát, már Nizzát fenyegette.

A herceg Nizzában egy derék szavojai nemest hagyott, akit Montfort Odinetnak hívtak és a Col di Tendán át Verceilbe vonult, ahol összegyűjtötte csekély megmaradt haderejét.

Philibert Emmanuel azt a kegyet kérte atyjától, hogy Nizzában maradhasson, hogy ott az I. Ferenc és Szolimán elleni harcban részesülhessen a tűzkeresztségben. A herceg élete, mint a szavojai ház egyetlen örököséé, az apának azonban túlságosan drága volt ahhoz, hogy ezt a kívánságát, vagy az ehhez hasonlót teljesítse.

Nem ez történt Scianca Ferróval; ennek megadatott az engedély és élt is vele.

Alig távoztak a városból, a herceg fia, Leone és kíséretük, midőn néhány mérföldnyire Nizza város előtt már kétszáz vitorlás hajót láttak megjelenni. A hajókon török és francia zászlók lengtek. A villafrancai kikötőben szálltak partra a csapatok, tízezer török Cheireddin parancsnoksága és tizenkétezer francia Enghien herceg parancsnoksága alatt.

Az ostrom rettenetes volt. Az őrség a vár minden talpalatnyi helyéért elszántan küzdött. Mindenki, katonák és polgárok egyaránt, a hősiesség csodáit művelte. Az ellenség tíz különböző helyen hatolt be a városba, a törökök és a franciák benyomultak a réseken. Minden utcát, minden házat, minden keresztutat védelmeztek ellenük. Az ostromlók betörésével együtt a tűz is mindinkább terjedt. Montfort Odinet a várba vonult és az ellenség számára csak a romokban heverő várost hagyta hátra.

Másnap reggel hírnök jött Montforthoz, azzal az üzenettel, hogy adja át a várost.

A hős azonban fejét rázta:

- Barátom, - mondotta - rossz helyre fordultál, ha hozzám jössz azzal, hogy gyáva cselekedetre bírj... Engem Montfortnak hívnak, címeremben láthatod a cölöpöket és jelszavam az, hogy: Csak kitartásra van szükség!

Montfort méltó volt jelszavára, fegyvereire és nevére. Addig tartotta a várat, míg egyik oldalról a herceg négyezer piemontival és a másikról avalosi Alfons hatezer spanyollal odaérkezett s a franciák és a törökök kénytelenek voltak abbahagyni az ostromot. A spanyolok a császár parancsára jöttek el.

Nagy volt Károly és alattvalóinak öröme, midőn a herceg Nizzába bevonult, ha a város romokban hevert is. Philibert Emmanuel és csatlósa számára is nagy ünnep volt ez a nap. Scianca Ferro kivívta azt a nevet, amellyel egykor III. Károly felruházta. Midőn tejtestvére megkérdezte tőle, hogy mit tett, midőn valódi páncélokat és valódi pajzsokat kellett összetörni, így felelt:

- Bah, ez sokkal könnyebb dolog, mint tölgyeket kettéhasogatni... a páncélt nem olyan nehéz összezúzni, mint a sziklákat!

- Óh, miért is nem lehettem ott! - mormogta Philibert Emmanuel, és nem vette észre, mint kapaszkodik karjába Leone, s hogy mennyire elsápadt, mert azokra a veszélyekre gondolt, melyeken Scianca Ferro túlesett, és amelyeken Emmanuelnak még túl kell majd esnie.

A szegény apródot később a crespy-i béke persze teljesen megnyugtatta.

A béke V. Károly Provenceba való betörésének következménye volt és a ceresolei csatáé.

A békeszerződést 1544. október 14-én írták alá.

Többek közt az is ki volt kötve benne, hogy orleansi Fülöp, I. Ferenc második fia, két év múlva nőül kell, hogy vegye a császár leányát, aki hozományul a lombardiai hercegséget és Németalföldet kapja. I. Ferenc pedig, lemond a nápolyi királyságra való igényéről és vissza-

adja a szavojai hercegnek mindazt, amit elvett tőle. Csak Pignerol és Montmellian városokra nem vonatkozott ez, mert mint megerősített helyek, Franciaország birtokában maradtak.

A szerződések csak két év múlva lépnek érvénybe, tehát abban az időben, midőn az orleansi herceg, nőül fogja venni a császár leányát.

Az 1545-ik esztendőt írták. A gyermekek ez alatt felnőttek. Leone, a három közül a legfiatalabb, tizennégy éves volt, Emmanuel tizenhét és Scianca Ferro, a legöregebb, hat hónappal volt idősebb, mint Emmanuel.

Mi történt azonban Leone szívében és miért lett a fiatalember napról napra szomorúbb? Ezt hiába kérdezték egymástól Emmanuel és Scianca Ferro, és hiába kérdezte Emmanuel Leonetól.

Különös dolog valóban! Mennél idősebb lett Leone, annál kevésbé követte két társának példáját. Emmanuel, hogy elfelejtesse a kis kardinális melléknevet és a csatlós, hogy megérdemelje a Scianca Ferro nevet, azzal töltötték az egész napot, hogy színlelt csatákat rendeztek, mindig kezükben volt a kard, a dárda, vagy a csatabárd s a két fiatalember küzdött egymással, hogy fejlesszék erejüket és ügyességüket. Emmanuel mindazt elsajátította, amit a fegyverforgatásban való ügyesség tekintetében el lehet sajátítani s mindazt az ügyességet és erőt, amelyet Isten ad az emberi izmokba, Scianca Ferro Istentől nyerte.

Ez alatt az idő alatt Leone mindig azon a környéken tartózkodott, ahol a fiatalemberek gyakorlatoztak, figyelte a gyakorlatokat és szemmel kísérte Emmanuel minden mozdulatát. Ha azonban a gyakorlás heve nagyon messzire vezette a fiatalembereket, Leone könyvet vett kezébe, félrevonult a kert valamelyik sarkába és olvasott.

Csak akkor ragadta meg Leone örömmel az alkalmat; hogy elkísérhesse Emmanuelt, midőn ez a vidéken lovagolt. Egy idő óta azonban, amilyen mértékben szomorúsága növekedett, olyan mértékben tartózkodott az apród ezektől a kirándulásoktól is.

Egy körülmény felett Emmanuel különösen csodálkozott s ez az volt, hogy Leone arca elkomorult arra a gondolatra is, hogy Emmanuelből valamikor gazdag és hatalmas herceg válik.

Egy nap a herceg levelet kapott a császártól, melyben arról a lehetőségről volt szó, hogy Philibert Emmanuel elvehetné feleségül a császár öccsének, Ferdinánd királynak leányát. Leone jelen volt e levél felolvasásánál. Nem tudta eltitkolni azt a hatást, amelyet ez a levél tett rája és a herceg és Scianca Ferro nagy csodálkozására, akik nem tudták megérteni a hirtelen fájdalom okát, Leone zokogva eltávozott.

Amint a herceg visszavonult lakosztályába, Emmanuel tüstént apródjához ment. Különösek voltak azok az érzelmek, amelyeket Emmanuel Leone irányában érzett és sehogy sem hasonlítottak azokhoz, amelyeket Scianca Ferro iránti barátsága váltott ki belőle. Avégből, hogy Scianca Ferro életét megmentse, a herceg szívesen adta volna oda saját életét. Azért, hogy tejtestvérének vérét kímélje, gondolkozás nélkül ontotta volna ki saját vérét. S vérét és életét adta volna oda Emmanuel azért, hogy egyetlen remegő könnycseppet letöröljön Leone selymes szempillájának széléről.

Most, hogy sírni látta, okvetlenül tudni akarta Leone fájdalmának okát. Több mint egy év óta figyelte meg Emmanuel a fiatal apród növekvő szomorúságát és elég gyakran kérdezősködött ennek okáról. Ilyenkor Leone mindig erőt vett magán, fejét rázta, mintha komor gondolatait akarná elhessegetni és mosolyogva így felelt:

- Túlságosan boldog vagyok, nagyságos uram és mindig attól félek, hogy ilyen boldogság nem tarthat soká.

Erre Emmanuelen volt a sor, hogy fejét csóválja. Minthogy azonban észrevette, hogy a további kérdezősködés még boldogtalanabbá teszi Leonét, megelégedett azzal, hogy az apród kezét kezébe vegye, és figyelmesen nézze, mintha Leone szívének legtitkosabb érzelmeit akarná kikutatni.

Leone lassan elfordította szemét és gyengéden kivonta kezét Emmanuel kezéből, valahányszor a fiatal herceg ilyen módon közeledett hozzá.

Midőn Emmanuel ilyenkor elszomorodva Scianca Ferrot kereste fel, sohasem jutott eszébe, hogy a csatlós kezét megfogja, és őt is, mint Leonet kérdezze, kutató tekintettel. Ennyire különbözött az a barátság, amely Emmanuelt és Scianca Ferrot kötötte össze, attól a barátságtól, amelyet Emmanuel Leoneval szemben táplált.

Aznap azonban hiába kereste Emmanuel több mint, egy óra hosszat az apródot a parkban. A herceg mindenkinél kérdezősködött az apród felől, de Leonet nem látta senki sem. Végre Emmanuel az istállóban kérdezte meg az egyik szolgát. Ez azt felelte, hogy Leone a templomba ment el és alighanem még ott is van.

Emmanuel sietve tüstént odaindult. Gyors tekintettel végignézett a komor épületben és tényleg ott látta térdelni Leonet a legsötétebb helyen, az egyik oldali oltárnál.

Emmanuel oly közel ment Leonehoz, hogy meg tudta volna érinteni kezével, de az ájtatosságba merült apród nem vette észre jelenlétét.

Ekkor Emmanuel előrelépett, megérintette Leone vállát, és az apród nevét suttogta. Leone összerezzent és csaknem borzadva nézett Emmanuelre.

- Mit csinálsz ilyenkor a templomban, Leone, - kérdezte Emmanuel az apródtól nyugtalanul.

- Istenhez fohászkodom, - felelte Leone szomorúan - adjon erőt ahhoz, hogy szándékomat meg tudjam valósítani...

- Milyen szándékot, gyermek? Megtudhatom én is?

- Ön lesz az első, nagyságos uram, aki meg fogja tudni!

- Megesküszöl reá, Leone?

- Óh igen, nagyságos uram! - mondotta a fiatalember szomorú mosollyal.

Emmanuel megfogta az apród kezét és megkísérelte, hogy gyengéden kivezesse a templomból.

Leone azonban elvonta a kezét, ahogy ezt egy idő óta tenni szokta, ismét letérdelt és kézmozdulattal azt kérte a hercegtől, hogy hagyja egyedül.

- Jövök nemsokára, de egy ideig még egyedül kell maradnom Istennel! - mondotta.

Az apród hangja olyan ünnepélyesen és szomorúan csengett, hogy Emmanuel nem kísérelte meg többé, hogy elhívja.

Emmanuel kiment a templomból, de a kapunál megvárta Leonet.

Leone összerezzent, midőn újra megpillantotta a herceget és úgy látszott, hogy még sem csodálkozik a viszontlátás felett.

- Meg fogom tudni a titkot nemsokára? - kérdezte Emmanuel.

- Remélem, holnap már lesz erőm és meg fogom tudni mondani, nagyságos uram, - felelte Leone.

- És hol?

- Itt ebben a templomban.

- Mikor?

- Jöjjön el ugyanabban az időben, mint ma.

- S addig, - kérdezte Emmanuel csaknem könyörögve.

- Remélem, addig nem fog arra kényszeríteni, hogy szobámat elhagyjam, nagyságos uram, mert egyedüllétre és gondolkodásra van szükségem.

Emmanuel leírhatatlanul szorongó szívvel nézett az apródra és elkísérte szobájáig. Midőn odaérkeztek, Leone meg akarta ragadni a herceg kezét, hogy megcsókolja. Emmanuel azonban elvonta kezét és kitárta karjait, hogy a gyermeket arcán csókolja meg. Leone gyengéden eltolta magától a herceget; kibontakozott karjaiból és kimondhatatlanul édes és szomorú hangon így szólt:

- Holnap, nagyságos uram!

Azután belépett szobájába.

Emmanuel egy pillanatig mozdulatlanul állva maradt az ajtónál.

Hallotta, amint Leone félretolja a reteszt.

Emmanuel úgy érezte, hogy a hideg vas, mely az ajtót zárja el, szíve mélyéig hatol.

- Óh, Istenem! - mondotta magában halkan - milyen érzés vesz erőt rajtam. Milyen érzés ez?

- Mi az ördögöt csinálsz itt? - hallatszott Emmanuel háta mögött hirtelen egy kemény hang és nehéz kéz ereszkedett vállaira.

Emmanuel felsóhajtott, megfogta Scianca Ferro karját és magával vonta a csatlóst a kertbe.

Azután mindketten leültek egymás mellé a kerti padra.

Emmanuel mindent elbeszélt Scianca Ferronak, ami közte és Leone közt történt.

Scianca Ferro egy ideig gondolkodott, felnézett az égre és körmét rágta.

Azután hirtelen így szólt:

- Fogadok, hogy jól sejtem a dolgot!

- Mi rejlik hát mögötte?

- Leone szerelmes!

Emmanuel szúrást érzett szívében.

- Lehetetlen, - dadogta.

- S miért volna ez lehetetlen? - felelte Scianca Ferro. - Én például az vagyok!

- Te? Kibe vagy te szerelmes?

- Eh, szavamra mondom, Gervaiseba, a várnagy leányába... Az ostrom ideje alatt a szegény gyermek rettenetesen félt! Különösen a sorsdöntő éjszakán... és hogy megnyugtassam, magamnál tartottam...

Emmanuel vállát vonogatta s ezáltal annak a meggyőződésének akart kifejezést adni, hogy Leone bizonyosan nem a várnagy leányába szerelmes.

Scianca Ferro félreértette ezt a mozdulatot és a megvetés, jelének tartotta.

- Ah, kedves kis kardinálisom! - mondotta (az aranygyapjas rendjel ellenére is Scianca Ferro néha még mindig azt az elnevezést használta), - csak ne adja a szentet!.. Nos, kijelentem önnek, hogy Gervaiset többre tartom, mint az udvar legszebb hölgyeit... s ha lovagi tornán vennék részt, kész vagyok a leány színeit viselni és szépségét mindenki ellen, aki kiáll, megvédelmezni!

- Sajnálom azt az embert, aki nem osztja véleményedet, kedves Scianca Ferro! - felelte Emmanuel.

- Igazad van, mert a várnagy leányáért én épp úgy megverekszem, mint valami király-kisasszonyért.

Emmanuel felkelt, kezet szorított Scianca Ferroval és visszavonult lakosztályába.

Scianca Ferro valóban meg tudott volna verekedni, de nem tudta megérteni, hogy mi történt Emmanuel szívében mi dúlta fel Leone lelkét.

S Emmanuel, akiben pedig sokkal több érzés volt és sokkal műveltebb volt, mint Scianca Ferro, szobájának magányában és az éjszaka csendjében szintén hiába töprengett azon, hogy mi tölti be Leone lelkét, és hogy saját szívét mi indította meg annyira.

Türelmetlenül várta a következő napot. A reggel lassan múlt el anélkül, hogy Emmanuel Leonet látta volna. A megbeszélt időben Emmanuel elment a templomba s úgy remegett, mintha életének legfontosabb eseménye előtt állna.

A crespy-i békeszerződés, amelyet egy évvel azelőtt írtak alá, s amelyben arról határoztak, hogy visszakapja-e országát, vagy elveszik-e tőle végleg, most kevésbé fontosnak tűnt fel előtte, mint az a titok, melyet Leone most el fog árulni neki.

Ugyanazon a helyen találta a fiatalembert, amelyen előző nap. Kétségkívül Leone már hosszú idő óta imádkozott. Arcán a lemondás szomorúsága tükröződött. Szemmel látható volt, hogy elhatározása, mely előző nap még ingadozott, most megérlelődött benne és szilárd.

Emmanuel élénken odalépett hozzá s Leone szelíd, de szomorú mosollyal üdvözölte.

- Nos? - kérdezte Emmanuel.

- Kegyet akarok kérni öntől, nagyságos uram!

- Milyen kegyet?

- Látja, hogy testem, ügyetlenségem és gyengeségem miatt nem alkalmas a hadigyakorlatokra. Önnek, mint csaknem királyi úrnak, a jövőben olyan emberekre lesz szüksége, mint Scianca Ferro, nem pedig, gyenge és félénk gyermekekre, mint amilyen én vagyok, nagyságos uram...

Leone most összeszedte erejét és két könnycsepp gördült le orcáján.

- Nagyságos uram, azt a különös kegyet kérem, hogy kiléphessek szolgálatából.

Emmanuel egy lépést hátralépett. Életét, melyet Scianca Ferro és Leone társaságában kezdett el, a jövőben is a két barát között akarta eltölteni és sohasem gondolt arra, hogy elváljon tőlük.

- El akarsz hagyni engem? - kérdezte fájdalmasan megindult hangon. - Hogy te elhagyj engem? Hiszen ez lehetetlen!

Leone nem felelt, feje mellére hanyatlott.

- Hogy engem elhagyj? - ismételte Emmanuel, arcán a legnagyobb csodálkozás kifejezésével.

- Úgy kell lennie! - suttogta alig hallhatóan Leone.

Emmanuel homlokára emelte kezét, mint az olyan ember, aki attól fél, hogy hirtelen az eszét veszíti el, rámeredt az oltárra s azután erőtlenül csüggesztette le karját.

E néhány pillanat alatt magában önmagát és Istent kérdezte. Minthogy pedig sem földön, sem égen nem talált feleletet, ismét erőt vett rajta a csüggedés.

- Hogy elhagyj, - kezdette harmadszor, mintha előbb hozzá akarna szokni e szavakhoz. - Engem, aki félholtan talált meg téged, Leone! Engem, aki úgy fogadott téged, mint a Gondviselés küldöttét! Engem, aki mindig úgy bánt veled, mintha testvérem volnál!... Óh!

- Éppen azért, nagyságos uram! Éppen azért, mert oly sokkal vagyok adósa önnek, s mert ha oldala mellett maradok, nem tudom leróni adósságomat. Ez okból életem végéig imádkozni akarok jótevőmért.

- Értem imádkozni? - kérdezte Emmanuel. - És hol?

- Valamelyik szent kolostorban! Ilyen hely inkább illik szegény árva gyermek számára, mint az olyan fényes udvarban való tartózkodás, amilyen az öné lesz egykor.

- Anyám, szegény anyám! - mormogta Emmanuel, - te, aki annyira szeretted, mit mondanál most, ha hallanád Leonet!

- Az Isten előtt, aki hall minket, - mondotta Leone ünnepélyesen és egyik kezét Emmanuel karjára tette - Isten előtt, aki hall minket, anyád azt mondaná, hogy igazam van.

Leone feleletében - olyan határozottság és olyan meggyőződés volt, amely ha nem is szívből, de a lelkiismeretből eredt, hogy Emmanuel megrendült általa.

- Leone, - mondotta Emmanuel - tégy, amit akarsz gyermekem, szabad vagy. Igyekeztem, hogy magamhoz láncoljam szívedet, de sohasem akartam testedet lebilincselni. Mégis arra kérlek, hogy ne siesd el a dolgot... nyolc nap múlva... vagy...

- Óh, - kiáltotta Leone - ha abban a pillanatban nem megyek el, amelyben az Isten erőt adott nekem, hogy elhagyjam önt Emmanuel, akkor sohasem tudok majd többé elmenni! És azt mondom önnek, - tette hozzá a gyermek s felzokogott - hogy el kell mennem!

- Elmenni? De miért, miért kell elmenned?

Erre a kérdésre Leone, ugyanazzal a kérlelhetetlen hallgatással felelt, amellyel már két ízben. Midőn Oleggio faluban a hercegnő származása felől kérdezte meg és midőn Emmanuel Genuában hiába igyekezett megtudni annak okát, hogy az apród miért utasította vissza V. Károly gyémántgyűrűjét.

Ennek ellenére is Emmanuel most többet, akart megtudni a gyermektől, midőn hirtelen léptek hallatszottak a templomban.

Atyjának egyik szolgája sietett oda és tudtára adta Emmanuelnek, hogy a herceg azonnal látni kívánja.

Franciaországból fontos hírek érkeztek.

- Hallod, Leone, - mondotta Emmanuel, - most el kell, hogy hagyjalak. Este viszont foglak látni, és ha megmaradtál elhatározásod mellett Leone, akkor... akkor szabad vagy, gyermekem! Elhagyhatsz holnap, igen, már ma este is, ha azt tartod, hogy tovább nem szabad nálam maradnod.

Leone nem felelt. Ismét térdre esett és mélyen felsóhajtott. Azt hihette volna az ember, hogy szíve kettéhasadt.

Emmanuel elment, de mielőtt kilépett a templomból, még kétszer, háromszor visszanézett, mert meg akarta nézni, hogy az elválás ugyanúgy fáj-e a gyermeknek, mint amilyen fájdalmakat neki okozott.

Az apród egyedül maradt és még egy óra hosszat imádkozott. Azután sokkal nyugodtabban tért lakására. Míg Emmanuel távol volt tőle, megszilárdult az apród elhatározása, mely a herceg jelenlétében ingadozni kezdett és az a jéghideg szívű angyal kerekedett felül, akit úgy hívnak, hogy ész. Szobájában azonban az a gondolat nyugtalanította a gyermeket, hogy Emmanuel minden pillanatban beléphet, mert majd meg akarja kísérelni, hogy tartóztassa.

Ahányszor zaj hallatszott a lépcsőről, Leone összerezzent, a léptek, melyek a folyosón visszhangzottak és ajtajánál hallatszottak, úgyszólván szívére tiportak.

Két óra telt el. Ismét léptek zaja hallatszott s most Leone előtt nem volt kétséges, hogy a herceg jő, megismerte lépéseiről.

Az ajtó kinyílt, Emmanuel megjelent. Szomorú volt s mégis az öröm gyenge sugara élénkítette fénytelen tekintetét.

- Nos, Leone, - kérdezte a herceg, midőn betette az ajtót, - mindent megfontoltál?

- Nagyságos uram, - felelte az apród, - midőn elhagyott engem, már megfontoltam a dolgot.

- Tehát megmaradsz elhatározásod mellett és elhagysz engem?

Leonenak nem volt annyi ereje, hogy válaszolni tudott volna, beérte azzal, hogy fejével igent intett.

- S mindez azért történik, mert egykor talán hatalmas herceg leszek? - mondotta szomorú mosollyal Emmanuel, - mert fényes udvar fog körülvenni?

Leone ismét lehajtotta fejét.

- Nos, - mondotta a herceg kissé elkeseredve, - efelől meg lehetsz nyugodva! Ügyünk rosszabbul áll, mint valaha!

Leone felemelte fejét és Emmanuel látta, hogy az apród szeme csodálkozva csillog.

- A francia király második fia, az orleansi herceg, meghalt, - felelte Emmanuel, - ezáltal a crespy-i békeszerződés érvénytelen.

- És... És? - kérdezte Leone feszült kíváncsisággal.

- S mert ez okból nagybátyám, V. Károly császár a lombardiai hercegségről nem mond le I. Ferenc javára, ezért I. Ferenc sem adja vissza Szavoját atyámnak.

- De a házasság Ferdinánd király leányával, - mondotta Leone leírhatatlan félelemmel, - a házasság melyet a császár tervezett, meg fog történni?

- Eh, szegény Leonem! - mondotta a fiatalember, akinek V. Károly szándéka szerint a császár unokahúgát kellett volna elvennie feleségül, annak bressei grófnak, piemonti trónörökösnek és szavojai hercegnek kellett volna lennie. Koronás férj kedvükre lett volna, de nem szegény

Philibert Emmanuel, akinek egész országából csak Nizza városa, Aosta völgye s Piemontban és Szavojában néhány elszórt kunyhó maradt meg.

- Óh! - kiáltotta Leone az öröm érzésével, melyet nem tudott elfojtani.

Azonban nyomban erőt vett magán és nem árulta el érzelmeit.

- Mindez nem határoz, - mondotta - semmit sem változtat azon, amit eltökéltem.

- Tehát, - mondotta Emmanuel, akinek a gyermek elhatározása több szomorúságot okozott s jobban elkeseredett miatta, mint birtokainak elvesztése miatt, - tehát mégis elhagysz, Leone?

- Ami tegnap elhatározott dolog volt, az, ma is az legyen, Emmanuel!

- Tegnap gazdag voltam, Leone, hatalmas, tegnap még hercegi koronát hordtam fejemen. Ma szegény vagyok, kifosztott s csak a kardom maradt meg kezemben. Midőn tegnap el akartál hagyni, csak kegyetlen voltál, Leone... de ma, Leone, ma hálátlan vagy! Isten veled!

- Hálátlan!? - kiáltott fel Leone. - Óh, Istenem, hallgass meg engem! Hallgasd meg a herceget, aki azt mondja, hogy hálátlan vagyok!

S midőn a fiatal herceg komor tekintettel és ráncba vont szemöldökkel a szobát akarta elhagyni, Leone kétségbeesve így kiáltott:

- Óh, Emmanuel, Emmanuel! Ne hagyj így el, mert meghalok!

Emmanuel megfordult és látta, hogy Leone kitárja utána karjait. Az apród sápadt volt, támolygott s úgy látszott, hogy ájuláshoz áll közel.

A herceg gyorsan odalépett hozzá, felfogta Leonet karjaiban, és mintha valamely sugallatnak, melyet sehogyan sem tudott magának megmagyarázni, engedelmeskedett volna, Emmanuel ajakát Leone ajakára szorította.

Leone olyan fájdalmasan kiáltott fel, mintha izzó vassal érintették volna meg, hátrahanyatlott és elájult. Kabátkájának gallérja Leone torkát szorította össze, Emmanuel felkapcsolta a gallért. Minthogy azonban a gyermek keményített nyakvédőjében csaknem megfulladt, Emmanuel azt is feltépte és felgombolta Leone kabátkáját is. Most azonban Emmanuel kiáltásba tört ki, mely nem a fájdalom kiáltása volt, hanem a meglepetésé, a csodálkozásé és az örömé!

Leone nő volt!

Midőn az apród magához tért, Leone nem volt többé: csak Leona volt Emmanuel kedvese. Ettől fogva már nem esett szó arról, hogy a szegény gyermek elhagyja kedvesét, mert egyetlen magyarázó szó nélkül Emmanuel mindent megértett, a szomorúság, a magányba vonulás és az elmenetelre vágyódás okát. Midőn Leona tudatára ébredt Emmanuel iránt érzett szerelmének, el akarta hagyni a herceget, de most, midőn a fiatalember is elárulta neki szerelmét, életét ajándékozta neki.

Minden más ember számára az apród fiatalember maradt és a Leone nevet viselte tovább.

Csak Philibert Emmanuel számára volt Leone csinos fiatal leány és Leona volt a neve.

Mint herceg Emmanuel elveszítette Bresse-t, Piemont-ot és Szavoját; Nizza, az Aosta-völgy és Verceil kivételével.

Mint ember azonban semmit sem veszített, mert Isten Leonát és Scianca Ferrot ajándékozta neki, vagy más szóval: a két legremekebb ajándékot, melyet Isten égi bőkezűségével kiválasztottjai egyikének adhat: önfeláldozó barátot és hű szerelmest.

TIZEDIK FEJEZET
A három hír.

Mondjuk el most néhány sorral, hogy időközben mi történt.

Philibert Emmanuel azt mondotta Leonenak, hogy semmije sem maradt, csak a kardja.

Frigyes János szász választófejedelem, akit a császárság megerősödése nyugtalanított, felkelésre bírta Németországban a protestáns ligát és a keletkezett zavarok arra indították Philibert Emmanuelt, hogy V. Károly császárnak felajánlja kardját.

Ezúttal a császár elfogadta az ajánlatot. A protestáns fejedelmek ürügye az volt, hogy V. Károly öccse Ferdinánd, nem lehet római király addig, amíg a császár él.

A ligát a kis Schmalkaden városkában alapították, mely a Hessen-Nassau hercegségben feküdt és a hesseni őrgróf birtokához tartozott. Ezért hívják „schmalkadeni szövetségnek” s ezen a néven ismeretes.

A szövetség már régóta fennállt és a fejedelem 1530. december 22-én csatlakozott hozzá, az első összejövetel napján.

Szolimán is tagja volt a ligának s valóban, minthogy megígérte a segítséget, 1532-ben Messine-t kezdte ostromolni.

Azonban V. Károly kilencvenezer gyalogosból és harmincezer lovasból álló hadseregével ellene vonult s arra kényszerítette, hogy abbahagyja az ostromot.

Ezután a császár Olaszországban I. Ferenc hadseregét verte tönkre, amiben segítségére volt a pestis. E vereségek következtében egyrészt 1529. augusztus 5-én a cambray-i, másrészt 1532. július 23-án a nürnbergi békét kötötték meg, melyek legalább egy időre biztosították Európa békéjét.

Tudjuk, hogy az I. Ferenccel kötött békeszerződések meddig szoktak tartani. A nürnbergi békét megszegték és a schmalkadeni szövetség, melynek elég ideje volt, hogy összeszedje erejét, háborút indított.

A császár maga vonult seregével a schmalkadeni fejedelmek ellen. Ami Németországban történt, mindig inkább érdekelte, mint a külföldi események.

V. Károly felismerte, hogy a pápaság hanyatlása óta, a császárság a világ legnagyobb hatalmassága.

Ilyen körülmények között történt, hogy Philibert Emmanuel 1545. május 27-én elutazott Wormsba, ahol a császár tartózkodott. Mint mindig, Scianca Ferro és Leone, a fiatal herceg kíséretében voltak.

Ezen kívül negyven nemes követte Emmanuelt. Ez volt az egész hadsereg, amelyet országában toborozni tudott, pedig a szavojai herceg címen kívül, a Chablais és Aosta hercege, Piemont, Achaia és Morea trónörököse, Genua, Nizza és Asti grófja, Bresse és Romont grófja, Vand, Gex és Fancigny bárója, Verceil, Beaufort, Bugey és Freiburg ura, a szent római birodalom hercege és örökös helytartója, Olaszország márkija és Cyprus királya címeket viselte.

V. Károly tárt karokkal fogadta unokaöccsét. Megengedte, hogy jelenlétében „felségnek” szólítsák, azért, mert a herceg atyja jogot formált a cyprusi királyságra.

Philibert Emmanuel meghálálta ezt a szívélyes fogadtatást, amennyiben nemsokára ezután Ingolstadtnál és Mühbergnél csodálatraméltó hősiességet tanúsított.

Emmanuel döntötte el az ütközetet. Emmanuel negyven nemese közül este tíz hiányzott: megsebesültek, vagy meghaltak.

Harc közben Scianca Ferro felismerte Frigyes János szász választófejedelmet. Látta a fejedelem hatalmas németalföldi lovát, hatalmas termetét s amint félelmetes csapásait méri, s menten rávetette magát a fejedelemre. A fiatalember ez alkalommal bizonyára kiérdemelte volna a Scianca Ferro nevet, ha már előbb el nem nyerte volna.

Rettenetes csatabárdjának tompa szélével szétzúzta a fejedelem jobb karját, azután sisakját repesztette ketté, és arcát sebesítette meg. Midőn később a fogoly fejedelem a császár előtt állt és felemelte sisakjának rostélyát, meg kellett, hogy mondja nevét, mert arca merő seb volt.

I. Ferenc egy hónappal azelőtt meghalt. Halálos ágyán azt mondotta fiainak, hogy Franciaország balsorsa a törökökkel és a protestánsokkal való szövetségtől származik. Ezután, rövid ideig tartó nyugalom következett s ezt Emmanuel arra használta fel, hogy meglátogassa atyját Verceilben. A viszontlátás megható volt és bensőséges szeretet jelében állott. A szavojai herceg kétségkívül sejthette, hogy utoljára öleli meg fiát.

I. Ferenc intelmei II. Henrik szívében nem gyökereztek meg. Az új király nem volt hadvezéri tehetség, de annál inkább szeretett háborút viselni. Piacenza hercege, Farnese Lajos Pál, III. Pál idősebb fia, akiről már tettünk említést, gyilkosságnak esett áldozatul és emiatt újból kitört Olaszországban a háború.

A herceget 1548-ban Pallavicini, Landi, Anguisuola és Goufaloriere nemesek gyilkolták meg, akik midőn merényletük sikerült, a várost Gouraga Ferdinandnak, V. Károly milánói helytartójának adták át.

Farnese Oktavio, III. Pál második fia pedig Pármát kerítette kezébe és hogy zsákmányát megtarthassa, II. Henrik védelmét kérte.

Már Lajos Pál életében sem szűnt meg V. Károly Pármára és Piacenzára igényt tartani, melyet a lombardiai hercegséghez tartozónak tekintett.

Emlékezetes még az a nézeteltérés, mely ebben a dologban a császár és a pápa közt keletkezett Nizzában.

Az okok meg voltak tehát a háborúra, mely egyszerre tört ki Olaszországban és Németalföldön.

Mint rendesen, V. Károly legjelentékenyebb haderejét most is Flandriában összpontosította. Ezért kellett könyvünk elején tekintetünket északra irányozni, hogy megtaláljuk Philibert Emmanuelt.

Elbeszéltük, hogy a császár a metzi győzelem s Therouanne és Hesdin bevétele után unokaöccsét bízta meg Hesdin felépítésével, és hogy flandriai hadseregének fővezérévé és Németalföld helytartójává nevezte ki.

A szerencse s dicsőség ellensúlyozásául azonban fájdalmas csapás érte Philibert Emmanuel szívét. 1553. szeptember 17-én meghalt atyja, szavoja hercege.

Fővezéri minőségben és szívében apja halála feletti bánattal, amely ha nem is a ruházaton, de mint Hamletnél, az arcon tükröződött világosan, láttuk Philibert Emmanuelt kilovagolni a császári haditáborból. Azt is meg tudtuk állapítani, hogy a herceg meg tudta szilárdítani tekintélyét, mint egykor Romulus tette.

Midőn Philibert Emmanuel ítélkezett Waldeck gróf felett, vissza akart, térni sátorába, de a táborban hírnök jött eléje azzal a jelentéssel, hogy a császár beszélni kíván a herceggel.

Emmanuel azonnal leszállt a lóról és odadobta a gyeplőt egyik szolgájának. Csatlósának és apródjának pedig, bólintott s ezzel azt jelezte nekik, hogy csak annyi időre távozik, ameddig a császárnál lesz elfoglalva. Azután lecsatolta oldaláról kardját és hónalja alá fogta, mint ahogy tenni szokta, midőn gyalog járt. Ilyképp kezét mindig kardja markolatán tartotta, és tüstént kardot vonhatott, ha arra volt szükség. Így indult az akkori kor Caesarjának sátora felé.

Az őr tisztelgett fegyverével és a hírnök előre sietett, hogy a császárnak jelentse a herceg jövetelét.

A császári sátornak négy elkülönített része volt, nem számítva az előcsarnok, vagy inkább oszlopcsarnokszerű részt, amelyet négy oszlop tartott.

A császári sátor négy elkülönített része a következő célokat szolgálta. Az első rész volt az ebédlő, a második a fogadószoba, a harmadik a háló s a negyedik a dolgozószoba.

Mindegyik szoba berendezése egy-egy város ajándéka volt, díszítésül pedig, egy-egy győzelem alkalmával zsákmányolt zászló szolgált.

A császár hálószobájában azonban csak egyetlen győzelmi zsákmány volt, és pedig I. Ferenc kardja, mely az ágy fejénél függött. Ez egyszerű győzelmi jel volt, de V. Károly többre becsülte, mint az összes többi szobában levőket, mert ezt a kardot később még a Saint-Just kolostorba is elvitte magával.

E sorok írója ezt a kardot sokszor tartotta kezében és húzta ki hüvelyéből és szomorú érzéseket keltett benne, midőn az elmúlt időket juttatta észébe. Mélabúsan nézte azt a kardot, melyet egykor I. Ferenc viselt és átadott, melyet V. Károly vett át, és amelyet Napóleon visszahozott. Óh, mily csodálatosan mulandók a földi dolgok! A kard azután, úgyszólván egyedüli hozománya lett egy szép, de megtévedt hercegnőnek s ma II. Katalin egyik egykori államférfiának birtokában van.

Óh, II. Ferenc! Óh, V. Károly! Óh, Napóleon!

Ámbár csak át kellett haladnia az előszobán Philibert Emmanuel hadvezéri tekintetével, mellyel egy pillanat alatt mindent át tudott tekinteni, itt egy embert vett észre, kinek kezei hátán meg voltak kötözve és négy katona őrizte.

A megkötözött ember parasztruhát viselt, de mert fedetlen fővel állt ott, Philibert Emmanuel úgy vette észre, hogy sem hajához, sem arcszínéhez nem illik a paraszti öltözet.

Francia kémnek tartotta Emmanuel azt az embert, akit rövid idővel azelőtt fogtak el s meg volt győződve róla, hogy a császár ebben az ügyben akar beszélni vele.

V. Károly dolgozószobájában tartózkodott s a herceget, amint bejelentették, rögtön be-bocsáttatta.

V. Károly, aki a tizenhatodik század első évében született, abban az időben ötvenöt éves volt s kistermetű, de erőteljes. Élénk tekintete kicsillogott szemöldökei alól, míg valamilyen testi fájdalom fénytelenné nem tette szemeit.

Haja őszült, de sűrű s nem túlságosan hosszú szakálla lángveres volt.

A császár török kereveten feküdt, mely keleti szőnyeggel volt letakarva, ezeket a holmikat Szolimán sátorában zsákmányolták a bécsi ütközetben.

Közel a császárhoz, hogy kezével el tudja érni, kétélű tőrökből és hajlított arab kardokból összeállított győzelmi jelvény állt. A császár fekete bársonyból készült hosszú hálókabátot hordott, amely nyestprémmel volt bélelve és szegélyezve. V. Károly komoran nézett maga elé és úgy látszott, hogy türelmetlenül várta Philibert Emmanuelt.

Mindazonáltal, mikor a herceget bejelentették neki, a császár arcáról hirtelen eltűnt a türelmetlenség kifejezése, mint ahogy a napot elsötétítő felhő az északi szél fuvallatára eltűnik. A császár negyven éves uralkodása alatt megtanulta az alakoskodást és el kell, hogy mondjuk, senki sem volt nagyobb mester ebben a művészetben, mint ő.

Ennek ellenére is Philibert Emmanuel első pillantásra kitalálta, hogy a császár komoly dolgokról akar beszélni vele.

Midőn V. Károly belépni hallotta unokaöccsét, feléje fordította fejét, megkísérelte, hogy másik oldalára forduljon és szívélyes fejmozdulattal és kézintéssel üdvözölte Emmanuelt. Philibert Emmanuel nagy tisztelettel hajolt meg.

A császár olaszul kezdett el beszélgetni. Ő, aki élete végéig sajnálta, hogy sem latinul, sem görögül nem tanult meg, öt élő nyelvet beszélt folyékonyan: olaszul, spanyolul, angolul, németül és franciául. Nyelvismereteinek célját a következőképpen határozta meg:

- Megtanultam olaszul, hogy a pápával beszélhessek, spanyolul, hogy anyámmal, Johannával tudjak beszélni. Angolul meg kellett tanulnom, hogy nagynénémmel, Katalinnal bírjak beszélni, németül, hogy polgártársaimmal és barátaimmal érintkezhessem s végül franciául azért tanultam meg, hogy magammal tudjak beszélni.

Akármilyen sürgősen akart is a császár beszélni azzal, akit magához rendelt, előbb mindig néhány szóval az illető dolgai felől érdeklődött.

- Nos? - kérdezte a császár olaszul, - mi újság a táborban?

- Uram, - felelte Philibert Emmanuel ugyanazon a nyelven, amely egyúttal anyanyelve is volt, - olyan újság van, amelyet felséged akkor is megtudna, ha én nem mondanám el. Hogy tekintélyemet és felséged méltóságát megvédhessem, kénytelen voltam elrettentő példával szolgálni.

- Elrettentő példával? - ismételte szórakozottan a császár, mert gondolatban már a saját dolgaival foglalkozott. - Mifélét?

Philibert Emmanuel elkezdte elmondani, hogy mi történt közte és Waldeck gróf között. Akármilyen fontos volt is e jelentés, észre lehetett venni, hogy V. Károly csak fél füllel hallgatja, gondolatai máshová kalandoztak.

- Jó, - mondotta a császár harmadszor, midőn Philibert Emmanuel befejezte jelentését.

A császár annyira el volt merülve gondolataiba, hogy valószínűleg egy szót sem értett abból, amit fővezére jelentett neki.

Valóban V. Károly, mialatt Emmanuel beszélt, szemmel láthatólag azért, hogy eltitkolja, mi foglalkoztatja gondolatban, jobb kezének ujjait nézegette, amelyeket eltorzított és meggörbített a köszvény, és amelyeket a császár mozgatni próbált.

A köszvény volt V. Károly valódi ellensége, olyan ellenség, amely sokkal erősebben támadta, mint I. Ferenc, Szolimán, vagy II. Henrik!

- Ah, Luther nélkül és a köszvényem nélkül, - szokta mondani V. Károly, ahányszor hosszú utazásról, vagy dúló csatából érkezett s fáradtan és törődötten leszállt a lóról és veres szakállát simogatta. - Luther nélkül és a köszvényem nélkül! Milyen nyugodtan aludnék az éjszaka!

Midőn Philibert Emmanuel befejezte jelentését, mielőtt a császár tovább fűzte volna beszédét, néhány pillanatig tartó csend keletkezett.

Végre V. Károly unokaöccséhez fordult s így szólt:

- Én is hírt akarok közölni önnel és sajnos, rossz hírt!

- Honnan, felséges uram?

- Rómából.

- Választottak más pápát?

- Igen.

- S úgy hívják, hogy?

- Caraffa Péter... elődje éppen olyan idős volt, mint én, Emmanuel, ugyanabban az esztendőben született, II. Marcell... szegény Marcell! Nem azt mondja-e nekem halála, hogy én is készüljek a halálra?

- Uram, - felelte Emmanuel, - azt hiszem, hogy nem jó ezen a dolgon tépelődni, és hogy Marcell pápa halálát ugyanolyan szempontból kell tekinteni, mint más közönséges és természetes eseményt.

Cervino Marcell kardinális erős és egészséges volt és talán száz évig élt volna, mint II. Marcell pápa azonban csak húsz napig élt.

- Igen, ezt jól tudom, - mondotta elgondolkodva V. Károly - túlságosan sürgős volt neki a dolog, hogy pápa legyen. Nagypénteken koronáztatta meg magát a pápai koronával, tehát azon a napon, amelyen a Mi Urunkat töviskoronával koronázták meg. Ez hozhatott szerencsétlenséget Marcellre... Különben ez sokkal kevésbé foglalkoztat, mint IV. Pál megválasztása.

- Ha azonban nem tévedek, IV. Pál nápolyi, tehát felséged alattvalója?

- Kétségkívül. De állandóan rossz híreket kaptam erről a kardinálisról, sőt mialatt a spanyol udvarban időzött, nekem is volt panaszom ellene. Ah, - folytatta, V. Károly fáradt arckifejezéssel, - IV. Pál ellen ugyanazt a küzdelmet kell majd folytatnom, amelyet húsz év óta, elődei ellen folytattam, és erőm fogytán van.

- Óh, uram!

V. Károly elmerengett s csak lassanként tért magához.

- Végül is, - mondotta sóhajtva, s mint hogyha magához beszélne, - talán őbenne is úgy fogok csalódni, mint a többi pápákban csalódtam: A pápákból ugyanis mindig annak az ellenkezője válik, amik kardinális korukban voltak. A Mediciekről és különösen VII. Kelemenről azt tartottam, hogy békés szándékúak és állhatatos, szilárd jellemű emberek. Jó! Alig hogy pápa lett, azt látom, hogy minden tekintetben csalódtam. Békebontóval, állhatatlan és változékony emberrel van dolgom! Ezzel ellentétben azt képzeltem, hogy III. Gyula az államügyeket szórakozásai kedvéért el fogja hanyagolni, hogy csak a vigalommal és az ünnepségekkel fog törődni: *peccato*! Még sohasem akadt pápa, aki szorgalmasabb és gondosabb lett volna, és aki a világi örömökkel kevesebbet törődött, mint éppen ő! Nem ő és kardinálisa, Polus gördítette a nehézségeket utunkba II. Fülöp és unokanővére, Tudor Mária házassága alkalmával? Ha akkor azt az eszeveszett Polust fogságba nem vetettük volna Augsburgban, ki tudja, hogy a házasságot máig is megköthették-e volna?... Óh, szegény Marcell! - ismételte a császár s másodszor is és sokatmondóbban sóhajtott, - nem azért nem éltél tovább, mint húsz napig,

mert nagypénteken koronáztattad meg magad, hanem azért kellett meghalnod, mert barátom voltál!

- Bízzuk az időre, felséges császár, - mondotta Philibert Emmanuel. - Felséged maga is bevallja, hogy csalódott VII. Kelemenben és III. Gyulában, talán IV. Pálban is csalódni fog.

- Adja Isten, de kételkedem benne!

Zaj hallatszott az ajtónál.

- Mi az? - kérdezte V. Károly türelmetlenül. - Hiszen azt parancsoltam, hogy senki se zavarjon minket! Nézze meg, Emmanuel, hogy mit akarnak!

A herceg fellebbentette az ajtó függönyeit és néhány szót váltott az emberekkel a szomszédos szobában. Azután a császárhoz fordult:

- Uram, - jelentette, - hírnök jött Spanyolországból, Tordesillasból.

- Óh, engedd, hogy belépjen, gyermekem! Kétség kívül jó anyámról hoz hírt nekem!

A hírnök anélkül, hogy felelt volna, Philibert Emmanuel kezébe adta a levelet, amelyet az átvett.

- Add ide, Emmanuel, add ide! - mondotta a császár. - Ugye, jól érzi magát az anyám?

A hírnök ismét hallgatott. Emmanuel habozott, hogy átadja-e a levelet V. Károlynak. - a levélen fekete pecsét volt. A császár megnézte a levelet s megrázkódott a félelemtől.

- Nos, - mondotta, - IV. Pál megválasztása szerencsétlenséget hoz reám!... Add ide, gyermekem. - V. Károly ismét kinyújtotta karját.

Emmanuel engedelmeskedett, mert gyerekes dolog lett volna, ha tovább is habozik.

- Felséges uralkodó, - mondotta Emmanuel, amint a császárnak átadta a levelet, - jusson eszedbe, hogy ember vagy!

- Igen, - mondotta V. Károly, - ezt mondották egykor a triumphatoroknak...

S remegve felbontotta a levelet.

A levél csak néhány sorból állt s a császár mégis kétszer-háromszor olvasta el.

Szemét könny homályosította el. A császár beesett szeme, melynek könnyeit kiapasztotta a nagyravágyás, bámulhatta e csodát: újra megtanult, sírni.

Midőn fájdalma enyhült, V. Károly Emmanuelnek adta oda a levelet és hátára hanyatlott a kereveten.

- Meghalt! - mondotta a császár, - meghalt 1555. április 13-án, csakugyan azon a napon, amelyen Caraffa Pétert választották pápává!... Nos, fiam, nem megmondottam neked, hogy ez az ember szerencsétlenséget hoz reám.

Emmanuel a levélre pillantott, melyet a tordesillasi királyi jegyző írt alá és valóban castiliai Johanna, V. Károly anyja haláláról adott hírt, aki a történelemben inkább őrült Johanna néven ismeretes.

Emmanuel a császár nagy fájdalmának láttára egy pillanatig szótlanul állt ott s nem akarta zavarni az uralkodót, mert ez istenítette anyját.

- Felséges császár, - mormogta végre Emmanuel, - emlékezz rá, hogy milyen jóságosan vigasztaltál, midőn két évvel ezelőtt engem ért az a szerencsétlenség, hogy elveszítettem atyámat.

- Igen, lehet úgy beszélni, - felelte a császár, - s mindig talál az ember szavakat, ha másokat kell vigasztalni... azután, reánk kerül a sor, és akkor mi magunk nem tudunk vigaszra lelni.

- És én nem akarlak vigasztalni, felséges uralkodó, hanem azt mondom: - Sírj, sírj, mert te is csak ember vagy!

- Milyen fájdalmas élet volt az anyámé, Emmanuel, - mondotta V. Károly. - 1496-ban nőül ment atyámhoz, Szép Fülöphöz, akit imádott az anyám. 1506-ban atyám meghalt, mert mérgezett vizet ivott labdázás közben. Anyám megőrült fájdalmában. Tíz esztendeig várta, hogy férje fel fog támadni, mert ezt jósolta neki az a karthausi, aki vigasztalni akarta. Tíz esztendeig nem távozott az anyám Tordesillasból, annak a napnak kivételével, midőn 1516-ban elém jött Villa Viciosába, hogy maga tegye fejemre Spanyolország koronáját. A királynő, aki férje iránti szerelmében őrült meg, csak azon a napon nyerte vissza az eszét, amikor fiával kellett törődnie. Szegény anyám! Egész birodalmam legalább is arról tanúskodik, hogy a legmélyebb tisztelettel voltam iránta. Negyven esztendő óta nem történt fontosabb dolog Spanyolországban anélkül, hogy előbb anyám tanácsát ne kértem volna, - nem mintha mindig tudott volna tanácsot adni, de a fiúi kötelességérzet parancsolta nekem, hogy anyámat megkérdezzem. Tudod-e, hogy ámbár spanyol nő s jó spanyol nő volt, Flandriába utazott, midőn anyai örömöknek nézett elébe, hogy nagyatyám, Miksa helyett egykor én lehessek császárrá? Tudod-e, hogy ámbár testtel-lélekkel anya volt, lemondott arról, hogy engem szoptasson, nehogy azt mondhassák, hogy én túlságosan is spanyol vagyok, mert az anyám tejét szívtam. S valóban annak a körülménynek köszönhetem a császári koronát, hogy Stevel Anna szoptatott és Gent polgára lettem. Már születésem előtt anyám mindent előrelátott! Mit tehetek az anyámért, most, amikor meghalt! Szép temetést rendezhetek neki? Jó, ez meglesz! De hogy az ember Németország császárja, Spanyolország, Nápoly, Sicilia és mindkét India királya, akinek birodalmában, - mint a hízelgők mondják, - sohasem nyugszik le a nap... és meghalt anyjáért nem tehet mást, mint szép temetést rendeztet neki!... Óh, Emmanuel, a leghatalmasabb ember hatalma is nagyon korlátolt!

Ebben a pillanatban ismét felemelkedett a sátor függönye és a nyílásnál egy tiszt jelent meg, akinek ruházatát belepte a por, és aki láthatólag nagyon fontos hírrel érkezett.

A császár arckifejezése olyan fájdalmas volt, hogy az ajtónálló, midőn belépett, ijedten megállt. Magára vállalta a felelősséget, hogy a hír fontosságára való tekintettel, melyet a harmadik hírnök hozott, a császár parancsát megszegje.

Azonban V. Károly már észrevette a poros ruhájú tisztet.

- Lépjen be, - mondotta a tisztnek flamand nyelven.

- Mi újság?

- Felséges császár, - jelentette a hírnök s meghajolt. - II. Henrik király három hadsereggel támad ellenünk: az elsőt ő maga vezényli és a montmorency-i connetable is az ő parancsnoksága alatt áll; a második hadsereg vezére Saint André marsall és a harmadiké Nevers hercege.

- S azon kívül? - kérdezte a császár.

- Franciaország királya, uram, Marienburgot ostromolta és bevette. E percben pedig, seregével Bouvines ellen vonul.

- Mely napon kezdte el Marienburg ostromát?

- Április tizenharmadikán, uram!

V. Károly Emmanuel felé fordult.

- Mit szólsz ehhez a dátumhoz? - kérdezte Emmanueltől franciául.

- Valóban vészt hozó! - felelte a herceg.

- Jól van, uram! - mondotta azután, V. Károly a követnek, - s most hagyjon magunkra!

Azután így szót az ajtónállóhoz:

- Gondoskodjanak a kapitány úrról úgy, mintha jó hírt hozott volna! Indulj!

Ezúttal Emmanuel nem várta be, míg a császár megszólítja, mert alig ereszkedett le a függöny, a herceg vette fel a szót:

- Ha mi, felséges uram, IV. Pál megválasztása ellen nem is tehetünk semmit, ha szeretett anyjának halálával tehetetlenül is állunk szemben, szerencsére Marienburg bevétele ellen mégis tehetünk valamit.

- Mit tehetünk?

- Istenemre, azt, hogy visszavesszük!

- Te talán igen, Emmanuel, de én nem!

- S miért nem ön is? - kérdezte Piemont hercege.

V. Károly leszállt a kerevetről és nagy fáradsággal két lábra állt. Megkísérelte a járást, de csak sántítva tudott néhány lépést tenni.

Lecsüggesztette fejét és unokaöccséhez fordult:

- Nézd meg lábaimat! - mondotta, - sem gyalog, sem lovon nem tudom használni őket! Nézd meg kezeimet! Már nem tudják tartani a kardot. Látod, milyenek az ujjaim, Emmanuel! Aki a kardot nem tudja megfogni, az a jogart sem tarthatja!

- Mit mond, uram, - kiáltotta megijedve Emmanuel.

- Olyan dolgot, amely felett sokáig gondolkoztam, és amely felett még gondolkozni fogok. Minden jel arra vall, Emmanuel, hogy helyemet másnak kell majd átadnom: Az innsbrucki meglepetés, midőn félmeztelenül kellett menekülnöm, a metzi visszavonulás, midőn hadseregem egyharmada és tekintélyem fele veszett el, és még inkább a betegség, mely ellen nincs orvosság, ama félelmetes, kérlelhetetlen és kegyetlen kór, amely tetőtől-talpig legyűri a testet, mely egy testrészt sem hagy érintetlenül, mely az idegeket elviselhetetlen fájdalmakkal kínozza, áthatja a csontokat, megdermeszti a velőt, mely által az izmaink mozgatásához szükséges olajszerű folyadék szilárd krétává lesz! Ez a betegség sorvasztja az embert, egyik tagját veszi el a másik után, sokkal kegyetlenebbül, sokkal biztosabban, mint a háború pusztító eszközei. A lélek derűjét, erejét és szabadságát is megrontja, a testi kínok által, melyeket okoz. Igen, ez a betegség szüntelenül azt mondja nekem: Elég a hatalomból és erőszakból, elég az uralkodásból! Mondj le minderről, tekintsd semminek, mielőtt befogad a nagy semmi. Károly, Isten kegyelme által római császár, Károly, te mindig fenséges uralkodó, német császár, Castilia, Leon és Granada királya. Aragónia, Nápoly, Szicília, Majorca és Szardínia királya, királya az óceán szigeteinek, az indiai félszigeteknek s az Atlanti tenger szigeteinek... adj helyet másnak! Másnak!

Emmanuel beszélni akart.

A császár kezének intésével megakadályozta.

- És azután és azután... még valamit elfelejtettem neked megmondani, Emmanuel! Mintha az én szegény testem nem akarna olyan gyorsan feloszlani, mint ahogy ellenségeim kívánják, mintha a protestánsok és a köszvény által még nem elég baj ért volna, most még a tőr is beleavatkozik a dologba!

- Hogyan, a tőr? - kiáltotta Emmanuel.

V. Károly arca elkomorodott.

- Ma megkísérelték, hogy meggyilkoljanak! - mondotta.

- Felségedet meg akarták gyilkolni? - kiáltotta elborzadva Emmanuel.

- Miért ne? - felelte V. Károly mosolyogva. - Nem te emlékeztettél az imént reá, hogy csak ember vagyok?

- Óh! - kiáltotta Emmanuel, akinek izgatottsága még mindig nem csillapodott.

- Ki az a nyomorult?

- Íme ez kérdés, - mondotta a császár, - ki az a nyomorult?... A tőr a kezemben van, de a kéz, amelynek eszköze volt, nem!

- Valóban, - mondotta Emmanuel, - az az ember, akit jövet megkötözve láttam az előszobában...

- Az az a nyomorult, mint te nevezted, Emmanuel. Azonban ki bérelte fel? A török? Ezt nem hiszem: Szoliman lovagias ellenfél. II. Henrik? Őt nem is gyanúsíthatom. IV. Pál? Megválasztása óta még csak rövid idő telt el és a pápák... inkább méreggel ölnek, mint karddal: *ecclesia abhorret ab sanguine!* Farnese Oktavio? Ez túlságosan gyenge legény ahhoz, hogy engem merjen megtámadni, a királyi madarat, ahogy Szász Móric nevezett, mert nem mert megfogni; az tartotta, hogy nincs olyan kalitka, amely elég nagy volna az én számomra. Az augsburgi lutheránusok voltak-e, vagy a genfi kálvinisták? Nem tudom kitalálni! S mégis szeretném tudni... Hallod, Emmanuel, az az ember vonakodott felelni nekem. Vidd el magaddal sátradba, vallasd te is, tégy vele, amit akarsz. Neked ajándékozom, de érts meg jól: Beszélnie kell! Mennél hatalmasabb az ellenség és mennél közelebb van, annál inkább ismerni akarom!

Rövid szünet után a császár szilárdan Emmanuelre szegezte tekintetét; a herceg gondolkodva a padlóra nézett.

- Most jut eszembe - mondotta V. Károly, - unokatestvéred, II. Fülöp tegnap Brüsszelbe érkezett.

Az átmenet olyan hirtelen volt, hogy Emmanuel felriadt.

Tekintete találkozott a császár tekintetével. Ezúttal azonban végigfutott a hátán a hideg.

- És? - kérdezte a herceg.

- És, - folytatta V. Károly, - boldog leszek, ha fiaimat szerencsésen viszontláthatom! Azt hihetné az ember, kitalálta, hogy a pillanat szerencsés és itt az ideje, hogy trónomat örökölje. Mielőtt azonban fiamat viszontlátom, figyelmedbe ajánlom ezt a gyilkost.

- Egy óra múlva felséged mindent tudni fog, amit tudni kíván.

Philibert Emmanuel meghajolt a császár előtt, aki odanyújtotta neki meggörbült kezét s azután a herceg eltávozott. Emmanuel meg volt győződve róla, hogy az ügy, melyet V. Károly mintegy függelékül fűzött beszélgetéséhez, volt az, amelynek ennek a napnak összes eseményei közül a császár a legnagyobb fontosságot tulajdonította.

TIZENEGYEDIK FEJEZET
Maraviglia Odoardo.

Midőn Philibert Emmanuel távozott, a sátor előrészében újból a fogolyra vetett egy pillantást, mely igazolta azt, amit akkor gondolt, midőn először látta a foglyot, hogy nemes emberrel lesz dolga.

A herceg intett a négy őrt álló katona parancsnokának, hogy jöjjön közelebb.

- Barátom, - mondotta Emmanuel, - öt perc múlva ezt az embert a császár parancsára elhozod sátramba!

A hercegnek nem lett volna szüksége arra, hogy V. Károlyra hivatkozzék, mert mindenki tudta, hogy V. Károly korlátlan hatalommal ruházta fel és katonái, akik bálványozták a herceget, és úgy engedelmeskedtek neki, mint magának a császárnak.

- Parancsára, fenség! - felelte az őrmester.

A herceg ezután folytatta útját sátra felé.

Emmanuel sátra korántsem volt olyan pompás, mint a császáré és nem volt négy részre osztva, hanem csak a katonaember egyszerű sátra volt, melyet közönséges vitorlavászon osztott két részre.

Scianca Ferro a sátor bejáratánál ült.

- Maradj a helyeden! - szólt oda neki Emmanuel, - de végy kezedbe fegyvert!

- Mi célból? - kérdezte Scianca Ferro.

- Ide fognak hozni egy embert, aki megkísérelte, hogy meggyilkolja a császárt. Négyszemközt akarom kihallgatni. Nézd meg jól, midőn belép ide, és ha megszegi szavát, melyet nekem fog adni, ha szökni akar, akkor fogd el. De élve kell kézre kerítened; hallod? Mert rendkívül fontos, hogy életben maradjon!

- Akkor, - mondotta Scianca Ferro, - nincs szükségem fegyverre, karom is elég lesz.

- Tégy, amint tetszik, mindent tudtodra adtam!

- Légy nyugodt! - mondotta Scianca Ferro.

Még mindig tegezte tejtestvérét, vagy jobban mondva, Emmanuel, híven a gyermeki kor szentesített szokásaihoz, kérte Scianca Ferrot, hogy tegezze.

A herceg belépett sátrába, ahol Leonet, vagyis inkább Leonát találta, aki várta.

Minthogy a herceg egyedül lépett be, Leona, amint a függöny lehullott, tárt karokkal sietett eléje.

- Végre itt vagy, barátom! - mondotta Leona. - Milyen rettenetes jelenet volt az, Waldeck gróffal!... Sajnos, igazad volt, midőn azt mondottad, hogy izgatottságom és sápadtságom miatt nőnek fognak nézni.

- Oda se neki, Leona! Olyan dolog volt, amilyen gyakran előfordul a katona életében, s most az ilyenekhez majd hozzá kell szoknod.

Azután mosolyogva így folytatta:

- Látod Scianca Ferrot, végy példát őróla.

- Hogyan mondhatsz csak tréfából is ilyet, Emmanuel? Scianca Ferro férfi; úgy szeret téged, mint ahogy férfi szerethet férfit, jól tudom; de én, Emmanuel, én úgy szeretlek téged, hogy szóval nem tudom kifejezni, nélküled nem tudnék élni! Szeretlek, mint a virág a harmatot, mint a madár az erdőt, mint a hajnal szereti a napsugarat... Általad élek, létezem, szeretek! Nélküled nem is vagyok!

- Édes, egyetlen szerelmem, - felelte Emmanuel, - tudom, hogy maga a báj, az odaadás és a szerelem vagy, tudom, hogy oldalamon haladsz az élet útjain, de valósággal bennem élsz! Ezért minden dolgomat tudod, semmit sem titkolok előtted!

- Miért mondod ezt nekem?

- Mert egy embert fognak idevezetni, mert ez az ember nagy bűnös, akit ki kell hallgatnom, mert lehet, hogy fontos dolgokat fog elárulni. Ki tudja, hogy a legmagasabb rangú embereket nem keveri-e bele a dologba? Menj át a sátor túlsó felére. Hallgatózz, ha úgy tetszik, nem bánom. Úgyis tudom, hogy egyedül fogom hallani azt, amit hallani fogok.

Leona egykedvűen vállat vont.

- Rajtad kívül úgy sincsen számomra a világ! - mondotta.

S a fiatal leány kedveskedve intett kezével szerelmesének és eltűnt a függöny mögött.

Ideje volt; az öt perc letelt, az őrmester katonás pontossággal megérkezett és elhozta a foglyot.

Emmanuel ülve fogadta őket, alakja félhomályba volt burkolva. Ilyképp harmadszor is és alaposabban s még behatóbban szemügyre vehette a gyilkost.

Az az ember pedig, körülbelül harminc-harmincöt éves lehetett. Karcsú és magas termetű volt. Arcvonásai olyan nemesek voltak, hogy Emmanuel az említett álöltözet ellenére is arra következtetett, hogy kétségkívül nemes emberrel van dolga.

- Hagyják ezt az urat egyedül én velem, - mondotta Emmanuel az őrmesternek.

Az őrmester tüstént engedelmeskedett és a négy katonával együtt elhagyta a sátrat.

A fogoly élénk és átható tekintetét Emmanuelre szögezte.

Emmanuel felkelt és egyenesen odament a megkötözött emberhez.

- Uram, - így szólította meg a foglyot, - az emberek nem tudják, hogy kivel van dolguk, és ezért megkötözték önt. Ön, mint nemes ember, becsületszavát fogja adni nekem, hogy nem kísérli meg a szökést és kiszabadítom kezét a kötelékekből.

- Én paraszt vagyok, nem pedig nemes! - felelte a gyilkos. - Nem adhatom tehát nemesi szavamat.

- Ha valóban paraszt, akkor az adott szava semmire sem fogja kötelezni. Tehát adja nekem szavát, mert ez az egyetlen zálog, amelyet kérek öntől.

A fogoly nem felelt.

- Nos jó, - mondotta erre Emmanuel, - feloldozom kötelékeit anélkül, hogy becsületszavát adná. Nem félek attól, hogy olyan emberrel állok szemben, akinek nincs becsülete, amelyet zálogul adhatna.

A herceg ezután elkezdte kioldozni a fogoly kötelékeit. Az pedig, egy rövid lépéssel hátra-lépett.

- Várjon! - kiáltotta. - Nemesi szavamat adom, hogy nem fogok megszökni!

- No lám! - mondotta Philibert Emmanuel mosolyogva. - Az ördögbe is, jól ismerem én a kutyákat, lovakat és az embereket!

Ezután teljesen szabaddá tette a fogoly kezeit.

- Így most szabad, ezután beszélgethetünk!

A fogoly hidegen nézte összehorzsolt kezét, azután lecsüggesztette.

- Beszélgessünk, - ismételte gúnyosan, - miről?

- Természetesen arról, hogy mi okból követte el bűnét - mondotta Emmanuel.

- Semmit sem vallottam be erről, tehát nem is beszélhetek róla.

- A császárnak, akit meg akart gyilkolni, nem vallott be semmit, ez érthető. A katonáknak, akik elfogták, nem mondott semmit, ezt is értem. Nekem azonban, mint nemes embernek, aki mint nemessel bánik önnel, s nem, mint közönséges gonosztevővel, nekem mindent meg fog mondani.

- Mi célból?

- Mi célból? Ezt mindjárt meg fogom önnek mondani, uram. Mert nem tartom olyan embernek, aki fizetést fogadott el valamilyen gyáva fickótól, hogy a kezét adja kölcsön neki, mert az nem merte egyedül elkövetni a merényletet. Mi célból, kérdi ön? Azért, hogy fel ne kössék, mint valami közönséges gyilkost, vagy útonállót, hanem hogy mint nemest, és mint urat lefejezzék.

- A kínpaddal fenyegettek, - mondotta a fogoly, - hogy szólásra bírjanak, hát tegyék meg!

- A kínvallatás felesleges kegyetlenkedés volna, mert ön elviselné anélkül, hogy - beszélne! Megkínoznák, de nem győznék le, megőrizné titkát, és kínzói csalódnának. Nem, nem ez az én szándékom, hanem bizalmat és igazságot kérek. Azt akarom, hogy ön nekem, a nemes embernek, fővezérnek és hercegnek megmondja azt, amit gyóntatójának vallana be, és ha erre nem talál méltónak, akkor ez az okból történik, mert ön mégis egyike azoknak a nyomorultaknak, akik közé nem akartam sorolni, mert mégis csak valamilyen alávaló szenvedély befolyására cselekedett s nem akar vallani, mert...

A fogoly felegyenesedett és félbeszakította a herceg szavait:

- Engem úgy hívnak, hogy Maraviglia Odoardo, uram! Kutasson emlékezetében és hagyja abba a sértegetést! - kiáltotta.

A Maraviglia Odoardo név hallatára Emmanuelnek úgy rémlett, hogy elfojtott kiáltást hall a sátor másik részéből. A sátor függönyének gyenge mozgása pedig kétségtelenné tette a herceg előtt, hogy a hallgatózó Leona felindult.

Emmanuelben is különös, érzéseket ébresztett e név, amint emlékezetében kutatott.

Valóban ez a név volt az ürügy arra a háborúra, mely elrabolta a herceg országát.

- Maraviglia Odoardo! - ismételte Emmanuel elgondolkodva - ön talán a lombardiai francia követ, Maraviglia Ferenc fia?

- Igen, annak a fia vagyok!

Philibert Emmanuel gondolatban visszatért kora ifjúságának idejébe. Ez a név ahhoz az időhöz tartozott, de most nem tisztázta a helyzetet.

- Nemesi név az ön neve, de amennyire én emlékezem, semmiféle összefüggésbe nem áll azzal a gonosztettel, amelyet el akart követni.

Odoardo megvetően mosolygott.

- Kérdezze meg a felséges császárt, - mondotta - hogy az ő emlékezőtehetsége is olyan homályos-e, mint az öné!

- Bocsásson meg uram, de abban az időben, midőn Maraviglia Ferenc oly hirtelen eltűnt, még gyermek voltam, alig nyolc esztendős. Ezért nem lehet csodálkozni felette, hogy az eltűnés részleteit nem ismerem, amely különben, ha jól emlékszem, mindenki számára titok maradt!

- Nos jó, nagyságos uram, fel fogom fedni ön előtt ezt a titkot... Azt hiszem, tudja, hogy milyen semmirekellő fejedelem volt az utolsó Sforza, olyan ember, aki I. Ferenc és V. Károly közt folyton ingadozott aszerint, hogy melyiknek kedvezett a hadiszerencse! Atyámat, Maraviglia Ferencet, I. Ferenc, mint rendkívüli követet küldte Sforzához Lombardiába. Ez 1534-ben történt. A császár Afrikában volt elfoglalva, a szász herceg pedig, mint I. Ferenc szövetségese éppen békét akart kötni a római királlyal. VII. Kelemen, aki szintén Franciaország szövetségese volt, VIII. Henriket, Anglia királyát egyházi átokkal sújtotta, úgy látszott tehát, hogy a császár ügye Olaszországban rossz fordulatot vett. Mint mindenki, Sforza is elpártolt a császártól, akinek még négyszázezer arannyal tartozott és egész politikájának sorsát I. Ferenc rendkívüli követének kezébe tette le. Ez nagy diadal volt, de Maraviglia Ferenc, sajnos, annyira elővigyázatlan volt, hogy eldicsekedett vele. Szavai eljutottak a tengerentúlra s Tunis előtt a megijedt V. Károly császár fülébe. A szerencse azonban változó! Két hónappal később meghalt VII. Kelemen, aki Olaszországban Franciaország kincse volt. V. Károly meghódította Tunist és a császár győzedelmes hadseregével kikötött Olaszországban. Sforza áldozati bárányt keresett tehát. Maraviglia Ferencet szemelte ki a sors arra, hogy ő legyen a bűnbak! Egy alkalommal atyám szolgái összeverekedtek a város lakói közül néhánnyal, és két milánói embert megöltek. Sforza csak alkalomra várt, hogy a felséges császárnak adott ígéretét megtarthassa. Maraviglia Ferencet, aki egy év óta nagyobb úr volt Lombardiában, mint Sforza maga, elfogták, és mint valami gonosztevőt, a citadellába vitték. Anyám a városban lakott nővéremmel, aki akkor négy éves gyermek volt. Én Párizsban voltam a Louvreban, mint a francia király apródja. Atyámat anyám karjaiból ragadták ki, s elhurcolták anélkül, hogy a szegény asszonynak megmondták volna, mit akarnak férjétől és hova viszik. Nyolc nap múlt el és minden fáradozása, utánjárása ellenére a grófnő semmit sem bírt megtudni férjéről. Maraviglia roppant gazdag volt, ezt mindenki tudta és a grófnő meg tudta volna vásárolni férje szabadságát, ha akármilyen nagy összeget is kérnek. Egy éjszaka kopogtatott valaki annak a palotának kapuján, amelyben anyám lakott. Kinyitották a kaput s egy ember állt künn, és azt mondotta, hogy négyszemközt akar beszélni a grófnővel. A szegény asszony helyzetében minden lehetőség kihasználása fontos volt. Barátai által, a franciák által, anyám a városban azt a hírt terjesztette el, hogy ötszáz aranyat ad annak, aki határozottan meg tudja neki mondani, hogy férje hol van. Az, az ember, aki tanúk nélkül akar beszélni vele, valószínűleg a grófról akar hírt hozni, s azért kíván négyszemközt beszélni, mert attól fél, hogy valaki elárulhatná. Anyám nem tévedett. Az ismeretlen börtönőr volt a milánói erődben s atyámat oda vitték. A börtönőr nemcsak azért jött, hogy hírt hozzon atyámról, hanem levelet is hozott tőle. Amint anyám megismerte férje írását, kifizette az embernek az ötszáz aranyat.

- A levélben az elfogatás körülményei és a bebörtönözés voltak leírva, de nem árult el túlságos aggodalmat. Az anyám levélben válaszolt és arra kérte férjét, hogy rendelkezzék vele, mert élete és vagyona az övé! Öt nap elteltével ugyanaz az ember kopogtatott éjfélkor a kapun. Azonnal beengedték, s mert személyleírását tudtára adták a szolgáknak, nyomban a grófnő elé

vezették. A fogoly helyzete rosszabbodott, más zárkába vitték át és teljesen lehetetlen dolog volt a külvilággal érintkeznie.

A börtönőr azt mondotta, hogy a gróf élete forog veszélyben.

- Vajon, igazat mondott-e az, az ember, vagy csak nagyobb pénzösszeget akart a grófnőtől kizsarolni?

- Mindkét feltevés egyformán igaz lehetett. Az aggodalom azonban minden megfontolást elfeledtetett anyámmal. Egyébként pedig, különböző kérdéseket intézett a börtönőrhöz s habár ennek feleletei némi kapzsiságra vallottak, mégis, úgy látszott, hogy jó akaratú ember.

- Anyám ugyanolyan pénzösszeget adott a börtönőrnek, mint első alkalommal s azt mondotta neki, hogy mindenesetre igyekezzék kieszelni valamilyen módot, amely a gróf szökését lehetővé tenné. Anyám kötelezte magát, hogy ha a szökés sikerül, ötezer aranyat fizet, s ha a gróf biztonságban lesz, azon kívül húszezer arany üti a börtönőr markát.

- Ez igen sok pénz volt! - A börtönőr azzal távozott, hogy gondolkozni fog a teendők felett. Anyám maga is igyekezett hírt szerezni a férjéről, s minthogy az erődben számosan voltak olyanok, akik a hercegnek barátai voltak, ezek által megtudta, hogy a fogoly helyzete sokkal veszélyesebb, mint amilyennek a börtönőr mondotta. Arról volt szó, hogy a grófot, mint kémet akarják perbe fogni. Anyám türelmetlenül várta a börtönőr jövetelét, akinek nevét sem tudta, s ha tudta volna is, nem vesztét okozta-e volna ennek az embernek és saját magának is, ha Maraviglia grófnő nevében hívatja. Egy dolog azonban megnyugtatta anyámat: Ez a szóban forgó per volt. Milyen bűnnel vádolhatták atyámat? A két milánói halála miatt nem lehetett őt felelőssé tenni. A szolgák és parasztok viszálykodásából származó dolog volt, amelybe nemes embert, követet nem lehetett belekeverni. Néhányan arról suttogtak, hogy nem is lesz per, gyászos hangok voltak ezek, mert azt sejtették, hogy a grófot ennek ellenére is el fogják ítélni. Végül egy éjjel anyám arra ébredt, hogy a kaput döngetik s megismerte e hangokról éjjeli látogatóját. Hálószobájának küszöbén fogadta a grófnő a börtönőrt, aki még sokkal jobban titkolózott, mint máskor. A szökésre talált módot és ezt akarta elmondani anyámnak. Terve a következő volt:

- A fogoly börtönét a börtönőr lakásától csak egy cella választotta el, amelyből felső részén rácsos vasajtó nyílt a gróf börtönébe. Mindkét cella kulcsa a börtönőrnél volt. Azt indítványozta tehát, hogy át fogja törni szobájában ágya mögött a falat, úgy hogy a nyílást ne vehesse észre senki sem. Ezen a résen át be lehet majd jutni az üres cellába, onnan pedig, a gróf börtönébe. Ha azután megszabadították vasbilincseitől, a gróf börtönéből átjön a szomszédos cellába s onnan a börtönőr szobájába. Ott kötélhágcsó lesz előkészítve számára, amelyen leereszkedhetik a sáncárokba, ott, ahol az erőd fala a legsötétebb és legelhagyottabb. Száz lépésre onnan kocsinak kell majd várakoznia, amely a grófot lóhalálában átviszi a herceg birodalmának határán. A terv jó volt és a grófnő beleegyezett. Azonban félt, hogy titokban fogják tartani előtte férje sorsát, s azt fogják mondani neki, hogy a gróf megmenekült, pedig még ugyanúgy börtönben sínylődik, mint azelőtt. Ezért anyám azt akarta, hogy ott lehessen, midőn megszöktetik férjét. A börtönőr rámutatott arra, hogy milyen nehéz dolog lesz anyámat az erődbe beengedni, de a grófnő egyetlen szavával eloszlatta kételyeit. Megengedték anyámnak és leánykájának, hogy férjét meglátogathassa, de még nem élt az engedéllyel, amely ilyképp még érvényes volt. A gróf szökése számára kiszemelt napon, alkonyatkor el fog menni az erődbe. Meglátogatja a grófot, s azután, ahelyett, hogy elhagyná az erődöt, a sötétség leple alatt a börtönőr lakásába megy. Ott bevárja majd a szökés pillanatát. A börtönőr, aki a megállapodás értelmében a gróffal együtt akart szökni, az ígért összeget magától a gróftól fogja megkapni. A várakozó kocsis pedig, százezer tallért fog kapni.

A börtönőr bízott abban, hogy terve sikerül és elfogadta anyám ajánlatát. A szökést harmadnapra, éjjel akarták megvalósítani. Mielőtt elköszönt, a börtönőr ötezer aranyat kapott a gróftól és megjelölte azt a helyet, ahol a kocsinak várakoznia kell. A grófnő egyik kipróbált, hű szolgájára bízta, hogy kocsiról, gondoskodjék.

- De bocsásson meg, nagyságos uram, - szakította félbe elbeszélését Odoardo, - megfeledkezem róla, hogy idegennel beszélek és hogy a dolog részletei, amelyek oly fontosak és megrázóak az én számomra, hallgatómnak teljesen közömbösek!

- Téved, uram, - felelte Emmanuel - inkább azt kívánom, hogy szedje össze emlékezőtehetségét, mert én is fel akarom frissíteni emlékeimet... Hallgatom!

Odoardo folytatta.

- A két nap olyan aggodalmak közt telt el, amilyenek ilyfajta terv kivitelét meg szokták előzni. Egy dolog némileg megnyugtatta a grófnőt: A börtönőrnek magának is érdekében állt, hogy a szökés terve sikerüljön. Ha száz évig szolgál becsületesen, akkor sem szerezhet annyit, mint az alatt a negyedóra alatt, amelyben megszegi esküjét. Tízszer is megkérdezte önmagától a grófnő, hogy miért halasztotta el negyvennyolc órával a szökés idejét, ahelyett, hogy már huszonnégy óra múlva hozzáfogott volna. Úgy tetszett neki, hogy az utolsó huszonnégy óra nem akar elmúlni, s hogy közben a balsors meg fogja hiúsítani a jól kieszelt és megfontolt tervet... Ez az idő is lefolyt az örökkévalóság tengerébe. Szokott pontossággal ütötték az órák az időt. S végre elérkezett az, az óra, amelyben a grófnőnek el kellett mennie a börtönbe. A grófnő jelen volt, midőn a kocsit a szökéshez szükséges dolgokkal felszerelték, hogy a gróf megállás nélkül juthasson át a haláron. Két lovat előreküldtek Páviába, mert ilyképp a gróf késedelem nélkül egyfolytában teheti majd meg a harminc mérföldet. Tizenegy órakor éjjel kellett befogni, hogy a kocsi tizenkét órakor a megbeszélt helyen lehessen.

S ha a gróf biztonságban lesz, értesíteni fogja feleségét, aki mindenhova követni fogja. Ütött az óra. Most, amikor a tervet meg kellett valósítani, a grófnő mégis úgy érezte, hogy hirtelen közeledett az idő. Kézen fogta leánykáját és a börtönbe indult. Az úton egy dologtól félt, attól, hogy nem fogják beengedni, mert látogatási engedélye több mint nyolcnapos.

Azonban a grófnő tévedett. Minden nehézség nélkül beengedték férjéhez. A grófnőnek nem írták le pontosan férje helyzetét, de abból, ahogy ezt a magas rangú embert bebörtönözték, s ahogy bántak vele, további sorsára vonatkozólag semmi jót sem lehetett következtetni. A francia király követének lábát bilincsbe verték, mint a közönséges gályarabét. A hitvestársak fájdalma, midőn viszontlátták egymást, még nagyobb lett volna, ha a biztos menekülés pillanata nincs olyan közel. Mindazt, amit még nem beszéltek meg s határoztak el, megbeszélték e találkozás alkalmával.

A gróf mindenre el volt határozva. Tudta, hogy nem vesztegelhet: a császár elhatározta, hogy Maravigliának meg kell halnia... Philibert Emmanuel megmozdult.

- Biztos ebben, uram? - kérdezte szigorúan - a vád, amelyet oly nagy uralkodó ellen emel, mint amilyen V. Károly, nagyon súlyos! Tudja ezt?

- Nagyságos uram azt kívánja, hogy abbahagyjam, vagy megengedi, hogy folytassam?

- Folytassa! De miért nem felel előbb kérdésemre?

- Mert elbeszélésem folytatása feleslegessé fogja tenni a feleletet!

- Beszéljen tehát tovább! - mondotta Philibert Emmanuel.

TIZENKETTEDIK FEJEZET
Mi történt a milánói erőd egyik börtönében 1534. november 14-éről 15-ére virradó éjszakán.

- Néhány perccel kilenc óra előtt, - folytatta Odoardo, - a börtönőr belépett a börtönbe, s tudtára adta anyámnak, hogy az idő letelt. Az őröket le fogják váltani s jó lesz, ha az, az őr látja távozni a grófnőt, aki belépni látta. Az elválás, borzasztó volt, de hiszen úgy tervezték, hogy három óra múlva viszontlátják egymást, s többé sohasem válnak el. A gyermek fájdalmas kiáltással ölelte meg atyját, akit nem akart elhagyni, a grófnő csaknem erőszakkal hurcolta el. Elhaladtak az őr mellett s azután eltűntek, a börtönőr, a nő és a gyermek a börtön udvarának sötét hátterében. Innen nagy óvatossággal sikerült a börtönőr szobájába jutniuk, anélkül, hogy meglátta volna őket valaki. A grófnőt és leánykáját a börtönőr lakásának egyik fülkéjében rejtette el, rájuk zárta az ajtót s lelkükre kötötte, hogy egy szót se szóljanak, meg se mozduljanak, mert valamelyik felügyelő, minden pillanatban beléphet a börtönőr lakásába. S valóban a grófnő és gyermeke némán és mozdulatlanul várakoztak, mert egy vigyázatlan mozdulat, vagy egy halk szó a férj és atya életének vethetett volna véget.

A három óra, amelynek éjfélig kellett még letelnie, épp oly lassan múlt a grófnő számára, mint a negyvennyolc óra. Végre kinyitotta a börtönőr az ajtót.

- Jöjjenek! - mondotta olyan halkan, hogy a grófnő és leánykája csak ajkának leheletéről találták ki, hogy mit mond, anélkül, hogy szavait hallották volna.

Az anya nem akarta elhagyni leánykáját, hogy az atya menekülése közben egy utolsó csókot nyomhasson gyermekének homlokára. Azon kívül vannak az életben pillanatok, midőn egy királyságért sem válnánk el attól, akit szeretünk.

Tudta-e ez a szegény anya, akinek a hóhérokkal kellett férje életéért küzdeni, hogy mi vár rá? Hátha ő is menekülni lesz kénytelen, akár a gróffal, akár egyedül? S ha menekülnie kell, el tudna-e távozni gyermeke nélkül?

A börtönőr most elhúzta az ágyat a fal mellől. A falba harmadfél láb magas és két láb széles nyílást törtek. Az anya és gyermeke a börtönőr után beléptek az első cellába. A börtönőr felesége pedig, ezután visszatolta helyére az ágyat, amelyben egy négyéves alvó gyermek feküdt. Mint említettük, a gróf börtönébe nyíló vasajtónak kulcsa a börtönőrnél volt és az ajtó zárát és sarkait gondosan beolajozta. A börtönőr kinyitotta az ajtót és beléptek a gróf börtönébe. Maraviglia már egy órával azelőtt kapott kezébe egy reszelőt, hogy vasláncait kettéreszelje. Azonban mert nem volt szokva ehhez a munkához, s mert félt, hogy a folyosón fel- és lejáró őr meghallhatja, alig végezte el munkájának felét. A börtönőr kezébe vette a reszelőt és mialatt a gróf feleségét, és gyermekét tartotta karjaiban, ő reszelte tovább a láncot. Hirtelen felemelte fejét s fél térden maradt, testével arra a kezére nehezedett, amelyben a reszelőt tartotta, a másik kezét kinyújtotta az ajtó felé és hallgatózott. A gróf kérdezni akart tőle valamit.

- Csendesen, - mondotta - valami szokatlan dolog történik az erődben.

- Óh Istenem, - mormogta megrémülve a grófnő.

- Csendesen, - ismételte a börtönőr.

Mindenki hallgatott, annyira visszafojtották lélegzetüket, mintha örökre meg akarták volna állítani. A négy ember bronzba öntött szoborcsoporthoz hasonlított és a félelem minden árnyalata látszott rajtuk, a csodálkozástól kezdve a rémületig. Folytonosan hangos zaj hallat-

szott, mely mindinkább közeledett. Néhány ember közeledett a börtön felé. A lépések szabályos dobogásából arra lehetett következtetni, hogy katonák is vannak köztük.

- Jöjjenek! - mondotta a börtönőr s két karjával átkarolta a grófnőnek és leánykájának testét s vonszolta őket magával. - Jöjjenek! Kétségkívül valamelyik éjjeli őrjárat nézi végig a börtönöket az erődparancsnok parancsára. Semmi esetre sem szabad, hogy meglássák önöket! Amint az őrjárat eltávozik a gróf börtönéből, - ha ugyan belépnek, - folytatni fogjuk készülődésünket a szökésre.

A grófnő és leánykája kissé ellenszegültek ennek a felhívásnak, de a fogoly maga tuszkolta őket az ajtó felé. Beléptek az ajtón, amelyet a börtönőr nyomban becsukott. Mint ahogy nagyságodnak már elmondottam, ebben a második cellában, az ajtó felett ablak volt, amelyen át a sötétség leple alatt s a sűrű rácsok miatt át lehetett nézni a gróf börtönébe anélkül, hogy az illetőt meglátták volna.

A grófnő karjaiban szorongatta leánykáját, és az anya és gyermeke lélegzetüket visszafojtva szorították arcukat a vasrácshoz, hogy mindent láthassanak, ami a szomszédos cellában történik.

Az a remény, amelyet egy pillanatig tápláltak, hogy a jövevényeknek nem lesz dolguk a gróf börtönében, szétfoszlott. Az őrjárat megállt a börtön ajtajánál és hallani lehetett, amint a kulcs a zárban csikorog. Az ajtó kinyílt. Arra a látványra, amely szeme elé tárult, a grófnő félelmében csaknem elkiáltotta magát, de a börtönőr úgyszólván előre látta ezt.

- Egy szót sem, asszonyom! Egy hangot sem! Meg ne moccanjon, akármi is történik, mert...

Keresgélt zsebében valamit, amivel megfenyegethetné a grófnőt, hogy hallgatásra bírja és egy hosszú hegyes tőrt vett elő.

- ...mert különben leszúrom gyermekét! - tette hozzá.

- Szerencsétlen!... - mormogta a grófnő.

- Óh, - felelte a börtönőr, - most mindannyiunk élete veszélyben forog és a szegény börtönőr élete saját szemében épp annyit ér, mint a legelőkelőbb grófnő élete!

A grófnő egyik kezét leánykájának szájára tette, hogy a gyermek, hangot ne adhasson. Az anya azonban a börtönőr fenyegetése után biztosan tudta, hogy fog tudni uralkodni magán.

Elmondom, hogy mit látott a grófnő az egyik ajtó túlsó feléről, midőn a börtönőr elfojtotta kiáltását.

Az első két ember, aki belépett, fekete ruhába volt öltözve és fáklyát tartottak kezükben. Az utánuk jövő kezében egy pergamentekercset tartott, melynek széléről nagy vörös viaszpecsét függött alá. Azután egy barna köpönyegbe burkolt ember lépett be, akinek arcán álarc volt. Végül pedig, egy pap jelent meg... Egymás után léptek be a börtönbe, anélkül, hogy a grófnő egy szóval vagy egy mozdulattal elárulta volna magát, s ezen kívül a szegény asszony hátrább a folyosó félhomályában egy sokkal komorabb csoport körvonalait látta. Az ajtóval szemben félig fekete, félig vörös ruhájú ember állott, aki mindkét kezével egy hosszú, egyenes, kivont kardra támaszkodott. Mögötte hat irgalmas testvér állt. Fekete reverendájuk teljesen eltakarta őket, csak szemük látszott ki s vállukon koporsót tartottak. S mindezeken túlemelkedett a puskák fénylő csöve. A fal mellett körülbelül tíz katona sorakozott fel. A két fáklyahordó, a pergamentekercset tartó ember, az álarcos és a pap, mint már mondottam, beléptek a börtönbe. Erre becsukódott az ajtó és az irgalmas testvérek, a hóhér és a katonák künn maradtak a folyosón. A gróf a börtön sötét falához támaszkodva állt és sápadt arca élénk ellentétben állt a háttér fekete színével. Igyekezett tekintetével megtalálni nejének rémülettől tágra nyílt szemét,

pedig nem látta a grófnőt, de sejtette, hogy ott van a vasrács mögött. Ezeknek az embereknek néma és váratlan megjelenése nem hagyott kétséget aziránt, hogy milyen sors vár rá. Egyébként, ha kételkedett volna ebben, nem áltathatta volna magát boldogabb reménnyel egy percig sem.

A két fáklyavivő jobbról és balról megállt mellette, az álarcos és a pap az ajtó közelében maradtak és a pergamentekercset tartó ember a gróf felé közeledett.

- Gróf, - mondotta - számot vetett-e önmagával és kibékült-e Istennel?

- Amennyire az ember kibékülhet Istenével, - felelte a gróf nyugodt hangon, - ha tiszta a lelkiismerete...

- Annál jobb, - mondotta a pergamentekercset tartó ember - önt ugyanis elítélték és én azért jöttem, hogy halálos ítéletét felolvassam!

- Milyen törvényszék mondotta ki? - kérdezte gúnyosan a gróf.

- A herceg mindenható igazságszolgáltató hatalma!

- Milyen vád alapján?

- A felséges császár V. Károly vádjára.

- Jól van, kész vagyok meghallgatni az ítéletet.

- Térdre gróf! Akit halálra ítéltek, annak térden állva kell végighallgatnia az ítéletet!

- Ha bűnös akkor igen, de ha ártatlan, akkor nem!

- Gróf, a törvény alól az ön számára sincs kivétel: Térdre! Különben kénytelenek leszünk erőszakkal kényszeríteni önt erre!

- Próbálják meg! - mondotta a gróf.

- Hagyják, had álljon! - mondotta hirtelen az álarcos. - Csak vessen keresztet, hogy a mindenható oltalmát kérje!

A gróf összerezzent, midőn ezt a hangot meghallotta.

- Sforza herceg! - így szólt Maraviglia és az álarcos felé fordult. - Köszönöm!

- Óh, ha csakugyan a herceg az, akkor talán kegyelmet lehetne kérni tőle! - Ezt mormogta a grófnő a rács mögött.

- Csend, asszonyom! - suttogta a börtönőr. - Csendben legyen, ha drága önnek gyermeke élete!

A grófnő felsóhajtott és a gróf alighanem hallotta a sóhajtást, mert megremegett. Alig észrevehető kézmozdulatot kockáztatott meg és azután eleget tett az álarcos felszólításának:

- Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében! - mondotta fennhangon és homlokára, szájára, és mellére keresztet vetett.

- Ámen - mormogták az összes jelenlevők.

Erre az ember, aki a pergamentekercset tartotta, belekezdett az ítélet felolvasásába. Az ítéletet Sforza Ferenc Mária herceg nevében és V. Károly császár kívánságaira mondották ki. Maraviglia Ferencet, a francia király teljhatalmú megbízottját, *mint árulót, kémet és állami titkok nyilvánosságra hozóját* halálra ítélte. Az elítéltet éjjel kell kivégezni börtönében.

Most második sóhaj jutott a gróf fülébe, amely olyan halk volt, hogy inkább csak megsejtette, mint hallotta. Abba az irányba tekintett, amelyből a sóhajtást hallotta.

- Bármennyire igazságtalan is a herceg ítélete - mondotta a gróf, - harag nélkül és nyugodtan veszem tudomásul. Minthogy azonban az, aki nem védheti életét, még mindig védheti becsületét, fellebbezek a herceg ítélete ellen.

- Kihez? - kérdezte az álarcos.

- Először uramhoz és parancsolómhoz, I. Ferenchez, Franciaország királyához, azután a történelem ítélőszékéhez és Istenhez! Istenhez, akire minden ember hivatkozik, a hercegek, királyok és a császárok is!

- Ez az egyetlen bíróság, amelyhez fellebbezel? - kérdezte az álarcos.

- Igen, - felelte a gróf, - és felszólítlak Sforza Ferenc Mária herceg, hogy megjelenj előtte!

- Mikor?

- Ugyanakkor, amikor Molay Jakab a templáriusok nagymestere meg fog jelenni az örök bíró előtt, vagyis egy év és egy nap múlva! Ma 1534. november 15. tehát 1535. november 15-én. Hallod-e Sforza Ferenc Mária?

S a gróf e törvény elé idézés és fenyegetés jeléül kinyújtotta karját az álarcos felé. Az álarc alatt kétségkívül elsápadt a herceg, mert ő volt az; nézni akarta áldozatának halálkínjait. Egy pillanatig most az elítélt diadalmaskodott és a bíró remegett.

- Jól van! - mondotta rövid szünet után a herceg - még van egy negyedóra idődd, hogy ez alatt Isten szolgájával beszélhess, mielőtt kivégeznek.

S a papra mutatott.

- Igyekezz, hogy negyed óra alatt elkészülj, mert egy perccel sem engedélyezünk többet!

Azután a herceg a pap felé fordult:

- Atyám, - mondotta, - teljesítse hivatását!

Ezután a fáklyavivőkkel és az ítélet felolvasójával kiment a börtönből. Tárva hagyták maguk mögött az ajtót, hogy Sforza és szolgái belássanak a börtönbe, és figyelemmel kísérhessék a halálraítélt minden mozdulatát. A herceg a gyónás szentsége iránti tiszteletből hagyta el a börtönt, hogy ne hallják a pap és az elítélt szavait.

A rács mögül most újabb sóhajtás hallatszott s nehezedett az elítélt hevesen dobogó szívére.

A grófnő azt remélte, hogy az ajtót be fogják csukni, és hogy a pap talán, akit a térdre boruló anya könnyei és könyörgései és az atyjáért síró gyermek látása meg fognak indítani, félre fogja fordítani tekintetét és elengedi menekülni a grófot.

- Ez volt, szegény anyám utolsó reménysége... mely semmivé lett!

Philibert Emmanuel megremegett. Megfeledkezett róla, hogy a fiú beszéli el neki atyjának utolsó perceit. Ez a történet olyannak látszott előtte, mintha valamilyen borzalmas regét olvasna.

Azután, egyetlen szó a valóságot juttatta eszébe Emmanuelnek s tudatára ébredt, hogy a történet nem száraz történelemíró tollából származik, hanem a fiú szájából hallja, aki élő krónikása apja halála történetének.

- Igen, az volt anyám utolsó reménye s az is szétfoszlott, - folytatta Odoardo! Philibert Emmanuel mozdulata szakította félbe elbeszélését s most tovább beszélt. - Mert a börtön küszöbén túl szeme elé ugyanaz a gyászos látvány tárult, amelyet a folyosó pislogó lámpái és a fáklyák világítottak meg, s amely rémes álomnak tetszett, pedig élő valóság volt. Mind

mondottam, csak a pap maradt a gróf közelében. A gróf nem nézte azt, hogy ki hívta el hozzá a lelki atyát, hanem letérdelt előtte. Azután elkezdte gyónását, amely valóban rendkívüli volt. A halálra készülő nem saját magára gondolt, hanem másokra. Szavai, amelyeket a paphoz intézett, valóságban nejéhez és leánykájához voltak intézve, csak az anya és a gyermek lelkén át, értek el Istenhez. Csak nővérem tudná elbeszélni, ha él még, hogy mennyi könnyel öntözték e gyónást! Mert én nem voltam ott, mert én, a boldog gyermek, nem tudtam, hogy mi történik háromszáz mérföldnyire tőlem. Játszottam, nevettem, talán daloltam abban a pillanatban, midőn atyám említette távollevő fiát síró anyám és nővérem előtt.

E szomorú emlék hatására Odoardó szava egy pillanatra elakadt, azután elnyomott egy sóhajtást s így folytatta:

- A negyedóra csakhamar letelt. Az álarcos órával kezében várta, hogy a gyónás véget érjen és figyelte a pap és a gyónó arcát, hogy bevégezték-e már. Midőn letelt a tizenöt perc, az álarcos így szólt:

- Gróf, az, az idő, amelyet az élők sorában tölthetett még, letelt. A pap eleget tett hivatásának és most a hóhér teljesítse kötelességét!

A pap feloldozta a grófot minden bűne alól és felkelt. Azután feszületet tartott a halálraítélt felé az ajtó felé hátrált, s amilyen mértékben a pap eltávolodott, ugyanolyan mértékben közeledett a grófhoz a hóhér. A gróf még mindig térdelt.

- Van-e valamilyen különös üzeneted Sforza gróf, vagy V. Károly császár számára, - kérdezte az álarcos.

- Csak Istenhez intézem szavaimat e pillanatban, - felelte a gróf.

- Tehát készen vagy?

- Látod, hogy térdelek.

Valóban a gróf térdelt és arcát odafordította a rácsos ajtó felé, hogy felesége és gyermeke láthassák. Ajka, mely látszólag imádkozott, szeretetteljes szavakat suttogott feléjük. Ez volt utolsó földi könyörgése.

- Ha nem akarja, hogy kezem beszennyezze, gróf, - mondotta egy hang a halálraítélt mögött, - akkor hajtsa le gallérját. - Ön nemes ember és csak ahhoz van jogom, hogy kardom élével érintsem meg.

Anélkül, hogy válaszolt volna, a gróf, válláig hátrahajtotta ingének gallérját, úgy hogy egész nyaka szabaddá vált.

- Fohászkodjék Istenhez, - kiáltotta a hóhér.

- Jóságos, irgalmas Isten, - suttogta a gróf, - mindenható Isten, kezedbe ajánlom lelkemet.

Alig ejtette ki a gróf ezeket a szavakat, midőn megvillant a sötétben a hóhér kardja és végigsuhogott a levegőben. Mint a villám, csapott le a kard, és az elítélt törzsétől elválasztott feje, mintha szeretetének utolsó jelét akarná adni, tovagurult és odaütődött a rácsos vasajtó aljához. Ugyanabban a pillanatban elfojtott kiáltást s egy test tompa zuhanását lehetett hallani.

Az ott levők azt hitték, hogy áldozatuk halálhörgését hallják, és a zuhanás zaját pedig, a börtön kövéhez ütődő holttestnek tulajdonították.

Odoardo ismét félbeszakította elbeszélését.

- Bocsánat, nagyságos uram, - mondotta, - de ha a végét is meg akarja hallgatni, akkor adasson nekem egy pohár vizet, mert az erőm elhagy.

Philibert Emmanuel, aki valóban azt vette észre, hogy e megrendítő történet elmondója elsápad, és ide-oda tántorog, felugrott, hogy támogassa. Azután egy csomó párnára ültette Odoardót és egyedül hozott egy pohár vizet számára.

A herceg homlokát kiverte a verejték, és ámbár a háborúban megedződött katona volt, ugyanúgy közel volt az ájuláshoz, mint az, akinek segítségére sietett.

Öt perc múlva Maraviglia Odoardo magához tért. - Kívánja-e hallani a többit is, nagyságos uram? - kérdezte.

- Mindent tudni akarok! - mondotta Emmanuel. - Az ilyen elbeszélések nagyon tanulságosak a hercegek számára, akik egy nap el fogják foglalni a trónt.

- Jól van, - mondotta a fiatalember; - a dolog legborzasztóbb részén úgy is túlestünk!

S tenyerével az izzadságot törölte le homlokáról, ugyanakkor talán könnyeit is szeméből és folytatta:

- Midőn anyám visszanyerte eszméletét, már minden elmúlt, mint a borzalmas álom. Valóban azt hihette volna, hogy csak irtózatos álma volt, ha nem a börtönőr ágyán feküdt volna. Bármilyen félelmetes határozottsággal parancsolt is rá az anya gyermekére, hogy óvatosság kedvéért ne sírjon, a szegény gyermek, aki azt hitte, hogy egyszerre veszítette el anyját és apját, most mégis rémülten és könnyező szemekkel tekintett a grófnőre. Az anyjáért azonban épp oly némán folytak könnyei, mint amilyen hangtalanul apját siratta. A börtönőr már nem volt ott, csak a felesége maradt a lakásban. Az asszony nagyon sajnálta a grófnőt és átadta neki egyik ruháját. Azután nővéremet kisfiának öltönyébe bújtatta. Napfelkeltével kivezette mindkettőjüket az erődből és a novarai országútig kísérte el őket. Ott két aranyat adott a grófnőnek és Isten oltalmába ajánlotta.

Anyám úgy futott, mintha irtózatos rémképek üldözték volna.

Nem gondolt arra, hogy visszatérjen a palotába, és pénzt vegyen magához, nem törődött többé azzal, hogy mi lett a kocsival, amelyen a grófnak kellett volna szöknie, őrült volt a félelemtől. Egyetlen gondolata az volt, hogy meneküljön, hogy átlépjen a határon és elhagyja minél hamarabb Sforza herceg országát. A grófnő eltűnt gyermekével Novara irányában és többé soha sem hallott róla senki... Mi történt anyámmal? Mi történt nővéremmel? Nem tudom. Párizsban voltam, midőn megtudtam, atyám halálának hírét. A király maga adta tudtomra, megígérte, hogy pártfogásába fog venni, s hogy háborúval fogják megbosszulni atyám halálát.

Azt kértem a királytól, hogy elkísérhessem a háborúba. A hadiszerencse előbb Franciaország fegyvereinek kedvezett, átvonultunk az ön atyjának a szavojai hercegnek országán, amelyet a király elfoglalt. Azután megérkeztünk Milánóba.

Sforza herceg Rómába menekült és III. Pál pápánál volt.

Vizsgálatot indítottak, hogy atyám gyilkosait megtalálják. Azonban lehetetlen volt fellelni egyetlen embert is azok közül, akik atyám kivégzésénél jelen voltak, vagy részt vettek benne. Három nappal a kivégzés után a hóhér hirtelen meghalt. Nem tudta senki a nevét annak a törvényszolgának, aki az ítéletet felolvasta. A papot, akinek az elítélt meggyónt, nem ismerte senki. A börtönőr, felesége és kisfia elmenekültek.

Minden fáradozásom ellenére még azt sem bírtam megtudni, hogy atyámat hol temették el. Húsz év telt el ez eredménytelen kutatások után, midőn levelet kaptam, amelyet Avignonban adtak fel.

Valaki, aki elegendőnek találta, hogy csak nevének kezdőbetűit írja a levél alá, felszólított, hogy jöjjek azonnal Avignonba, ha atyámnak, Maraviglia Ferencnek haláláról biztos és kimerítő felvilágosításokat akarok kapni. A levélben egy pap neve és lakhelye volt felemlítve, hogy Istennek e szolgája fog elvezetni, az illetőhöz, ha a hívásra odautazom.

A levélben tehát az volt, ami után egész életemben vágyódtam, és azonnal elutaztam Avignonba. Nyomban elmentem a paphoz, akit előre értesítettek jövetelemről. A pap elvezetett ahhoz az emberhez, aki a levelet írta, és aki nem volt más, mint a milánói erőd börtönőre. Ezt az embert, aki tudta, hogy hol áll a kocsi, amelyben a százezer arany van midőn atyámat holtan látta fekve maga előtt, kísértésbe vitte a gonosz szellem. Anyámat az ágyba fektette és feleségének gondjaira bízta. Azután a kötélhágcsó segítségével leereszkedett a sáncárokba, odasietett a kocsihoz és a kocsisnak, aki a bakon nyugodtan várta atyám jövetelét, azt mondotta, hogy Maraviglia gróf küldötte. Közben egész közel férkőzött a mit sem sejtő kocsishoz, és alkalmas pillanatban agyonszúrta. Azután az árokba dobta a halottat és elhajtatott a kocsival.

A határon lovakat váltott és elérkezett Avignonba. Ott eladta a kocsit, és mert a jármű értékes terhét nem kereste senki, a százezer arany az övé lett. Feleségének és gyermekének pedig, írt, hogy jöjjenek utána Avignonba.

Azonban Isten keze súlyosan nehezedett erre az emberre. Előbb a felesége halt meg. Tíz bánattal telt esztendő után pedig, fia lelte halálát, a tengeren. Végre érezte, hogy közeledik az idő, midőn Istennek kell majd számot adnia arról, amit földi életében cselekedett. Az ég intésére erőt vett rajta a bánat s én jutottam eszébe. Most már meg fogja érteni; hogy milyen célból akart beszélni velem a börtönőr.

Mindent el akart mondani nekem és bocsánatot akart tőlem kérni. Nem azért, mert atyám meggyilkolásában volt része, mert e tekintetben nem volt bűnös, hanem azért, mert meggyilkolta a kocsist és elrabolta a százezer aranyat. Ami a kocsis meggyilkolását illeti, ezt már nem lehetett jóvátenni, mert az, az ember meghalt.

A százezer aranyból azonban Villeneuve les-Avignonban kastélyt és remek birtokot vásárolt s ennek jövedelméből élt.

Atyám halálának minden részletét elmondattam vele s nem egyszer, hanem tízszer! Az, az éjszaka különben is olyan rettenetes emléke volt annak az embernek, hogy nemcsak mindenre emlékezett, hanem a tragédia legcsekélyebb részletét is olyan pontosan tudta, mintha csak az imént történt volna. Szerencsétlenségemre anyámról és nővéremről nem tudott semmit. Csak felesége mondotta el neki, hogy a novarai országúton tűntek el szeme elől. Valószínűleg meghaltak tehát a fáradtságtól vagy az éhségtől!

Gazdag voltam s nem volt szükségem arra, hogy vagyonom gyarapodjék. Azonban egy nap talán majd viszontlátom anyámat és nővéremet! Nem akartam, hogy bebörtönözzék azt az embert, s nem hoztam nyilvánosságra bűnét, de okiratot írattam vele alá, mely szerint kastélyát és földjét Maraviglia grófnőre és leányára hagyja. Azután amennyire tudtam s amennyire a mindenható adott erőt hozzá, megbocsátottam a bűnös embernek.

Ezzel azonban kimerült irgalmasságom. Sforza Ferenc Mária 1535-ben meghalt, egy évvel és egy nappal ama nap után, amelyen atyám a börtönben Isten ítélőszéke elé szólította. Vele tehát már nem kellett törődnöm, megbűnhődött gyengesége, vagy bűne miatt.

V. Károly császár azonban még élt, hatalmának tetőpontján volt, dicsőségének teljében és a szerencse elhalmozta ajándékaival! Őkelme még büntetlenül maradt s elhatároztam, hogy őkelmét meg fogom ölni.

Ön azt fogja mondani, hogy azok, akik koronát és jogart viselnek, csak Istennek felelősek cselekedeteikért, de úgy látszik, hogy Isten néha feledékeny.

Ezért az embereknek kell emlékezniük, s én emlékeztem: ennyi az egész! Azonban nem tudtam, hogy a császár páncélinget hord ruhája alatt. Ő is emlékezett! - Ön tudni akarja, hogy ki vagyok, és miért követtem el ezt a bűnt. Én Maraviglia Odoardo vagyok és meg akartam ölni a császárt, mert éjnek idején meggyilkoltatta atyámat, mert miatta halt meg a fáradtságtól és az éhségtől anyám és nővérem!

Beszéltem. Most nagyságos úr tudja az igazságot, ölni akartam s ezért megérdemlem, hogy megöljenek, de nemes ember vagyok, és nemes emberhez méltó halállal akarok meghalni!

Philibert Emmanuel helyeslése jeléül bólintott.

- Ez helyes, - mondotta - és kívánsága teljesülni fog. Szabad akar-e lenni, míg kivégzik? Szabad alatt azt értem, hogy nem lesz bilincsekben.

- Mit kell tenni ehhez?

- Szavát kell adnia nekem, hogy nem fog megszökni.

- Már szavamat adtam erre.

- Erősítse ezt meg még egyszer.

- Ismétlem, hogy szavamat adom, de siessenek. Bűnömet mindenki tudja és vallomásom teljes. Mi célból várakoztatnának?

- Nem én határozom majd meg, hogy mikor kell meghalnia. Ebben a dologban csak a császár akarata lesz mérvadó.

Azután Emmanuel behívatta az őrmestert.

- Kísérje ezt az urat egy magányos sátorba és gondoskodjék arról, hogy semmiben sem szenvedjen hiányt. Egyetlen őrszem elég lesz őrizetére, mert nemesi szavát adta nekem. Indulj.

Az őrmester kiment és elvezette a foglyot.

Philibert Emmanuel tekintetével követte, amíg el nem hagyta a sátort.

Azután, minthogy úgy tetszett neki, mintha halk zörejt hallana maga mögött, megfordult.

Leona állt a sátor második részének küszöbén. Mögötte leereszkedett a függöny.

Ettől eredt a zörej, mely Emmanuel figyelmét magára vonta.

Leona kezei össze voltak kulcsolva és orcáin könnyek nyoma látszott. Kétségkívül sírt a fogoly elbeszélésének hallatára.

- Mit akarsz? - kérdezte a herceg.

- Azt akarom mondani neked, Emmanuel, - felelte Leona, - azt akarom mondani neked, hogy ennek a fiatalembernek nem szabad meghalnia.

Philibert Emmanuel arca elkomorodott.

- Leona, - mondotta a herceg, - nem fontoltad meg, hogy mit beszélsz. Ez az ember rettentő bűnt követett el, ha nem is tudta megcselekedni, amit akart, de szándéka bűnös volt.

- S mégis, - mondotta Leona és két karjával körülfonta a herceg nyakát, - ismétlem, hogy ez a fiatalember -, nem fog meghalni!

- A császár fog határozni sorsa felett, Leona. Csak azt az egyet tehetem, hogy részletes jelentést teszek a dologról a császárnak.

- És én azt mondom neked Emmanuel, hogyha a császár halálra ítéli a fiatalembert, ki fogod eszközölni, hogy megkegyelmezzenek neki, igen?

- Leona, te azt hiszed, hogy nekem befolyásom van a császárnál, de tévedsz. A császári igazságszolgáltatásnak szabad folyást kell engedni. Ha úgy dönt, hogy halálra ítélik...

- Ha halálra ítélik is, Maraviglia Odoardónak életben kell maradnia, hallod? Úgy kell lennie, szeretett Emmanuelem.

- S miért kell életben maradnia?

- Mert, - felelte Leona, - mert Maraviglia Odoardo a bátyám!

Emmanuelből az elcsodálkozás kiáltása tört ki. A nő, aki fáradtságtól és éhségtől meghalt a Sesia folyó partján, a gyermek, aki olyan állhatatosan megőrizte születésének és nemének titkát, az apród, aki V. Károly gyémántját visszautasította: mindezt megmagyarázta neki az a két szó, amelyet Leona az imént Maraviglia Odoardóról ejtett ki: A bátyám!

TIZENHARMADIK FEJEZET
A dél démona.

Csaknem egyidejűleg a Philibert Emmanuel sátrában történt s az imént elbeszélt dologgal, a császári haditáborban más jelentőségteljes esemény történt, amelyet a katonák hangos éljenzése és a kürtök harsogása adott tudtára a világnak, és amely az egész császári táborban nagy izgalmat keltett.

Brüsszel irányából kis lovascsapatot jeleztek. Amint az első jelentés megérkezett, lovasokat küldtek eléjük a táborból. A lovasok vágtatva tértek vissza és örömteljes izgalommal jelentették, hogy a közeledő lovascsapat parancsnoka nem más, mint a felséges császár egyetlen fia, Fülöp, Spanyolország trónörököse, Nápoly királya és Angolország királynőjének férje.

A kürtharsogás és azoknak kiáltozása, akik a trónörököst először megpillantották, mindenkit előcsalogattak a sátrakból, s az emberek összecsődültek az útvonalon, amelyen az érkező uralkodó végighaladt.

Fülöp alatt szép fehér ló volt, amelyet nagyon ügyesen ült meg. Ibolyaszínű köpönyeget és fekete mellényt viselt, - ami a királyoknál kettős gyászt jelentett, - ugyanolyan színű nadrágot, mint amilyen a köpönyeg volt, magas szárú, bivalybőrből készült csizmát s fején kis fekete kalpagot, mint amilyent abban a korban viseltek, s amelyet szélén selyemszalag, oldalt pedig, fekete toll díszített.

Nyakán az aranygyapjas rendjel nyakláncát viselte.

A trónörökös abban az időben huszonnyolc éves férfi volt, nem túlságosan magas termetű, inkább testes volt, mint karcsú és kissé duzzadt orcáit szőke szakáll vette körül. Ajkait állandóan összeszorította, és csak ritkán húzta őket félre mosolyogva. Az orra egyenes volt és szempillái alatt olyan szempár rezgett és fénylett, amely a nyúl szemére hasonlított. Ámbár inkább lehetett szépnek, mint rútnak mondani, arca mégsem keltett kellemes benyomást, és aki látta, sejtette, hogy idő előtt megráncosodott homloka mögött több komor, mint vidám gondolat rejlik.

A császár mindig nagyon gyengéden bánt fiával. Úgy szerette gyermekét, mint anyját. Olyan pillanatokban azonban, amelyek a két szívet bensőséges érzésben egyesíthették volna, V. Károly mindig azt érezte, hogy Spanyolország trónörökösének szívét jéghideg páncél veszi körül, amelyet semmiféle gyengéd öleléssel sem lehetett felolvasztani.

Néha, midőn fiát már hosszabb idő óta nem látta, midőn a fiatal herceg gyakran zavaros és pislogó tekintete mögött rejlő gondolatvilágot nem figyelhette meg, a császár nyugtalankodva kérdezte magától, hogy milyen csapásra terelték a nagyravágyódás rejtekútjai e komor ifjút, akit mindig titokzatos cselszövések foglalkoztattak. A közös ellenség ellen tört? Vagy talán maga a császár ellen? Ilyenkor azután a kételkedő szívű apa ajkát olyan rettenetes megjegyzések hagyták el, mint amilyet aznap reggel nyilvánított unokaöccse, Philibert Emmanuel előtt, midőn az elfogott gonosztevőről volt szó.

Már a herceg születése is olyan szomorú volt, mint amilyen élete lett. Vannak olyan gyászos hajnalhasadások, amelyek az egész nappalra hatással vannak. A császár 1527. május 31-én vette fia születésének hírét, keddi napon, a Bourbon connetable halálának hírével egyidejűleg s ugyanakkor tudta meg, hogy Rómát bevették és hogy VII. Kelemen pápa fogságba esett. A császár fiának születése alkalmával tehát nem lehetett semmilyen vigalom, mert ez túlságos ellentétben állott volna a kereszténység általános gyászával.

Csak egy évvel később ismerték el a királyi ivadékot Spanyolország trónörökösének. Igaz, hogy akkor nagy ünnepséget rendeztek. A gyermek azonban, aki miatt később, férfikorában oly sok könny omlott, az egész ünnepség alatt sírt.

Alig volt tizenhat éves, midőn a császár már próbára akarta tenni a hadviselésben való ügyességét. Azzal bízta meg, hogy felszabadítsa az ostrom alól Perpignant, amelyet a franciák a dauphin vezérlete alatt igyekeztek bevenni. S hogy a herceget e vállalkozása közben baj ne érhesse, hat spanyol grand, tizennégy báró, nyolcszáz nemes, kétezer lovas és ötezer gyalogos kísérte el.

Ilyen erős segítősereg ellen mit sem lehetett tenni. A franciák feladták az ostromot, és a spanyol trónörökös győzelemmel kezdte el katonai pályafutását.

V. Károly császár azonban azokból a jelentésekből, amelyeket erről a hadjáratról kapott, csakhamar észrevette, hogy fia éppenséggel nem harcias természetű. Tehát a császár maga vezényelte a kockázatos háborúkat és változó szerencséjű ütközeteket, hatalmának örökösére pedig, a politika tanulmányozását bízta, amire úgy látszik, inkább rátermett.

Tizenhat éves korában a fiatal trónörökös már annyira előrehaladt az uralkodásnak e nagy tudományában, hogy V. Károly egy percig sem habozott, hanem kinevezte fiát Spanyolország uralkodójává.

1543-ban Fülöp feleségül vette unokanővérét, portugáliai Máriát, aki ugyanazon a napon és ugyanabban az órában született, mint a trónörökös.

Fülöpnek Máriától egy fia származott, Don Carlos, aki egy megindító történet hőse és két vagy három tragédiát írtak róla. Ez a fiú 1545-ben született.

Midőn Fülöp 1548-ban elhagyta Barcelonát, hogy meglátogassa Olaszországot, a hatalmas tengeri vihar, amely Dória hajóhadát is szétszórta, arra kényszerítette a királyt, hogy visszatérjen a kikötőbe. Azután, midőn ellenkező szél fújt, ismét megkísérelte a tengeri utazást és szerencsésen el is érkezett Genuába. Genuából Milánóba ment el és megtekintette a paviai csatateret. Ott megmutattatta magának azt a helyet, ahol I. Ferenc átadta a győzőnek kardját, ahol a francia királyság megásta saját sírját. Majd hallgatagon és gondolataiba merülve elhagyta Milánót, hogy Olaszországon át a császárhoz utazzon Wormsba.

V. Károly, aki nemcsak flandriai születésű volt, hanem szívvel-lélekkel is flamand, most bemutatta fiát namuri és brüsszeli honfitársainak.

Namurban Philibert Emmanuel fogadta Fülöpöt és a város ünnepi díszt öltött. A két unokafivér szeretettel ölelte meg egymást, midőn találkoztak. Majd Emmanuel a trónörökös előtt kis hadijátékot rendezett, amelyben Fülöp természetesen nem vett részt.

Brüsszelben ugyanolyan fényes, ünnepségekkel fogadták a trónörököst, mint Namurban. Már a város kapuja előtt hétszáz herceg, báró és nemes fogadta a világ legnagyobb birodalmának örökösét. Midőn mindenki eleget gyönyörködött a trónörökösben és eleget hódolt neki, atyja visszaküldte Spanyolországba.

Philibert Emmanuel Genuáig kísérte el. Ezen utazása alatt látta utoljára atyját a piemonti herceg.

Három évvel Fülöp Spanyolországba való visszatérése után meghalt VI. Eduárd angol király és koronáját nővére, Mária örökölte, aki leánya volt Katalinnak, a császár nagynénjének. V. Károly, mint tudjuk, nagyon szerette ezt a nagynénjét; mint ő maga mondta, azért tanult meg angolul, hogy Katalinnal beszélni tudjon.

Az új királynő kénytelen volt gyorsan férj után nézni. Már negyvenhat éves volt és ezért nem volt vesztegetni való ideje. V. Károly fiát, Fülöpöt ajánlotta férjül Máriának.

Fülöp eközben özvegyember lett. A bájos portugáliai Mária meghalt ifjúságának virágában. Négy nappal Don Carlos infáns születése után a királynő szolgálóasszonyai egyedül hagyták a gyermekágyban fekvő királynőt, akinek szobájában különböző gyümölcsökkel telerakott asztal állott. A betegnek meg volt tiltva, hogy gyümölcsöt egyék. A szegény hercegnő, aki minden tekintetben Éva leánya volt, nem tartotta be a tilalmat. Felkelt és szép és fiatal fogaival nemcsak almába harapott bele, hanem dinnyébe is belekóstolt és huszonnégy órával később meghalt.

Most már semmi akadálya sem volt annak, hogy Don Fülöp infáns elvegye feleségül Tudor Máriát, s ezzel Angolországot Spanyolország szövetségesévé tegye, és az északi sziget s a déli félsziget közt fekvő Franciaországot megfojtsa.

Ez volt ennek a házasságnak tulajdonképpeni nagy célja.

Fülöpnek két vetélytársa volt:

Polus kardinális, aki nem is volt pap és kardinális lett és Courtenay herceg. Az előbbi Györgynek, a clarencei hercegnek fia volt és V. Eduard öccse. Tehát a királynőnek éppen olyan közeli rokona volt, mint Fülöp, a spanyol király. Courtenay herceg VIII. Henrik unokaöccse volt és a királynővel ugyanolyan rokonsági viszonyban volt, mint a két másik vetélytárs.

V. Károly úgy akarta megvalósítani célját, hogy magának Mária királynőnek beleegyezését igyekezett elnyerni. Pater Henrik, a királynő anyjának gyóntatóatyja volt a császár közbenjárója és V. Károly gyorsan tudott ilyképp cselekedni, mert Mária hercegnő, buzgó katolikus nő volt.

A császár azzal kezdte, hogy elidegenítette Máriától Courtenay herceget. A herceg, harminckét éves fiatalember volt, szép, mint az angyal, bátor, mint egy Courtenay s most azzal vádolták, hogy az eretnekek szenvedélyes védelmezője. S valóban Mária királynő úgy vette észre, hogy éppen azok a miniszterei tanácsolták neki leginkább ezt a házasságot, akik jó hírüket az annyira gyűlölt felekezethez való tartozással szennyezték be. Ennek az új felekezetnek pápája a királynő apja VIII. Henrik volt, aki azért változtatta meg vallását, mert nem akarta, hogy dolga legyen a római püspökökkel, mint ahogy a király nevezte a pápákat.

Minthogy a királynő ezt a körülményt jól megfontolta, Courtenay hercegtől többé nem kellett tartani.

Hátra volt még Polus kardinális, aki lehet, hogy nem volt olyan bátor, mint Courtenay, de szépség tekintetében vetekedett vele. Bizonyos azonban, hogy Polus mint politikus kiválóbb volt, mert a pápáktól tanulta el ezt a tudományt.

A kardinálistól annál is inkább félni kellett, mert Tudor Mária - akit talán más szándék is vezérelt midőn ezt cselekedte, - III. Gyula pápát levélben arra kérte, hogy Polus kardinálist, mint pápai követet küldje Angolországba, mert itt vele együtt akar munkálkodni annak a szent célnak az érdekében, hogy a katolikus vallás Angliában újra megerősödjék.

V. Károly szerencséjére a pápa, aki nagyon jól tudta, hogy mennyit kellett Polusnak III. Henrik alatt szenvednie s milyen veszélyekben forgott, egyelőre habozott hogy elküldje-e a nagytekintélyű pápai követet Angliába, ahol még mindig nem szűnt meg a forrongás. Előbb Commendon Ferenc János pápai intendánst küldte el, tehát Angliába. Mária azonban minden körülmények közt Polushoz ragaszkodott. Visszaküldte Commendont, akit arra kért, hogy szorgalmazza és siettesse Polusnak Angliába való küldetését.

Polus elutazott, de a császárnak voltak kémei Rómában. Ilyképp V. Károlyt idejekorán értesítették, s minthogy a pápai követnek különleges megbízatással Németországon át kellett utaznia és útba kellett ejtenie Innsbruckot, V. Károly megbízta Mendorát, az innsbrucki lovashadosztály parancsnokát, hogy tartóztassa fel útjában a kardinálist. Erre az szolgált ürügyül, hogy az egyházfejedelem a királynőnek túlságosan közeli rokona, s így Fülöp infánssal való házasságára vonatkozólag nem tud a királynőnek önzetlen tanácsot adni.

Mendoza valódi parancsnok volt, amilyenre az uralkodóknak ilyen körülmények közt szükségük van. Csak a parancsot tartotta szem előtt. S ez most úgy szólt, hogy fogja el Polus kardinálist. Elfogta, és mindaddig fogságban tartotta, míg Fülöp és Mária angol királynő házassági szerződése alá nem volt írva.

Azután szabadon engedte. Polus úgy viselkedett, mint okos emberhez illik, és mint rendkívüli követ nemcsak Mária angol királynőnél tett eleget megbízatásának, hanem Fülöp spanyol infánsnál is.

Az angol királyi család egyik törvénye úgy szólt, hogy Tudor Mária, Anglia királynője, csak királyhoz mehet nőül. Ez nem hozta zavarba V. Károlyt: megtette fiát Nápoly királyává.

Ez a siker kissé megvigasztalta a császárt. Két szerencsétlenség miatt szomorkodott az utóbbi időben. Innsbruckban éjnek idején Móric szász fejedelem váratlanul rajtaütött és a császárnak hanyatt-homlok kellett menekülnie. Annyira, hogy kardja helyett sietségében csak kardsallangját kötötte fel, kardját pedig, ott felejtette. A második szerencsétlenség Metznél érte, ahol abba kellett hagynia az ostromot. Az esős időjárás következtében az utakat mocsarak borították és ezért a császár ágyúi, hadiszerekkel megrakott kocsijai, egyéb hadifelszerelése, és hadseregének egyharmada a mocsárban rekedt.

- Óh, - így kiáltott fel a császár, midőn fiának házassága sikerült, - ismét kedvez nekem a szerencse.

1554. július 24-én, tehát kilenc hónappal elbeszélésünk kezdete előtt, Szent Jakabnak, Spanyolország védőszentjének napján tartották meg Mária angol királynő és II. Fülöp esküvőjét. Az a nő, akit *észak tigrisének* neveztek, feleségül ment ahhoz, akit a *dél démona* melléknévvel ruháztak fel.

Fülöp huszonkét hadihajóval és hatezer emberrel útra kelt Spanyolországból. Azonban a hamptoni kikötőből hazaküldte összes hajóit, hogy Angliában csak azokkal a hajókkal kössön ki, amelyeket menyasszonya Mária királynő küldött fogadtatására.

Ezeknek száma tizennyolc volt. Élükön a legnagyobb hajók haladtak, amelyek eddig Angliában készültek, és amelyeket ez alkalomból bocsátottak először vízre.

A hajók hárommérföldnyire mentek a nyílt tengeren a spanyol trónörökös elé és Fülöp ágyúk dörgése, dobok pergése és kürtök harsogása közepette szállt arra a hajóra, amelyet, menyasszonya küldött eléje.

Fülöp kísérete hatvan nemesből állt, akik közül tizenkettő spanyol grand volt. Négy grandot negyven apród kísért, a castiliai admirálist, Medina-Coeli hercegét, Ruy Gomes de Sylvát és Alba herceget. Leti Gregorio történelemíró, aki megírta V. Károly élettörténetét, azt írja, hogy ez alkalommal a hatvan nemest ezerkétszázharminc apród és szolga kísérte el, olyan dolog, - teszi hozzá a történelemíró, - amely hihetetlennek látszik, és amelyhez foghatót addig nem látott senki sem.

Az eljegyzést Winchesterben tartották meg. Azok, akik tudni akarják, hogy hogyan fogadta Tudor Mária királynő vőlegényét, milyen ruhát viselt, milyen ékszer volt rajta, milyen volt az a félkör alakú emelvény, amelyen a főrangú jegyespárra várakozó két trón állott, azok, akik még több apró részletet akarnak tudni, így például, hogy milyen volt az ünnepélyes szertartás, hogyan foglaltak helyet az asztalnál, és végül, hogy őfelsége a király és királynő hogyan keltek fel az asztaltól, s tűntek el a vendégek szeme elől a terem egyik rejtett kárpitajtóján, hogy visszavonuljanak lakosztályukba, azok mindezeket a részleteket és még többet megtalálják az említett történetíró könyvében.

Mi ha mindezeket leírnók, bármilyen festői és mulatságos dolog volna is, túlságosan eltérnénk tárgyunktól, és ezért inkább ott folytatjuk az elbeszélést, midőn második Fülöp kilenc hónappal lakodalma után ismét megjelent a szárazföldön, és abban a pillanatban lovagolt a császári haditáborba, midőn legkevésbé várták. Dobpergés, kürtharsogás és a német és spanyol katonák éljenkiáltása köszöntötte amint köztük elhaladt.

V. Károly volt az elsők egyike, aki értesült fia jöveteléről. A császár boldog volt, mert Fülöpnek ezúttal nem volt oka rá, hogy eltitkolja Flandriába érkezését, és felkeresi apját a haditáborban (legalább is úgy látszott). S V. Károly feltápászkodott és egyik tisztjének karjára támaszkodva sátorának kijáratához vánszorgott.

Alig hogy megpillantotta fiát, Don Fülöpöt, aki üdvrivalgás, trombitaharsogás és dobpergés közepette jött feléje, minthogyha már ő volna az uralkodó, a császár így szólt:

- Előre, előre, Isten úgy akarja!

Amint Fülöp atyját megpillantotta, gyorsan megállította lovát és leszállt róla. Azután kitárt karokkal, fedetlen és mélyen lehajtott fővel közeledett és a császár lába elé borult.

Ez a megalázkodás V. Károly minden rossz sejtelmét elűzte.

Felemelte fiát a földről, megölelte, azután odafordult mindazokhoz, akik Fülöpöt kisérték:

- Köszönöm, uraim, köszönöm, hogy kitalálták, mily nagy örömet fog okozni nekem, midőn megtudom, hogy szeretett fiam megérkezett és előre tudatták ezt velem üdvrivalgásuk és éljenkiáltásaik által!

Azután a császár fiához fordult és így szólt:

- Don Fülöp, csaknem öt év telt el, azóta amióta nem láttuk egymást. Jöjjön! Nagyon sok mondanivalónk lesz egymás számára!

V. Károly most fia karjára támaszkodott és üdvözölte a tiszteket és a katonákat, akik seregestől tódultak a császár sátra köré. Azután V. Károly bement Fülöppel a sátor belsejébe s ez a kiáltás hangzott, amelyet ezren meg ezren ismételtek: - Éljen Angolország királya! Éljen Németország császára! Éljen Don Fülöp! Éljen V. Károly!

Mint ahogy a császár előre megmondotta, az apának és fiúnak sok mondanivalója volt egymás számára.

S ez alatt V. Károly a kereveten foglalt helyet és Fülöp, aki szerénységből nem akarta elfogadni azt a megtiszteltetést, hogy a császár mellé üljön, egy székre ült. Ezután egy pillanatig csend lett.

V. Károly törte meg először a csendet, mert Fülöp, apja iránti tiszteletből nem mert, elsőnek szólni.

- Fiam, - mondotta a császár, - nem csekélyebb dologra volt szükség, mint az ön jelenlétére, amely oly kedves nekem, ahhoz, hogy azt a sok rossz hírt, amelyet ma kaptam, kissé elfelejtsem!

- Egyik rossz hír, éspedig a legszomorúbb, már fülembe jutott atyám, mint ahogy ruházatomról is láthatja! - mondotta Fülöp. - Mindkettőnket nagy csapás ért, mert ön anyját én pedig, nagyanyámat veszítettem el.

- Belgiumban tudta meg ezt a hírt, fiam?

Fülöp lehorgasztotta fejét.

- Angolországban, uram! - mondatta. - Onnan közvetlen összeköttetésben vagyunk Spanyolországgal, míg felséged futárjának Genuától idáig a szárazföldön kellett az utat megtennie, ami megmagyarázza a késedelmet.

- Ez alighanem így van! - mondotta V. Károly - De eltekintve ettől a csapástól, fiam, ugyanakkor még más nagyon nyugtalanító hírt kaptam.

- Felséged talán IV. Pál pápa megválasztására gondol és a szövetségre, amelyet a pápa Franciaország királyának ajánlott fel, és amelynek feltételeit ebben az órában írják alá?

V. Károly csodálkozva nézett fiára.

- Talán ezeket a pontos értesüléseket is angol hajó hozta el, fiam? Nekem úgy tetszik, hogy ehhez mégis csak hosszadalmas az út a vízen Civita Vecchiától Portsmouthig!

- Nem uram, ez a hír Franciaországban ért engem. Ezért tudhattam meg ezt a dolgot előbb. Az alpesi hágókon való átkelés Tirolban a nagy havazás következtében igen sok időt rabol el és az ön futárjainak késniük kellett, míg a mi hírnökeink Ostiából Marseillebe, innen Boulogneba s ezután Londonba jöttek.

V. Károly összeráncolta homlokát. Mindig a saját kiváltságának tartotta, hogy elsőnek értesüljön a világ legfontosabb eseményeiről és most azt kellett megtudnia, hogy fia nemcsak Johanna királynő halálának és IV. Pál pápa megválasztásának hírét kapta meg előbb, mint ő, hanem azt is, amelyről a császár még nem tudott semmit sem, II. Henriknek az új pápával kötött szövetségéről szóló hírt.

Fülöp azonban nem vette észre atyjának elcsodálkozását.

- Végül, - folytatta, - a Caraffák és párthíveik oly jól tették meg az összes előkészületeket, hogy a szerződést már a konklavé ideje alatt elküldték a francia királynak. Ez magyarázza meg azt a vakmerőséget, mellyel II. Henrik Bouvenes és Dinant ellen vonult, midőn Marienburgot már bevette és célja kétségkívül az volt, hogy ön elől elvágja a visszavonulás útját.

- Óh, - mondotta V. Károly, - hát csakugyan annyira előretört volna a francia király, mint ön mondja, és talán ismét olyan meglepetés érhet, amilyen Innsbruckban?

- Nem, - felelte Fülöp, - mert mint remélem, felséged nem fogja visszautasítani azt az ajánlatot, hogy II. Henrikkel békét kössön.

- Lelkemre mondom, - kiáltotta a császár - nagyon bolond volnék, ha visszautasítanám, sőt akkor is, ha nem javasolnám!

- Uram, - mondotta Fülöp, - ha ön ajánlaná ezt a békét, a francia király túlságosan elbizakodnék. Ezért Mária királynő és én elhatároztuk, hogy meg fogjuk óvni az ön tekintélyét, és mi vesszük kezünkbe a béke közvetítését.

- S most felhatalmazást akarsz kérni tőlem, hogy cselekedhess? Legyen! Cselekedj, és ne késsél egy pillanatig sem! Küld el legügyesebb követedet Franciaországba, akárhogy siet, sohasem lesz korai az odaérkezése!

- Mi is ezt gondoltuk uram és azzal a fenntartással, hogy felséged cselekvési joga szabad, már elküldöttük Polus kardinálist Franciaország királyához, hogy a békéről tárgyaljon.

V. Károly fejét csóválta.

- Nem fog idejekorán megérkezni, - mondotta, - II. Henrik már rég Brüsszelben lesz, még mielőtt a kardinális Calaisban partra száll!

- Polus kardinális azonban Ostendén át, utazott és már Dinantban elérte a királyt.

- Akármilyen ügyes ez az ügyvivő, - mondotta sóhajtva a császár, - mégis kételkedem benne, hogy eredményt fog tudni elérni ebben a dologban.

- Úgy, akkor boldogan adom tudtára felségednek, hogy a követ máris eredményt tudott elérni - mondotta Fülöp. - A francia király beleegyezik, ha nem is a békekötésbe, de a fegyverszünetbe, és pedig annyi időre, amely alatt majd békét lehet kötni. A tárgyalások helyéül a Cambray melletti Vacellesben levő kolostort választotta és Polus kardinális, aki Brüsszelben közölte velem küldetésének ezt az eredményét, egyúttal azt is megjegyezte, hogy e tekintetben nem tett ellenvetést.

V. Károly bizonyos bámulattal nézett fiára. Hiszen Fülöp most a legnagyobb tisztelet hangján olyan bonyolult dolog megoldását adta tudtára, amelynek elintézését a császár maga is csaknem lehetetlennek tartotta!

- S meddig tartana ez a fegyverszünet?

- Valóban, vagy csak papíroson?

- A szerződés értelmében.

- Öt évig, uram?

- S valóban?

- Ameddig Istennek tetszik.

- S mit gondol, Don Fülöp, meddig tart majd a fegyverszünet Isten akarata szerint?

- Valószínűleg annyi ideig, - mondotta Angolország és Nápoly királya kifürkészhetetlen mosollyal, - amennyire önnek van szüksége ahhoz, hogy Spanyolországban tízezer emberből álló hadsereget tudjon toborozni, és amíg én önnek Angolországból tízezer angolt tudok segítségül küldeni.

- Fiam, - mondotta V. Károly, - ez a megegyezés leghőbb óhajom volt... s minthogy ön volt az, aki létrehozta, megígérem, hogy egyúttal ön lesz az, aki ezt kívánsága szerint betarthatja, vagy megszegheti.

- Nem értem, hogy mit akar a felséges császár ezzel mondani... - mormogta Fülöp, aki nem tudott még annyira uralkodni magán, hogy e szavaknál elrejtse vágyódó és reményteljes tekintetét.

Hirtelen kézzelfoghatóan közel volt hozzá Spanyolország és Németalföld jogara, sőt a császári korona is előtte feküdt.

Nyolc nappal később a következő szerződést terjesztették a király elé:

- Öt évig fegyverszünet lesz, úgy tengeren, mint szárazföldön s e fegyverszünetnek, amennyire a császáron, Franciaország királyán és Fülöp királyon múlik, minden nép, állam, királyság és tartomány örvendeni fog.

Ez idő alatt fegyverszünet lesz, és nevezett uralkodók mindegyike megtartja a maga számára mindazt, amit a háborúk folyamán meghódított.

Őszentsége IV. Pál pápa is kötelezőnek ismeri el a maga számára ezt a szerződést.

Fülöp saját kezűleg adta át a szerződést a császárnak, aki ekkor csaknem megrémülve tekintett fiának mozdulatlan arcára. Az okiraton csak a császár aláírása hiányzott még.

V. Károly aláírta.

Midőn nagy üggyel-bajjal leírta nevének betűit, így szólt és először illette fiát a következő címmel:

- Sire, térjen vissza Londonba, de legyen készen arra, hogy első hívásomra megjelenjen Brüsszelben.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET
V. Károly megtartja fiának tett ígéretét.

1555. október 25-én, mely pénteki napra esett, hatalmas sokaság hullámzott Brüsszel utcáin. A sokaság nemcsak a déli Brabant lakosaiból állt, hanem eljöttek az emberek a többi flamand tartományokból is, amelyek felett V. Károly uralkodott.

Mindenki a királyi palota felé tartott, amelynek ma már romjai is eltűntek, s amely abban az időben a város legmagasabban fekvő részén, a Candenberg ormán emelkedett.

A császár hívta össze ezt a hatalmas népgyűlést, amelyet már egyszer elhalasztatott, s amelynek célját még nem tudta senki.

Erre az alkalomra a palotának nagytermét nyugati oldalán, tehát a bejárat felé különös gonddal díszítették fel. Ezen a helyen színpadszerű emelvény állott, amelyre hat vagy hét lépcsőfok vezetett fel s ezeket drága szőnyegek borították. Az emelvényen sátor volt, amelyet császári címer díszített és a sátor alatt három üres trónszék állt, amelyeknek rendeltetése nyilvánvaló volt. A középső trónszék a császárt illette, a jobboldalon álló Don Fülöpöt, aki már megérkezett a városba, és végre a baloldali az özvegy magyar királynőt, ausztriai Máriát, V. Károly nővérét. A székekkel párhuzamosan padok voltak felállítva és azokkal együtt félkört alkottak.

A többi ülőhely az emelvénnyel szemben volt elhelyezve, körülbelül úgy, mint a színház nézőterének ülőhelyei.

Fülöp király, Mária királynő, Eleonóra királynő, I. Ferenc francia király özvegye, Miksa cseh király, Krisztina lotharingiai hercegnő a palotában szálltak meg.

Csak V. Károly nem tért el szokásától és abban az épületben lakott, amelyet kis kerti lakának szokott nevezni.

Négy órakor délután a császár elhagyta lakóházát és szamárra ült, amelynek lassú mozgása kevesebb fájdalmakat okozott neki, mint hogy ha akármilyen más módon haladt volna előre. Arra, hogy a maga lábán járjon, nem is gondolhatott, mert köszvénye megkettőződött és a császár azt sem tudta, hogy a nagyterem küszöbétől az emelvényig el fog-e tudni menni, vagy hogy e kis távolságra is úgy kell majd vitetnie magát.

A királyok és hercegek gyalog követték a császár szamarát.

V. Károlyon a teljesen arannyal átszőtt császári palást volt, amelyre az aranygyapjas rendjel nagy lánca ereszkedett le. V. Károly fején, pedig a császári korona volt, de a jogart, amelyet már nem tudott kezébe fogni, piros bársonyból készült vánkoson vitték előtte.

Előbb bevezették a terembe azokat a személyeket, akiknek a trónszékek körüli padokon és az emelvénnyel szemben levőkön kellett helyet foglalniuk.

A trónszékektől jobbra felállított szőnyegekkel fedett padok az aranygyapjas rendjel lovagjai számára voltak elkészítve.

Baloldalon ugyancsak szőnyegekkel díszített padokon a spanyol hercegek, grandok és nemesek ültek.

Ezek mögött más padok álltak, amelyek fedetlenek voltak a három tanács - az államtanács, titkos tanács és pénzügyi tanács - tagjai számára.

A szemben levő padokon pedig, a brabanti, azután a flandriai államok, s végül a többi államok képviselői ültek rangfokozat szerint.

A terem karzatai, amelyek körös-körül voltak, kora reggel óta tömve voltak nézőkkel.

A császár negyed négy után lépett a terembe. A később „a hallgatag” névvel felruházott Orániai Vilmos karjára támaszkodott.

Orániai Vilmos mellett Philibert Emmanuel szavojai herceg haladt, csatlósa és apródja kíséretében.

A másik oldalon a királyok és hercegek előtt, néhány lépésnyire, jobbra a császártól, egy harminc-harmincöt éves fiatalember lépkedett, akit nem ismert senki, és aki épp úgy csodálkozott a nagy megtiszteltetésen, amelyben részesül, mint ahogy a nézők csodálkoztak felette.

Ez Maraviglia Odoardo volt, akit elővezettek börtönéből, pompás ruhába öltöztették és ezt a helyet jelölték ki számára anélkül, hogy tudta volna, hova viszik, és mit akarnak tőle.

Midőn a császár és főrangú kísérete megjelent, mindenki felállt helyén.

V. Károly az emelvény felé ment, vagyis inkább nagy nehezen odavánszorgott mindazonáltal, hogy szolgálatkész kezek támogatták. Jól észre lehetett venni, hogy utolsó erejét szedte össze, és csak azért nem kiált fel fájdalmában minden egyes lépésnél, mert a fájdalmat megszokta.

A középső trónszékre ült le és jobbja felől Fülöp, balja felől Mária királynő volt.

Midőn kezével jelt adott, az összes jelenlevők követték a császár példáját, az orániai herceg, Philibert Emmanuel és két kísérője és Maraviglia Odoardo kivételével. Az utóbbi, mint már említettük, teljesen szabad volt és pompás öltözetben csodálkozva bámulta a káprázatos színjátékot.

Mikor mindenki leült, a császár jelt adott Brusselius Philibert államtanácsosnak, hogy mondja el beszédjét.

Mindenki lélegzetét visszafojtva hallgatott. Csak Fülöp arca maradt nyugodt és mozdulatlan. Fátyolozott tekintetével úgy látszott, hogy nem is veszi észre környezetét. Azt hihette volna az ember, hogy sápadt és élettelen bőre alatt nem is kering vér. A szónok rövid néhány szóval bejelentette, hogy a királyokat, hercegeket, spanyol grandokat, az aranygyapjas rendjel lovagjait, a flandriai államok kormányainak tagjait és a többieket a császár azért hívta egybe, hogy ezen a napon jelen legyenek, midőn V. Károly fia Don Fülöp javára lemond a trónról. Eszerint Fülöp, mint atyjának örököse, ettől a pillanattól kezdve: Kasztilia Leon, Granada, Navarra, Aragonia, Nápoly, Szicília, Majorca, India és a Nagy- és Csendes-óceán szigeteinek királya, Ausztria főhercege, Burgund, Lothier, Brabant, Ludwigsburg, Luxemburg és Quelieres hercege, Flandria, Artois és Burgund grófja, Hennegan, Seeland, Holland, Feurette, Hagenau, Namad és Euthpen palatínusa. Végül Zwane hercege, a szent római birodalom márkija, Friesland, Salannó, Mecheln ura, valamint Utrecht, Overyssel és Groeningené.

A császári korona Ferdinánd számára volt fenntartva, aki már római király volt.

E megjegyzésre Don Fülöp arca elsápadt és arcizmai gyengén megremegtek.

A szónok ezután, kijelentette, hogy a császár azért határozta el magát a lemondásra, amely az egész világot bámulatba ejti, mert az a kívánsága, hogy Spanyolországot, amelyet tizenkét év óta nem látott, viszontláthassa. Ezen kívül még egy dolog bírta rá a császárt erre az elhatározásra, és pedig a köszvény, amely Flandria és Németország zord éghajlata alatt mindjobban gyötörte.

Az államtanácsos beszédének befejezéséül arra kérte a császár nevében a flandriai államokat, hogy Don Fülöpre való átruházásukat fogadják kedvezően. Zárszó formájában Brusselius Philibert beszédéhez még azt a buzgó kívánságot fűzte hozzá, hogy Isten a felséges császárt a jövőben is védje és oltalmazza; azután az államtanácsos leült helyére.

Most maga a császár emelkedett szólásra. Sápadt volt és arca verejtékezett a fájdalomtól. Jobb kezében papírlapot tartott, amelyre, arra az esetre, ha a császárt cserbenhagyná emlékező tehetsége, beszéde volt felírva.

Amint észrevették, hogy a császár beszélni akar, mintegy varázsütésre elcsendesedett az óriási lárma, amely Brusselius beszéde után keletkezett és akármilyen gyenge volt is a császár hangja, minden szavát hallani lehetett. Amilyen mértékben azonban a császár előrehaladt beszédében, midőn visszapillantást vetett életére, jellemezte munkáját és tevékenységét, megemlékezett hadjáratairól és az ezekkel kapcsolatos veszélyekről, olyan mértékben erősbödött hangja, élénkültek meg mozdulatai, ragyogott fel szeme szokatlan fényben és szavai azt az ünnepélyes hangot vették fel, amely a haldoklók szavain szokott uralkodni.

- Kedves barátaim, - kezdette.[5] - Hallották az imént az okokat, amelyek arra bírtak, hogy a trónról és jogarról fiam, Fülöp király javára lemondjak. Engedjék meg, hogy ehhez néhány szót fűzzek, amelyek elhatározásomat és megfontolásomat érthetőbbé teszik önök előtt. Kedves barátaim, azok közül, akik hallgatnak engem, sokan fognak emlékezni arra, hogy az elmúlt január 5-én évforduló volt. Negyven esztendővel ezelőtt ezen a napon oldott fel engem gyámsága alól dicsőséges emlékezetű nagyatyám Miksa császár. S ebben a teremben, ugyanebben az órában iktatott be, mint alig tizenöt éves ifjút összes jogaimba. Midőn a rákövetkező évben anyai részről való nagyatyám, katolikus Ferdinánd meghalt, tizenhat éves koromban megkoronáztak.

Anyám még élt. Minthogy azonban, mint tudják, ámbár fiatal és életerős volt, férje halála következtében elmebeteg lett és ezért nem volt képes anyjától és apjától örökölt királyságát kormányozni, tizenhét éves koromban át kellett hajóznom a tengeren, hogy a spanyol királyságot birtokomba vegyem. Midőn végül nagyatyám Miksa császár meghalt, - harminchat évvel ezelőtt, - betöltöttem tizenkilencedik életévemet és a császári koronát akartam elnyerni. Nem becsvágyból tettem ezt és nem azért, hogy még sokkal nagyobb birodalom felett uralkodhassam, hanem arra törekedtem, hogy ez által még eredményesebben őrködhessem Németország és a többi királyságok jóléte felett, mindenekelőtt azonban a nekem annyira kedves flandriai államok érdekét tartottam szem előtt. E célból vállalkoztam olyan sok utazásra, és ha ezeket most mind felsorolnók, elcsodálkoznának az utazások száma és a hatalmas távolságok felett.

Kilencszer utaztam Németország északi részébe, hatszor voltam Spanyolországban, hétszer Olaszországban, tízszer Belgiumban, négyszer Franciaországban, kétszer Angliában és kétszer Afrikában. Ez negyven utazás vagy vállalkozás.

E negyven utazásba azonban nem foglaltatnak benne azok a kisebb jelentőségű utak, amelyekre szigetek, vagy meghódított tartományok megszemlélése céljából vállalkoztam.

Célom megvalósítása érdekében ilyképp a Földközi-tengeren nyolcszor kellett áthajóznom, háromszor pedig, a Nyugati-óceánon, amelyen jelenleg utoljára szándékozom, átkelni.

---

[5] A császár beszédén mit sem változtattunk. A közlemény, amelyből átvettük, 1830-ban jelent meg Brüsszelben és a királyi levéltár tiszteletreméltó és tudós igazgatója M. L. P. Gachard úr tette közzé.

Csendben Franciaországon át akarok utazni, mint ahogy tettem, midőn Spanyolországból Németalföldre jöttem. Tudják, hogy nyomós okok bírtak erre az utazásra.[6]

Hosszú és gyakori távollétem miatt kénytelen voltam ezeknek a tartományoknak kormányzását rábízni jó nővéremre, a királynőre, aki itt ül oldalamon. S én tudom, mint ahogy a különböző állami méltóságok is tudják, hogyan tett eleget a királynő kötelességének.

Ez utazások alatt egyszersmind több háborút is viseltem. Valamennyi akaratom ellenére tört ki s ma búcsúzásomkor leginkább az szomorít el, kedves barátaim, hogy még mindig nem nyújthatom önöknek a tartós béke és teljes nyugalom biztosítékát... Mindezeket a dolgokat, mint gondolhatják, nem lehetett hosszadalmas munka és fáradtságos megerőltetések nélkül véghez vinni és sápadt arcom s testi gyengeségem eléggé mutatják, milyen komolyak voltak fáradozásaim és milyen nehéz munkát végeztem. Senki sem gondolja, hogy nem volt kellő önbírálatom, amely felismertette velem, hogy milyen aránytalanul nagyok azok a terhek, amelyek az események alakulása következtében vállaimra nehezedtek az erőhöz képest, amellyel Isten felruházott s azt, hogy alig fogok tudni megbirkózni feladatommal. Azonban tekintetbe véve szegény anyám elmebetegségét és fiam fiatalságát, úgy tetszett nekem, hogy bűn volna, ha idő előtt tenném le terhemet, bármily nehéz volt is az. Mert a gondviselés akarta, hogy ezek a terhek s velük a korona és a jogar nehezedjenek fejemre és kezemre.

S mégis, midőn legutóbb elhagytam Flandriát, hogy Németországba utazzam, már az volt a szándékom, hogy megvalósítsam azt a tervet, amely ma valósul meg. Azonban a dolgok kedvezőtlen állása, az, az érzésem, hogy még meg van erőm utolsó maradványa, a kötelességérzés, hogy egyrészt a török, másrészt a lutheránusok által háborgatott keresztény világnak segítségére legyek, arra bírtak rá, hogy félretegyem nyugalom utáni vágyamat, és akaratom s életerőm utolsó maradványát népeimnek szenteljem. Jó úton voltam, hogy elérjem ezt a célomat, midőn a német fejedelmek és a francia király megszegték adott szavukat és háborúra kényszerítettek engem. Az előbbiek engem szorongattak és Innsbruckban csaknem fogságba ejtettek, az utóbbiak hatalmukba kerítették Metz városát, amely a császárság birtoka volt. Magam siettem abban az időben hatalmas hadsereggel Metz felé, hogy a várost visszavegyem. Azonban legyőztek, hadseregemet megsemmisítette, nem az ellenség, hanem az elemek csapásai. Megtorlásul Metzért elvettem a franciáktól Therouonne és Hesdin erődöket. S még többet is tettem: Valenciennig vonultam seregemmel a francia király elé és visszavonulásra kényszerítettem. A renty-i csatában minden tőlem telhetőt megtettem és kétségbeesve láttam, hogy nem tudok nagyobb sikert kivívni.

Ma azonban, nem tekintve egyéb gyarlóságaimat, amelyeket mindig felismertem, betegségem kettős erővel gyötör, és szemmel láthatólag sorvaszt. Szerencsére Isten, aki elvette tőlem anyámat, ugyanakkor megajándékoz fiúval, aki elérte azt az életkort, melyben megkezdheti uralkodását. Most, midőn erőm fogytán van, és a sír felé közeledem, nincs okom rá, hogy többre becsüljem a hatalmat és az uralkodást népeim jóléténél. Gyenge aggastyán helyett, akinek fél lába már a sírban van, íme, életerős trónörökös fog uralkodni, olyan férfi, aki életének virágában van. Esküdjenek neki, tehát hűséget, mint ahogy egykor nekem esküdtek, és tartsák meg esküjüket becsülettel, mint ahogy velem szemben megtartották. Mindenekelőtt azonban vigyázzanak arra, hogy az eretnekség szelleme, amely minden oldalon leselkedik, be ne férkőzhessek önök közé, s meg ne zavarhassa azt a testvéri egyetértést, amelynek önöket kell egyesíteni. Ha észreveszik, hogy az eretnekség még mindig gyökeret ver, akkor igyekezzenek ezt a talajból kihúzni és messze elvetni maguktól.

---

[6] A genti lázadás.

S most, hogy végre magámról is szóljak egy szót, mindahhoz, amit eddig mondottam, még hozzáfűzöm, hogy sokat és sokszor hibáztam, úgy fiatalkoromban tapasztalatlanságom miatt, mint pedig érettebb férfikoromban a harag következtében. Kijelentem most, hogy tudatosan és saját elhatározásomból bárkivel szemben is sohasem követtem el jogtalanságot vagy erőszakosságot, és hogyha tudomásomra jutott valamilyen igazságtalanság, vagy erőszak, azt mindig igyekeztem jóvátenni s így fogok tenni most is mindannyiuk jelenlétében. Kérem az illetőt, akiről szó van és megjelent köztünk, hogy türelemmel és jóakarattal várja az elégtétel percét.

Azután a császár odafordult Don Fülöphöz, aki az utolsó szavaknál lábaihoz borult:

- Fiam, - mondotta - csak halálom után jutott volna birtokába oly sok királyság és tartomány, és kétségkívül nagy hálával gondolt volna rám, mert olyan gazdag és oly számos birtokkal megnövelt örökséget hagytam önre. Azonban, minthogy ez a nagy örökség nem halálom következtében jut önre, hanem elhatározásom folytán, minthogy az ön atyja meg akart halni, mielőtt még sírba fektették testét, és mert életében akarta boldogítani ilyen nagy örökség áldásaival, azt kérem öntől, - s jogom van azt kérni - hogy minden gondját és minden szeretetét népeinek szentelje s egy szóval irántuk tanúsítsa azt a hálát, amellyel az ön belátása szerint nekem tartozik, azért mert már ma lehetővé tettem, hogy örvendhessen országainak és az uralkodásnak!

Más királyok örvendenek annak, hogy gyermekeiknek ők ajándékozták az életet, hogy azután rájuk hagyhassák birodalmukat. Nem akartam a halálra bízni azt az előnyt, hogy ezt az ajándékot önnek juttassa. Azt gondoltam, hogy örömöm kettős lesz, ha nemcsak az életet ajándékoztam önnek, hanem az uralmat is. Kevesen lesznek, akik példáimat követni fogják, mint ahogy az utolsó évtizedekben kevesen voltak olyanok, akiknek példája követésre méltónak látszott nekem. Azonban mindenki dicsérni fogja szándékomat, ha látni fogják, hogy ön méltó volt erre az elhatározásra. S ön mindig örvendhet majd ennek az előnynek fiam, ha mindig olyan okos lesz, mint most, ha szívében táplálja és őrzi a félelmet az iránt, aki mindnyájunknak ura és parancsolója, ha védelmezi a katolikus egyházat, vigyáz a jogra és a törvényekre, amelyek a legnagyobb hatalmi eszközök és a birodalmak legjobb támaszai. Végül azt kell még kívánnom önnek, nevelje fel boldogságban gyermekeit, hogy egykor ön is átadhassa nekik birodalmát és hatalmát, szabad akaratból s minden kényszer nélkül, mint ahogy most én teszem! - Mialatt ezeket a szavakat mondotta, csaknem elakadt V Károly hangja, lehet hogy azért, mert befejezte beszédét, vagy azért, mert az izgalom torkát szorította össze. A császár mindkét kezét előtte térdelő fiának fejére tette és egy pillanatig mozdulatlanul és némán állt ott. Könnyei patakzottak és végigfolytak orcáján.

E hallgatás után, mely még sokatmondóbb volt, mint hosszú beszédje, láthatólag elhagyta a császárt minden ereje, kinyújtotta karját nővére felé, míg Fülöp felkelt és átkarolta karjával atyját, hogy támogassa.

Mária királynő zsebéből, kristályüvegből készült kis üveget vett elő, melyben rózsaszínű folyadék volt. A királynő az üveg tartalmát beleöntötte egy kis arany kehelybe, amelyet odanyújtott a császárnak.

Míg a császár ivott, mindenki szabadon átengedte magát érzelmeinek. Kevesen voltak olyanok, akár közel, akár távol álltak az udvarhoz, akik nem voltak meghatva és kevés szem volt, amelyet könnyek nem fátyoloztak. S valóban nagy színjáték volt az, amelyet a császár mutatott a világnak. Mert az öreg hadvezér, a Caesar, most negyvenévi korlátlan hatalom után, mint amilyet eddig még kevés embernek adott a gondviselés, leszállott trónjáról és testben és lélekben megtörve, hirdette minden földi nagyság múlandóságát, midőn trónját fiának adta át.

Azonban még nagyobb színjátékot lehet várni, mint ahogy a császár megígérte. Ez pedig, az elégtétel volt, amelyben nyilvánosság előtt akart részesíteni egy embert az elkövetett hibáért s bocsánatot akart tőle kérni a veszteségért, amelyet neki okozott.

A császár észrevette, hogy most mindenki arra vár, összeszedte utolsó erejét és gyengéden félretolta fiát.

Észrevették, hogy a császár másodszor is beszélni akar és tüstént csend lett a teremben.

- Kedves barátaim, - kezdte V. Károly - megígértem az imént önöknek, hogy egy embernek, akit súlyosan megbántottam, a nyilvánosság előtt fogok elégtételt szolgáltatni. Ne csak annak legyenek tanúi, hogy jócselekedeteimmel dicsekedtem, hanem annak is, hogy bűnnel vádolom önmagamat.

Erre a császár odafordult a pompás ruhájú, ismeretlen fiatalember felé, akit már mindenki észrevett:

- Maraviglia Odoardo, - mondta a császár kemény hangon - lépjen közelebb!

- Gróf, - mondta V. Károly - én nagy igazságtalanságot követtem el önnel szemben. Atyja személyében bántottam meg önt, akár szabad akaratból, akár más bírt rá erre, mert atyja a milánói börtönben halt meg borzalmas halállal. Sokszor eszembe jutott ez az esemény és a gyötrő kétely fátyola borította előttem. Ma a lelkiismereti furdalás következtében, mint a kísértet áll előttem. Maraviglia gróf, az összes jelenlevők előtt, az emberek szemeláttára és Isten előtt, abban a pillanatban, midőn leteszem a császári palástot, amelyet harminchat év óta hordtam vállaimon, megalázkodom ön előtt, és nemcsak arra kérem, hogy megbocsásson nekem, hanem hogy imáiban Istent is kérje, hogy bocsásson meg nekem, mert az Isten az áldozat imádságát inkább meg fogja hallgatni, mint a gyilkos bűnbánó könyörgését.

Maraviglia Odoardo kiáltásba tört ki és térdre esett.

- Óh, felséges császár, - kiáltotta, - nem ok nélkül ruháztak fel téged az Augustus névvel! Óh, igen, igen, én megbocsátok neked, atyám nevében. És Isten is meg fog bocsátani neked! De én... én, felséges császár, kitől fogok bocsánatot kérni, mert én még nem bocsátottam meg saját magamnak.

Azután felkelt és a jelenlevők felé fordult:

- Uraim, - mondotta - azt az embert látják maguk előtt, aki meg akarta gyilkolni a császárt, s akinek a császár most, nemcsak hogy megbocsátott, hanem bocsánatot kért tőle!

Azután meghajtotta térdét az előtt, aki ezután II. Fülöp néven fog uralkodni és ezt tette hozzá:

- Fülöp király, a gyilkos az ön kezébe adja át magát!

- Fiam, - mondotta V. Károly, akinek másodszor is fogytán volt ereje, - figyelmébe ajánlom ezt az embert! Az élete szent legyen ön előtt!

Azután a császár csaknem ájultan hanyatlott székére.

A szavojai herceg apródja felhasználta a császár rosszulléte által beállt szünetet és észrevétlenül urához közeledett.

- Szeretett Emmanuelem! - suttogta. - Milyen jó, milyen nagy vagy te! Mindenben, ami most történt itten, a te kezedre ismerek!

S mielőtt Philibert Emmanuel, akinek szívét elfogta a megindulás, s akinek szeme megtelt könnyel, megakadályozhatta volna, Leone - Leona - épp olyan tiszteletteljesen, mint szeretettel megcsókolta kezét.

A cselekményt megszakította az elmondott és nem várt közbejött esemény, amelyet azonban e nap eseményei közül nem lehet a legizgalmasabbak közé sorozni. A király lemondó beszéde után most még II. Fülöpnek a trón elfogadásáról szóló nyilatkozatának kellett következnie.

Fülöp, aki atyjának tanácsait helyeslő fejbólintással fogadta, ismét meghajolt V. Károly előtt és spanyol nyelven így felelt. A jelenlevők legnagyobb része nem beszélte ezt a nyelvet, de mindannyian értették. Talán először életében remegett Fülöp hangja kissé az izgalomtól.

- Győzhetetlen császár és szeretett jó atyám, - mondotta Fülöp, - én ezt a nagy atyai szeretetet, amelynek nincs párja a világon, mert hatásában oly nagy horderejű, nem érdemeltem meg és sohasem hittem, hogy meg fogom tudni érdemelni. Ha arra gondolok, hogy mily kevés érdemet szereztem eddig, egyrészt megszégyenít e kitüntetés, másrészt tisztelettel és hálával tölt el a nagy császár iránt. Minthogy azonban önnek úgy tetszett, hogy ilyen gyengéd és nagylelkű módon bánjon velem és elhalmozzon jóságával, gyakorolja velem szemben még egyszer jóságát és higgye el, szeretett atyám, hogy én a magam részéről minden tőlem telhetőt meg fogok tenni. Mert csak így fogja helyeselni mindenki azt, amire ön határozta el magát az én javamra és csak akkor lesz még az erőm arra, hogy uralkodásom olyan legyen, amely az összes államokat meggyőzi arról a nagy jóakaratról, amelyet irányukban mindig tápláltam. - E szavak után többször megcsókolta atyja kezét, míg V. Károly keblére ölelte fiát s, így szólt hozzá:

- Kedves fiam, kívánom neked, hogy az ég árasszon el áldásaival. Isten segítsen mindenkor!

Azután Fülöp utoljára szorította ajkára az apai kezet, szeméből kitörölt egy könnyet, amely nyilván ott sem volt, felkelt, az államok küldöttei felé fordult és üdvözölte őket. Mint az összes jelenlevők, a császár kivételével, aki fedett fővel ült ott, Fülöp is kezében tartotta kalapját és franciául kezdett szólni hallgatóihoz.

- Uraim, - mondotta, - szeretném, ha jobban tudnám az ország nyelvét, hogy világosabban meg tudjam értetni önökkel, mily nagy jóakarattal viseltetem önök uránt. Minthogy azonban én nem beszélem elég tökéletesen országaik nyelvét, felkérem Arras püspökét, hogy tartsa meg a beszédet az én nevemben.

S nyomban Gravillai Pevenot Antal kardinális emelkedett szólásra, hogy a trónörökös érzelmeit tolmácsolja. Dicsérte Don Fülöpöt, aki fáradhatatlanul buzgólkodik alattvalói jólétéért s mindenkinek tudtára adta a trónörökös elhatározását, hogy minden tekintetben atyjának kitűnő és bölcs tanácsait fogja követni.

Azután a császár nővére, Mária királynő állott fel helyén, aki huszonhat év óta Németalföld helytartónője volt és néhány szóval átadta az uralmat, amelyet annak idején bátyja ruházott rá unokaöccsének.

Erre Fülöp király letette az esküt, hogy alattvalóinak minden jogát és minden kiváltságát legjobb tudása és lelkiismerete szerint meg fogja őrizni és a gyűlés minden tagja, a hercegek a spanyol grandok, az aranygyapjas rendjel lovagjai, az államok küldöttei, saját nevükben és azoknak nevében, akiket képviseltek, letették az esküt, hogy törhetetlen hűséggel fognak ragaszkodni új urukhoz. E kettős eskü után V. Károly felkelt trónjáról, hogy helyébe Fülöp üljön, azután feltette fia fejére a koronát és hangosan így szólt:

- Istenem! Add, hogy ez a korona, mely most választottad fejét díszíti, sohasem legyen töviskoronává!

Azután a kijárat felé tett néhány lépést.

Az oraniai herceg, Philibert Emmanuel és más fejedelmek és főurak nyomban odasiettek, hogy a császárt támogassák. Azonban a császár Maravigliának intett, aki habozva közeledett, mert nem tudta felfogni, hogy a császár mit akar tőle.

V. Károly nem akarta, hogy más fogja meg karját, mint Maraviglia, akinek atyját megölette és aki, hogy ezt megtorolja, véget akart vetni a császár életének.

Midőn azonban a császár másik karja is tehetetlenül hanyatlott alá, Philibert Emmanuel odasietett és így szólt:

- Sire, engedje meg, hogy apródom legyen felségednek második kísérője, és a megtiszteltetést, amely ez által az apródot éri, olybá fogom tekinteni, mintha engem ért volna.

Ezzel odatolta Leonát a császár mellé.

V. Károly ránézett az apródra és felismerte.

- Ah, - mondotta és felemelte karját, hogy az apród hóna alá nyúlhasson - és a gyémánt helyett most csak egyszerű aranygyűrűt kapsz. Igaz, hogy nevem van belevésve. Ez talán kárpótolni fog.

Lehúzta kisujjáról a gyűrűt és Leona hüvelykujjára tette, mert e kis kéznek csak hüvelykujja volt oly nagy, hogy a gyűrű le nem esett róla.

Ezután a császár az egybegyűltek sorfala közt és üdvrivalgás közepett lassan kifelé ment a teremből. A tekintetek, amelyek V. Károlyt követték, a kiáltások, amelyek kisérték, valóban még szeretetteljesebbek és lelkesebbek lettek volna, ha a jelenlevők sejtik, hogy ez a császár, aki lelép trónjáról, ez a keresztény, aki magányba vonul, ez a bűnös, aki meghajtja fejét a megbocsátó Isten előtt, sírja felé halad, és nemcsak fiára, hanem leányára is támaszkodik annak a szerencsétlen Maraviglia Ferencnek, akit húsz évvel ezelőtt a milánói erőd egyik börtönében sötét szeptemberi éjjelen meggyilkoltatott.

Ez a bánat volt, amelyet az imádság táplált, vagyis a Mi Urunk Jézus Krisztus szavai szerint olyan földi látvány, amely miatt nagy öröm van az égben.

Midőn azonban a császár annak az elhagyott utcának kapujához ért, amely előtt a szamár várakozott, nem tűrte, hogy a fiatalok közül akár az egyik, akár a másik, csak egy lépéssel is többet tegyen és Odoardot visszaküldte új urához, Fülöphöz s Leonát régi gazdájához, Philibert Emmanuelhez.

Azután a császár visszatért szamarán kis kerti házába, s nem volt más kísérete s oltalmazója csak az istállómester, aki a türelmes állatot, amelyen a császár ült, zablájánál fogva vezette. Ez olyan csendben történt, hogy aki a sötétségben látta, nem is sejtette a magányos zarándokban azt, akinek lemondása abban a percben mindenkit foglalkoztatott Brüsszelben és nemsokára az egész világot foglalkoztatni fogja.

Midőn V. Károly odaért annak a kis kerti háznak kapujához, amelynek helyén ma a képviselőház áll, észrevette, hogy a kapu nincs bezárva.

Az istállómesternek ezért tehát csak be kellett löknie a kaput, hogy az állat és lovasa áthaladhassanak.

A császár parancsára azután, az istállómester a teherhordó állatot egészen közel vezette a második ajtóhoz, hogy a hatalmas úrnak csak rövid utat kelljen megtennie szobájáig. Az istállómester karjaiban fogta fel a szamárról leszálló császárt, és lábára állította.

A második ajtó is nyitva volt, mint az első.

A császár nem vetett ügyet erre a dologra, mert - ezt olvasóink könnyebben el tudják képzelni, mint mi leírni tudnók, - teljesen gondolataiba volt elmerülve. Az egyik kezét rátámasztotta botjára, amelyet megtalált ugyanazon a helyen, ahol két órával azelőtt hagyta, - tehát az ajtó mögött, - a másik kezével szolgájának karjára támaszkodott és lassú léptekkel visszatért szalonjába, amely vastag függönyökkel és nehéz szőnyegekkel volt díszítve, és amelynek kandallójában nagy tűz égett.

A szobát nem világította meg más, mint a kandalló tüzének lángnyelvei, amelyek mohón falták a fahasábokat, de ez a félhomály jobban illett a császár lelkiállapotához, mint a fényes világítás.

V. Károly lefeküdt a pamlagra és elküldte az istállómestert. Visszaemlékezett most minden egyes korszakára életének, amelyet egy félszázad eseményei töltöttek el. S milyen század volt az! A császár VIII. Henrikre gondolt, Miksára, VII. Kelemenre, I. Ferencre, Szolimánra és Lutherre! Kényszerítette emlékezőtehetségét, hogy megtegye visszafelé ezt az utat, úgy haladt végig az évek során, mint a vándor, aki élete alkonyán virágzó, és illatos partokon megteszi ismét az utat ama folyó mentén, amelyen fiatalkorában dagadó vitorlákkal útra kelt.

Az utazás rendkívül hosszadalmas volt és pompás s csodás. Az udvaroncok bámulata, az egész világ üdvrivalgása közepette történt és a népek alázatosan térdet hajtottak, midőn látták a császár óriási szerencséjének felfelé emelkedő csillagát.

Míg a császár folytatta álmodozását, amely inkább isteni, mint emberi volt, a kandalló rostélyán hirtelen kettétört egy fahasáb, egyik darabja a hamuba hullott, míg a másik leesett a szőnyegre, amely tüstént füstölögni kezdett.

Akármilyen közönséges dolog volt is ez, vagy talán éppen azért, V. Károly gyorsan visszatért az álmok világából a valósághoz.

- Hé, - kiáltotta, - hé, ki van itten szolgálatban? Gyorsan ide hozzám valaki.

Senki sem felelt.

- Hát senki sincs az előszobában? - kiáltotta az excsászár türelmetlenül és botjával a padlót verte.

A második kiáltásra sem felelt senki.

- Előre, a kandallót rendbe kell hozni, siessenek! - kiáltotta a császár, még türelmetlenebbül, mint először.

Csend vette körül, mint előbb.

- Óh! - mormogta s egyik bútortól a másikig vánszorgott, hogy elérje a kandallót... - már egyedül vagyok, már elhagytak!... ha a gondviselés azt tartogatta számomra, hogy megbánjam lemondásomat, akkor is túlságosan gyorsan jött ez a tanulság!

A császár most maga fogta meg fájdalomtól eltorzult kezével a piszkálóvasat, és kínos fáradsággal rendbe hozta a kandallót, amelyre most nem ügyelt senki.

A fejedelmektől kezdve, a lakájokig, mindenki az új király, Fülöp személye körül foglalatoskodott.

A császár félrerugdosta a szőnyegről az utolsó izzó fadarabokat, midőn az előszobában hirtelen léptek hallatszottak és az ajtóban emberi alak tűnt fel a félhomályban.

- Végre! - mormogta a császár.

- Sire, - mondotta a jövevény, aki észrevette, hogy V. Károly másnak nézte őt, - bocsánatot kérek, mert ilyen módon hatoltam be hálószobájába. De minden ajtó nyitva volt és az előszobában sem volt senki, aki bejelentsen. Bátorkodtam ezért saját magamat bejelenteni.

- Jelentse tehát be magát, - felelte V. Károly, aki hamarosan ki akarta próbálni, hogy milyen az, ha az ember egyszerű polgár. - Nos, ki ön?

- Sire, - felelte tiszteletteljesen a megszólított és földig hajolt - én Chatillon Gaspard vagyok, Coligny ura. Franciaország admirálisa és őfelsége II. Henrik francia király rendkívüli követe.

- Uram, őfelsége II. Henrik rendkívüli követe - mondotta V. Károly némi keserűséggel és mosolygott - ön eltévesztette a házat. Önnek velem már semmi dolga sincs, hanem csak II. Fülöp királlyal, aki kilenc hónap óta utódom a nápolyi trónon és húsz perc óta örököse Spanyolország és India trónjának.

- Sire, - felelte Coligny ura ugyanolyan tiszteletteljesen, mint előbb, és ismét meghajolt, - akármilyen nagy szerencse érte is kilenc hónap óta, vagy húsz perc óta II. Fülöpöt, ön az én számomra mindig a választott német király marad, a nagy, szent és felséges császár, V. Károly! S mert királyom levele felségednek van címezve, engedje meg felséged, hogy felségednek adjam át.

- Ez esetben, admirális, segítsen nekem meggyújtani ezeket a gyertyákat, mert fiam Fülöp trónra lépése utolsó lakájomtól is megfosztott!

A császár az admirális segítségével elkezdte a gyertyatartókba előkészített gyertyákat meggyújtani, hogy elolvashassa a levelet, amelyet II. Henrik küldött neki. Talán azért is sietett annyira, hogy szemtől szembe láthassa azt az embert, aki három év óta olyan félelmetes ellenfele volt.

Chatillon Gaspard, Coligny ura, abban az időben harminckilenc éves ember volt, élénk tekintetű, harcias külsejű, magas és derék termetű. Nyíltszívűsége és bátorsága miatt II. Henrik éppen olyan nagyra becsülte Colignyt, mint I. Ferenc s ugyanúgy megbecsülte később II. Ferenc is.

Akármilyen nagy volt is az 1572. augusztus 24-i vérfürdő, ahhoz, hogy olyan kiváló embert, mint amilyen Coligny volt, annyira gyalázatos módon meggyilkoltassanak, az örökölt gyűlöletre volt szükség, amely Guise Henrik herceg szívében lakozott és Medici Katalin képmutatására s IX. Károly gyengeségére.

Ez a gyűlölet, amely az admirálist éppen azokban a napokban, amelyekben először lép fel előttünk idegenítette el egykori barátjától Guise Ferenctől a ventry-i csatatéren született. Fiatalkorában e két nagy hadvezér, akiknek közös munkája oly sok jót teremthetett volna, nagyon jó barátságban volt egymással. Nem volt olyan szórakozás, olyan munka, olyan test-gyakorlat, amelyben együtt ne vettek volna részt. Midőn együtt tanulmányozták az ókor történetét, nemcsak azokról a férfiakról vettek példát, akik a bátorságnak voltak mintaképei, hanem azokról is, akikről mint a barátság mintaképeiről emlékszik meg a történelem.

A két fiatalember annyira szerette egymást, hogy - mint Brantôme mondja - még fegyverzetük és ruházatuk is egyforma volt. II. Henrik király követet küldött V. Károly császárhoz, és minthogy ez a követ nem a Montmorency connetable volt, ezért csak Coligny admirális, vagy Guise Ferenc herceg lehetett.

A császár bizonyos csodálattal nézett az admirálisra. Keresve sem lehetett volna, - mondják az egykorú történelemírók - olyan embert találni, aki a nagy hadvezér képét jobban és tökéletesebben testesítette volna meg.

Ugyanakkor azonban az a gondolata is támadt V. Károlynak, hogy Colignyt nemcsak azért küldöttek Brüsszelbe, mert át kell adnia a császárnak azt a levelet, amelyet kezében tartott, hanem azért is, hogy hírt hozhasson a francia udvar számára arról, ami 1555. október 25-én történt Brüsszelben, a palotában. Az első kérdés, amelyet a császár, aki hosszan megelégedett tekintettel nézett Colignyre, II. Henrik követéhez intézett, a következő volt:

- Mióta van itt, admirális úr?

- Ma reggel óta, sir - felelte Coligny.

- S hozza számomra?...

- Őfelsége II. Henrik királynak ezt a levelét. - S átadta a királynak a levelet.

A császár átvette, de hiába igyekezett feltörni a pecsétet. Keze a köszvénytől túlságosan meggörbült és erőtlen volt.

A tengernagy ajánlkozott erre, hogy feltöri a pecsétet.

A császár mosolyogva adta vissza a levelet.

- Valóban, admirális úr, - mondotta - ugye jó lovag volnék a hadijátékokban, ahol a dárdát kell eltörni, ha már a levél pecsétjét nem is tudom feltörni?

A tengernagy visszaadta a császárnak a felbontott levelet.

- Nem, nem! - mondta a császár. - Olvassa egyedül, admirális úr, a szemem sem jobb, mint a kezem! Azt hiszem, most belátja, hogy okosan tettem, midőn mindenről lemondottam és az uralmat és hatalmat fiatalabb s ügyesebb ember kezébe tettem le.

A császár utolsó szavait erősebben hangsúlyozta.

A tengernagy nem felelt, hanem elkezdte a levelet olvasni. Míg olvasott, V. Károly, aki azt állította, hogy nem jól lát, csaknem elnyelte sasszemével a tengernagyot.

A levélben egyszerű üzenet volt, Franciaország királya azt adta tudtára a császárnak, hogy a fegyverszünetre vonatkozó, véglegesen elkészült okiratokat küldi el számára. Az előkészítő munkálatokat már öt vagy hat hónappal azelőtt befejezték.

Midőn befejezte a levélolvasást, Coligny elővette mellényéből azt a pergament, amelyre a békeszerződés volt írva, és amelyen a meghatalmazottak aláírása és Franciaország pecsétje volt. - Ezeket most cserébe küldték azokért a hasonló okiratokért, amelyeket V. Károly II. Henriknek már előbb elküldött, és amelyeken a spanyol, német és angol meghatalmazottak aláírása és a császárság pecsétje volt.

A császár egy pillantást vetett a politikai szerződésekre, és mint hogyha sejtette volna, hogy egy év múlva már aligha fogják betartani őket, az iratokat fekete szőnyeggel letakart nagy asztalra dobta. Azután belekapaszkodott a tengernagy karjába, s arra kérte, hogy kísérje vissza a pamlaghoz.

- Admirális úr, - mondotta - nem a gondviselés csodája-e, hogy ma én, aki gyenge vagyok és visszavonultam a világtól, arra a karra támaszkodom, amely hatalmam tetőpontján csaknem földre terített engem?

- Ó, uram! - felelte a tengernagy. - Csak egyetlen ember van a világon, aki V. Károlyt le tudta volna teríteni: V. Károly maga. S ha mi törpék az óriás ellen harcolhattunk, akkor Isten nyilván csak a mi gyengeségünket és az ön erejét akarta a viliágnak megmutatni!

V. Károly mosolygott. A dicséret, amely olyan ember szájából jött, amilyen a tengernagy volt, tetszett neki.

A császár közben leült és intett kezével a tengernagynak, hogy foglaljon helyet.

- Elég ebből ennyi, admirális, - mondta V. Károly - többé nem vagyok császár, sem király, sem fejedelem. Le kell tehát mondanom arról, hogy örömest hallgassak bókokat. Beszéljünk tehát másról. Hogy van II. Henrik testvérem?

- Kitűnően, sire! - felelte a tengernagy és végre eleget tett a császár felszólításának, amelyet a császár már harmadszor ismételt s leült.

- Ah, hogy örülök ennek! Annyira örülök, hogy belül nevet a szívem s valóban nem ok nélkül. Mert nagyon sokra becsülöm azt a szerencsét, hogy anyai részről abból a családból származom, amelyé a világ legnagyobb koronája. De - folytatta a császár, aki észrevehetőleg a beszédet hétköznapi dolgokra akarta terelni - azt szokták mondani nekem, hogy szeretett testvérem már őszül, pedig nekem úgy tetszik, minthogyha csak három nap előtt lett volna, midőn Spanyolországban, mint tejfelesszájú ifjút láttam. Ah! S mégis, már húsz év telt el, azóta!

V. Károly felsóhajtott, mintha e néhány szóra a múlt hatalmas látóköre tárult volna fel előtte.

- Tény az, - felelte a tengernagy - hogy őfelsége Henrik király az ősz hajszálait kezdi el számlálni, de sohasem talál többet, mint kettőt vagy hármat. De hány embernek van ősz haja, aki sokkal fiatalabb mint ő.

- Amit ön mond, admirális az, helyes, - kiáltotta a császár. - Én, aki most Henrik testvérem hajszálai felől kérdezősködöm önnél, el fogom mondani saját ősz hajszálaim történetét. Abban az időben éppen annyi idős voltam, mint amilyen Henrik ma, alig harmincöt, vagy harminchat esztendős. Abban az időben történt, midőn Gouletteből visszatértem és megérkeztem Nápolyba... Hiszen ismeri ennek a csodálatraméltó városnak szépségét admirális úr, tudja hogy milyen csinosak és kedvesek az ottani nők...

Coligny mosolyogva meghajolt.

- Végtére én is csak húsból és vérből való ember vagyok, - mondta a császár - azt akartam, hogy mindenki kedveljen. Megérkezésemet követő napon reggel elhívattam borbélyomat, akinek az volt a feladata, hogy rendbe hozza hajamat és megkenje illatos kenőcsökkel. A borbély tükröt adott kezembe, hogy figyelemmel kísérhessem munkáját. Már hosszú idő óta nem néztem tükörbe. A háború, amelyet a török ellen jó I. Ferenc testvérem szövetségese ellen viseltem, nagyon kemény és kegyetlen volt. Mialatt a borbély hajammal foglalatoskodott, hirtelen így kiáltottam: - Ah, barátom, mi ez? - Uram, - felelte a borbély - ez két vagy három ősz hajszál. - Meg kell azonban önnek mondanom, hogy a hízelgő hazudott, mert nem két vagy három ősz hajszálat lehetett látni, hanem mindjárt néhány tucatot. - Eh, csak gyorsan mester, csak gyorsan, - kiáltottam - távolítsa el ezeket a hajszálakat, és ne hagyjon meg egyet sem! - Aminek be kell következnie, bekövetkezett. De mit gondol, hogyan következett be? Midőn rövid idő múlva ismét tükörbe néztem, észrevettem, hogy egy ezüstös hajszál helyébe mindig tíz másik nőtt, úgyhogy ha ezeket is le nem vágatom, egy év múlva olyan fehér lettem volna, mint a hattyú. Mondja meg ezért Henrik testvéremnek admirális uram, hogy hagyja békében ősz hajszálait, és semmi esetre se vágassa le azokat... még Valentinois asszony szép kezével sem!

- Nem fogom elmulasztani, hogy megmondjam ezeket a királynak! - felelte mosolyogva Coligny.

- Valentinois asszonyról jut eszembe, admirális úr, - folytatta V. Károly és bebizonyította ezzel, hogy jól tudja, milyen dolgok történnek II. Henrik udvarában... milyen híreket kap kedves nagybátyjáról, a nagy connetableról?

- Igen kitűnőeket! - felelte a tengernagy, - igaz hogy feje már egészen ősz!

- Igen, a feje már ősz, de a connetable olyan, mint a metélőhagyma, felül fehér, alul zöld. Különben nem tudna még mindig udvarolni a szép asszonyoknak az udvarnál... Ah, lássuk csak, mi újság még?... Mert nem akarom, kedves admirálisom, úgy elengedni, hogy meg ne tudjam, mi újság a nagyvilágban... Hogy van régi barátom I. Ferenc leánya?

V. Károly mosolyogva hangsúlyozta ezt a két szót: *régi barátom*.

- Felséged franciaországi Margitról akar beszélni?

- Még mindig negyedik gráciának és tizedik múzsának nevezik?

- Még mindig sire, s mindennap újra megérdemli e kettős címet pártfogása által, amelyben nagy szellemeinket részesíti, mint amilyenek Hospital, Ronsard, Daurat.

- Eh, eh, - mondotta a császár - úgy látszik, hogy testvérünk III. Henrik királyi szomszédjai iránti féltékenységből ezt a drágagyöngyöt egészen a maga számára akarja megtartani. Még eddig sohasem hallottam Margit házasságáról beszélni, pedig már körülbelül... - V. Károly úgy tett, mintha meg kellene erőltetnie emlékezőtehetségét... - körülbelül harminckét esztendős.

- Igen, uram, de olyan, mint hogyha csak huszonkét éves volna. Minden nap szebb és üdébb lesz!

- A rózsák kiváltsága, hogy minden tavasszal újra zöldelljenek, és bimbót fakasszanak! - felelte V. Károly. - A rózsákról s a bimbókról jut eszembe... mondja csak, kedves admirálisom, mit tesznek az udvarnál fiatal skót királynőnkkel? Nem lehetnék segítségére önnek, hogy a skót királyné ügyét menyemnél, az angol királynőnél rendbe hozza?

- Óh, uram, ez nem sürgős, - felelte a tengernagy - és felséged, aki olyan jól ismeri hercegnőink életkorát, azt is tudni fogja, hogy Stuart Mária királynő alig tizenhárom éves. Máriát, - azt hiszem, hogy felséged iránt tanúsított bizalmammal nem árulok el államtitkot - Máriát II. Ferenc dauphinnak szánták és a lakodalmat nem lehet előbb megtartani, mint két év múlva.

- Várjon, várjon, kedves admirálisom, éppen eszembe jutott valami, - mondotta V. Károly - úgy tetszik, hogy homályosan hasznos tanácsra emlékszem, amelyet II. Henrik testvéremnek adhatnék, ámbár csak a titkos tudományok alkalmazásán alapszik... Megvan! De előbb, kedves admirális, talán meg tudná mondani, mi lett abból a fiatalemberből, akit De Lorges Gabrielnek, Montgomery grófjának hívnak?

- Hogyne! A király udvarában van, II. Henrik különös kegyének örvend, és a skót testőrségnél kapitányi rangja van.

- Nagy kegynek örvend? Lám, lám! - mormogta magában, elgondolkodva a császár.

- Van valamilyen kifogása e fiatalember ellen, uram? - kérdezte tiszteletteljesen a tengernagy.

- Nem... de hallgassa meg azt a történetet, amelyet el akarok mondani!

- Csupa fül vagyok, felség!

- Midőn testvérem, I. Ferenc engedelmével áthaladtam Franciaországon, hogy szeretett lázadó genti polgártársaimat és alattvalóimat megleckéztessem, a francia király, - mint ahogy ön valószínűleg emlékszik, ámbár akkor még csak pelyhedzett a bajusza - nagy tisztelettel

fogadott. Így például Fontainebleauba elém küldötte a dauphint, akit egy egész sereg fiatal nemes és apród kísért. Meg kell önnek mondanom, kedves admirálisom, engem kényszerítő okok bírtak rá arra, hogy seregemmel a francia királyságon vonuljak át, és sokkal szívesebben választottam volna más utat. Minden lehetőt megtettek, hogy I. Ferenc király őszintesége iránt bizalmatlanságot keltsenek bennem és én magam is, - be kell, hogy valljam - nagyon féltem, hogy franciaországi testvérem meg fogja ragadni az alkalmat és bosszút áll a madridi szerződésért. Igaztalan voltam vele szemben, ezt a későbbi események beigazolták. Abban az időben, - mintha emberi tudomány tudna valamit tenni Isten akarata ellen - nagyon ügyes embert, különösen tapasztalt asztrológust vittem el magammal, aki első látásra meg tudta mondani egy ember arcvonásaiból, hogy az illető veszélyezteti-e annak életét és szabadságát, akinek környezetében tartózkodik.

A tengernagy mosolygott.

- Ez az intézkedés, - mondotta - méltó az olyan bölcs császárhoz, mint amilyen felséged. De felséged tapasztalhatta, hogy a legbölcsebb óvintézkedések is gyakran feleslegesekké válnak.

- Várjon csak, majd megtudja... Tehát úton voltunk Orleánsból Fontainebleau felé, midőn hirtelen lovascsapatot pillantottunk meg, mely elénk jött. Mint már említettem, a francia dauphin volt az nemeseivel és apródjaival. Távolról egy ideig csak a port láttuk, mely felszállt a lovak patái alatt és azt hittük, hogy felfegyverzett ellenséges csapattal lesz dolgunk. Megálltunk tehát. Csakhamar észrevettük azonban, hogy a szürke porfelhők közt selyemöltözetek csillognak, fénylett a bársony és felragyogott az arany. Megértettük, hogy az elénk küldött díszkíséretet néztük gyanakvó szemmel ellenséges csapatnak. Ezért I. Ferenc adott szavában bízva nyugodtan folytattuk utunkat. Nemsokára találkozott a két csapat, a dauphin elém lovagolt és atyjának nevében üdvözölt. Ez az üdvözlés oly szeretetreméltó és oly megnyugtató volt, - nem az én számomra, mert Isten, akinek életem hátralévő részét akarom szentelni, a tanúm, hogy jó testvéremet egy pillanatig sem gyanúsítottam, - az üdvözlés tehát olyan szívélyes volt, mondottam, hogy nyomban megöleltem a fiatal herceget. E szívélyes üdvözlés alatt, amely egy percig tartott, a két kíséret összevegyült és a dauphin nemesei és apródjai, akik a kis por miatt, amelyet ebben a világban felvertem, kétségkívül kíváncsiak voltak rám és látni akartak, közeledtek hozzám és minden oldalon körülálltak. Ekkor észrevettem, hogy asztrológusom, aki olasz ember volt, milánói születésű és Policastro Angelónak hívták, közel lovagolt hozzám és lova baloldalon teljesen eltakart. Legalább is vakmerőségnek tartottam, hogy ez az ember az annyira nemes és gazdag társaságba betolakszik.

- Óh, signor Angelo, - mondottam neki - mit csinál itt? - Sire, - felelte az olasz - ott vagyok, ahol lennem kell! - Egyre megy, - feleltem - lovagoljon vissza helyére, signor Angelo! - Nem tudom és nem szabad ezt tenni, felséges uram és parancsolóm, - így szólt a felelet. - Ekkor azt hittem, hogy az asztrológust valami nyugtalanítja s most már attól féltem, hogy felszólításomnak mégis engedelmeskedni fog és gyorsan hozzátettem: - Maradjon hát, ha jó szándék tartóztatja ezen a helyen. De azután, ha megérkeztünk a kastélyba, jelentést fog tenni nekem arról, hogy mi bírta rá erre, ugyebár? - óh uram, nem fogom elmulasztani, hiszen kötelességem. Fordítsa kissé oldalt fejét és tekintse meg azt a fiatal, szőke embert, aki mellettem áll és hosszú hajat visel! - Félrenéztem és tüstént szemügyre vettem az illetőt. A fiatalember külföldinek látszott, olyan volt, mintha angol lenne és mindannyi, közt csak ő viselt hosszú hajat. Ez feltűnő volt és nehezen tudtam róla levenni tekintetemet - Jó, már látom! - feleltem. - E pillanatban ennyi elég... - mondotta az asztrológus, - később beszélgetni fogok felségeddel róla. - Midőn azután megérkeztünk a kastélyba, azzal az ürüggyel, hogy ruhát akarok váltani, visszavonultam lakosztályomba. Signor Angelo nyomon követett.

- Nos, mit akar mondani a fiatalemberről - kérdeztem.

- Észrevette sir, hogy e fiatalember szemöldökei között fiatalsága ellenére két ráncot lehet látni?

- Hitemre mondom, nem, mert nem volt olyan közel hozzám, mint önhöz. - Ezt az arcvonást nevezzük mi, a titkos tudományok emberei a halál vonalainak... Sire, ez a fiatalember királyt fog megölni... - Királyt vagy császárt? - kérdeztem. - Azt nem tudom megmondani, de bizonyos, hogy koronás fő lesz! - Ah és nincs mód rá, amellyel meg lehetne tudni, hogy az én fejem lesz-e az? - De igen és e célból a fiatalembernek néhány hajszálát kellene kézbe kapnom! - Jó, de hogy lehet ezeket megszerezni? - Azt nem tudom, de nagyon hasznos dolog volna! - Elkezdtem gondolkozni. Ebben a percben belépett a kastély kertészének leánya és karján néhány csokor szebbnél szebb kerti virágot hozott be, hogy a kandallón és a falmélyedésekben álló vázákba tegye őket. Mikor elkészült munkájával, megfogtam kezét és magamhoz vontam a bájos teremtést. Azután elővettem a zsebemből két új aranytallért és neki adtam. A leány megköszönte, én pedig, homlokon csókoltam és így szóltam hozzá:

- Szép leányom, akarsz-e még tízszer annyit keresni? - Lesütötte szemét és elpirult. - Óh, nem, - mondottam mosolyogva - egészen más dologról van szó... - Miről van hát szó, felséges császár? - kérdezte a leány. - Nézz csak oda - mondottam neki és odavezettem az ablakhoz. Az udvarban a szőke fiatalember éppen dárdavetéssel szórakozott. - Látod-e ott azt a fiatalembert? - Igen, látom. - Milyennek találod? - Csinos és öltözéke előkelő emberre vall. - Jó, holnap hozd el néhány hajszálát, és két aranytallér helyett húszat fogsz kapni. - De mit tegyek, hogy megszerezhessem néhány hajszálát? - Az Ördögbe is, szép gyermekem, ahhoz semmi közöm! Meg kell szerezned az alkalmat... Jómagam csak annyit tehetek, hogy egy bibliát adok neked... - Egy bibliát?... - Igen, hogy elolvasd benne, mit tett Delila, hogy levághassa Sámson haját... A szép leány újra elpirult, de úgy látszott, hogy ez az útmutatás elegendő volt. A leány mosolyogva és elgondolkodva távozott. Másnap reggel ismét megjelent és hozott egy szőke fürtöt. Ah, a legnaivabb kis nő ügyesebb, mint közülünk a legravaszabb, admirális úr!

- S felséged még mindig nem fejezi be ezt a történetet?

- Mindjárt. Átadtam a hajszálakat signor Angelónak, aki rögtön kabbalisztikus vizsgálat alá vette őket. Azután, jelentette, hogy nem engem fenyeget a veszély, hanem egy herceget, akinek címerében liliom van. Nos, kedves admirálisom a fiatalember, akinek szemöldökei közt a halál vonása van, nem más, mint De Lorges, Montgomery grófja, aki kapitány II. Henrik testvérem skót testőrgárdájában.

- Hogyan? Felséged el tudja hinni?...

- Én, - felelte V. Károly és felkelt helyéről, mert jelezni akarta a tengernagynak, hogy az audiencia véget ért - én semmit sem hiszek, Isten őrizz! Csak szóról szóra ismétlem önnek signor Policastro jóslatát, mert talán hasznára válhatik II. Henrik testvéremnek. Csak azt üzenem a legkeresztényebb felségnek, hogy ügyeljen a skót gárdakapitányának szemöldökei közt levő vonalra, amelyet határvonalnak neveztek el, s amely annak a hercegnek életét fenyegeti, akinek címeréiben fehér liliom van.

- Sire, - mondotta Coligny - ezt az intelmet az ön nevében közölni fogom Franciaország királyával.

- S hogy el ne felejtse... - felelte V. Károly és nyakáról pompás aranyláncot vette le, amelyet az admirális nyakára tett. Az aranyláncon gyémántcsillag függött, amely a spanyol király nyugati tartományait jelképezte és „a nyugat csillaga” néven volt ismeretes.

Coligny térdelve akarta elfogadni az ajándékot. V. Károly azonban nem engedte meg, hogy a tengernagy így fejezze ki hódolatát, hanem megfogta Coligny karját és mindkét orcáját megcsókolta.

Az ajtóban Coligny Philibert Emmanuellel találkozott, aki midőn az ünnepségek véget értek, odasietett, hogy hódoljon annak a császárnak, aki az ő szemében most annál nagyobb lett, mert minden nagyságról lemondott.

A két hadvezér igen barátságosan üdvözölte egymást. Már látták egymást a csatatéren s mindegyik nagyra tartotta a másikat.

- Van felségednek más üzenete is, királyom és uram számára? - kérdezte Coligny.

- Nem, nincsen...

A császár Philibert Emmanuelre nézett és mosolygott.

- Legfeljebb az, kedves admirálisom, - mondotta V. Károly, - hogy ha a sors még enged egy kis időt számunkra, igyekezni fogunk franciaországi Margit számára férjet találni.

S míg Emmanuel karjába kapaszkodott, ezt tette hozzá:

- Jöjj, szeretett Emmanuelem, - s visszafordult a szavojai herceggel a szalonba, - úgy tetszik nekem, minthogyha már egy évszázad óta nem láttalak volna.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET
V. Károly császár lemondása után.

A különböző politikai ügyek, amelyeket V. Károlynak még el kellett intéznie Németalföldön, a császár lemondása öccse Ferdinánd javára, - mely tehát később történt, mint az öröklött tartományokról való lemondása fia Fülöp javára, - csaknem még egy esztendeig tartóztatták a császárt Brüsszelben.

Csak 1556. szeptember havának első napjaiban hagyhatta el a várost, hogy Gentbe utazzék. A főurak, követek, nemesek, a tartományok és városok küldöttei, a belga hadvezérek és tisztek mind elkísérték a császárt.

Fülöp király mindenáron el akarta kísérni atyját Flessingueig, ahol a császár hajóra fog szállni. V. Károly gyaloghintóban tette meg az utat odáig és nővérei, a két királynő udvarhölgyeikkel, Fülöp király udvarával és Philibert Emmanuel s elvárhatatlan két kísérője, Leone és Scianca Ferro voltak a császár környezetében.

Az elválás hosszú és szomorú volt. Mert az a férfiú, aki mindkét karjával átfogta a világot, most nemcsak mindkét nővérétől, fiától, hálás és odaadó unokaöccsétől búcsúzott, hanem a világtól, az élettől is, mert hiszen az volt a szándéka, hogy Spanyolországba való megérkezése után azonnal kolostorba vonul.

A császár azt a kívánságát fejezte ki, hogy elutazása előtt való nap este szeretne elbúcsúzni, mert mint mondotta, ha reggel búcsúznék el, midőn hajóra kell szállnia, nem volna elég ereje hozzá, hogy ezt megtegye.

Az első, akitől a császár elbúcsúzott, - talán azért, mert szíve mélyén legkevésbé szerette, - fia Fülöp volt. Midőn atyja megcsókolta, Spanyolország királya letérdelt és V. Károly áldását kérte.

V. Károly megáldotta fiát, azzal az uralkodói méltóságteljes magatartással, amely hasonló alkalmakkor mindig megnyilvánult nála és lelkére kötötte Fülöpnek, hogy szövetségeseivel tartson békét, s főleg Franciaországgal legyen békés viszonyban.

Don Fülöp megígérte atyjának, hogy követni fogja tanácsait, de kételkedett benne, hogy a béke Franciaországgal tartós lehessen. Mindazonáltal megesküdött, hogy a békeszerződéseket meg fogja tartani, ha csak unokatestvére, II. Henrik nem fogja megszegni azokat.

Ezután V. Károly Philibert Emmanuelt ölelte meg és sokáig tartotta karjaiban. Alig tudta rászánni magát, hogy a szavojai herceget elengedje karjaiból.

Végre is Don Fülöphöz fordult a császár és meghatottságtól remegő hangon és könnyekkel szemében így szólt:

- Kedves fiam, nagy örökséget hagytam önre... Ajándékba kapta tőlem Nápolyt, Flandriát és az Indiákat. Mindenemtől megfosztottam magam az ön kedvéért, de sem Nápoly fényes palotáival, sem Németalföld gazdagságával, sem a két India aranyhegyeivel, sem pénz, sem drágakövek nem érnek fel azzal a kinccsel, amelyet Philibert Emmanuel személyében hagyok önre, mert a szavojai herceg okos és határozott jellemű, jó politikus és nagy hadvezér. Ezért azt ajánlom önnek, hogy ne tekintse alattvalójának, hanem úgy bánjék vele, mintha testvére volna, s azt mondom, hogy még ilyképp sem részesíti olyan jó bánásmódban, amelyet megérdemel!

Emmanuel nagybátyjának térdét akarta megcsókolni, de V. Károly karjaiba fogta a herceget, majd lassan Don Fülöp karjaiba adta át.

- Menjen, menjen! - mondotta a császár, - nem férfiakhoz illő dolog, hogy jajveszékeljenek és siránkozzanak, ha csak földi életük rövid idejére válnak el! Jócselekedeteinkkel, erényeinkkel és keresztényi életmóddal készüljünk arra, hogy egy nap az örök életben lássuk viszont egymást: Ez mindennél fontosabb!

Ezután intett a két fiatalembernek, hogy eltávozhatnak s hátat fordított nekik, hogy nővéreivel beszélhessen, s úgy marad, míg Emmanuel és Fülöp elhagyták a termet.

Az új király és szavojai herceg pedig, lóra szálltak és késedelem nélkül visszautaztak Brüsszelbe.

Az excsászár másnap reggel hajóra szállt; 1556. szeptember 10-én. A történelemíró, aki V. Károly történetét megírta, azt írja a császár hajójáról, hogy „valóban királyi volt úgy nagysága, mint pompás berendezése tekintetében." Ez a történelemíró, név szerint Leti Gregorio azt is elmondja, hogy alig értek a nyílt tengerre, midőn angol hajó termett a császári hajó mellett. Az angol hajó fedélzetén Arondel gróf volt, akit Mária királynő küldött apósa elé. Arondel elmondotta V. Károlynak a királynő kívánságát, hogy a császár ne hajózzék el Angolország partjai mellett anélkül, hogy a királynőt meglátogatná.

V. Károly azonban vállat vont erre a meghívásra és olyan hangon, amelyben némi keserűség volt, így szólt:

- Eh, miféle örömet szerezhetne oly nagy királynőnek, ha olyan apóssal állna szemben, aki csak egyszerű nemes ember?

E felelet ellenére is Arondel gróf olyan szeretetreméltóan sürgette és olyan tiszteletteljesen kérte ezt a látogatást, hogy V. Károly, aki végül nem tudott ellenvetést tenni, kénytelen volt így válaszolni:

- Gróf uram, minden attól függ, hogy kedvező szelünk lesz-e!

A két királynő követte fivérét a hajóra. Hatvan más hajó kísérte a császári hajót. Midőn Arondel gróf észrevette, hogy a császár a kedvező szél ellenére nem köttet ki, hanem elhajózik Yarmouth, London és Portsmouth mellett, lemondott arról, hogy a császárt rábeszélje a látogatásra. Szerényen csatlakozott hajójával a császár kíséretéhez és V. Károlyt Loredo-ig kísérte a biskayai öbölben. Loredó-ban V. Károlyt a nagy kasztiliai connetable fogadta.

Alig lépett azonban a császár Spanyolország földjére, amelyen oly dicsőségesen uralkodott, még mielőtt a connetable elkezdhette volna beszédjét, V. Károly térdre borult és megcsókolta annak az országnak földjét, amely második hazája lett:

- Nagy tisztelettel köszöntlek téged, óh mindnyájunknak anyja, - kiáltotta az excsászár. - Mint ahogy egykor meztelenül hagytam el anyám méhét, hogy oly sok kincset kapjak ettől a világtól, úgy akarok most meztelenül visszatérni öledbe, te szeretett anya! Születésemkor a természet rendje szerint történt úgy s ma én teszem meg hálából!

Alig fejezte be V. Károly imáját, midőn hirtelen vihar kerekedett, amely olyan erővel tombolt, hogy a császár egész kísérete a kikötőben rekedt, sőt a spanyol templomok számára ajándékul szánt drága kincsekkel megrakott császári hajó el is süllyedt. Valaki, aki V. Károly kíséretében volt, ekkor azt mondotta, hogy a hajó, amely tudta, hogy sohasem lesz része többé olyan nagy dicsőségben és tiszteletben, önszántából süllyedt a tengerbe, hogy ezzel kifejezze tiszteletét, sajnálkozását és fájdalmát.

Valóban jó volt, hogy az élettelen tárgyak ilyen módon fejezték ki V. Károlynak tiszteletüket, sajnálkozásukat és fájdalmukat, mert az emberek hidegen nézték a császár szerencséjének leáldozását, Burgosban például senki sem jött eléje, midőn a császár átvonult a városon. A polgárok oly közömbösek voltak, hogy még a kapuba sem álltak ki és nem nézték meg az arra lovagló császárt; még ezt a fáradságot is sajnálták.

Midőn a császár ezt észrevette, lehorgasztotta fejét és így mormogott:

- Úgy látszik, hogy Burgos lakói hallották, amint Loredóban azt mondottam, hogy meztelenül térek vissza Spanyolországba!

Miranda Bartolomeo, aki nemesember volt, azonban mégis meglátogatta aznap V. Károlyt s így szólt hozzá:

- Éppen ma van egy esztendeje, sire, hogy császári felséged lemondott a világi dolgokról, hogy teljesen Istennek szentelje magát...

- Igen - felelte V. Károly - és éppen ma van egy esztendeje, hogy megbántam.

V. Károly visszaemlékezett a lemondását követő szomorú és magányos estére, amelyen Coligny tengernagyon kívül senki sem volt mellette. Egyedül kellett visszaraknia a kandallóba a szőnyegre esett izzó fadarabokat.

Burgosból a császár Valladolidba ment, amely abban az időben Spanyolország fővárosa volt. A várostól fél óra járásnyira kis csapat jött eléje, amelyet fogadtatására küldtek. Nemesek és lovagok voltak, akiket a császár tizenkét éves unokája, Don Carlos vezetett.

A gyermek kitűnően ülte meg a lovat és a császári gyaloghintó bal ajtójánál állította meg. Először látta életében nagyapját, aki oly nagy figyelemmel szemlélte a fiatal herceget, amely minden más embert zavarba hozott volna. Don Carlos azonban még szemét sem sütötte le, hanem beérte azzal, hogy tiszteletteljesen levette kalapját, ahányszor a császár ránézett. Amint a császár nem nézett oda, a gyermek ismét fejére tette fövegét.

Amint V. Károly beköltözött lakásába, elhivatta magához a kisfiút, hogy közelről láthassa és beszélgethessen vele.

A gyermek tiszteletteljesen viselkedett, de cseppet sem látszott rajta, hogy zavarban volna.

- Szép volt öntől, kedves unokám, - mondotta V. Károly, - hogy elém lovagolt.

- Ez kötelességem volt, - felelte a kis herceg, - mert kétszeres alattvalója vagyok önnek, ön nagyatyám és császárom.

- Ah, ah, - mondotta a császár, aki elcsodálkozott azon, hogy a gyermek mennyire biztos magatartású és bátor.

- S különben ha kötelességtudás nem késztetett volna arra, hogy felséged elé lovagoljak, akkor kíváncsiságból kellett volna megtennem! - tette hozzá a gyermek.

- S miért?

- Mert sokszor halottam, hogy ön hírneves császár és nagy dolgokat cselekedett.

- Ah, igazán, - mondotta V. Károly, akit mulattattak a gyermek sajátságos feleletei - meséljek neked e nagy tettekről?

- Ez a legforróbb óhajom volna és nagy megtiszteltetés rám nézve, - így felelt a fiatal herceg.

- No jó! Ülj le!

- Ha felséged megengedi, állva fogom végighallgatni az elbeszélést.

Erre V. Károly elmesélte a gyermeknek összes háborúinak történetét, I. Ferenc, a török és a protestánsok elleni küzdelmeit.

Don Carlos mohó érdeklődéssel hallgatta a császárt és midőn V. Károly befejezte elbeszélését, a gyermek azt mondotta neki, hogy mindezeket már hallotta.

- Igen, - mondotta a herceg - ez mind úgy volt!

- De nem mondja meg nekem, kedves kis unokám, hogy milyen hatással vannak önre ezek a kalandos történetek, és hogy meg van-e elégedve azzal a szereppel, amelyet én játszottam bennük.

- Ó! - mondotta a fiatal herceg - meg vagyok elégedve nagyatyám tetteivel. Van azonban egy dolog, amelyet nem bírok megbocsátani önnek.

- Bah! - mondotta a császár; - mi lehet az?

- Az, hogy Innsbruckban éjnek idején félmeztelenül menekült el a szász Móric herceg elől!

- Ah, ezért, - mondotta kacagva a császár - ez akaratom ellenére történt, esküszöm rá... szász Móric meglepett és csak a ház falai védelmeztek.

- De én nem menekültem volna el!

- Hogyan, ön nem menekült volna?

- Nem!

- De menekülni kellett, mert hiszen nem állhattam ellent!

- És én még sem menekültem volna! - ismételte a herceg.

- Hát akkor azt kellett volna tennem, hogy elengedjem magamat fogni? Ha ilyen nagy oktalanságot teszek, hát kinevetnek az emberek!

- Nem tesz semmit, azért még akkor sem menekültem volna el! - mondotta a gyermek harmadszor.

- Mondja meg hát, hogy mit tett volna abban a helyzetben, és mit tenne például, ha harminc apród kergetné, és mindenütt sarkában volnának?

- Nem menekülnék! - szólt ismét a felelet.

A császár összeráncolta szemöldökét, odahívatta a herceg nevelőjét és így szólt hozzá:

- Uram, vigye el magával unokámat! Fogadja elismerésemet a nevelésért, amelyben részesíti; ha a herceg így folytatja, családunk legnagyobb hadvezére lesz!

Ugyanaznap este a császár így szólt nővéréhez, Eleonóra királynőhöz, aki a császár elutazása után is Valladolidban maradt:

- Kedves nővérem, azt hiszem, hogy Fülöp király nem sok jót remélhet fiától, Don Carlostól. Nem tetszik nekem a magatartása, és az egyénisége nem illenek fiatal korához. Nem tudom, milyen lesz majd huszonöt esztendős korában! Kísérje figyelemmel e gyermek cselekedeteit és jellemét, és ha levelet ír nekem, írja meg benne, hogy mi a véleménye a hercegről.

Harmadnapra reggel V. Károly Palenciába utazott és másnap Eleonora nővére ez írta neki:

- Kedves bátyám csak egy napig látta a herceget és az egyénisége nem tetszett önnek s nékem még sokkal kevésbé tetszik Don Carlos, mert már három nap óta látom.

A kis kópé, aki nem futott volna meg Innsbruckban, ugyanaz a Don Carlos volt, akit atyja, II. Fülöp, tizenkét esztendővel később, azzal az ürüggyel végeztetett ki, hogy a németalföldi lázadókkal esküdött össze.

Valladolidban a császár elbocsátotta egész udvarát. Csak tizenkét szolgát és tizenkét lovat tartott meg és néhány nagyon drága bútort. Minden más holmiját odaajándékozta a nemeseknek, akik elkísérték. Azután búcsút vett a két királynőtől, és Palenciába utazott.

Palencia körülbelül tizennyolc mérföldnyire volt a saintjusti kolostortól. A kolostor a Szent Jeromos rendjéé volt és V. Károly ezt választotta állandó lakóhelyéül. Egy évvel azelőtt megbízta építőmesterét, hogy hatszobás lakosztályt építsen ott neki; négy szoba a földszinten legyen s ugyanolyan, mint a szerzeteseké, kettő pedig, tágasabb. Azon kívül a művésznek kertet kellett készíttetnie a császár sajátkezű tervrajza szerint.

Ez a kert volt a császári kolostor egyetlen szép helye. Tiszta vizű, csergedező patak folyt el mellette és narancs-, citrom- és cédrusfákkal volt beültetve; a fák illatos lombjai árnyékot vetettek a híres szerzetes szobájának ablakára.

1542-ben V. Károly meglátogatta a saintjusti kolostort s így szólt, midőn távozott:

- Ez a hely csakugyan alkalmas arra, hogy ide vonuljon félre a világtól egy második Diokletianus!

1557. február 24-én költözött a császár a saintjusti kolostorban levő lakásába. Születésnapja volt azon a napon és születésnapján egész életében kedvezett neki a szerencse.

Midőn átlépett a kolostor küszöbén, így szólt:

- Ezen a napon, amelyen egykor a földi életre születtem, az ég számára akarok újjászületni.

A tizenkét ló közül tizenegyet visszaküldött. Az utolsó lovon néha-néha sétalovaglásra indult a gyönyörű serandillai völgyben, amely csak egy mérföldnyire volt a kolostortól, és amelyet Estramadura paradicsomainak neveznék.

E perctől fogva elzárkózott a világtól, csak nagyon ritkán fogadta egykori udvaroncainak látogatását, évenként egyszer vagy kétszer levelet kapott fiától, Fülöptől, öccsétől, Ferdinánd császártól és két nővérétől. Egyetlen szórakozása a már említett sétalovaglás volt és az, ha megvendégelhette a nemeseket, akik meglátogatták. Mindig estig tartotta ott őket s így szólt hozzájuk:

- Uraim, maradjanak nálam, hogy elvégezzük a hívők ájtatosságát!

Ezen kívül a császár különböző kis madarak tenyésztésével és gondozásával foglalkozott; kis kalitkákban vették őt körül szobájában.

Ezt az életmódot egy évig folytatta a felséges szerzetes, de azután túlságosan világiasnak találta. Midőn születésnapján, vagyis kolostorba lépésének évfordulóján a toledói érsek meglátogatta, így szólt hozzá:

- Uram, ötvenhét esztendőt éltem a világnak, egy évet ez elhagyott helyen még legjobb barátaimnak és szolgáimnak szenteltem, most pedig életemnek hátratevő néhány hónapjában csak Istennek akarok élni.

Szavait azzal fejezte be, hogy megköszönte az érseknek a látogatást és arra kérte, hogy csak akkor fáradjon majd a kolostorba, ha lelkének üdvössége miatt hívatja.

1558. február 25-étől kezdve a császár valóban a világtól elzárkózva és szigorúan élt, mint a szerzetesek. A szerzetesekkel étkezett, engedelmeskedett a rend szabályainak és részt vett a közös imádságban. Az egyetlen szórakozása az volt, hogy miséket mondatott annak a rengeteg sok katonának, tengerésznek, tisztnek és parancsnoknak lelki üdvéért, akik az ő szolgálatában haltak meg különböző csatákban, amelyeket a császár a világnak mind a négy táján vívott, vagy amelyeket az ő nevében vívtak.

A hadvezérek, államtanácsosok, miniszterek és követek halálának évfordulóin, amelyek könyvben voltak feljegyezve nála, külön oltárokat építtetett és mindegyik elhunytért külön mondatott misét. Ilyképp a hívő császár, aki azelőtt az elevenek felett uralkodott dicsőségesen, most úgyszólván a holtak uralkodója volt.

Végre, ugyanazon év július havának elején a császár, aki kifáradt már a mások lelki üdvösségéért mondott misék hallgatásába, s aki megszokta ezt a gyászos szórakozást, elhatározta, hogy a saját temetésén fog részt venni. Azonban rövid ideig még várakozott, hogy megbarátkozzék ezzel az őrült gondolattal. Attól félt, hogy elbizakodottnak, vagy különcnek fogják tartani, ha enged kívánságának. S mégis leküzdhetetlen vágyat érzett az után, hogy a saját temetését láthassa, úgy hogy egy nap elárulta gondolatait egyik szerzetesnek, akit Regola Jánosnak hívtak.

A volt császár remegve vallotta be szándékát Regolának, mert attól félt, hogy a szerzetes meg fogja dorgálni. V. Károly legnagyobb örömére a szerzetes éppen ellenkezőleg azt felelte, hogy ámbár szokatlan és soha nem látott dolog volna, semmi kivetnivalót sem talál benne, sőt jámbor cselekedetnek tartja, amelyről példát vehetnek.

Mindazonáltal a császár az egyszerű szerzetes véleményét ilyen rendkívüli dologban nem tartotta mérvadónak. Pater Regola tehát azt tanácsolta a volt császárnak, hogy kérjen tanácsot a toledói érsektől.

V. Károly beleegyezett, megbízta a barátot, hogy utazzék el az érsekhez és Regola szamárháton és kellő kísérettel útra kelt, hogy megszerezze a toledói érsek engedélyét.

Soha életében sem várta még V. Károly türelmetlenebbül a választ, még akkor sem, midőn hatalmának tetőpontján állott és fontos hírekkel várta futárját.

Két hét múlva a szerzetes megérkezett. A válasz, kedvező volt: a toledói érsek kijelentette, hogy a császár kívánsága szent és keresztényi.

A barát megérkezése tehát ünnepséget jelentett és ettől fogva a kolostorban csak a temetésre való előkészületekkel foglalkoztak, hogy a gyászünnepély méltó legyen a nagy császárhoz, aki részt vesz a saját temetésén.

Első dolguk az volt, hogy pompás mauzóleumot építettek a templom közepén. Pater Vargas, aki a kolostor építésze és szobrásza volt, készítette el a mauzóleum tervét, amellyel a császár nagyon meg volt elégedve és csak keveset változtatott rajta.

Midőn a mauzóleum tervét végleg befejezték, Palenciából ácsokat és festőket hívtak oda, akiknek öt hétig napról napra húsz ember segített a munkában, öt hét múlva, hála a császár személyes jelenlétének és buzdításainak, készen állott az építmény. A mauzóleum negyven láb hosszú volt, ötven láb magas és harminc láb széles. Körös-körül karzat volt benne, amelyre lépcsőkön lehetett feljutni. Az osztrák házból származott legnagyobb uralkodók arcképei függtek benne és csataképek, amelyek V. Károly legnagyobb csatáit ábrázolták. Legfelül volt elhelyezve a koporsó, amelynek bal oldalán a dicsőség, jobb oldalán pedig, a halhatatlanság szobra állott.

Mikor az összes munkálatokat befejezték, augusztus huszonnegyedikére tűzték ki a gyász-ünnepség napját.

Öt órakor, tehát körülbelül másfél órával napfelkelte után, ötszáz feketére festett viaszgyertyát gyújtottak meg a síremlék körül, amely mellett a császár gyászruhába öltözött szolgái álltak fedetlen fővel és gyertyával kezükben. Hét órakor megérkezett V. Károly. Hosszú gyász-öltözetet viselt és két oldalán szerzetesek haladtak, akik szintén gyászruhában voltak. V. Károly fáklyával kezében ült le az oltárral szemben levő padba. S ott ült mozdulatlanul, az égő fáklyát maga mellé támasztotta a földre, és elevenen hallgatta a gyászdalokat, amelyeket a halottakért énekelnek a Requiemtől kezdve a Requiescatig, míg hat oltárnál hat különböző rendi szerzetes csendes misét mondott.

Erre felállt a császár és a főoltárhoz ment, a két szerzetes most is kísérte. Ott meghajolt, azután, letérdelt, hogy imádkozzék:

- Kérlek téged és könyörgök hozzád, aki bírája és ura vagy életünknek, - mondotta - hogy abban a pillanatban, midőn ezt a szövetneket kezemből alázattal átadom a pap kezébe, lelkemet fogadd magadhoz. Kegyelmedbe ajánlom lelkemet és kérlek, hogy ha úgy akarod, hadd pihenjen végtelen szereteted és irgalmasságod kebelén.

Most a perjel a fáklyát ezüst gyertyatartóba dugta, amelyet az ál halott erre az ünnepélyes alkalomra ajándékozott a kolostornak.

Ezután V. Károly felkelt s visszaült helyére, a két szerzetes pedig, követte, mint az árnyék.

Midőn a mise véget ért, a császárnak eszébe jutott, hogy van még valami teendője, s hogy megfeledkeztek a szertartás legfontosabb részéről. A templom karzatán kiemeltette a padlózat egyik kőlapját és sírt ásatott azon a helyen. Azután, megparancsolta, hogy fekete bársonyból készült takarót terítsenek a sírba és fekete bársonyból készült fejpárnát tétetett a takaróra. S a két szerzetes segítségével belefeküdt a sírba, mellén összekulcsolta kezeit s behunyt szemek-kel, amilyen jól csak tudta, utánozta a halottat.

- De profundis clamavi, - kezdte el énekelni tüstént a pap, aki előbb a misét mondotta s az egész kórus vele énekelt, a feketébe öltözött szerzetesek, a gyászruhás nemesek és szolgák kezükben gyertyát tartottak és a pappal az élükön könnyeket hullatva egymás után elhaladtak az elhunyt mellett. Mindegyik meghintette szentelt vízzel és örök nyugodalmat kívánt neki.

A szertartás több mint két óra hosszat tartott, oly nagy számmal voltak a gyászolók, akik a császárt meg akarták hinteni szentelt vízzel. Ennek következtében a mozdulatlanul fekvő V. Károly bőrig átnedvesedett és a kövek résein betóduló hideg légáramlat átjárta testét. Midőn végre egyedül maradt a két szerzetessel a templomban, dideregve kelt fel a sírból, hogy visszatérjen cellájába.

- Kedves atyák, - mondotta a császár, - nem tudom, hogy nem kár-e a fáradságért. Talán nem is kellett volna felkelnem.

Cellájában kénytelen volt nyomban lefeküdni az ágyba, amelyből többé nem is kelt fel. Úgy hogy nem egészen egy hónappal a színlelt gyászszertartás után az igazit kellett megtartani s mindaz, amit az ál halott számára készítettek, jó volt az igazán megholtnak.

1558. szeptember 21-én lehelte ki lelkét V. Károly császár a toledói érsek karjai közt, aki történetesen Palenciában tartózkodott, és akit a császár hat hónappal azelőtt tett ígéretéhez képest halálos óráján elhívatott.

V. Károly ötvenhét évig, hét hónapig és huszonegy napig élt, negyven éven át uralkodott és harmincnyolc évig volt császár.

Szent Mátyás apostol napján született, tehát február 24-én és Szent Máté apostol napján halt meg, vagyis szeptember 21-én.

Pater Strada Flandria történelme című munkájában azt meséli, hogy V. Károly halálának éjszakáján liliom virágzott ki a saintjusti kolostor kertjében s midőn a hívők ezt megtudták, a főoltárra helyezték a liliomot, amely az ő szemükben a császár lelki tisztaságának látható bizonyítéka volt.

Szép dolog a történelem! Minthogy azonban nem tartjuk magunkat méltóknak arra, hogy történelemírók legyünk, ezért inkább regényt írunk.

(Vége az első kötetnek)

MÁSODIK KÖTET

ELSŐ FEJEZET.
Az udvar Franciaországban.

Több mint egy esztendő telt el V. Károly lemondása után; a császár a saintjusti kolostorban tartózkodott; a saint-germaini kastély magaslatáról érett gabonakalászokkal fedett földek látszottak; július havának utolsó napjai villámló záporfelhőket hoztak az ég kékjére; ez időben fényes lovascsapat lovagolt ki a kastély parkjából, amelynek régi, szép fái meleg színt kezdtek felvenni, a festőművészek kedvenc színét.

Valóban, a lovascsapat fényesebb nem lehetett volna, mert hiszen a lovasok a következő nevezetes személyek voltak: II. Henrik francia király és nővére, franciaországi Margit; mellettük a szép Valentinois hercegnő, a király kedvese lovagolt és II. Henrik, legidősebb fia, Ferenc dauphin, azon kívül a király leánya Valois Erzsébet és Skótország ifjú királynője, Stuart Mária. S követték őket azok az udvari méltóságok, urak és hölgyek, akik abban az időben a Valois-házat fényben és dicsőségben vették körül és akiket, mint már említettük, I. Ferenc király gyűjtött trónja köré, aki 1547. május 31-én halt meg.

A kastély egyik szellős erkélyén remekművű vaskorláthoz támaszkodva Katalin királynő állott, a két fiatal herceggel, akik később IX. Károly és III. Henrik névvel léptek trónra. Károly herceg hét éves volt, Henrik pedig, hat. A kis Margit is, akiből később Navarra királynője lett s abban az időben még csak öt éves volt, anyja oldalán tartózkodott. Mind a három gyermek még kicsiny volt ahhoz, hogy atyjukat a hajtóvadászatra elkísérhessék.

A királynő, Medici Katalin, múló rosszullétet színlelt, hogy a vadászaton ne kelljen részt vennie. Minthogy azonban olyan asszony volt, aki semmit sem tett ok nélkül, bizonyára ezúttal is volt oka rá, hogy ne érezze jól magát, ha a rosszullét nem is volt valódi.

Mindazok a személyek, akiket említettünk, arra voltak hivatva, hogy a történelemben vezető szerepet játszanak. Az olvasó tehát meg fogja engedni, hogy hűen leírjuk külsejüket és jellemezzük őket, mielőtt tovább szőjük az elbeszélés fonalát.

Kezdjük el II. Henrik királlyal, aki a menet élén lovagolt, jobbja mellett pedig, nővére Margit s bal oldalt Valentinois hercegnő. II. Henrik abban az időben harminckilenc éves szép és derék ember. Szemöldöke, szeme és szakálla fekete. Arcának színe barna, orra hajlott, mint a sas csőre és fogai vakító fehérek. Valamivel kisebb és kevésbé erőteljes, mint atyja I. Ferenc, de termete csodálatosan szép, ha valamivel alacsonyabb is a középtermetűnél. A háborút annyira kedveli, hogy ha sem az ő országa, sem a szomszédos országok nem viselnek háborút, a háború kisebbített mását akarja udvarában látni, vagy olyan dolgot, amely a háborúra emlékezteti.

Nem volt elég művelt ahhoz, hogy az akkori költőket kellőképpen meg tudta volna becsülni, nem is volt saját véleménye róluk, hanem csak azt tudta, amit nővére, Margit, kedvese a szép Diana és bájos gyámleánya Stuart Mária a költőkről elmondtak neki.

Béke idején II. Henrik országának legszorgalmasabb embere volt. A következőképpen töltötte napjait: reggel és este, tehát midőn felkelt és mielőtt lefeküdt, teljesen az állami ügyeknek szentelte magát. Reggel két óra elég volt ahhoz, hogy ezeket elintézze. Azután ájtatosan és jámboran misét hallgatott, mert buzgó katolikus volt. Amint delet harangoztak, ebédhez ült s midőn az étkezést befejezte, udvaroncainak kíséretében meglátogatta Katalin királynőt. A királynő lakosztályában II. Henrik - mint Brantôme elbeszéli - mindig nagy sereg földi istennővel találkozott, akik közül az egyik szebb volt, mint a másik. Míg a király a királynővel

vagy nővérével, avagy kis királynőjével, Stuart Máriával és idősebb leányaival beszélgetett, a király emberei közül mindegyik azt a hölgyet szórakoztatta, amelyik tetszett neki. Ez körülbelül két óra hosszat tartott azután, a király elment, hogy testedző gyakorlatokkal szórakozzék.

Ezek a testgyakorlatok nyáron a füles labda és labdaütőjáték voltak.

II. Henrik nagyon szenvedélyes labdázó volt és nagy ügyességre tett szert ebben a játékban. Nem mintha csak egyszer is első lett volna a játékban, mert ügyességének mindig csak felét vagy harmadrészét tudta kifejteni. A király ugyanis mindig a legveszélyesebb és legnehezebb helyeket választotta a maga számára s ilyképp országának második legjobb, vagy harmadik legjobb labdajátékosának mondták abban az időben. Egyébként, ha nem lett első a játékban, mindig ő fedezte a labdajáték költségeit; ha az ő csapata nyert, a ráeső részt a többiekre hagyta, ha pedig vesztett a csapat, mindannyi helyett fizetett.

A labdajátékban mindig öt vagy hatszáz tallér volt a tét s nem, mint a későbbi királyok idejében négyezer, hatezer vagy tízezer tallér. Azonban - mondja Brantôme - Henrik király idejében pontosan és készpénzben fizették ki a nyereményeket, míg napjainkban kénytelenek tisztességgel kiegyezni.

Télen, ha kemény fagy volt, Fontainebleauba mentek el, ahol a halastó jegén korcsolyáztak. Ha nagy volt a hó, várakat építettek belőle és hólabdákkal dobálóztak, ha pedig felmelegedett az időjárás és elolvadt a jég, vagy eső esett, a vívótermekbe tódultak s gyakorolták a kardforgatást.

Az utóbbi gyakorlatoknak lett áldozata Boucard úr. Mikor a király még dauphin volt, vívógyakorlat közben kiszúrta ennek az urnak a fél szemét. - Becsülettel bocsánatot kért ellenfelétől, - mondja II. Henrikről a krónikás, akinek nyomán ezt a részletet elmeséljük.

Az udvarhölgyek úgy nyáron, mint télen minden testgyakorlatban részt vettek, mert a királynak az volt a véleménye, hogy a hölgyek sohasem rontják el a játékot, hanem minden dolgot megszépítenek.

Vacsora után mindig a királynőhöz mentek el, s ha nem volt bál, - ami különben meglehetősen ritka szórakozás volt abban az időben, - akkor rendszerint két órát töltöttek el társalgással. Ez volt az a pillanat, amelyben a költőket bevezették a királynő szalonjába. Mint amilyenek voltak Ronsard, Daurat és Muret és a tudós férfiakat, akik, - mint Brantôme mondja, - a tudomány ananászát kedvelték nem pedig, a kórót, - Danesius és Amyot, az egyik Ferenc herceg, a másik Károly herceg nevelője. E szellemi lándzsatörők azután tudományos és költői csatákat vívtak egymással, amelyek különösen a hölgyeket mulattatták.

Csak egyetlen dolog, - ha ezt is tekintetbe akarjuk venni, - vetett árnyékot erre a fényes udvarra. S ez pedig az a szerencsétlenség volt, amelyet II. Henrik trónra lépésének napján jövendöltek meg.

A jós, akit a kastélyba hívattak, az ifjú király horoszkópjából azt jósolta Montmorency connetable jelenlétében, hogy II. Henrik párviadalban fog meghalni. Erre a király, aki örült annak, hogy ilyen halált jósolnak neki, így szólt a connetablehoz:

- Hallja, kedvesem, mit ígér nekem ez az ember.

A connetable, aki azt hitte, hogy a király megijedt a jóslattól, szokott durvaságával ezt felelte:

- Eh, sire, hát miért hisz ezeknek a gazembereknek, akik csak hazudnak és csalnak. Engedje, hogy a jóslatot a jóssal együtt jól felszított tűzbe vessem, hogy elmenjen a kedve a hazudozástól!

Azonban a király így felelt:

- Nem úgy, kedvesem! Néha ezek az emberek valóban igazat mondanak. Az én véleményem szerint e jóslat éppenséggel nem kedvezőtlen. Jobb szeretem, ha ilyen halállal halok meg, mint hogyha hosszú sínylődés után szenvedek ki, mert így hős és nemesember kezétől halok meg, ez pedig, dicsőség.

S ahelyett, hogy tűzbe vettette volna a jóslatot és az asztrológust, gazdag ajándékkal bocsátotta el a kedvezőtlen horoszkóp szerzőjét. Az írott jóslatot átadta a király Aubespine úrnak, egyik legkiválóbb tanácsosának, akire azelőtt kizárólag diplomáciai ügyeket bízott.

Midőn Chatillon Gáspár, Goligny ura, Brüsszelből visszatért Párizsba, ismét a jóslat volt a beszéd tárgya. Mint tudjuk, V. Károly a kis kerti kastélyban üzenetet adott át a tengernagynak II. Henrik számára, hogy a francia királyt megóvja a fenyegető veszedelemtől. A császár arra figyelmeztette II. Henriket, hogy skót testőrsége kapitányának, Lorges Gabrielnek, Montgomery grófjának szemöldökei közt baljóslatú vonal látszik, amely annak a hercegnek halálát jelenti, akinek címerében liliom van.

II. Henrik gondolkozott a dolog fölött és végre is arra a meggyőződésre jutott, hogy a közte és a testőrkapitány közti párviadal meglehetősen valószínűtlen dolog. Az asztrológus jóslatát lehetségesnek és figyelemreméltónak találta, míg az újabb intelmet a lehetetlen dolgok közé sorolta és nem akart többé törődni vele. Ahelyett, hogy eltávolította volna környezetéből Lorges Gabrielt, mint ahogy kevésbé bátor uralkodó tette volna, a király éppen ellenkezőleg, kettős jóakarattal és bizalommal volt Montgomery gróffal szemben.

Említettük, hogy a királytól jobbra franciaországi Margit, I. Ferenc leánya zabolázta lovát.

Foglalkozzunk egy pillanatra ezzel a hercegnővel, akit kora legtökéletesebb hercegnőjének nevezhetünk, és aki minden más személynél jobban beletartozik, történetünkbe.

A hercegnő 1523. július 5-én született, ugyanabban a saint-germaini kastélyban, amelyből most kilovagolni látjuk. Tehát azon a napon harminchárom éves és kilenc hónapos volt.

Miként volt lehetséges, hogy oly magas rangú és szép hercegnő olyan hosszú ideig maradt pártában? Ennek két oka volt, az elsőt a hercegnő hangosan és nyilvánosan tudtára adta mindenkinek, a másodikat talán saját magának sem merte bevallani.

I. Ferenc Margitot, midőn még fiatal leány volt, nőül akarta adni Vendômehoz, aki egyike volt a legkiválóbb hercegeknek. Margit ekkor büszkén és kicsinylőleg azt felelte, hogy sohasem megy feleségül olyan emberhez, aki egykor fivérének alattvalója lesz.

Ez volt az ok, amelyet a hercegnő nyilvánosan beismert, és amely arra bírta, hogy leány maradjon; mint franciaországi hercegnő nem akart lemondani rangjáról.

Kutassuk azonban, mivel okolta meg Margit saját maga előtt, hogy hajadon maradt és mi volt valószínűleg elhatározásának valódi oka.

III. Pál pápa és I. Ferenc nizzai találkozása idején, a navarrai királynő a francia király kívánságára meglátogatta a boldogult szavojai herceget nizzai kastélyában, és magával vitte unokahúgát, franciaországi Margitot is. Az öreg herceg bájosnak találta a hercegnőt és ennek Philibert Emmanuellel való házasságát hozta szóba. A két gyermek találkozott, de Philibert Emmanuel, aki abban az időben csak a lovagi tornával törődött s csak Leonevel és Scianca Ferroval barátkozott, alig vetett ügyet a fiatal hercegnőre. Margit azonban nem így tett. A herceg képe tartósan nyomot hagyott a hercegnő szívében és midőn megszakadtak Nizzában a tárgyalások, midőn Franciaország királya a szavojai herceg ellen ismét háborút viselt, Margit őszintén bánkódott emiatt.

Senki sem figyelte meg a gyermek kedélyét, amelyen később a könnyek hatása következtében jóleső búskomor érzés vett erőt és ezt a remény kétes sugara táplálta, amely a gyengéd és hívő lelkeket sohasem hagyja el. - Húsz év telt el azóta és Margit hercegnő ez alatt valamilyen kifogással minden házassági ajánlatot visszautasított.

Azt várta, hogy a véletlen, vagy a gondviselés kedvezni fog titkos vágyainak s ez alatt növekedett s fejlődött; szép és kedves hercegnő lett belőle. A király mellett lovagló hercegnő haja aranyszőke, szeme gesztenyebarna, orra kissé széles és ajka húsos, bőre tejfehér és orcái rózsásak.

A király másik oldala mellett, mint már említettük, Poitiers Diana, Brizé grófnője lovagolt, leánya Saint-Vallier urának Diana apját, mint a Bourbon-connetable bűntársát, halálra ítélték, és a vérpadon kegyelmeztek meg neki, midőn már a hóhér előtt térdelt; - ha ugyan a büntetés átváltoztatását kegyelemnek lehet nevezni. Életfogytiglani börtönre ítélték, amelyet négy fal között kellett letölteni s a négy falnak csak egy kis nyílása volt, amelyen át az ételt és az italt adták be a rab számára.

Poitiers Dianában minden rejtélyes és csodálatos volt. Ez a nő 1499-ben született, tehát abban az időben már ötvennyolc éves volt s annyira fiatalnak látszott és oly szép volt, hogy az udvar legszebb hercegnőit is felülmúlta s a király valamennyi közül legjobban szerette.

A rejtélyes és csodálatos Dianáról, akit II. Henrik király 1548-ban Valentinois hercegnőjévé tett, a következőket mesélték.

Mindenekelőtt, - ezt erősítgették, - Valentinois hercegnő Melusina tündértől származik és a király szerelme és Diana jól megőrzött szépsége származásának következménye. Saint-Valliers Diana ősanyjától, a nagy varázslónőtől kettős erejű, ritka varázsszert örökölt, amelytől mindig szép marad, s mindig szeretni fogják.

Örökké tartó szépségét Diana folyékony aranyból készült italnak köszönheti. - Tudjuk, hogy a középkori alkimisták milyen nagy jelentőséget tulajdonítottak a folyékony aranyból készült szereknek.

A véget nem érő szerelmet azonban, - mint mesélték, - Diana annak a varázsgyűrűnek köszönheti, amelyet a királynak ajándékozott, és amelynek az volt a tulajdonsága, hogy aki viseli, örökre szereti azt a nőt, akitől kapta.

Különösen ezt az utóbbi történetet hitte el mindenki és Nemours asszony mindenkinek elmesélte, aki hallani akarta s mi is el fogjuk mondani:

A király egy nap megbetegedett és Medici Katalin királynő Nemours asszonyt a következő dologgal bízta meg:

- Kedves hercegnő, - mondotta Katalin, - a király nagyon kedveli önt; látogassa meg szobájában, üljön ágyának szélére, s mialatt beszél vele, kísérelje meg a király bal kezének gyűrűs ujjáról lehúzni azt a gyűrűt, amelyet Valentinois asszony ajándékozott neki, hogy beleszeressen.

Az udvarnál senki sem kedvelte különösen Valentinois asszonyt, nem mintha rosszlelkű teremtés lett volna, hanem a fiatal nők azért nem szerették Dianát, ment rendületlenül szép maradt; az öregek pedig, lenézték, mert nem akart megöregedni. - Nemours asszony tehát készséggel tett eleget a megbízatásnak, bement a király szobájába, odaült az ágy szélére, s gyerekjáték volt neki Henrik kezéről lehúzni a gyűrűt, amelynek tulajdonságát a király maga sem ismerte. Azonban alig hogy lecsúszott a gyűrű a beteg ujjáról, arra kérte Nemours asszonyt, hogy sípoljon a komornyiknak. Hiszen tudjuk, hogy csak Maintenon asszony találta

fel az asztali csengőt és hogy addig a királyok, hercegek és a nagyurak arany vagy ezüstsíppal hívták be szobájukba a szolgát. A beteg tehát arra kérte a hercegnőt, hogy sípoljon a szolgának, aki azután, tüstént belépett és azt a parancsot kapta, hogy senkit se bocsásson be a király lakosztályába.

- Valentinois hercegnőt sem? - kérdezte a szolga elcsodálkozva.

- A hercegnőt sem, épp úgy, mint más embert! - felelte a király, csípősen, - a parancs alól nincs kivétel.

Negyedórával később Valentinois asszony jelent meg a király lakosztályának ajtajánál, de nem bocsátották be.

Egy óra múlva a hercegnő visszatért, de ugyanúgy elutasították. Két óra múlva végül Diana nem engedte, hogy ismét elküldjék, hanem erőszakkal behatolt az ajtón és egyenest a királyhoz ment, megragadta Henrik kezét és nyomban észrevette, hogy a gyűrű hiányzik a király ujjáról. Erre Valentinois hercegnő megkérdezte a királytól, hogy mi történt az elmúlt órák alatt és beszélgetés közben arra kérte a királyt, hogy kérje vissza a drága ékszert Nemours asszonytól. A király parancsának nem lehetett ellenszegülni és Nemours asszony, aki a gyűrűt még nem adta át Katalinnak, átlátta, hogy a dolognak beláthatatlan következményei lehetnek és visszaküldte az ékszert Henriknek. Midőn a gyűrű ismét a király ujján volt, a tündér befolyása ismét megnyilvánult és ettől fogva még erősbödött is.

Mindazonáltal, hogy olyan nagy tekintélyek mondják el ezt a történetet, akiket komolyan kell vennünk, - az aranyital történetét Brantôme tanúsítja és a gyűrű történetét Thon és Pasquier Miklós, - mégis inkább vagyunk hajlandók azt hinni, hogy a szép Poitiers Diania épp úgy nem valamilyen varázslat hatása folytán volt olyan szép, mint száz évvel később a híres Ninon de Lenclos. Sokkal inkább vagyunk hajlandók feltételezni azt, hogy az egész varázslat abban az orvosi rendeletben állt, amelyet a hercegnő mindenkivel közölt, aki megkérdezte tőle. A tanács az volt, hogy mindig, úgy nyáron, mint télen, hideg kútvízben kell fürödni. Azon kívül a hercegnő napfelkeltekor felkelt, azután két óra hosszat lovagolt, majd pedig délig ismét az ágyban feküdt és olvasott, vagy pedig szolgálóasszonyaival beszélgetett.

Ez azonban még nem volt minden: A szép Diana élettörténetének minden egyes részletével a legkomolyabb történettudósok foglalkoztak, de ebben a dologban megfeledkeznek a történetírás legfontosabb feladatáról, hogy tudniillik minden egyes állításukat megfelelő módon bizonyítaniuk is kell.

Mezeray például elbeszéli, - s mi nem ütközünk meg rajta, hogy Mezeray művében hibát találtunk, - hogy I. Ferenc Poitiers Jánosnak, Diana apjának sohasem kegyelmezett volna meg, ha előbb el nem rabolta volna „a leány legdrágább kincsét”. A megkegyelmezés 1523-ban történt s Diana, aki 1499-ben született, abban az időben huszonnégy éves volt és tíz év óta Brézé Lajos hercegnek volt a felesége! Nem kételkedünk benne, hogy I. Ferenc régi szokás szerint a szép Dianának bizonyos feltételeket szabott meg. Azonban, - mint Mezaray mondja, - I. Ferenc nem tizennégy éves leánytól kívánta ezeknek a feltételeknek teljesítését és anélkül, hogy súlyosan meg ne sértenők szegény Brézé urat, - akinek özvegye által emeltetett síremlékét még máig is megcsodálhatjuk Rouenban, - nem tételezhetjük fel róla, hogy a királlyal vetette volna el huszonnégy éves feleségétől azt, ami egy tizennégy éves leánynak legdrágább kincse.

Mindannak amit az imént elmondottunk, csak egy célja van: be akartuk bizonyítani szép olvasónőinknek, hogy többet ér a történelem, ha regényírók írják, mint a történelemtudósok által írt történelem; először, mert a történelmi regény sokkal igazabb s másodszor, mert sokkal mulattatóbb.

Diana huszonhat év óta volt özvegy és huszonegy év óta II. Henrik király kedvese, de ötvennyolc éves kora ellenére is a legsimább és legszebb arcbőre volt, amilyet csak képzelhetünk. Haja fekete volt és gyönyörű göndör fürtű; termete remek és nyaka és válla kifogástalan.

Legalább is ez volt a véleménye az öreg Montmorency connetablenak, aki ámbár már maga is hatvannégy éves volt, azt állította, hogy a szép hercegnőnél különös kegyben áll. Az ilyen beszédek féltékennyé tették volna a királyt, ha nem lett volna meggyőződve róla, hogy olyan emberektől származnak, akik elsőknek akarnak tudni mindent, és mégis az utolsók, akik megtudják, ha ugyan egyáltalában megtudják.

Olvasóink meg fognak bocsátani e hosszú történelmi fejtegetésért. Ha azonban ennek a bájos, művelt és szeretetreméltó udvarnak női közt van olyan, aki figyelmet érdemel, akkor bizonyára Poitiers Diana az, akinek kedvéért a király a fekete és fehér színeket - Diana özvegyi színeit - viselte. II. Henriknek azon kívül Diana pogányhangzású neve azt juttatta eszébe, hogy címerében félholdat viseljen ezzel a jelszóval: *donec impleat totum orbem!* (Míg be fogja tölteni az egész világot!)

Említettük, hogy a királyt, akinek oldalán franciaországi Margit és Valentinois hercegnő lovagoltak, Ferenc dauphin követte, akit jobbról nővére Erzsébet, balról menyasszonya Stuart Mária kísért.

A dauphin tizennégy éves volt, Erzsébet tizenhárom és Stuart Mária ugyancsak tizenhárom.

A dauphin gyenge és beteges gyermek volt, sápadt arcú, gesztenyebarna hajú és színtelen szemében csak akkor volt határozott kifejezés, amikor a fiatal Stuart Máriára nézett. Mert ilyenkor szeme megélénkült és olyan vágyat fejezett ki, amely által a gyermekből fiatalember lett. A testgyakorlatokat, amelyeket atyja szigorúan megkövetelt tőle, a dauphin nem szerette és úgy látszott, hogy folytonos levertség gyötri, amelynek okát az orvosok hiába kutatták. Talán megtalálták volna ezt, ha az abban az időben megjelent gúnyos röpiratok útmutatása nyomán Suetoniusnak „A tizenkét caesar" című könyvében elolvasták volna azt a fejezetet, ahol Nérónak, anyjával, Agrippinával tett sétáiról van szó. Sietünk azonban hozzáfűzni, hogy Medici Katalint, mint idegent és katolikust, az országban gyűlölték és hogy nem szabad minden bírálat nélkül hitelt adni azoknak a gúnyos röpiratoknak, amelyek mind a kálvinisták tollából származtak. A két fiatal hercegnek, Ferencnek és Károlynak halála, akiknél az anya mindig jobban kedvelte Henrik fiát, adlak tápot azoknak a rossz híreknek, amelyek abban az évszázadban elterjedtek és hiteles történelmi adatok formájában napjainkig is fennmaradtak.

Ámbár Erzsébet hercegnő egy évvel fiatalabb volt, mini a dauphin, sokkal inkább lehetett fiatal kisasszonynak nevezni, mint a dauphint fiatalembernek. Erzsébet hercegnő születésnapja egyúttal nemzeti ünnep is volt. Mert ugyanazon a napon, amelyen a hercegnő született, írták alá az I. Ferenc és VIII. Henrik közti békeszerződést. Így hozta meg az a hercegnő, aki később házassága által Spanyolországgal békítette ki országát, születésekor az Angliával kötött békét. A hercegnő atyja II. Henrik oly nagyra tartotta leányának szépségét és lelki műveltségét, hogy midőn legfiatalabb nővérét, Claudot, feleségül adta a lotharingiai herceghez, valakinek, aki azt vetette szemére, hogy igazságtalanságot követ el a házasság által legidősebb leányával szemben, ezt mondotta:

- Leányom, Erzsébet, nem tartozik azok közé, akik megelégszenek azzal, ha házasságuk által egy hercegséget nyernek. Erzsébetet királyság illeti meg, és pedig nem kicsi, hanem egyike a legnagyobbaknak és leghatalmasabbaknak, mert annyira méltó a hatalomra és nagyságra.

A hercegnő megkapta az ígért királyságot, de ezzel együtt elérte a szerencsétlenség és a halál is.

Sajnos, a kis Máriára sem várt jobb sors, aki vőlegénye baloldalán lovagolt.

Vannak olyan szerencsétlen életsorsok, hogy hírük az egész világon visszhangot kelt, és amelyek midőn már az összes kortársak szeme reájuk irányult, még évszázadokon át, ahányszor csak e szerencsétlenek nevét említik, felkeltik az utókor figyelmét és részvétét.

Ezek közé tartozik a szép Mária oly kevéssé megérdemelt sorsa is, amely a hagyományban annyira felülmúlt minden mértéket, hogy e bűnösnek minden hibáját, sőt bűneit is elenyészővé teszik túlontúl gyötrelmes büntetésével szemben.

A kis skót királynő ebben az időben boldogan indult el életének útján, amelyre mindjárt kezdetben lovagias atyjának V. Jakabnak halála által árnyék borult. Mária anyja egyelőre a skót királyi koronát viselte, amely valóban töviskorona volt számára és a haldokló apa szavai nem hiába voltak ezek: - Leányom által kerültem trónra, leányom által halok meg!... 1548. augusztus 20-án érkezett Mária Morlaixba és először lépett Franciaország földjére, hogy ott töltse életének boldog esztendeit. Mária rózsakoszorút hozott magával, melynek minden egyes rózsája egy-egy fiatal leány volt, a négy skót Máriának hívták őket s mindegyik leány életkora hónapra és napra megegyezett a kis királynőével. Ezek voltak Fleming Mária, Seaton Mária, Livingstone Mária és Beaton Mária. Abban az időben Stuart Mária elragadó gyermek volt és nemsokára gyönyörű leánnyá fejlődött. Nagybátyjai, a Guise hercegek, általa akarták megvalósítani nagyszabású becsvágyó terveiket. Nem voltak megelégedve azzal, hogy Franciaországra terjesztették ki hatalmukat, hanem azt remélték, hogy Mária által Skótország, sőt talán egész Anglia urai lehetnek, és ezért valósággal bálványozták a gyermeket. Így például a lotharingiai kardinális ezt írta nővérének Guise Máriának:

- Leánya felnőtt és napról-napra gyarapodnak jósága, szépsége és erényei. A király vele szokta eltölteni idejét és Mária oly jó, és okos dolgokat tud javasolni neki, hogy huszonöt éves nőnek tarthatná az ember.

Végül ez a virágzó rózsabimbó nemsokára megérett az élet örömeire és a szerelemre. Minthogy nem értett ahhoz, hogy olyan dolgokkal foglalkozzék, amelyekben nem leli örömét, csak olyan dolgokkal foglalkozott, amelyek tetszettek neki. Ha táncolt, akkor addig táncolt, míg kimerülten lehanyatlott. Ha lovagolt, akkor mindig csak sebes vágtatva lovagolt, míg a legkitartóbb ló is kidőlt. Ha zenei előadást hallgatott meg, önkívületbe esett az izgalomtól. A drágakövek fénye vette körül, hízelegtek neki, kényeztették, szerették s ezért már tizenhárom éves korában a csodálatos Valois-udvar csodálatos teremtése volt. Medici Katalin, aki Máriát Ferenc fia kedvéért sem nagyon zárta szívébe, így szólt: - A mi kis skót királynőnknek csak mosolyognia kell, és a franciák nyomban megfordulnak utána! Ronsard így énekelt róla:

Liliomok között tavasszal született,
Liliomfehérrel teste vetekedett.
Adonisz vérétől bíborpiros rózsák
Elsápadtak, hogyha orcáját meglátták.
Szerelem rajzolta szemöldöke ívét.
És hogy szebbé tegyék szemének a színét,
A három Grácia leszállott a fődre
És minden bájukat rászórták e hölgyre.

A királyi gyermek már meg is értette e szeretetreméltó dicshimnuszokat, akár prózában, akár versben voltak írva, Mária számára már nem volt titok. Beszélt latinul, görögül, olaszul, angolul, spanyolul és franciául. Mint ahogy a költészet és a tudomány koronát font számára, annyira vonzották a többi művészetek is. Midőn a francia udvar meglátogatta az ország

nagyobb városait, Mária az udvarral utazott Saint-Germainbe, Chambordba, innen Fontainebleauba, majd visszatért a Louvreba. Itt virágzott tovább a skót királynő a Primaticcio által festett mennyezetek alatt és Tizián képei, Rosso freskói, Leonardo da Vinci mesterművei, Germain Pilon lovasszobrai, Goujon János szoborművei és Delovures szobrai, oszlopcsarnokai és kápolnái közepett. Itt olyan elragadóan szép volt a skót királynő, hogy a teremtő erő e csodái közt az ember nem földi eredetűnek gondolta, hanem azt, hogy Galatea testesült újra benne, vagy hogy talán az egyik kép keretéből kilépett Vénus, vagy Hebe, aki leszállt talapzatáról és hússá és vérré lett.

S most, minthogy nincs kezünkben a festő ecsetje, a regényíró tollával akarjuk megkísérelni, hogy külsejéről halvány képet rajzoljunk.

Még nem töltötte be tizennegyedik életévét, mint kezdetben említettük. Arca a liliom, a rózsa és a barack színében virult, de a liliom színe volt rajta az uralkodó. Magas homlokán, amely nagyrészt domború volt, büszkeség és méltóság tükröződött és - különös vegyülék - egyúttal gyengédség, szellemi erő és bátorság. Az ember úgyszólván érezte, hogy az erős akarat, amely ezen a homlokon tükröződött, s amely most csak a szerelemre és az élvezetekre irányult, a gonosztettől sem fog visszariadni, ha majd a szenvedély és az uralomvágy irányítja. Mária finom, kicsiny és mégis energiát visszatükröző orra a Guisek sasorrához hasonlított. Füle kicsiny s gömbölyű formájú volt és úgy csillogott remegő hajfürtjei alatt, mint a gyöngyházkagyló. Szemének színét nem lehetett határozottan megjelölni, hanem a barna és lila szín keverékében fénylett, tüzesen, gesztenyebarna szempillái és antik tökéletességgel metszett szemöldökei alatt. Két bájos ránc határolta el bíborpiros ajakú szájának vonalát, amely mindig nyitva volt s remegett. Ha a királynő mosolygott, akkor minden örvendeni látszott körülötte. Friss, fehér és gömbölyű áll és hajlékony, bársonyszerű hattyúnyak tették tökéletessé ezt a szépséget.

Ilyen volt az a nő, akit Ronsard és Bellay tizedik múzsájának nevezett. Ez volt az a szép fej, amelynek harmincegy évvel később Fotheringayben a vérpad tőkéjére kellett feküdnie, hogy Erzsébet hóhérja elválassza törzsétől.

Ah, hogyha akkor jós jött volna oda és megjósolja a bámuló néptömegnek, amely hosszan nézett a pompás lovascsoport után, míg az eltűnt a saint-germaini fák közt, hogy ezekre a királyokra, hercegekre, hercegnőkre, nagy urakra és hölgyekre milyen sors vár, vajon felcserélte volna-e valaki, aki darócruhában volt sorsát a lovasokéval, akik bársony és selyem mellényeket és gyöngyökkel s aranyfonalakkal átszőtt kabátokat viseltek?

Hagyjuk a lovasokat eltünedezni a gesztenyefák árnyékos lombjai alatt s a bokrok közt, és térjünk vissza a saint-germaini kastélyba, ahol mint elbeszéltük, Medici Katalin hátra maradt azzal az ürüggyel, hogy múló rosszullét vett erőt rajta.

MÁSODIK FEJEZET
A király vadászata.

Alig tűntek el az apródok és istállómesterek, akik leghátul haladtak a lovascsoportban, a sűrű bokrok közt és a fák mögött, amelyek abban az időben Saint-Germaint sűrűn egymás mellett körülvették, midőn Katalin elhagyta az erkélyt, és magával vitte Károly és Henrik hercegeket, hogy idősebb fiát nevelőjének s a fiatalabbat dajkájának adja át. Csak a kis Margitot tartotta magánál, mert az még egész kicsiny volt és nem kellett attól tartani, hogy megérti azt, amit beszélnek, s ami körülötte történik.

A két herceg éppen eltávozott, midőn a lakáj belépett és jelentette, hogy a két várt személy már megérkezett és a szomszédos szobában várja a további parancsot.

A királynő tüstént felkelt és egy pillanatig habozott, hogy elküldje-e a kis hercegnőt épp úgy, mint a hercegeket. Azonban szemmel láthatólag ártalmatlannak találta a kis hercegnő jelenlétét, kézen fogta, és a mellette levő szobába vezette.

Medici Katalin abban az időben harmincnyolc éves volt, szép, telt és királyi termetű. Kellemes arca volt, szép formájú nyaka és csodaszép keze. Fekete szeme mindig félig fátyolozott volt és csak akkor tekintett tisztán, ha valakinek lelke mélyébe akart látni. Ha az illető ellenség volt, a tekintet, amely érte, úgy fénylett, mint két éles kard pengéje, amelyeket kivontak hüvelyükből, hogy az ellenség keblébe döfjék őket, és addig hagyják benn őket, míg ennek legtitkosabb mélyét is át nem járták.

Katalin sokat szenvedett és sokat mosolygott, hogy szenvedését eltitkolja. Eleinte, házasságának első tíz esztendejében, mely idő alatt Katalin meddő maradt s ezért vagy hússzor megkísérelték férjétől elválasztani, hogy a dauphin mást vehessen nőül, férjének szerelme óvta meg Katalint. Ez a szerelem a legfélelmetesebb és legkérlelhetetlenebb ellensége ellen harcolt, az úgynevezett „államérdek” ellen. Végre 1544-ben Katalin fiat szült férjének, Ferenc herceget. Férje azonban már kilenc év óta Poitiers Diana szeretője volt.

Ha már házasságának első idejében boldog anya, gyermekekkel megáldott feleség lett volna, Katalin, mint királynő és hitves talán felveszi a harcot a szép hercegnő ellen. Azonban meddősége miatt a királynőt kevesebbre becsülték, mint a szeretőt, és ezért Katalin ahelyett, hogy küzdött volna, megalázkodott, sőt meg is vásárolta vetélytársnője jóakaratát.

S mindezt nem tekintve, ezek az előkelő lovagok, ezek a hírneves hősök, akik csak azt a nemességet ismerték el, amely az ellenség kiontott véréből virágzott ki, vagy amelyet a csatatéren szereztek, kevésre becsülték a Mediciek kereskedő-családját. Élceket faragtak a Mediciek nevéről és címeréről. Azt mondották, hogy a Mediciek ősei medikusok, vagyis orvosok voltak s ezért címerükben nem ágyúgolyók látszanak, hanem labdacsok. Még Stuart Mária is, aki csinos gyermekkezével Valentinois hercegnőt gyakran simogatta, néha begörbítette kezecskéjét, hogy Katalint megkarmolja.

- Velünk jön a kereskedőnőhöz? - kérdezte egyszer Montmorency connetable-t.

Katalin lenyelte e becsmérléseket: várt. Azonban mire várt? Ezt tulajdonképpen maga sem tudta. Férje, II. Henrik, olyan idős volt, mint a királynő s olyan egészséges, hogy mindenki azt mondotta, hogy a király hosszú életű lesz. Mindazonáltal, Katalin saját értékének tudatában várt, a szellemi fölénnyel megáldottnak kitartásával, mert arról volt meggyőződve, hogy Isten rendelései sohasem céltalanok s ezért sorsa jó kezekbe van letéve.

Katalin abban az időben a Guisek pártjához csatlakozott. A gyenge jellemű Henrik valójában nem tudta, hogyan kell uralkodni és parancsolni. Majd a connetable-al szövetkezett és ezzel együtt ő volt az úr s a Guisek voltak az elnyomottak, majd pedig a Guisekkel tartott és a connetable lett kegyvesztett. II. Henrikre a következő négysoros verset költötték:

Felség, ha ön tűri Károly akaratát
És Diana önre kemény gyeplőt szíjaz,
Ha ön olvad, dermed, ahogy ők kívánják,
Felséged úgy nem más, mint gyúrható viasz.

Tudjuk, hogy Diana ki volt, Károly pedig, a lotharingiai kardinális volt.

Egyébként a Guise-ek családja előkelő és büszke család volt. Egy nap, midőn Claude herceg hat fiával reggeli kihallgatásra és a király udvarlására megjelent I. Ferenc előtt a Louvre-ban, a király így szólt hozzá: - Kedves unokaöcsém, nagyon boldog embernek tartom, mert látom, hogy halála előtt szép és gazdag utódokban születik új életre.

Válóban, Claude herceg halála után a leggazdagabb, legszorgalmasabb és legbecsvágyóbb családot hagyta hátra. Ennek a hat testvérnek, akiket I. Ferenc királynak bemutattak, együttesen évi nyolcszázezer font jövedelme volt, tehát több mint négymillió frank a mi mai pénzünk szerint.

A legidősebb Ferenc herceg volt, akit Balafré Ferencnek neveztek el, ő volt a Guisek nagyhercege. Az udvarnál csaknem olyan rangja volt, mintha királyi családból származó herceg lett volna. Saját kincstárnoka, pénztárnoka, nyolc titkára, húsz apródja és kilencven tisztje volt, azon kívül olyan vadászserege, amely felszerelés tekintetében csak azért maradt el a királyé mögött, mert kutyafalkája nem a szürke fajból való volt. Istállói tömve voltak berberlovakkal, amelyeket Afrikából, Törökországból és Spanyolországból hozatott. Sólyomfalkájában megbecsülhetetlen értékű nemes sólymok voltak, amelyeket annak idején, Szolimán szultán és más pogány fejedelmek tiszteletük jeléül küldöttek. A navarrai király személyesen írt a hercegnek midőn fia született, aki később IV. Henrik néven lépett Franciaország trónjára. Még Montmorency connetable is, aki korának legbüszkébb főnemese volt, leveleiben csak „nagyságos uram” címmel szólította meg a herceget és „készséges szolgája” vagy „alázatos szolgája” szavakkal fejezte be levelét. A herceg pedig, úgy kezdte válaszát, hogy „Connetable uram” és úgy fejezte be, hogy „szerető barátja”. Ez a megszólítás persze nem felelt meg a valóságnak, mert a Guise-ház és a Montmorency-ház közt sohasem szűnt meg az ellenségeskedés.

Az akkori idők krónikáit kell elolvasni, akár Brantôme előkelő tolla írta őket, akár a történelmi tudósításokban oly gazdag Estoille Péter vezette be őket óráról-órára naplójába, hogy fogalmunk legyen ennek a kiváltságos, és mégis oly szomorú családnak hatalmáról.

Ez a család mérvadó volt úgy a közéletben, mint a harctéren, szívesen hallgattak szavára úgy az utcasarkokon és vásárcsarnokokban, mint a Louvre termeiben, a windsori kastélyban és a Vatikánban, ha Ferenc herceg szája által beszélt. Nézzék meg a régiségtárban azt a mellvértet, amelyet a legidősebb Guise Metz ostromainál viselt és ebben látni fogják az öt golyó nyomát, amelyek közül három halálos lett volna, ha az acélból készült mellvértről le nem pattan.

A párizsi lakosságnak mindig örömnapja volt, ha a herceg, aki ismertebb és népszerűbb volt, mint maga a király, egyik kedvenc lován, a „Fleur de Lis”-n, vagy a „Mouton”-on, karmazsinpiros selyemmellényben és nadrágban, bársonyköpenyegben, tollal díszített kalpaggal és négyszáz nemes kíséretében a Guise-palotából kilovagolt a főváros utcáira. Mindenfelől

összecsődültek ilyenkor az emberek, faágakat tartottak kezükben, virágokat szórtak a herceg lovának lábai elé és folyton ezt kiáltották:

- Éljen hercegünk!

S Balafré Ferenc ilyenkor felegyenesedett a nyeregben, mint ahogy a csatában szokta tenni, hogy távolabbra ellásson, és hogy az ellenség golyói érhessék, vagy jobbra és balra fordult, szeretetreméltóan üdvözölte az asszonyokat, férfiakat és aggastyánokat, mosolygott a fiatal leányokra és hízelgett a gyermekeknek. A herceg volt valójában a király s nem a Louvre, Saint-Germain, Fontainebleau, vagy Tournelles királya, hanem az utcák, a keresztutak, a vásárcsarnokok királya, igazi király, valódi király, mert a szívek királya volt.

Midőn III. Pál pápa a Colonnákkal került ellenséges viszonyba, mert ezek abban a reményben, hogy II. Fülöp támogatni fogja őket, arra vetemedtek, hogy a Szentszék ellen támadjanak, a pápa Spanyolország királyát megfosztotta a nápolyi királyságtól és Nápoly trónját II. Henriknek ajánlotta fel, a francia király egy percig sem habozott, hanem az olaszországi hadsereg fővezérévé kinevezte Guise Ferenc herceget.

Talán most történt először, hogy Guise és Montmorency egyetértettek. Míg Guise Ferenc Franciaországtól távol tartózkodott, Montmorency Anne volt a legnagyobb úr az országban. S míg a nagy hadvezér az Alpokon túl igyekezett kielégíteni dicsvágyát, Montmorency, aki nagy politikusnak tartotta magát, megkísérelte, hogy az udvarnál megvalósítsa nagyra törő terveit. Legnagyobb kívánsága e pillanatban az volt, hogy fiát összeházasítsa Diana asszonnyal, aki Valentinois hercegnő leánya volt és a Farnese-házból származott s Hesdin ostrománál elesett Castro herceg özvegye.

Guise Ferenc herceg tehát Rómában volt és Alba herceg ellen háborút viselt.

Ferenc herceg öccse a lotharingiai kardinális volt, a nagy egyházfejedelem, akit a papság nem kevésbé tisztelt, mint fivérét, és akit V. Pius pápa az Alpokon túli pápának szokott nevezni. A kardinális, mint Stuart Mária élettörténetének szerzője mondja, kétszínű közbenjáró volt és egyrészt büszke, mint egy Guise, másrészt ravasz, mint egy olasz. Később őreá hárult az a feladat, hogy a liga tervét megalkossa, kiépítse és megvalósítsa s a liga a kardinális unokaöccsét a trón lépcsőire emelte, míg a nagybácsi és az unokaöcs együtt haltak meg a negyvenötök kardja által. Míg a hat Guise az udvarnál tartózkodott, a négy fiatalabb, Aumale herceg, az érsek, Elboeuf márki és Guise kardinális, sohasem mulasztották el, hogy reggeli kihallgatásra jelentkezzenek a királynál, mielőtt napi teendőjüket megkezdték volna. Csak azután mentek el Ferenc herceg reggeli audienciájára és Ferenc ismét elvezette őket a királyhoz.

Végül mindketten, Ferenc és Károly, az egyik a háború embere, a másik az egyházé, minden törekvésüket a jövő céljainak megvalósítására irányozták. Ferenc herceg a király parancsolójává tette magát a kardinálisból, pedig a királynő szeretője lett. Estoile, akit komolyan kell vennünk, úgy tudósít erről a dologról, hogy senki sem kételkedhetik benne. - Egyik barátom, - mondja Estoile, - midőn egyszer a kardinális komornyikjával együtt a királynő lakosztálya melletti helyiségben aludt, éjfél felé észrevette, hogy a kardinális, akin nem volt más, mint a hálóköpönyeg, meglátogatja az anyakirálynőt és ekkor a komornyik, azt mondotta barátomnak, hogyha kedves az élete, senkinek sem árulja el ezt a titkot.

Ami a Guise-ház másik négy hercegét illeti, túlságosan eltérnénk tárgyunktól, ha ezekkel is bővebben foglalkoznánk, mert elbeszélésünk további folyamán nem fognak szerepelni. Szorítkozzunk tehát a herceg és Károly kardinális személyének jellemzésére, amelyről már szóltunk.

Károly kardinális, aki mint említettük „éjjel hálóköpönyegben a királynőhöz ment”, volt az, aki a szomszéd szobában most Medici Katalinra várakozott.

Katalin tudta, hogy a kardinálist fogja ott találni, de nem sejtette, hogy nem fog egyedül megjelenni.

A kardinálist egy huszonöt-huszonhat éves fiatalember kísérte. A fiatalember ruházata előkelő emberre vallott, ha úti ruhát viselt is.

- Ah! Ön az, Nemours úr? - kiáltotta a királynő, midőn a fiatalembert észrevette. - Ön Olaszországból jön?... Milyen új híreket hoz Rómából?

- Rossz hírek vannak, asszonyom! - felelte a kardinális, míg Nemours herceg a királynőt üdvözölte.

- Rosszak?... Talán kedves Guise hercegünk vereséget szenvedett? - kérdezte Katalin. - Vigyázzon! Ha kérdésemre „igennel” felelne, én „nemmel” felelnék, annyira lehetetlennek tartom, hogy valóban megtörtént volna.

- Nem asszonyom, a herceget nem győzték le, mert ez, mint ön mondja, lehetetlen. Azonban a Caraffák elárulták, sőt maga a pápa is cserbenhagyta és ezért azzal a hírrel küldött a királyhoz, hogy helyzete tarthatatlan. Segítséget kér, vagy azt, hogy visszahívják, mert így a további küzdelemmel sem a saját, sem Franciaország hírnevét nem gyarapíthatná.

- Megegyezésünk értelmében asszonyom, Nemours herceget előbb önhöz vezettem el, - mondotta a kardinális.

- De Guise herceg visszahívása egyúttal a francia királynak Nápoly koronájáról való lemondását jelentené és amennyire én meg tudom ítélni a dolgot, a toscanai hercegségről is lemondana ez által, - mondotta Katalin.

- Igen, - felelte a kardinális, - de fontoljon meg egyet, asszonyom! Nem hagyhatjuk a dolgokat odáig fejlődni, hogy a háború Franciaország területén folyjék, és akkor már nem arról volna szó, hogy Nápolyt és Florencet meghódítsuk, hanem Párizst kellene védelmeznünk.

- Hogyan, Párizst?... Ön tréfál, kardinális úr! Nekem úgy tetszik, hogy Franciaország meg tudja védelmezni Franciaországot és Párizs bevehetetlen.

- Félek, hogy téved, asszonyom, - felelte a kardinális. - Mert legjobb csapataink már nem tudják megakadályozni, hogy az ellenség Nápolyig nyomuljon előre. Bátyám fegyverszünetre számított és nem gondolt Caraffa kardinális kétszínűségére és a pármai herceg árulására, aki minthogy a császár pártjára állt, elfelejtette, hogy Franciaországnak mivel tartozik. II. Fülöp király csapatainak megfelelő mozdulatai, melyekkel Nápoly segítségére siettek volna, minden támadástól megmentettek volna. Ma azonban, midőn II. Fülöp meg van győződve róla, hogy elég katonasága van Olaszországban, és ezek által sakkban tud tartani minket, ma biztosan szemet fog vetni Franciaországra és nem fogja elmulasztani, hogy gyengeségünket kiaknázza a saját javára. Az, hogy a connetable unokaöccse olyan meggondolatlanságot követett el, amely a spanyol királynak békeszegéséért mentségül szolgál, ezúttal semmit sem nyom a latban!

- Ön talán az admirálisnak Donai elleni vállalkozásáról akar szólni? - kérdezte Katalin.

- Úgy van.

- Nos, hallgassa meg, amit mondok, - felelte a királynő. - Ön tudja, hogy én nem szeretem jobban az admirálist, mint ön. Ezért alááshatja előttem az admirális tekintélyét, amennyire csak akarja, nem fogom ebben meggátolni, sőt tőlem telhetőleg segíteni fogom ebben.

- S egyébként mire határozta el magát, asszonyom?

Midőn a kardinális észrevette, hogy Katalin habozik, még ezt tette hozzá:

- Óh, Nemours úr előtt egészen nyíltan beszélhet, ő is szavojai, de amennyire ellenségünk Philibert Emmanuel, annyira jóbarátunk Nemours!

- Határozottan, - én csak asszonyi ésszel ítélem meg a dolgokat és nem értek a politikához... Határozzon! - Katalin, sokatmondó tekintettel nézett a kardinálisra.

A kardinális megértette ezt a tekintetet: Katalin nem ismert barátokat, a királynő számára csak párthívek voltak.

- Mindezek ellenére is, - mondotta Guise Károly, - kockáztassa meg, hogy javasol valamit, és én ellenezni fogom ezt, ha nem egyezik meg nézeteimmel.

- Nos, én azt hiszem, hogy ezekről a fontos hírekről értesítenünk kell a királyt, aki az egyedüli úr és parancsoló az államban... Ezért az a véleményem, hogy jó lesz, ha a herceg lóra ül, és a király után lovagol, ha akármilyen nagy utat is kell megtennie. Vigye el a herceg a királynak azt a hírt, amelyet nagy sajnálatomra, hála az ön jóindulatú barátságának, én tudtam meg elsőnek, kedves kardinális!

A kardinális kérdő tekintettel fordult Nemours herceg felé:

A herceg meghajolt.

- Én sohasem vagyok fáradt, nagyságos uram, - mondotta, - ha a királynak kell szolgálatot tenni.

- Ha úgy van, lovat nyergeltetek az ön számára és mindenesetre értesíteni fogom a király jegyzőit, hogy tanácskozás lesz a királynál, midőn visszatér a vadászatról... Jöjjön, Nemours úr.

A fiatal herceg tiszteletteljesen köszönt a királynőnek és éppen követni akarta a lotharingiai kardinálist, midőn Katalin gyengén megérintette az utóbbinak karját.

- Menjen előre, Nemours úr! - mondotta a kardinális.

- De nagyságos uram... szabadkozott Nemours Jakab.

- Én kérem önt erre!

- S én, - mondotta a királynő és odanyújtotta szép kezét a hercegnek, - én parancsolom önnek, herceg!

A herceg, aki most kitalálta a királynő kívánságát, hogy négyszemközt akar beszélni a herceggel, nem tétovázott többé, hanem engedelmeskedett. Kezet csókolt a királynőnek és elsőnek távozott. Az ajtó függönyét szándékosan összehúzta maga mögött.

- Mit akar még nekem mondani, kedves királynőm, - kérdezte a kardinális.

- Azt akartam önnek mondani, hogy a jó XI. Lajos király, aki ötszázezer aranytallér fejében nagyatyáinknak, Medici Lorenzonak megengedte, hogy címerébe három liliomot fessen, ezt szokta mondani: - Ha a hálósipkám tudná titkaimat, elégettetném a hálósipkámat. Gondolkozzék a jó XI. Lajos mondásán, kedves kardinális... ön túlságosan érzékeny!

A kardinális mosolygott a célzáson, ő, akit kora legbizalmatlanabb politikusának tartottak, most még nagyobb bizalmatlanságra lelt.

- Igaz, hogy aki felülmúlta e tekintetben, a florenci Medici Katalin volt!

Most a kardinális lebbentette fel a függönyt és kiment a szobából. A folyosón a várakozó okos fiatalembert pillantotta meg, aki hogy hallgatózással ne gyanúsítsák, az ajtótól tízlépésnyi távolságban állt meg.

Mindketten lementek a kastély udvarára, ahol Guise Károly azt a parancsot adta az egyik apródnak, hogy a királyi udvartartás istállójából azonnal felnyergelt lovat vezettessen elő.

Öt perccel később, az apród maga vezette oda a lovat.

Nemours úr a tökéletes lovas biztosságával száll nyeregbe és tüstént tovavágtatott a kastély parkjának széles fasorán.

A fiatalembernek megmagyarázták, hogy merre vették útjukat a vadászok, és azt mondották neki, hogy a hajtók a poissy-i út irányában terelik a vadat.

Ezért abba az irányba lovagolt, mert azt remélte, hogy ha a hajtókat eléri, a kürt hangjáról ítélve, könnyen meg fogja tudni, találni a királyt.

Azonban Nemours a poissy-i út környékén nem látott és nem hallott semmit sem.

Egy favágó, akit megkérdezett, azt felelte, hogy a vadászok Conflans felé távolodtak.

Nyomban arra felé indult.

Körülbelül negyedóra múlva az út kereszteződésénél Nemours észrevett egy lovast, aki, hogy messzebb lásson, kiemelkedett a nyeregben és hogy jobban halljon, tenyerét füle mellé illesztette. A lovas a vadászok közül való volt és szemmel láthatólag tájékozódni akart.

Akármennyire is eltévedt a vadász, jobban tudhatta, hogy merre van a király, mint a herceg, aki alig félórával azelőtt érkezett Olaszországból Nemours úr tehát egyenesen odalovagolt a lovashoz.

A vadász, aki a lovast látta maga felé közeledni, szintén azt hitte, hogy olyan emberrel van dolga, aki tudja, hol állnak a vadászok s ezért a herceg elé sietett. S egy pillanat múlva mindketten meg is sarkantyúzták lovaikat, mert megismerték egymást.

Az eltévedt vadász, aki szemével és fülével tájékozódni igyekezett, a skót testőrgárda kapitánya volt.

A két fiatalember azzal a szeretetreméltó bizalmassággal szólította meg egymást, amely az akkori kor nemes embereit jellemezte. Igaz, hogy az egyik herceg volt és fejedelmi házból származott, de Montgomery gróf a legrégibb normann nemesi család sarja volt s utódja annak a Montgomery Róbertnek, aki elkísérte hódító Vilmost angliai hadjáratába.

Volt abban az időben, Franciaországban néhány régi név, amelynek viselői a legkiválóbb nemesekkel tartották magukat egyenrangúaknak, ámbár címük sokkal szerényebb volt. Így a Montmorencyk, akik csak bárók voltak, a Rohanok, akiket csak Rohan urainak hívtak, a Concyk, akiket sire-el szólítottak meg, és a Montgomeryk, akik csak grófok voltak.

Nemours herceg feltevése helyes volt: Montgomery eltévedt és a vadászokat kereste.

Nagyon alkalmas helyen találkoztak. A keresztút magas helyen feküdt és a vadászat lármájának el kellett hangzania oda. Azon kívül öt vágy hat utat lehetett onnan áttekinteni, az űzött vad okvetlenül ezekre fog terelődni.

A fiatalembereknek, akik hat hónappal azelőtt váltak el egymástól, ezerféle fontos mondanivalójuk volt, Montgomery az olaszországi hadsereg felől kérdezősködött és rendkívül érdekelték azok a szép vállalkozások, amelyeket Guise herceg valósított meg. Nemours úr a

francia udvarban történt eseményeket kívánta megtudni és azokat a szerelmi kalandokat, amelyeknek színhelye az udvar volt.

Éppen belemelegedtek a társalgásba, midőn Montgomery a herceg karjára tette kezét.

Úgy rémlett neki, hogy távolról kutyaugatást hall.

Mindketten füleltek. A gróf nem tévedett. Egy éktelenül hosszú erdei csapás végén nyílsebesen hatalmas vaddisznót láttak rohanni. A leggyorsabb lábú kopók, melyek a vadat űzték, ötvenlépésnyire voltak mögötte, ezeket a kutyafalka követte s leghátul voltak a lemaradt ebek.

Csaknem egyidejűleg Montgomery ajkához emelte a kürtöt és sorakozót fújt, hogy a többi eltávolodott vadászt is összegyűjtse. Az elmaradottak száma azonban nagy lehetett, mert csak három lovas követte nyomon a vadat, egy férfi és két nő.

A férfiúban a buzgóságról, amellyel a vadat követte, a két tiszt a királyt vélte felismerni. A távolság azonban oly nagy volt, hogy a két vakmerő amazont, akik a király sarkában voltak, a két férfi nem tudta felismerni.

A vadásztársaság többi tagja úgy látszik szétszóródott.

A herceg és Montgomery gróf arra az útra lovagoltak, amelyről tekintetbe véve azt, hogy a vad merre tart, derékszögben lovagolhattak a vadászok felé.

A király valóban a poissy-i út közelében üldözte a vadat, amelyet vadásznyelven közönséges ártánynak hívtak. Amint a vadkant felverték fekvőhelyén, a tapasztalt vén állat gyorsaságával egyenesen Conflans irányában menekült. A király tüstént nyomon követte a vadat s belefújt kürtjébe, mire az udvari vadásztársaság azonnal utána iramodott.

Azonban a kétéves vadkan nem szokott előzékeny lenni. Az, amelyikkel a vadászoknak most volt dolga, ahelyett, hogy a magas fák vagy az erdő szélére menekült volna, a legsűrűbb bozótba vetette magát s meglapult a cserjében, majd tovább törtetett. Ennek, az lett a következménye, hogy csak a legbuzgóbb vadászok követték a királyt, és hogy a hölgyek közül csak három tartott ki mellette. Ezek voltak: Margit, a király nővére, Poitiers Diana és „Stuart Mária, a királynőcske”, mint ahogy Katalin nevezte.

A vadászok állandóan üldözték a vadat, de az áttörhetetlen bozót miatt kénytelenek voltak nagy kerülőket tenni s a vadkan egérutat nyert, csak a kutyák maradtak nyomában. Az erdő szélén a vadkan a falnak rohant és ezért kénytelen volt ugyanazon a csapáson visszatérni.

A király, aki hátra maradt, de megbízott szürke kopóiban, megállította lovát. Ezért néhány vadász utolérte és csakhamar jól lehetett hallani a kutyák csaholását.

Az erdőnek az a része, amelybe a vadkan most menekült, ritkább volt, mint az, amelyet elhagytak. Ezért a király folytathatta az üldözést, mert most már nagyobb kilátás volt a sikerre.

Most ismét az történt, ami tíz perccel azelőtt. Az egyes vadászok csak buzgóságuk és erejük mértékéhez képest tudták helyüket megtartani. Egyébként a királyi udvar urai és hölgyei közül nagyon sokan igyekeztek kivonni magukat azzal az ürüggyel, hogy lovuk kifáradt és hogy nem tudnak előrehaladni a sűrű bozót és a hepehupás talaj miatt. Ezt bizonyították azok a csoportok, amelyeket a fasorokban és a keresztutakon lehetett látni. A hölgyek és urak sokkal jobban el voltak merülve a beszélgetésbe, semhogy a kutyák csaholására és a lovászok kürtjének hangjára figyelhettek volna.

Így történt, hogy midőn Montgomery és Nemours megpillantották a vadkant, csak a király, akit a fiatalemberek felismertek és a két hölgy, akiket nem tudtak felismerni, üldözték a menekülő állatot.

A király szokott hévvel elsőnek akart ott teremni, midőn a vadkan, megveti hátát a fánál, vagy a cserjésben és szembeszáll a kutyákkal.

Az amazon, aki a királyt kísérte, Valentinois hercegnő volt és a kis Mária királynő, az egyik a legjobb, a másik a legvakmerőbb lovaglónő a királyi udvarban.

Végre a vadkan ellankadt és szemmel látható volt, hogy nemsokára kézre kerül. A legserényebb kopók már a szőrét tépdesték.

Negyedóráig még megkísérelte, hogy gyors futással meneküljön üldözői elől, de mikor észrevette, hogy utolérték, úgy látszik, elhatározta, hogy bátor és kétéves vadkanhoz méltó halállal hal meg. Pompás fatönkre lelt, ahol megvetette hátát, röfögött és fogait csattogtatta.

Alig hogy megállt, az egész kutyafalka rávetette magát. A kutyák hangos ugatása jelezte, a vadászoknak, hogy a vadkan megállt.

Csakhamar a király kürtjének hangja harsogta túl a kutyák ugatását. A király ugyanolyan távolságra volt a kutyák mögött, mint amennyire a kutyák voltak a vaddisznótól.

Míg a király kürtjébe fújt, körülnézett és fegyverhordozóját kereste. Ez azonban elmaradt, mert a király gyorsabban lovagolt, mint a leggyorsabb lovászok és el is hagyta őket, pedig ezeknek az volt a kötelességük, hogy a királyt sohasem hagyják egyedül. Ezért Henrik csak az eszeveszetten vágtatva közeledő két hölgyet, Dianát és Stuart Máriát pillantotta meg, akik mint már említettük, nem dőltek ki a sorból.

A szép Valentinois hercegnőnek egy hajfürtje sem kuszálódott össze és bársonykalpagja ugyanolyan kifogástalanul simult fejére, mint amikor elindultak a vadászatra.

A kis Mária azonban elveszítette fátyolát és kalpagját és a szélben lengő gesztenyebarna haja és tűzpiros, szép arca mutatták, hogy milyen gyorsan lovagol.

A király kürtjének távolra elhallatszó hangjai végre odaszólították a fegyverhordozót, akinek kezében puska volt, a másik nyerge elé volt erősítve.

A fegyverhordozó mögött az erdő sűrűjén át a királyi kíséret ruháinak arany szövését és mellényeik és köpönyegeik élénk színeit lehetett látni.

Most minden oldalról vadászok rohantak oda. A vadkan teljes erővel védekezett. Vagy hatvan kutya támadt rá egyszerre és mindannyival szembeszállt. A kutyák foga elvásott a vadkan tüskés bőrén, míg a vadkan agyarával mély sebeket ejtett üldözőin. Ámbár halálra voltak sebezve, a király nemes fajú szürke kopói, kilógó belekkel még dühödtebben szálltak harcba és csak a piros foltokról lehetett észrevenni, hogy a sok kutya közül melyik sebesült.

A király észrevette, hogy jó lesz véget vetni a vérfürdőnek, ha nem akarja elveszíteni legjobb kutyáit.

Eldobta kürtjét és jelt adott, hogy adják kezébe puskáját.

A kanócot már meggyújtották s így a fegyverhordozónak nem volt más dolga, mint az, hogy a fegyvert a király kezébe adja.

II. Henrik kitűnő lövő volt és csak ritkán tévesztett célt.

A lövésre kész fegyverrel húszlépésnyire megközelítette a vadat. Az állat szeme úgy villogott és izzott, mint a tüzes parázs.

A király vállhoz emelte fegyverét, az állat két szeme közé célzott és lőtt.

A vadkan megsebesült, de midőn a király célba vette, félrefordította fejét. A golyó ezért csak az állat homlokcsontját súrolta és az egyik kutyába fúródott.

Az állat szeme és füle közt jól lehetett látni, hogy a golyó hol horzsolta.

Henrik egy pillanatig csodálkozott azon, hogy a vadkan nem terült el. A király lova egész testében remegett, csaknem leült hátsó lábára és mellső lábával kapálózott.

A király gyorsan odaadta a kilőtt fegyvert a fegyverhordozónak és a másikat kérte.

Már ebbe is elhelyezték a puskaport és meggyújtották a kanócot, midőn odaadták a királynak.

A király megragadta a fegyvert és vállhoz emelte.

Mielőtt azonban Henrik célozhatott volna, a vadkan, amely úgy látszik nem akarta bevárni a második lövést, teljes erővel a legközelebb álló kutyákra vetette magát. A kutyák gomolygó tömegében hirtelen véres utca nyílt és a szorongatott vad villámgyorsan átbújt a ló mellső lába közt. A ló felágaskodott, fájdalmasan felnyerített s a következő pillanatban látni lehetett az állat felhasított hasát és kilógó beleit. A paripa lerogyott és maga alá temette lovasát.

Ez olyan hirtelen történt, hogy a közelállók közül egyik sem tudott közelébe férkőzni a vadkannak, amely most dühödten rátámadt a királyra, mielőtt ez kiszabadíthatta volna testét, kihúzhatta volna vadászkését.

II. Henrik megkísérelte, hogy előrántsa a vadászkését hüvelyéből, de egész testével rajta feküdt.

Akármilyen bátor volt is, a király már kinyitotta száját, hogy segítségért kiáltson. A vadkan félelmetes feje, izzó szemével, véres torkával és hatalmas agyaraival már alig néhány hüvelyknyire voltak a király testétől. Ekkor Henrik hirtelen olyan biztos hangot hallott, amely teljesen megnyugtatta.

- Ne mozduljon, sire, felelek mindenért!

Azután karja felett hirtelen kezet látott és széles és éles pengét, amely villámgyorsan hatolt az állat testébe.

Ugyanakkor két erős kar hátrarántotta a királyt és a vadul csapkodó, halálra sebzett vadkannal az szállt szembe, aki a kést döfte szívébe.

Aki a királyt hátrarántotta Nemours herceg volt.

Aki pedig féltérdre ereszkedve kinyújtott karral a halálos döfést adta meg a vadkannak, Montgomery gróf volt.

A gróf kihúzta kardját a vaddisznó testéből és a kard pengéjéről a sűrű zöld füvön törülte le a vért. Azután a királyhoz közeledett és mintha semmi különös sem történt volna, így szólt:

- Sire, van szerencsém bemutatni Nemours herceget, aki átkelt az Alpokon, hogy felségednek hírt hozzon Guise hercegről és ennek vitéz olaszországi hadseregéről.

HARMADIK FEJEZET
A cannetable és a kardinális.

Két órával azon jelenet után, amelyet leírtunk, lecsillapodott az izgalom, amelyet a szemtanúk részint lelkük mélyén éreztek, részint mutatni igyekeztek, Lorges Gabrielt, Montgomery grófját és Szavojai Jakabot, Nemours hercegét, a király két megmentőjét sokan üdvözölték a veszély pillanatában tanúsított bátorságuk és ügyességük miatt. A vadászzsákmányt, - különösen fontos dolog, amelyről a legjelentékenyebb ügyek miatt sem feledkeztek meg, - a király, a királynő és az összes Saint Germainben időző urak és hölgyek jelenlétében a kastély nagy udvarán helyezték el, hogy mindenki megtekinthesse. Csak két órával a veszélyes kaland után lépett be mosolygó arccal II. Henrik dolgozószobájába, mint az olyan ember, aki szerencsésen megmenekült a halálos veszélyből s most ugyanolyan nagyon meg tudja becsülni életét és egészségét, mint amilyen nagy volt a veszély, amelyből megmenekült. A dolgozószobában az államtanácsosokon kívül a lotharingiai kardinális és Montmorency connetable várták a királyt.

Montmorency connetablet kétszer vagy háromszor már említettük, de elmulasztottuk, hogy mint elbeszélésünk többi hőseit mintegy kiemeljük sírjából és olvasóinknak, bemutassuk. Így tettek katonái a nagy Bourbon connetable-al, akit holtan vittek el a festőművészhez, hogy állva és teljes fegyverzetben örökítse meg a vásznon, mint hogyha élne.

A család feje abban az időben Montmorency Anne volt. A Montmorencyk keresztény bárók voltak, Franciaország bárói, mint ahogy nevezték őket és Bouchardból és Montmorencyből származtak. Ez a család nem kevesebb; mint tizenkét connetablet adott a királyságnak.

Montmorency Anne címei és méltóságai a következők voltak: herceg, pair, marsall, nagymester, connetable és Franciaország első bárója, a Szent Mihály és térdszalagrend lovagja, a király futárszázadának kapitánya, helytartó és alvezér Languedocban; Beaumont, Dammartin, Fere en Tardenais, Chateaubriant grófja; Melun, Montreuil vicomteja; Amville, Preaux, Montbron, Ossemont, Mello, Chateauneuf, Rochepot, Dangu, Meru, Thoré, Savoisy, Gourville, Derval, Chanceau, Rouge, Aspremout és Maintevay bárója; Ecouen, Chantilly, Isle-Adam, Conflans Sainte Honorine, Nogent, Vialmondois, Compigue, Gaudelu, Marigny és Thourout ura.

Mint ahogy ebből a sok címből látható, II. Henrik ugyan király volt Párizsban, de Montmorency volt herceg, gróf és báró Párizs környékén. A királyságot mintegy börtönbe zárták ezek a környező hercegségek, grófságok és bárói birtokok.

Montmorency Anne, aki 1493-ban született, elbeszélésünk idején hatvannégy éves öregúr volt, aki azonban, ha látszott is rajta, hogy öreg, minden tekintetben olyan volt, mint az erejének teljében levő harminc esztendős férfi. Heves és durva természetű volt és a nyers katonának tulajdonságai jellemezték: a vakmerőség, a veszélyek megvetése, a fáradsággal, éhséggel, szomjúsággal szembeni érzéketlenség. Felfuvalkodott, büszke és hiú volt és csak Guise hercegnek engedte át az elsőbbséget, de csak, mint Lotharingia hercegének, mert mint hadvezér Metz védője és Rentoy győzője fölött állónak tartotta magát. Az ő számára II. Henrik csak a „kisúr” volt, míg I. Ferencet „a nagyúrnak” hívta, mást nem ismert el urának. Különös udvaronc volt, nyakas és becsvágyó. Amit más ember ügyessége és hízelgés által ért el, azt meghozta az ő számára a szerencse; hatalmas volt és erőszakos természetű. Végül Valentinois Diana segítségével mindent el tudott érni, amit csak akart; e nő nélkül leáldozott volna szerencséje. Diana édes hangjával, édes arcával és elbájoló tekintetével mindazt összeforrasztotta, amit az öreg harcos, aki örökösen haragos volt, kettévágott. Montmorency

négy nagy csatában vett részt, de mindegyikben csak, mint bátran verekedő katona s nem, mint tapasztalt hadvezér. Így részt vett a ravennai csatában is. Tizennyolc éves volt abban az időben, csak mulatságból vett részt a csatában és zászlós ifjú volt, ami azzal volt egyértelmű, hogy önkéntes hadapród. A második csata Ravignan mellett folyt. Montmorency ekkor száz emberből álló csapatot vezényelt és úgyszólván eldicsekedhetett volna azzal, hogy a legerősebb és legeredményesebb csapásokat mérte. Azonban közelében nagy mestere I. Ferenc küzdött, a százkarú óriás, aki, ha a legerősebb és nagyobb sikerrel verekedő harcos hódíthatta volna meg a világot, meg is hódította volna. Ezt tartották abban az időben a francia királyról. A harmadik csata a bocoquei volt, amelyben Montmorency, mint a svájciak parancsnoka szerepelt. Ott dárdával a kezében küzdött és sebesülten a csatamezőn maradt fekve, azt hitték, hogy meghalt. A negyedik csata a páviai volt. Montmorency ekkor sógora, Chatillon úr halála következtében Franciaország marsallja lett. Ámbár tudta, hogy az ütközet másnap reggel lesz, éjnek idején kelt útra, hogy tisztelgő látogatást tegyen. Midőn az ágyúk dörgését hallotta gyorsan visszatért, és mint Brantôme mondja, - „elfogták, mint a többit". A páviai szerencsétlen vereség alkalmával mindenkit elfogtak, még a királyt is.

Montmorency teljes ellentétben Guise herceggel, akit úgy a polgárok, mint a politikusok nagyon szerettek, gyűlölte a polgárságot és átkozta a politikusokat. Sohasem mulasztotta el az alkalmat, ha szidhatta őket. Egy nap nagy melegben, valamilyen állami tanács elnöke jött el Montmorencyhez, hogy hivatalos ügyben beszéljen vele. Montmorency midőn fogadta a tanácsost, kezében tartotta kalapját s így szólt:

- Nos hát, elnök úr, fecsegjen kénye-kedve szerint és tegye fel a kalapját!

A tanácsos azonban, aki azt hitte, hogy Montmorency az ő tiszteletére tartja kezében a kalapját, így felelt:

- Uram, én nem fogom feltenni a kalapomat, míg ön fedetlen fővel áll előttem, ez bizonyos!

- Micsoda ostoba fráter maga, - felelte Montmorency, - azt hiszi uram, hogy a maga kedvéért vettem le a kalapomat? Igazán nem! Csak a magam kényelmére tettem, barátom, mert borzasztó melegem van... Hallgatom, beszéljen hát!

Az elnök erre nagy zavarba jött és érthetetlen szavakat dadogott. Montmorency e szavakkal szakította félbe:

- Maga nagyon ostoba, elnök úr! Menjen haza, tanulja meg a leckéjét még egyszer, és ha el tudja mondani, még egyszer jöjjön vissza. De előbb semmi esetre sem jöjjön ide!

Ezzel sarkon fordult és elment.

Midőn Bordeaux lakosai fellázadtak és megölték a város parancsnokát, a connetablet küldték oda. Amint a bordeauxi lázadók megtudták, hogy Montmorency odaérkezett, reszkettek és féltek, mert azt hitték, hogy borzasztóan meg fogja torolni cselekedetüket. Kétnapi járóföldre tehát eléje siettek és elhozták neki a város kulcsait.

Montmorency teljes fegyverzetben lovon fogadta őket.

- Csak hordják el magukat, bordeauxi uraim, a kulcsokkal együtt! Én nem tudom, hogy mit kezdjek magukkal! - kiáltott a connetable, a követekre és ágyúira mutatott:

- Látják, magammal hoztam kulcsaimat, ezekkel, sokkal tágasabb bejáratot tudok majd nyitni!... Ah! Majd megtanítom én magukat arra, hogy nem szabad a király ellen fellázadni és helytartóját s helyettesét meggyilkolni! Tudják meg, hogy mind az akasztófán fognak kalimpálózni!

Montmorency megtartotta szavát.

Strozzi úr, aki a connetable előtt vonult csapataival a lázadók ellen, Bordaeuxban Montmorency elé sietett, hogy nagy hódolattal fogadja, pedig a Strozzik a királynő rokonai voltak. Midőn Montmorency Strozzit megpillantotta, már messziről ezt kiáltotta neki:

- Eh! Jó napot Strozzi! Az ön emberei jól tartották magukat és öröm volt látni őket! Önt ma pénzzel fogják megjutalmazni, ezt már megparancsoltam!

- Nagyon köszönöm, connetable úr, - felelte Strozzi - senkit sem tehetne boldogabbá az ön dicsérete s az, hogy meg van elégedve, mint engem, ugyanis embereim nevében kérni akarok öntől valamit.

- Mit, Strozzi? Beszéljen!

- A fa nagyon drága ebben a városban, s minthogy nagyon hideg évszakban élünk, az embereim fára költik minden pénzüket. Arra kérik önt tehát, hogy adja nekik a Montreál nevű hajót, amely teljesen értéktelen és a parton hever. Szét akarják szedni, és be akarnak fűteni vele.

- Természetesen! Ezt megteszem! - mondotta a connetable, - induljanak el gyorsan és vigyenek magukkal favágókat, akik felaprítják a hajót. Jól fognak tudni fűteni vele és ennek örülni fogok.

Azonban midőn a connetable ebédnél ült, a város tanácsosai és esküdtjei jelentkeztek nála. Lehet, hogy Strozzi úr rosszul látott, lehet, hogy a katonákra bízta a dolgot, vagy talán nem tudta, hogy melyik az új és melyik a régi hajó, mert olyan vízi jármű szétszedését rendelte el, amely még a legjobbak és leghasználhatóbbak egyike volt. A derék városi küldöttek, tehát elmondották a connetablenak, hogy mily nagy kár éri őket, ha ilyen nagy és szép hajót szétszedet. A hajó még csak két vagy három utat tett, és háromszáz tonna térfogatú volt.

A connetable azonban szokott durvaságával már az első szavaknál félbeszakította a szószólókat:

- Jó, jó, jó!... Hát kik maguk, ostoba uraim, hogy ellenőrizni akarnak engem? - kérdezte. - Találékony szamaraknak tartom magukat, ha meg merik tenni, hogy ellenvetéseket tegyenek nekem! Ha most helyesen akarnék cselekedni, - és nem tudom, mi akadályozhatna meg benne, hogy megtegyem, - akkor most házaikat kellene szétbontatnom és elégettetnem a hajók helyett. És meg is fogom tenni, ha rögtön el nem kotródnak. Indulj! Menjenek haza, törődjenek a saját dolgukkal és nem az enyémmel!

Még aznap szétszedték a hajót.

Béke idején a connetable gyűlölete és haragja a protestáns prédikátorok ellen fordult, akiket vad dühében üldözött. Montmorency egyik szórakozása például az volt, hogy behatolt templomaikba és elűzte őket a szószékről. Midőn megtudta, hogy a király engedelmével egyházi tanácsot alapítottak, Montmorency Popincourtba ment, behatolt ez egybegyűltek közé, ledöntötte a szószéket, összeromboltatta, és tűzbe dobatta a padokat. Ezután Montmorencyt elnevezték, „padégető kapitánynak”.

Ezt a sok erőszakosságot a connetable úgy követte el, hogy folyton imádkozott. Imádkozás közben adta ki a legkegyetlenebb parancsokat, amelyeket soha sem vont vissza:

- Fogjátok el ezt, vagy azt az embert, - akasszátok fel a fickót arra a fára, - a másik vesszőt fog futni, - lőjék agyon ezeket a fickókat szemem láttára, - vágjátok darabokra ezeket a gazembereket, akik a király parancsa ellen cselekedtek, - égessék le azt a falut ott, - mind a négy

felén gyújtsák meg, egyetlen ház sem maradjon épségben, - ha a falu lakosai kiáltoznak, akkor dobják tűzbe őket!...

Így imádkozott a connetable.

Ilyen volt az, az ember, aki a király dolgozószobájában, a gyengédlelkű, szellemes és előkelő lotharingiai kardinális korának legnemesebb egyházi fejedelme és legügyesebb politikusa társaságában várakozott.

Meg fogjuk érteni, hogy ilyen teljesen ellentétes két lény közt folyton súrlódások keletkeztek és hogy vetélkedésük sok zavart okozott az országban.

Annál is inkább, mert a Montmorency-család tagjai ugyanolyan nagy számmal voltak, mint a Guisek. A connetable felesége Renének, Franciaország nagymesterének leánya volt és házasságából öt fia származott, akik Montmorency, Amville, Miru, Montbron és Thové urai voltak. Azon kívül öt leánya volt, akik közül négy: Tvemonille, Turenne, Ventadorn és Candale uraihoz ment nőül. Az ötödik és legszebb leány a Reims melletti Szent Péter kolostor főnöknője lett.

Ezekről a magas rangú ivadékokról természetesen megfelelően kellett gondoskodni és a connetable túlságosan fösvény volt ahhoz, hogy ő gondoskodjék róluk, amíg a király él.

Amint a királyt megpillantották, az összes jelenlevők felkeltek és levették kalapjukat.

A király Montmorencyt baráti és bajtársi kézmozdulattal üdvözölte, míg Károly lotharingiai kardinális előtt tiszteletteljesen meghajolt.

- Azért hívattam önöket, uraim, - mondotta a király, - mert az ügy, amelyben tanácsukat akartam kérni, nagyon fontos. Nemours úr megérkezett Olaszországból. A mi ügyünk ott rosszul áll, mert a pápa nem tartotta meg szavát, és mert néhány szövetségesünk elárult. Kezdetben minden jól ment: Strozzi úr bevette Ostiát. Igaz, hogy a vár sáncaiban bátor és kifogástalan nemesünk esett el, Montlue úr, akit, kérem önöket uraim, foglaljanak imáikba... Alba herceg pedig, aki az ön hírneves fivérének segítségét várja, kardinális úr, Nápolyig vonult. Ilyképp az összes megerősített városokat és Rómát bevettük. Alba átvonult a milánói hercegségen, azután Reggio ellen vonult, ahol apósa hat ezer gyalogossal és nyolcszáz lovassal várta. Itt Caraffa kardinális és Lodeve János, a király követe haditanácsot tartottak. Egyiknek az volt a véleménye, hogy Cremonát és Páviát kell megtámadni, míg Briosac marsall sakkban tartja az ellenséget, a másik azt vetette ellen, hogy Alba herceg meg fogja kettőzni hadseregének számát, mielőtt Olaszországnak e két legerősebb városát be tudják venni, mert Toscanában és Nápoly királyságban elég friss haderőt tud gyűjteni. Caraffa kardinális nem így gondolkodott. Azt javasolta, hogy Lavoro tartományból támadják meg Ancona várát, melynek gyenge őrsége nyomban meg fogja adni magát. A ferrarai herceg azonban kijelentette, hogy az ő nézete szerint a hadjárat fő célja a szentszék megvédelmezése és ezért Guise hercegnek csapatával nyomban Róma felé kell indulnia. A herceg az utóbbit határozta el és a ferrarai herceg hatezer gyalogosát és nyolcszáz lovasát magával akarta vinni. Azonban a ferrarai hercegnek szüksége volt ezekre a csapatokra, mert attól félt, hogy Medici Cosimo nagyherceg vagy a pármai herceg minden pillanatban megtámadhatják. Ezért, uraim, Guise herceg csapatainak kis maradékával kénytelen volt továbbvonulni és arra számított, hogy Bolognában segítségül érkezett új francia csapatok fognak várakozni seregére. A herceg midőn unokaöccsével, a kardinálissal Bolognába érkezett, hiába kereste az ígért segítőcsapatokat; hírük-hamvuk sem volt. Az ön öccse hangosan és nyilvánosan panaszkodott emiatt, de azt felelték neki, hogy Ancona közelében tízezer katona fog várakozni, akiket a pápa toborzott. A herceg kénytelen-kelletlen elhitte ezt az ígéretet és folytatta útját Romagna felé. Azonban sehol sem várta segítség. Guise herceg tehát Aumale hercegre bízta hadseregének

vezérletét, ő maga pedig Rómába sietett, hogy a pápától magától kérdezze meg, ilyen körülmények között mit kellene tenni. A pápa, akit Guise herceg sarokba szorított, kijelentette, hogy ámbár ehhez a háborúhoz huszonnégyezer emberből álló hadseregre van szükség, de ehhez számítanak azok a csapatok is, amelyek az egyház várait védelmezik. A pápai hadsereg nyolcezer katonájára e célból van szükség. Guise hercegnek be kellett látnia, hogy csak saját embereire számíthat. A pápa azt állította, hogy Guise herceg hadserege elég nagy, mert a franciák Nápoly elleni eddigi hadjárataikban szenvedett veresége csak annak tulajdonítható, hogy az egyház feje ellenfelük volt. Minthogy azonban a pápa most a franciák pártján áll, a szentatya erkölcsi támogatása és tanácsai segítségével a franciák kétségkívül sikerrel fognak küzdeni... Guise herceg, kedves connetable, ilyen nehéz helyzetben kétségkívül kissé hasonlít önre. Sohasem kételkedik hadiszerencséjében, míg jó kardja az oldalán lóg, és néhány ezer bátor katona van a háta mögött. Sürgette hadseregének megérkezését, elhagyta hadseregével Rómát, megtámadta Camplit s az első ostrommal elfoglalta a várost. A férfiakat, nőket és gyermekeket kardélre hányták.

A connetable szemmel láthatólag meg volt elégedve ezzel a hírrel.

A kardinális mozdulatlanul hallgatta.

- Campli után - folytatta a király, - a herceg Civittellát kezdte el ostromolni, amely úgy látszik sánccal körülvett dombon épült, és nagyon jól van megerősítve. Az ostromot a város citadellájánál kezdték, de még mielőtt valamirevaló rést üthettek volna a falon, hadseregünk szokott türelmetlenségével már rohamra akart indulni. Szerencsétlenségünkre azonban az a hely, ahol rohamra indultak, különösen erős sáncokkal volt körülvéve. Ennek következtében csapatainkat visszaverték, kétszáz emberünk elesett és háromszáz megsebesült.

A connetable ajka körül öröm mosolya játszadozott. A győzhetetlen tehát egy nyomorúságos várfal előtt vereséget szenvedett.

- Ezalatt, - folytatta II. Henrik, - Alba herceg összegyűjtötte csapatait Chietinél és háromezer spanyollal; hétezer némettel, háromezer olasszal és háromezer kalábriaival Civitella elé vonult, hogy az ostromlottaknak segítségére siessen. Ez tehát kétszer akkora hadsereg volt, mint amilyen felett Guise herceg rendelkezett. A herceg tehát kénytelen volt abbahagyni az ostromot és nyílt mezőn várta meg az ellenséget Fermo és Ascoli közt. Azt remélte, hogy Alba herceg fel fogja venni a kínálkozó harcot. Alba herceg azonban, aki arról volt meggyőződve, hogy ez által csak saját romlásunkat idéznők elő, semmivel sem törődve folytatta útját, kitért minden találkozás elől, s nem szállt harcba olyan helyen, ahol hadállásunk semmiféle sikerrel sem biztatott. Ebben a helyzetben Guise herceg, aki a pápától sem seregeket, sem pénzt nem remélhetett, elküldötte hozzánk Nemours herceget. Guise herceg azt kéri, hogy vagy küldjünk számára jelentékeny segítőcsapatokat, vagy hívjuk őt vissza Olaszországból. Nos, uraim, mi az önök véleménye? Tegyünk-e még egy utolsó kísérletet és küldjük-e el szeretett Guise hercegünknek az okvetlenül szükséges pénzt és az új csapatokat, vagy hívjuk vissza a herceget ide és mondjunk le ez által a szép nápolyi királyságra való jogunkról, holott én Nápolyt őszentsége ígérete folytán már odaígértem Károly fiamnak?

A connetable olyan mozdulatot tett, mint hogyha szólni akarna, de azt is mutatta, hogy szívesen átadná a szót a lotharingiai kardinálisnak. A kardinális azonban alig észrevehető fejbólintással jelezte neki, hogy beszélhet.

- Sire, - mondotta erre a connetable, - az a véleményem, hogy ilyen jól megkezdett dolgot nem szabad félbe hagyni, és hogy felségednek minden tőle telhetőt meg kell tennie, hogy hadserege és vezére Olaszországban maradhassanak.

- S ön kardinális úr? - kérdezte a király.

- Én, - felelte lotharingiai Károly, - bocsánatot kérek a connetable úrtól, mert ezzel teljesen ellentétes véleményem van.

- Ezen nem csodálkozom, kardinális úr, - felelte a connetable, - mert most történne először az életben, ha valamiben egyetértenénk. Tehát az ön véleménye szerint, uram, öccsének vissza kellene térnie Franciaországba?

- Politikai szempontból tekintve azt hiszem, jobb volna, ha visszahívnók!

- Az öccsét, vagy a hadseregét? - kérdezte a connetable.

- Őt és hadseregét is, az utolsó szál emberig!

- Mi célból? Azt tartja talán, hogy nem elég csapat járja rabolva az országutakat? Azt hiszem, hogy több van belőlük, mint kellene!

- Lehet, hogy elég kóborló csapat fosztogatja az utasokat az országutakon, connetable úr, de derék katonáink és nagy hadvezéreink nincsenek feles számmal!

- Ön elfelejti kardinális úr, hogy az áldásos béke napjaiban élünk és hogy békében az ilyen hírneves hódítóknak nem lehet hasznát venni!

- Kérem felségedet, - mondotta a kardinális és a királyhoz fordult, - kérdezze meg a connetable urat, komolyan hiszi-e, hogy a béke tartós lesz.

- Ördög és pokol! - kiáltotta a connetable, - szép kérdés, hogy hiszek-e benne!

- Nos én, sire, - mondotta a kardinális, - nemcsak hogy nem hiszek benne, hanem azt tartom, hogy ha felséged nem akarja a spanyol királynak meghagyni azt a dicsőséget, hogy ő támadjon meg minket, sietve háborút kell üzennie a spanyol királynak.

- Annak ellenére, hogy fegyverszünet van, amelyre ünnepélyesen megesküdtünk? - kiáltott a connetable olyan hévvel, hogy szinte kételkedni lehetett ennek őszinteségében. - Hát elfelejti kardinális úr, hogy kötelességünk szavunkat tartani? S hogy a király szavának szentebbnek kell lennie mindennél? Franciaország eddig még sohasem lett hitszegő, még a törökkel és a szaracénokkal szemben sem.

- Igen, de ha így áll a dolog, - felelte a kardinális, - akkor mondja meg nekem, hogy az ön unokaöccse, Ghatillon úr, miért támadta meg váratlanul Donait, ahelyett, hogy megmaradt volna békében Picardiának helytartója? Csaknem bevette a várat, ha véletlenül egy vénasszony nem jött volna arrafelé, aki észrevette a falhoz támasztott létrákat, és idejekorán értesítette az őröket.

- Miért tette ezt az unokaöcsém? - kiáltotta a connetable, akit sikerült kelepcébe csalni. - Mindjárt meg fogom önnek mondani, hogy ezt miért tette!

- Halljuk! - mondotta a kardinális. - Azután a király felé fordult és nyomatékosan ismételte:

- Hallja, sire!

- Óh, felséged ezt épp olyan jól tudja, mint én, az ördögbe is! - mondotta a connetable, - mert ha a király látszólag csak szerelmeivel van is elfoglalva, azért nem engedjük, hogy megfeledkezzék a legfontosabb államügyekről. Kérem, vegye ezt tudomásul, kardinális úr!

- Hallom, conneable úr, - felelte hidegen a kardinális, - azt akarja megmondani, milyen ok bírta az admirálist arra, hogy Donait megtámadja?

- Milyen ok? Tíz okot fogok önnek mondani s nem csak egyet! Az ördögbe is!

- Mondja el őket, connetable úr!

- Először is elmondom, hogy Megue gróf, a luxemburgi helytartó, udvarmesterének segítségével, kit akart megvesztegetni. Ez volt nagybátyám cselekedetének első oka. Megue gróf Metz helyőrségének három katonáját ezer tallérral és azzal az ígérettel, hogy életük végéig fog gondoskodni róluk, árulásra akarta rávenni.

- Igen, hatalmába akarta keríteni azt a várost, amelyet öcsém olyan dicsőségesen védelmezett, ez igaz! - mondotta a kardinális. - Hallottam beszélni a vesztegetési kísérletről, de épp úgy nem sikerült nekik a várost megkaparintani, mint ahogy az ön unokaöccsének, az admirálisnak, hódítási kísérlete nem sikerült... Azonban ez csak egy mentő ok, ön pedig, tízet ígért, connetable úr!

- Óh várjon csak... Nem tudja kardinális úr, hogy ugyanaz a Megue gróf Marienburg őrségének egyik provencei katonáját nagy összeg pénzzel arra bérelte fel, hogy a vár összes kútjait megmérgezze? S azt, hogy ez a merénylet csak azért nem sikerült, mert a gróf nem akarta egy emberre bízni ezt a dolgot, aki azt egyedül nem tudja elvégezni és ezért másokat is igyekezett felbérelni, de ezek idejekorán megérezték a pecsenyeszagot? Ördög és pokol! Remélem, nem akarja azt mondani nekem kardinális úr, hogy ez a történet nem igaz, hiszen kerékbe is törték azt a katonát!

- Ez a tény önmagában nem elég bizonyíték arra, hogy meg is legyek győződve a dologról, ön connetable úr életében sok embert felakasztatott és kerékbe töretett, akiket épp olyan ártatlanoknak, épp olyan mártíroknak tartok, mint azokat az embereket, akiket a pogány császárok, Nero, Commodus és Domitian vetettek a cirkuszban az oroszlánok elé.

- Teringettét! Kardinális úr, ön le akarja tagadni, hogy Megue gróf meg akarta mérgezni Marienburg kútjait?

- Sőt ellenkezőleg, connetable úr, megengedem, hogy ez igaz! De ön tíz okot akart nekünk felsorolni, amelyek unokaöccsét vállalkozására bírták, de egyelőre csak kettőt mondott!

- Megmondom a többit is, ördög és pokol! Mind a tízet! Nem tudja talán, hogy például Berlaimont úr, aki a flandriai tartományok helytartója, két gascognai katonával esküdött össze. Az volt a tervük, hogy Beré úr segítségével, aki egy gyalogoscsapat parancsnoka, Bordeaux városát átadják a spanyol királynak. Azonban ehhez öt vagy hatezer embert kellett volna a maguk számára megnyerniük. Tagadja kissé a katolikus királynak ezt a titkos összeesküvését, és azt fogom önnek felelni, hogy az egyik katona, akit Saint Quentin várparancsnoka elfogott, bevallott mindent. Még azt is elmondotta, hogy a pénzt, amellyel megvesztegették, Perrenot Anton, Arras püspöke jelenlétében kapta. Tehát folytassuk! Mondja hát hogy „nem”, kardinális úr, mondja hát, az ördögbe is!

- Isten őrizz! - mondotta mosolyogva a kardinális, - mert ez valóban mind igaz, connetable úr és nem szívesen kockáztatnám ilyen nagy hazugsággal a lelkem üdvösségét. Ez azonban csak az bizonyítja, hogy őfelsége s spanyol király háromszor szegte meg a békeszerződést, míg ön tíz esetet akart felsorolni!

- Még egyszer is azt mondom! Mind a tizet meg fogja tudni, s ha kell, egy tucatot is! Ördög és pokol!... Ah! Beszéljünk például, La Fleche Jakab mesterről, II. Fülöp legjobb építőmesteréről. Nem tetten érték-e midőn Oise sáncait vizsgálgatta. Midőn azután az építőmestert, La Ferebe kisérték, beismerte, hogy Philibert Emmanuel szavojai herceg Verlaimont gróf által nagy pénzösszeget fizettetett neki azért, hogy Monteuil, Roye, Douleus, Saint Quentin és Meziers várak alaprajzait rajzolja le. Ennyi várnak az alaprajzát akarták ismerni a spanyolok, hogy Boulognet és Ardrest kézbe keríthessék. Meg tudták volna akadályozni Marienburg élelemmel való ellátását, ha tervük sikerül.

- Ez mind teljesen igaz, connetable úr, de még mindig nem számláltunk tízig!

- Eh! Ördög és pokol! Nem szükséges tíz esettel bizonyítani; hogy a spanyolok megszegték a békeszerződést, és hogy unokaöcsémnek igaza volt, midőn megtámadta Donait?

- Nem azt akartam, hogy ön mást is állítson nekünk. Beérem ezzel a négy dologgal is, meg vagyok győződve róla, hogy II. Fülöp megszegte a békeszerződést. Minthogy pedig a békeszerződést négyszer szegték meg, tehát a spanyol király szegte meg szavát s nem Franciaország királya. Ezért Franciaország királya most épp úgy nem fogja megtartani ígéretét és hadseregét, s hadvezérét vissza fogja hívni Olaszországból, hogy háborúra készüljön!

A connetable ősz bajuszát rágta. Ravasz ellenfele arra kényszerítette, hogy ellenkezőjét ismerje be annak, amit állítani akart.

Alig fejezte be szavait a kardinális, alig hagyta abba a connetable a bajuszrágást, midőn hirtelen éles és idegenszerű trombitahang harsant fel a kastély udvarán.

- Óh, óh! - mondotta a király, - melyik apród rossz tréfája, hogy angol kürtjellel hasogatja fülemet? Nézze meg Aubespine úr és gondoskodjék róla, hogy a kis kópét megvesszőzzék csínyjéért!

Aubespine úr kiment, hogy a király parancsát kövesse.

Öt perc múlva visszatért.

- Sire, - jelentette Aubespine, - sem apród, sem lovász nem fújta azt a kürtjelet. Valóban angolkürtös az, aki hírnököt kísér, felséged unokanővérének, Mária angol királynőnek hírnökét.

Alig fejezte be Aubespine úr beszédjét, midőn ismét megszólalt a kürt, de most spanyol kürtjel hallatszott.

- Ah, ah! - mondotta a király, - úgy látszik az asszonyé után, a kedves férjének hírnöke érkezik!

Azután azzal a méltósággal, amelyet a régi francia királyok bizonyos ünnepélyes alkalmakkor oly jól tudtak szembetűnővé tenni, így szólt:

- Uraim, menjünk a trónterembe! Értesítsék tisztjeiket, én pedig, az udvart fogom értesíteni. Ha unokanővérünk Mária és unokaöcsénk Fülöp üzennek nekünk, akkor tisztelettel kell fogadnunk hírnökeiket.

NEGYEDIK FEJEZET
A háború.

A két kürtjelet, az angolt és a spanyolt, nemcsak a tanácsteremben lehetett hallani, hanem a palota többi részeibe is elhatott és úgy hangzott, mint az északról és délről jövő kettős visszhang.

A király tehát azt vette észre, hogy az udvar értesült a dologról. A hölgyek mind az ablakoknál álltak és kíváncsi tekintetek szegeződtek a hírnökökre és kísérőikre.

A tanácsterem ajtajánál a connetablet megszólította egy fiatal tiszt, akit hozzáküldött az unokaöccse, ugyanaz az admirális, aki V. Károly császár lemondása után bement a király lakosztályába.

Az admirális, mint már említettük, helytartó volt Picardiában. Ellenséges betörés esetén tehát ő került az első tűzbe.

- Ah! Ön az Theligny?[7] - szólította meg a connetable halkan a fiatal tisztet.

- Igenis, - nagyságos uram!

- Híreket hoz az admirális úrtól?

- Igen, nagyságos uram.

- Ön még nem találkozott senkivel és valószínűleg nem közölte senkivel a híreket?

- A híreket a király számára hoztam, nagyságos uram, - felelte a fiatal tiszt, - de azt a parancsot kaptam, hogy előbb önnel közöljem őket.

- Jó, - mondotta a connetable, - kövessen engem!

S épp úgy, mint ahogy a kardinális Nemours herceget először Medici Katalinhoz vezette a connetable, Theligny urat Valentinois hercegnőhöz vezette el.

Ez alatt összegyűltek a fogadóteremben.

Negyedóra letelte után a király megparancsolta, hogy vezessék elő az angol hírnököt. II. Henrik trónszéke mellett állt. A királytól jobbra a királynő állt és a trón lépcsőin a királyság legmagasabb rangú katonái álltak. A király körül franciaországi Margit és Erzsébet, Stuart Mária, Valentinois hercegnő, a négy Mária és végül a Valois-ház fényes udvara ült.

Még mielőtt a hírnök megjelent, már hallani lehetett, amint az előszobában peng a sarkantyúja és zörög két kísérőjének fegyverzete. Végre átlépte az ajtó küszöbét. Köpenyegén az angol és a francia címer fénylett. Fedett fővel lépett az egybegyűltek elé és tízlépésnyire a királyi tróntól megállt.

Midőn odaért, levette fejéről kalapját, fél térdre ereszkedett és ezt kiáltotta ki:

- Mária, Angolország, Írország és Franciaország királynője üdvözletét küldi Henriknek, Franciaország királyának! Mert összeköttetésben és jó barátságban vagy az angol protestánsokkal, akik ellenségei személyünknek, vallásunknak és országunknak, mert segítséget és támogatást ígértél nekik, ha üzelmeik miatt üldözni fogják őket, én, Norry Vilmos, Angol-

---

[7] Ez a Theligny nem tévesztendő össze Théligny admirális vejével, akit a Bertalan-éjjelen meggyilkoltak.

ország hírnöke, szárazon és vízen háborút üzenek neked, és a kihívás jeléül a harci kesztyűt vetjük lábad elé!

A hírnök erre a trón lépcsőjére vaskesztyűt dobott, amely tompa zörgéssel leesett a földre.

- Jól van! - mondotta a király, anélkül, hogy felkelt volna székéről, - elfogadjuk a hadüzenetet. Szeretném azonban, ha az egész világ megtudná, hogy én nem lettem hitszegő királynőjével szemben, akivel baráti viszonyban voltunk. Minthogy a királynő ily igazságtalan ügy miatt támadja meg Franciaországot, remélem, hogy Isten épp úgy nem fogja segíteni, mint azokat az elődeit, akik országomat támadták. Egyébként az ön szavaira elnézően és barátságosan válaszolok, mert királynő küldte hozzám. Ha király küldte volna nekem ezt az üzenetet, más hangon beszélnék önnel!

Azután a király Stuart Máriához fordult:

- Szép királynőm, Skótország királynője, - mondotta, - minthogy ehhez a háborúhoz önnek épp annyi köze van, mint nekem, és minthogy Angolország koronájára épp annyi, vagy talán több joga van, mint nővéremnek, Máriának, Franciaország koronájára, kérem önt, vegye fel ezt a kesztyűt. Kérem továbbá, hogy ennek a derék sir Norry Vilmosnak adja ajándékul arany nyakláncát, amelyet Valentinois hercegnő nyomban gyöngy nyakékével fog pótolni, és amelyért én a hercegnőnek viszont olyan ajándékot fogok adni, amellyel teljesen meg lesz elégedve. Menjen! Nő kesztyűjét csak nő kis keze vegye fel a földről!

Stuart Mária felkelt és bájosan levette szép nyakáról nyakláncát, hogy a herold nyakába tegye. Azután büszke arckifejezéssel, amely olyan jól illett a kis királynőnek, azt mondotta:

- Ezt a kesztyűt nemcsak Franciaország nevében emelem fel, hanem Skótország nevében is. Hírnök, mondja ezt meg Mária nővéremnek!

A hírnök kissé lehajtott fővel felállt és a trón bal oldalán hátra lépett.

- Eleget fogok tenni Henrik francia király és Mária skót királynő kívánságának! - mondotta.

- Vezessék most be, testvérünk, II. Fülöp hírnökét! - parancsolta a király.

Ismét sarkantyú és fegyvercsörgést lehetett hallani, és még büszkébben, mint társa a spanyol hírnök lépett be. Végigsimogatta kasztiliai bajuszát, kissé meghajolt és odaállt anélkül, hogy térdet hajtott volna a király elé.

- Mi Fülöp, Isten kegyelméből Kasztilia, Leon, Granada, Navarra, Aragónia; Nápoly, Szicília, Majorca, Szardínia, az Indiák és az óceán szigeteinek királya, Ausztria főhercege, Burgund, Brabant, Limburg, Luxemburg, Geldern hercege; Flandria és Artois grófja, a Szent Római birodalom márkija, Friesland, Mecheln és Salzburg ura; Utrecht, Overissel, Groningen ura; uralkodó Ázsiában és Afrikában, - híred és tudtodra adjuk, hogy a Donai város ellen megkísérelt támadás miatt és Seus picardiai városnak helytartód parancsára történt kifosztása miatt, a vancellesi békeszerződést, amelyre megesküdtünk, megszegettnek tekintjük és vízen, és szárazon háborút üzenünk neked. A kihívás jeléül, uram, királyom és parancsolóm nevében én, Avilai Gurman, Kasztilia, Leon, Granada, Navarra és Aragónia hírnöke, a harci kesztyűt vetem lábad elé!

A hírnök levette a kesztyűt jobb kezéről, és merészen odahajította a király lába elé.

Annak ellenére, hogy a király arcát barnára sütötte a nap, észre lehetett venni, hogy Henrik elsápad a haragtól. Kissé ingerült hangon így felelt:

- Testvérünk, II. Fülöp megelőz minket, és olyan szemrehányásokkal illet, amelyeket neki kellene tennünk. Minthogy azonban olyan sok panaszt tud felemlíteni ellenünk, jobban tette

volna, ha párviadalra hív ki. Mi szívesen feleltünk volna minden egyes cselekedetünkért és Isten, aki mindnyájunk ura ítélt volna köztünk. Jelentse a királynak, Don Gurman de Avila, hogy a hadüzenetet nyugodt lélekkel fogadjuk, de ha a király megváltoztatja szándékát, és fegyveres támadás helyett személyes találkozásban akar velem megállapodni, még mindig kész vagyok arra, hogy beleegyezzem!

A connetable gyengén megérintette a király karját, és mindenki tüstént megértette, hogy milyen szándékkal teszi. II. Henrik erre a következőket fűzte szavaihoz:

- S mondja meg a királynak, hogy észrevette, midőn ajánlatom hallatára jó barátom, a connetable megérintette karomat, mert jól ismeri azt a jóslatot, hogy párviadalban fogok meghalni... Lehet, hogy teljesülni fog a jóslat, de bármilyen veszélyben forgok is, megmaradok szándékom mellett, ámbár kételkedem benne, hogy testvérem biztosnak tartja a jóslat teljesülését, mert hiszen akkor kiállna. - Montmorency úr, mint Franciaország connetableját felszólítom, hogy vegye fel a padlóról II. Fülöp harci kesztyűjét!

Ezután a király ismét a hírnökhöz fordult:

- Itt van, barátom, - mondta és elővette az erre a célra készenlétben tartogatott arannyal telt erszényt, - Balladolidig messze az út, és mert ilyen fontos hírt hozott nekem, nem volna igazságos dolog, hogy visszatérőben a saját pénzét, vagy uráét költené. Kérem, fogadja el ezért ezt a száz aranytallért útiköltség fejében.

- Uram, - felelte a hírnök, - királyom és én olyan országból származunk, amelyben az arany terem és csak le kell hajolnunk, hogy szert tegyünk rá!

A hírnök köszönt és néhány lépést tett hátra.

- Ah, büszke, mint egy kasztiliai! - mormogta Henrik. - Montgomery úr, fogja az erszényt és szórja ki a pénzt az ablakon az emberek közé!

Montgomery szót fogadott, kinyitotta az ablakot és az aranytallérokat odahajigálta a szolgáknak, akik az udvaron lézengtek, és hangos örömujjongással szedték fel a pénzt.

- Uraim, - folytatta szavait Henrik, - ősi szokás, hogy ünnepséget rendezünk, ha szomszéd király hadat üzen Franciaország királyának. Ma este tehát kettős ünnepség lesz, mert király és királynő hadüzenetét hozták meg nekünk egyszerre!

Azután a király így szólt a két hírnökhöz, akik a trón jobb és bal oldalán várakoztak:

- Sir Norry Vilmos és Don Gurman de Avila, minthogy önök hozták azt a hírt, amely miatt ünnepséget rendezünk, mint nővérem, Mária királynő és fivérem, II. Fülöp képviselői meghívom mindkettőjüket a lakomára!

- Uram, - mondotta a connetable egész halkan Henriknek, nem óhajtja hallani az unokaöcsémtől Picardiából érkezett híreket? A dauphin csapatának egy tisztje, akit Thelignynek hívnak, hozta el a híreket.

- No lám! - mondotta a király. - Vezesse ide tüstént azt a tisztet, szívesen látom!

Öt perccel később a fiatalember a fegyverteremben hajolt meg a király előtt és tiszteletteljesen várta Henrik megszólítását.

- Nos uram, milyen híreket hozott? Hogy van az admirális? - kérdezte II. Henrik.

- Ami az egészségét illeti, kitűnően, mert az admirális soha sem érezte magát jobban, mint most!

- Úgy, akkor Isten tartsa meg jó egészségben és minden jól fog folyni! Hol hagyta el az admirálist?

- La Fereben, uram!

- Milyen híreket bízott önre?

- Megbízott, hogy készítsem elő felségedet fáradságos háborúra. Az ellenség több mint ötvenezer embert gyűjtött zászlaja alá és az admirális azt hiszi, hogy az ellenség eddigi vállalkozásai és támadásai csak arra szolgáltak, hogy valódi célját leplezzék.

- S miket tett eddig az ellenség?

- A szavojai herceg, aki fővezér, Ärschot herceg, Mansfeld gróf, Egmont gróf kíséretében és hadseregének összes magas rangú tisztjeivel előrenyomult Givetig, ahol az ellenséges haderőket összegyűjtötték.

- Ezt már Nevers herceg, Champagne helytartója által megtudtam, - mondotta a király.

- A gyors hírhez még azt is hozzátette, hogy véleménye szerint Philibert Emmanuel főleg Rocroyt és Mezierst akarja megtámadni. Minthogy azonban azt hiszem, hogy Rocroy nem tud majd ellenállni a hosszú ostromnak, mert csak rövid idővel ezelőtt kezdték el erődítményeit építeni, azt tanácsoltam Nevers hercegnek, számítson arra, hogy ezt a helyet fel kell majd adnunk. Azóta pedig nem kaptam újabb híreket.

- Én elhoztam ezeket felségednek, - felelte Theligny.

- Nevers herceg biztosan tudta, hogy Rocroy falai szilárdak, bezárkózott ottan és derekasan állja az ostromot. Több kisebb ütközet és néhány száz ember elvesztése után az ellenség Nismes és Hanteroche környékére vonult vissza. Innen folytatta azután útját Chimay és Glayon felé, egészen Montreuil aux Damesig. Chapelle várost kirabolta és arra haladása közben felgyújtotta Vervinst. Végre elérkezett Guisig és az admirális úr nem kételkedik benne, hogy az ellenség ezt a várat, amelybe Vassé úr zárkózott, ostromolni fogja.

- Milyen csapatokat vezényel a szavojai herceg? - kérdezte a király.

- Flamand, spanyol és német csapatokat, uram. Körülbelül negyvenezer gyalogost és tizenötezer lovast!

- S milyen nagy Chatillon és Nevers hadserege?

- Uram, mindössze sincs több katonájuk, mint tizennyolcezer gyalogos és öt vagy hatezer lovas. A két hadseregben azonban ezerötszáz vagy kétezer angol szolgál, akikre Mária királynő elleni háború esetén nem lehet számítani.

- Ez tehát alig tizenkét vagy tizennégyezer ember, ha a várak őrségeit nem számítjuk hozzá. Csak ezt a haderőt bízhatnók önre, kedves connetable! - mondotta a király és Montmorencyra nézett.

- Mit kíván felséged még? Ezzel a kis erővel is minden tőlem telhetőt meg fogok tenni... Hallottam egykor, hogy az ókor egyik kitűnő hadvezérének, Xenophonnak csak tízezer embere volt és hogy ezekkel remek módon vonult vissza ötszáz mértföldnyire. S hogy Leonidas, Spárta királya, a thermopylei szorosban nyolc napig tartóztatta föl Xerxes hadseregét, amely kissé különb volt nagyság tekintetében, mint a szavojai hercegé.

- Ön tehát nem csügged, kedves jó connetable?

- Éppen ellenkezőleg. Ah! Az ördögbe is! Még sohasem voltam ilyen vidám és reménykedő: Csak szeretném, ha volna kéznél egy ember, akitől Saint Quentin város állapotáról megtudhatnám azt, amit tudni akarok.

- Mi célból, connetable? - kérdezte a király.

- Mert Saint Quentin kulcsaival Párizs kapuit is ki lehet nyitni, uram! Öreg és tapasztalt emberek mondják ezt. Ismeri ön Saint Quentint, Theligny úr?

- Nem, nagyságos uram, de ha megengedik...

- Az ördögbe is! A király megengedi, és én is megengedem!

- Ha megengedik elmondani, hogy van egy lovászom, akit az admirális küldött hozzám. Ez esetleg sok fontos dolgot tudna mondani a városról.

- Esetleg? - kiáltotta a connetable. - Azt hiszem, olyan eset nincs, hogy eltitkolná, ha tud valamit.

- Kétségtelen, hogy nem szabad vonakodnia, ha a connetable kérdezi. Csakhogy ügyes és ravasz kópé és a maga módja szerint fog felelni.

- A maga módja szerint? Talán inkább olyan módon, ahogy én akarom!

- Ah, éppen ez a körülmény késztet arra, hogy azt kérjem, ne méltóztassék előítélettel lenni ebben a dologban. Bizonyos, hogy a maga módja szerint fog felelni s tekintetbe véve, hogy nagyságos uram Saint Quentint nem ismeri, nagyságos uram nem is fogja tudni, hogy az, az ember igazat mond-e?

- Ha nem mond igazat, felköttetem.

- Igen, ilyeténképpen meg lehet büntetni, de nem lehet megtudni tőle semmit. Higgye el connetable úr, ez a ravasz fickó tapasztalt és ügyes, s ha akarja...

- Hogy értsem azt, hogy: ha akarja? Tehát akkor nem mindig ügyes?

- Ügyes, ha arra van szükség, hogy az legyen, akár látja valaki, akár nem. Kalandortól nem várhatunk egyebet!

- Jó connetableom, - vágott közbe a király, - aki célját el akarja érni, az megtalálja az ahhoz való eszközöket is. Ez az ember a legjobb szolgálatokat teheti nekünk. Theligny úr ismeri és bízzák ezért Theligny úrra, hogy kihallgassa.

- Nem bánom! - felelte a connetable, - de figyelmeztetem önt uram, hogy tudok én bánni emberekkel olyan módon...

- Igen, nagyságos uram, - mondotta mosolyogva Theligny, - ismerjük ezt a sok tekintetben kitűnő módot. Yvonnet mesternél azonban ez a mód arra vezethet, hogy amint alkalom kínálkozik, átpártol az ellenséghez. Azután ellenünk tenné meg mindazt, amit most azt ellenség ártalmára tehet.

- Az ellenség? Az átkozott! Ön azt mondja, hogy az ellenséghez? Ördög és pokol! - kiáltotta a connetable. - Akasztassuk fel akkor inkább tüstént! Hiszen akkor az a lovász, himpellér, gazember, áruló, Theligny uram!

- Közönséges kalandor, nagyságos uram!

- Óh, óh és az unokaöcsém ilyen embereket fogad szolgálatába?

- Ilyen a háború! - mondotta mosolyogva Theligny.

Azután a királyhoz fordult és így szólt:

- Az emberemet, szegény Yvonnet, felséged oltalmába ajánlom, s kérem, hogy bármi is történik, ne görbüljön egy haja szála sem, és ugyanolyan épségben mehessen el innen, amilyen épségben ide hoztam.

- Szavamat adom rá, uram, - felelte a király, - hívja ide lovászát!

- Ha a király parancsolja, jelt fogok adni lovászomnak és azonnal fel fog jönni, - mondotta Theligny.

- Tegye meg!

Theligny odament az egyik ablakhoz, amely a park gyepes térségére nyílt, kinyitotta és jelt adott.

Öt perccel később megjelent az ajtó küszöbén Yvonnet. Ugyanaz a bivalybőrből készült mellvért, barna bársonykabát s magas szárú csizma volt rajta, amelyben bemutattuk olvasóinknak.

Kezében ismert kalpagját tartotta, amelyen a régi toll volt.

Csak két esztendővel idősebb lett egész külseje.

Nyakában rézlánc függött, amely egykor aranyozott volt és lelógott mellére.

A fiatalember az első pillantásra megismerte, hogy kivel van dolga, kétségkívül felismerte a királyt és a connetablet s tiszteletteljesen megállt az ajtóban.

- Jöjjön közelebb Yvonnet, jöjjön közelebb, barátom, - bátorította a tiszt. - Őfelsége II. Henrik király és a connetable úr előtt áll, ismerni akarják, mert elmondottam nekik az ön érdemeit.

A connetable nagy csodálkozására Yvonnet legkevésbé sem lepődött meg azon, hogy érdemeit ilyen sokra becsülik.

- Köszönöm, hadnagy úr, - felelte Yvonnet, három lépést lépett előre s gyanakvó tekintettel, de azért tiszteletteljesen megállt. - Örömmel szolgálom őfelségét, a királyt és követem a connetable úr parancsát.

A király észrevette, hogy a fiatalember ügyesen megkülönbözteti a királyt, akit szolgál, a connetabletól, akinek kötelességszerűen engedelmeskedik. Kétségkívül a connetable is csodálkozott e megkülönböztetés felett.

- Jól van, jól van! - mondotta a connetable. - Ne sokat kerteljen, szép udvaronc. Mondja meg az igazat, mert ha nem...

Yvonnet olyan tekintettel nézett Thelignyre, mintha ezt akarta, volna kérdezni: „Veszély fenyeget, vagy megtiszteltetésben részesítenek?”

A király ígéretében bízva, Theligny vállalkozott rá, hogy kérdezni fog.

- Kedves Yvonnet, - mondotta, - a király tudja, hogy lovagiasan gondolkodó ember, hogy a szép nők szeretik, és hogy külsejére fordítja azt, amit esze és bátorsága által szerez. Minthogy a király mindjárt próbára akarja tenni az ön eszét és később bátorságát, azzal bízott meg, tíz aranytallért adjak önnek, ha Saint Quentin városáról elmondja mindazt, amit tud.

- Megmondotta hadnagy úr a királynak, hogy néhány más becsületes emberrel együtt társaságot alapítottunk s megesküdtünk egymásnak, hogy mindegyikünk minden jövedelmének felét, akár esze, akár ereje által szerezte azt, átadja közös pénztárunknak. A tíz aranytallérból tehát csak öt lenne az enyém, a másik öt társaimé.

- Hát ki tudja azt megakadályozni, hogy mind a tíz aranytallért megtartsd a magad számára, ostoba! - kiáltotta közbe a connetable. - Senkinek sem kell az orrára kötnöd, hogy milyen szerencséd volt!

- Szavamra mondom, connetable úr, hiszen mi... teringettét!... nem vagyunk olyan nagy urak, hogy szavunkat megszeghetnők!

- Uram, - mondotta a connetable a királynak, - nem bízom az olyan emberekben, akik mindent csak pénzért tesznek.

Yvonnet meghajolt a király előtt.

- Engedje meg, felséged, hogy néhány szót szóljak.

- Az ördögbe is, micsoda fickó...

- Connetable! - vágott közbe a király, - kérem...

Azután mosolyogva hozzátette:

- Beszéljen barátom, beszéljen Yvonnet!

A connetable vállát vonogatta, s mint az olyan ember, aki nem akar részt venni a beszélgetésben, fel és alá kezdett járkálni.

- Uram, - mondotta Yvonnet olyan készséges és udvarias hangon, mint valami tapasztalt udvaronc, - kérem felségedet, ne felejtse el, hogy kisebb-nagyobb szolgálataimért nem kötöttem ki pénzbeli jutalmat, mert hiszen ezt nem szabad megtennem. Hű alattvalója vagyok felségednek és kötelességem minden tőlem telhetőt megtenni. Felséged nem ismeri azt a társaságot, amelyet én és nyolc társam alapítottunk, és amely az admirális úr szolgálatában áll. Ezért akartam felségednek megmondani, hogy a tíz aranytallér fele társaimé. Most kegyeskedjék felséged kérdezni anélkül, hogy öt, tíz, vagy húsz aranytallér jutalomban állapodnánk meg. Egyszerűen és őszintén fogok válaszolni, mert királyommal szemben teljesítem ez által kötelességemet, és neki engedelmeskedem.

A kalandor olyan méltóságteljesen hajolt meg a király előtt, mintha valamelyik olasz herceg, vagy a Szent Római Birodalom grófjának követe lett volna.

- Nagyon jó! - mondotta a király. - Igaza van, Yvonnet mester, ne kezdjük a számadáson, ezzel később úgy is meg lesz elégedve.

Yvonnet olyan mosollyal felelt, amely körülbelül ezt jelentette:

- Tudom, hogy kivel van dolgom.

Minthogy azonban ez a sok huzavona késleltette az elérendő célt, a connetable még türelmetlenebb és ingerültebb lett. Hirtelen odalépett a fiatalember elé, dobbantott lábával a padlón s így kiáltott:

- Megállapodtak veled valahára, s most már mondd meg nekem gazfickó, hogy mit tudsz Saint Quentinről!

Yvonnet azzal a hamiskás arckifejezéssel nézett a connetablera, amelyről fel lehetett benne ismerni a párizsit s így felelt:

- Saint Quentinről, nagyságos uram? Saint Quentin a Somme partján fekszik, hatmérföldnyire, La Feretől, tizenhárom mérföldnyire Laontól és harmincnégy mérföldnyire Párizstól. Húszezer lakosa van, rendezett tanácsú város. A tanácsnak huszonöt tagja van, úgymint: Egy főtanácsos, egy helyettes tanácsos, tizenkét esküdt és tizenegy bíró. A város tanácsának tagjai maguk

választják és nevezik ki utódaikat, és pedig VI. Károly király 1412-iki alkotmányjogi törvénye és az 1335. évi december 16-i parlamenti határozat értelmében, mindig a polgárok közül.

- Lárifári! Mit hadar el nekünk ez a szajkó! - kiáltotta a connetable. - Azt kérdem tőled, hogy mit tudsz Saint Quentinről, ökör!

- Nos, megmondottam önnek, hogy mit tudok róla, és helyt állok minden szavamért, mert igaz. Mindezt Maldent barátomtól tudom, aki Noyonban született és három évig Saint Quentinben bírósági főjegyző volt.

- Látja, sire, - mondotta a connetable a királynak, - ez a fickó nem fog elmondani semmit, csak a hóhér tudja majd kínvallatással kivenni belőle azt, amit tudni akarunk.

Yvonnet mozdulatlanul állt a helyén.

- Én nem osztozom az ön véleményében, connetable, - mondotta a király, - azt hiszem, hogy csak akkor nem fogunk tőle megtudni semmit, ha kényszeríteni akarjuk, hogy szóljon. Azt hiszem azonban, hogy mindent megmond majd, amit tudni akarunk, ha Theligny fogja kérdezni tőle! Aki annyit tud, mint amennyit tőle hallottunk, az, biztosan többet is tud!... Ugyebár, Yvonnet mester, nem csak a földrajzot, a lakosság számát és Saint Quentin kiváltságait tanulmányoztad, hanem megtudtad azt is, hogy milyenek az erődítményei és lakosai?

- Ha a hadnagy úr kérdez ezekről, vagy ha a király részesít abban a megtiszteltetésben, hogy az említett dolgok iránt érdeklődik, mindent meg fogok tenni, hogy hadnagyom meg legyen elégedve velem és királyom kívánsága parancs nekem.

- Milyen mézes-mázos ez a fickó! - mormogta a connetable.

- Nos, kedves Yvonnet, - mondotta Theligny, - bizonyítsa be, hogy méltán dicsértem őfelsége előtt az ön eszét s mondja meg királyunknak és a connetable úrnak, hogy Saint Quentin erődítményei milyen állapotban vannak jelenleg.

Yvonnet lehorgasztotta fejét.

- Úgy tesz a fickó, mintha töviről hegyire tudna mindent, - mormogta a connetable.

- Sire, - mondotta Yvonnet, anélkül, hogy Montmorency megjegyzésére ügyet vetett volna, - van szerencsém megmondani felségednek, hogy Saint Quentin város nem sejti a veszélyt, amely fenyegeti, ezért erődítményei elhanyagolt állapotban vannak, és a várost könnyűszerrel be lehet venni.

- De azért vannak sáncai? - kérdezte a király.

- Úgy van - mondotta Yvonnet, - Saint Quentint sánc veszi körül, melynek sarkaiban kerek és négyszögletű tornyok emelkednek, és kiszögeléseit középsáncok kötik össze; a városnak két úgynevezett szaruvárműje van, melyek közül az egyik Isle külvárost védelmezi. A bástyáknak azonban nincs mellvédjük, és csak az eléjük ásott árok védi azokat. A talaj felszíne nem fekszik magasabban, mint a környéké, és sok helyen a szomszédos hegymagaslatok és a várfalakon túl fekvő házak uralják Saint Quentint. A Guise felé vezető út jobb oldalán a Somme partja és az isle-i kapu közt van a régi várfal, - így is hívják a városnak ezt a részét, - amely annyira meg van rongálva, hogy ha nem túlságosan ügyetlen az ember, könnyűszerrel fel tud kapaszkodni rajta.

- Te kópé! - kiáltotta a connetable. - Miért nem teszed hozzá, hogy építőmester vagy.

- Nem vagyok építőmester, connetable úr!

- Hát mi vagy?

Yvonnet tettetett szerénységgel lesütötte szemét.

- Yvonnet szerelmes, nagyságos uram, - mondotta Theligny - és azért tanulmányozta, hogy hol erősebbek vagy gyengébbek a vár falai, mert szeretőjéhez akart eljutni, aki az Isle külvárosban az említett kapu közelében lakik.

- Ah, ah! - mormogta a connetable, - így már érthető, hogy milyen szándékkal tette.

- Folytasd, - mondotta a király, - szép aranykeresztet fogok ajándékozni neked, amelyet elvihetsz a szeretődnek, midőn visszatérsz, és először meglátogatod!

- És nincs olyan aranykereszt, amely szebb nyakat díszített, mint az, amelyet Gudula nyakára fogok tenni!

- Tessék! Most még a szeretőjét is le akarja írni nekünk ez az állat! - mondotta a connetable.

- S miért ne? Ha szép nő... - mondotta nevetve a király. - Megkapod a keresztet Yvonnet mester!

- Köszönöm, sir.

- S van legalább védőrsége Saint Quentinnek?

- Nem, connetable úr.

- Nem? - kiáltotta Montmorency, - hogyan nem!

- Mert a város kiváltságai közé tartozik, hogy nem köteles katonaságot tartani falai közt és a város védelmezése is a polgárok kiváltsága, amelyet nagyon nagyra tartanak.

- Polgárok! Kiváltságok!... Sire, higgye el nekem, nehezen lehet majd a dolgot nyélbe ütni, ha a polgároknak és a városi tanácsnak kiváltságai vannak, amelyeket Isten tudja kitől nyertek!

- Kitől nyerték kiváltságaikat? Megmondom önnek connetable úr: a királyoktól, akik az én elődeim voltak!

- Ha felséged megbíz azzal, hogy e kiváltságokat elvegyem a polgárságtól, minden rendben lesz!

- Ezt majd meglátjuk később, kedves connetable. Egyelőre a spanyollal kell törődnünk. Saint Quentinbe okvetlenül erős védőrséget kell küldenünk!

- Az admirális úr, midőn elutaztam, éppen erről akart tárgyalni - mondotta Theligny.

- És azóta talán szerencsésen sikerült is neki a dolog, - mondotta Yvonnet, - mert Panquet János mester az ő pártján van.

- Hát ki Panquet János mester? - kérdezte a király.

- Gudula nagybácsija, sire! - mondotta Yvonnet olyan hangon, amelyben némi dicsekvés csengett.

- Micsoda! - kiáltotta a connetable. - Városi tanácsos leányának udvarolsz?

- Panquet János nem városi tanácsos, connetable úr!

- Hát mondd meg végre, hogy ki Panquet János?

- Az összes takácsok szószólója.

- Jézusom! - mondotta a connetable, - milyen időket élünk, ha a takácsok céhmesterével kell tárgyalnunk, hogy a király védőrséget szállásolhasson be a városba! Meg fogod mondani Panquet Jánosnak, hogy felköttetem, ha ki nem nyittatja a város kapuit, sőt akkor is, ha ezen

kívül házának kapuit is ki nem tárja előttem, hogy katonáimat beengedje, akik közül annyit fogok hozzá küldeni, amennyit jónak látok.

- Azt hiszem, hogy connetable úr jól fogja tenni, ha Chatillonra bízza ezt a dolgot, - mondotta Yvonnet és lecsüggesztette fejét. - Chatillon jobban tud Panquet János nyelvén beszélni.

- Úgy látszik, azt akarod, hogy... - kiáltotta a connetable fenyegető taglejtéssel.

- Kedves unokatestvérem, - mondotta a király, - hagyja, hogy befejezzük beszélgetésünket, amelyet e derék emberrel kezdtünk! Ön maga győződhet majd meg arról, hogy igazat mondott-e, mert a hadsereget ön vezényli, és nemsokára odautazik.

- Igen, már holnap, egy percig sem akarok késni! Majd megmutatom én azoknak a polgároknak, hogy elő fogják venni a jobbik eszüket!... A takácsok szószólója! Teringettét! Szép úrral kell az admirálisnak tárgyalnia!... Pfuj!...

A connetable belevájta körmeit az ablakmélyedésbe.

- Könnyen meg lehet közelíteni a várost? - kérdezte a király.

- Három oldalról könnyen: Isle külvárosból, Remicourt felől és az Epargne maille kápolna környékéről, Tourrivalnál azonban, hogy a városba érjen az ember, át kell lábolni a grosnard-i mocsarakon, ahol elsüllyed az ember a feneketlen iszapban.

A connetable közelebb lépett, hogy minden egyes részletet, amely érdekli, hallhasson.

- És szükség esetén vállalkoznál-e reá, hogy a városba tartó, vagy onnan elmenő csapatoknak megmutassad az utat? - kérdezte a connetable.

- Persze! De megmondottam már connetable úrnak, hogy társaságunk egyik tagja, Maldent, ezt a dolgot sokkal jobban el tudja végezni, mert három évig Saint-Quentin-ben élt, míg én csak éjjel látogattam meg a várost és siettem elérni utam célpontját!

- S miért siettél úgy?

- Mert éjjel, ha egyedül vagyok, félek!

- Mi? - kiáltotta a connetable. - Te félsz?

- Igenis, félek!

- S ezt még be is vallod, te fickó!

- Miért ne, ha igaz? Félek a lidérctől, a kísértetektől és a farkasrémtől.

A connetable kacagásba tört ki.

- Ah, ah! A lidérctől, a kísértetektől és a farkassá vált emberektől?

- Igen, borzasztó gyengék az idegeim.

S a fiatalember teste úgy reszketett, mintha a hideg rázta volna.

- Kedves Theligny úr, - mondotta a connetable, - elismeréssel adózom önnek, jól megválogatta a lovászát. De előre megmondom, éjnek idején nem küldöm el üzenettel!

- Való, hogy nappal sokkal jobban lehet hasznomat venni.

- Ugye? Az éjjel, pedig a tied, hogy Guduládat meglátogathasd?

- Láthatja, connetable úr, hogy látogatásaim hasznosak voltak és a királynak is az a véleménye, mert aranykeresztet ígért, hogy kegyét éreztesse velem.

- Connetable úr, parancsolja meg, hogy ennek a fiatalembernek negyven aranyat nyomjanak a markába azért, amit elmondott nekünk, mert ennek jó hasznát fogjuk venni. S ráadásul adasson még tíz aranyat neki, hogy Gudulájának aranykeresztet vehessen.

A connetable vállat vont.

- Negyven aranyat, - mormogta - negyven botot a talpára, negyvenet a bárd nyelével a hátára!

- Megértette, kedves unokatestvérem? Szavamat adtam, gondoskodjék róla, hogy meg legyen tartva.

Azután a király Thelignyhez fordult és így szólt:

- Hadnagy úr, a connetable úr, ki fogja adni a parancsot és gondoskodni fognak róla, hogy istállóm legjobb lovai várják önt készen a Louvreban és Compiegneben. Ne kímélje a lovat, hanem lóhalálában vágtasson, hogy holnap reggel megérkezzék, La Ferebe. Nehogy későn értesüljön az admirális arról, hogy kitört a háború. - Jó utazást uram és sok szerencsét.

A hadnagy és lovásza tiszteletteljesen köszöntek a királynak és követték a connetablet.

Tíz perccel később már sebesen vágtattak Párizs felé, a connetable pedig visszatért II. Henrikhez, aki még mindig nem hagyta el dolgozószobáját.

ÖTÖDIK FEJEZET
Az olvasó régi ismerősökkel találkozik.

II. Henrik a connetablet várta, hogy haladéktalanul rendkívül fontos parancsokat adjon neki.

Montgomeryt, aki néhány évvel ezelőtt a skót királynőhöz francia segítőcsapatokat vezetett, a király Edinburgba küldte, hogy a skót királyság és Franciaország közt kötött szerződés teljesítését kérje, amely szerint Skótország meg kell, hogy üzenje a háborút Angliának. Azon kívül küldjenek Franciaországba Skótország államtanácsosai teljhatalmú megbízottakat, akiknek feladata az lesz, hogy a dauphin és a fiatal Mária királynő házasságának időpontját véglegesen megállapítsák.

Ugyanakkor szerződést kötöttek, melynek értelmében Stuart Mária a Guisek beleegyezésével a skót királyságot és az angol trónra való minden jogát a francia királyra ruházza az esetben, ha Mária fiú utód nélkül halna meg.

Nyomban a lakodalom után Stuart Mária elnyeri a Franciaország, Skótország és Angolország királynője címet. Ennek reményében már beleégették a fiatal királynő asztali edényébe a Valois-, Stuart- és Tudor-ház hármas címerét. Este, mint II. Henrik előre megmondotta, a saint-germaini kastélyban fényes ünnepséget rendeztek. A két hírnök, midőn hazaérkezett, úrnőjének és urának elbeszélte, hogy milyen vidám módon fogadják a francia udvarban a hadüzeneteket.

A saint-germaini kastély ablakai egymás után kivilágosodtak, de már jóval azelőtt két lovas pompás lovon kilovagolt a Louvre udvarából, elérkeztek Viliette város határába, és azután vágtatva folytatták útjukat, La Fere felé.

A Louvreban rövid pihenőt tartottak, hogy a lovak is pihenhessenek kissé, ámbár Compiegnetől a megállapodás értelmében váltott lovakon folytatták útjukat. Ámbár az idő már későre járt és sötét éjszaka volt, amint a pihenésre szánt idő letelt felkerekedtek, folytatták útjukat és korán reggel elérkeztek Noyonba. Itt egy óra hosszat maradtak és azután, La Ferebe lovagoltak, ahová nyolc órakor reggel érkeztek meg.

Theligny és Yvonnet elutazása óta semmi sem történt.

Yvonnet úgyszólván csak néhány percig tartózkodott Párizsban, de volt hozzá érkezése, hogy az egyik ismert zsibárusnál, a Petres-Saint-Germain-l'Auxerrois-utcában, öltözetét felcserélje. A barna kabát és barna nadrág helyett zöld színű arannyal átszőtt bársonyból készült kabátot és nadrágot vásárolt. Fejét pedig, cseresznyepiros, fehértollas kalpag díszítette. A kalpaghoz illő piros bokavédő szára kifogástalan csizmába mélyedt, a csizma sarkán pedig, hatalmas vörösréz sarkantyú pengett. Az öltözék nem volt új, de szemmel láthatólag nagyon keveset viselték és gazdája nagyon gondos ember lehetett. Mindezt csak az, vette észre, aki nagyon szemügyre vette a ruhát, de már azt, hogy zsibárus boltjából került ki és nem a szabó műhelyéből, senki sem gondolta volna.

Nyakláncát azonban Yvonnet ide-oda forgatta és végül még elég aranyozottnak találta ahhoz, hogy messziről meg lehessen csalni vele az emberek szemét. Hiszen nem köteles közelről megbámultatni magát.

Siessünk elmondani, hogy az aranykeresztet nagy gonddal kiválasztotta, azután megvette. Azonban sohasem tudta meg senki, hogy Yvonnet Paquet János unokahúgának szánt keresztre költötte-e el mind a tíz aranyat, amelyet őfelsége a király erre a célra ajándékozott neki.

Mi azt hisszük, hogy a tíz aranyból a kereszten kívül nemcsak zöld bársonyból való ruházatára, fehértollas kalpagjára és rézsarkantyús csizmájára tellett, hanem ezen a pénzen vásárolta azt a pompás mellvértet is, amelyet lova hátára fektetett, és amely folyton úgy csörömpölt, mintha valami régi harcos felszereléséhez tartoznék.

Egy dolgot azonban meg kell állapítanunk. Yvonnet a pénzt saját személyének csinosítására és harcképesebbé tételére áldozta, már pedig személye testtel-lélekkel Gudula kisasszonyé volt s így a Franciaország királya által ajándékozott tíz arany fennmaradt részét nem pocsékolta el céltalanul.

Yvonnet áthaladt Le Fere város kapuján s nemsokára büszkélkedhetett új ruhájával. Scharfenstein Ferenc és Henrik ugyanis, mint a társaság eleségszállítói, éppen a tábor felé hajtottak egy ökröt, amelyet rövid idővel azelőtt szereztek. Az önfenntartás ösztöne azonban, amely az ilyenfajta állatokat a vágóhíd elkerülésére bírja, az ökröt is ellenállásra serkentette. Az ökör semmi áron sem akart tovább menni, miért is Scharfenstein Ferenc a szarvánál fogva húzta, Henrik pedig, hátulról tolta.

Amint a ló patáit hallotta dobogni a kövezeten, Henrik felnézett és megismerte Yvonnet barátját.

- Óh, Ferenc, - kiáltotta, - nézd csak meg, mein Herr Yvonette milyen szép van!

Scharfenstein Henrik csodálkozásában elengedte az ökör szarvát és az állat tüstént felhasználta a szabadságot; testével félkört írt le és egy-kettőre visszarohant volna istállójába, ha Ferenc, aki mint már említettük, az ökör farkánál állt, meg nem ragadja ezt a testrészt és herkulesi erejével meg nem állítja az ökröt.

Yvonnet a két Scharfensteint barátságosan üdvözölte kezével és tovább lovagolt.

Végre elérkeztek ahhoz a házhoz, amelyben Coligny admirális lakott.

A hadnagy megmondotta nevét, és azonnal bebocsátották az admirális szobájába. Yvonnet követte, de szokott szerénységével annak ellenére, hogy külseje annyira megváltozott, megállt a küszöbön. Chatillon úr az asztalnál ült és a térkép fölé hajolt. Minthogy a térkép, mint az akkori térképek általában hiányos volt, az admirális igyekezett kijavítani és kiegészíteni. Útmutatással és felvilágosítással pedig, az, az ember szolgált neki, aki mellette állott. Ez vézna termetű férfi volt, hegyes orrú és élénk szemű.

S nem más volt, mint Maldent barátunk, aki Picardiából származott s aki, mint Yvonnet már elmesélte, három évig törvényszéki főjegyző volt Saint Quentinben, miért is a várost és környékét úgy ismerte, mint a saját írását.

Az admirális, amint zajt hallott az ajtóban, felszegte fejét és megismerte futárját.

Maldent is odanézett az ajtóba és ráismert Yvonnetre.

Az admirális Theligny felé nyújtotta kezét. Maldent és Yvonnet egymásra pillantottak és Yvonnet erszényének zsinórját félig kihúzta zsebéből, mert jelezni akarta barátjának, hogy útját nem ingyen tette meg.

Theligny néhány szóval elmondotta az admirálisnak a királlyal és a connetable-al való találkozását és átadta Picardia helytartójának nagybátyja levelét.

- Igen, - mondotta Coligny a levél olvasása közben, - egyformán gondolkozunk. Saint Quentin olyan város, amelyet minden körülmények közt tartanunk kell. Tegnap óta, kedves Theligny, a csapata felkészülve várja a városban. Még ma elindul csapatához, és mindenkinek tudtára adja, hogy nemsokára én is odaérkezem.

Coligny, akinek eszében még mindig Maldent szavai jártak, azután ismét lenézett a térképre és folytatta ennek javítását.

Theligny ismerte az admirálist s tudta, hogy ez milyen komolyan és mélyen fontolja meg azt, amit tesz s mert azt várta, hogy Coligny ha befejezte Saint Quentinre vonatkozó feljegyzéseit, újabb parancsokat fog adni hadnagyának, Yvonnethez lépett, s ezt mondta neki:

- Várjon rám a haditáborban s onnan együtt fogunk elmenni. Most még az admirális utolsó parancsait várom.

Yvonnet némán meghajolt és eltávozott. Lova a kapu előtt várakozott rá és Yvonnet nemsokára elhagyta a várost.

Az admirális haditáborát, amely azelőtt Pierpontban Marle mellett volt, most, La Fere közelében ütötték fel. Az admirális azért akarta, hogy haditábora megerősített város közelében legyen, mert tizenöt vagy tizennyolcezer emberből álló hadseregével nem szállhatott szembe az ellenséggel nyílt csatában. Akármilyen kis haderő volt ez, Coligny azt remélte, hogy a vár falai közt sikeresen tud majd ellenállni.

Amint Yvonnet áthaladt a haditábor szélén, felágaskodott nyergében és szemével társait kereste, mert meg akarta tudni, hogy hol vertek sátrat.

Nemsokára kis csoportot vett észre, melynek közepén ült és írt valaki. - Prokop lesz az, gondolta Yvonnet.

Prokop jogi ismereteit értékesítette; az ellenség támadását várták és ezért végrendeleteket fogalmazott; öt párizsi souért darabját.

Yvonnet megértette, hogy az egykori törvényszéki írnok épp úgy feljebbvalója, mint az admirális és ezért ugyanúgy nem akarta munkája közben zavarni, mint előbb Colignyt. Ismét körülnézett és megpillantotta Scharfenstein Henriket és Ferencet, akik lemondtak arról, hogy az ökröt a táborba hajtsák. Ehelyett összekötözték az állat lábait, rátették kocsirúdra, és úgy vitték el a makrancos jószágot a táborba.

Az egyik sátor bejáratánál valaki integetett a kezével a két óriás felé. A bejárat formája olyan volt, hogy pompás hozzátartozó sátorra lehetett belőle következtetni.

Yvonnet megismerte a sátrat, amelynek kilenced része az övé volt és néhány pillanat alatt ott termett az integető ember mellett, aki nem más volt, mint Pilletrousse s aki anélkül, hogy üdvözölte volna társát, kétszer-háromszor körüljárta Yvonnet. Ez pedig, úgy állott, mint az ércbe öntött lovas szobor és megelégedett mosollyal szemlélte, amint társa körüljárja.

Harmadik forduló után Pilletrousse megállt, csodálkozva csettintett nyelvével és így szólt:

- Teringettét, ez aztán szép ló! Megér negyven tallért! Hol az ördögbe loptad?

- Csitt! - mondotta Yvonnet! - Tiszteletteljesen beszéljünk erről a lóról: őfelsége, a király istállójából való és csak kölcsön adták nekem.

- Kár! - mondotta Pilletrousse.

- Miért kár?

- Mert volna vevőm rá.

- Ah, - mondotta Yvonnet - ki lenne az a vevő?

- Én, - kiáltotta egy hang Yvonnet mögött.

Yvonnet gyorsan megfordult és tekintetével végigmérte azt, aki azzal az egytagú szóval mutatkozott be, amely Corneille Médea című tragédiájának száz évvel később oly nagy sikert biztosított.

Akinek a lóra fájt a foga, huszonhárom vagy huszonnégy éves fiatalember volt. Csak félig volt felfegyverkezve, mert a táborban így szoktak járkálni.

Yvonnet figyelmét csak a fiatalember széles válla, vörös haja és szakálla ragadta meg és kék szeme, amelyben önfejűség és szilajság tükröződött, de rögtön tudta, hogy kivel beszél.

- Uram, - mondotta Yvonnet, - hallotta az imént válaszomat: A ló valóban őfelsége a francia király tulajdona és csak kölcsön kaptam, hogy visszatérhessek a haditáborba. Ha a király vissza fogja követelni a lovat, vissza kell adnom, ez magától értetődik. Ha nekem adja, szívesen eladom önnek. De persze az árában előbb megalkuszunk.

- Ezt szeretem! - mondotta a nemes ember. - Így hát számítson arra, hogy van a lóra vevő. Én gazdag vagyok és nem sokat alkuszom.

Yvonnet meghajolt.

- Különben nemcsak ebben az egy dologban akarok megállapodni önökkel.

Yvonnet és Pilletrousse egyszerre meghajoltak.

- Hány emberből áll a bandájuk?

- Csapatunk. Ezt akarja mondani uram, nemde? - mondotta Yvonnet, aki kissé megsértődött a banda szó miatt.

- Tehát a csapatuk, ha így jobban tetszik önnek.

- Ha távollétem alatt egy bajtársamat sem érte szerencsétlenség, - felelte Yvonnet és fürkésző tekintettel nézett Pilletroussra - akkor egészben kilencen vagyunk.

Pilletrousse pillantása megnyugtatta Yvonne-t.

- Kilenc bátor legény? - kérdezte a nemes ember.

Yvonnet mosolygott; Pilletrousse vállát vonogatta.

- Valóban, ez a kettő úgy látszik méltán tagja a társaságnak! - mondotta a nemes ember és Scharfenstein Ferencre és Henrikre mutatott. - Azt hiszem, ez a kettő a csapathoz tartozik.

- Úgy van, - mondotta röviden Pilletrousse.

- Nos, akkor beszélhetünk a dologról...

- Bocsánat, - vágott közbe Yvonnet - de mi az admirális úr szolgálatában állunk!

- Hetenként két nap kivételével, ezeken a magunk javára dolgozhatunk, - jegyezte meg Pilletrousse, - Prokop a következő két kikötést iktatta szerződésünkbe: először, hogy a saját hasznunkra vállalkozhatunk mindenféle dologban s másodszor, hogy nemes ember megbízását elvállalhatjuk. Úgy látszik, most az utóbbiról van szó.

- Egy napról, vagy egy éjszakáról volna szó. A dolgot könnyen el lehetne intézni. Hol találom meg magukat szükség esetén?

- Valószínűleg Saint Quentinben - mondotta Yvonnet - ami engem illet, én már ma ott leszek.

- S ketten közülünk, Lactance és Malemort már ott vannak, - jegyezte meg Pilletrousse - a csapat másik része...

- Nemsokára utánunk jön, mert az admirális úr, mint mondta, - két vagy három nap múlva oda érkezik, - mondta Yvonnet.

- Jó, hát viszontlátásra Saint Quentinben, uraim!

- Saint-Quentinben, uram!

A nemes ember bólintott a fejével és eltávozott.

Yvonnet követte tekintetével, míg el nem tűnt. Azután odaszólította a béresgyereket, akit a kilenc társa fogadott fel, s aki szolgálatai fejében élelmet és fizetést kapott tőlük. Yvonnet leszállt a lóról és a gyeplőt odadobta a béresnek.

Yvonnet előbb Pilletroussehoz akart lépni, hogy megkérdezze tőle, mi a véleménye az ismeretlenről. Azután, meggondolta a dolgot Pilletrousse nem olyan fából van faragva, hogy ilyen fontos dologról ingyen nyilatkozzék. Yvonnet nem szólt tehát egy szót sem és nézte Scharfenstein Ferenc és Henrik munkáját, mint akit ezen kívül semmi sem érdekel.

Mint már említettük, Scharfenstein Henrik és Ferenc egy rúd segítségével, amelyet az ökör összekötözött lábai közé toltak, elhúzták az állatot a haditáborba, s lihegve és sugárzó szemekkel letették a sátor előtt.

Azután, Henrik bement a sátorba, hogy megkeresse buzogányát, amelynek megtalálása némi fáradtsággal járt. Fracasso ugyanis költői hangulatban szalmazsákján feküdt és hogy jobban álmodozhassék, a buzogányt a fejpárnája alá tette.

A buzogány egyszerű formájú és szerény művű volt: tizenkét láncon függő vasgolyó volt egy vasrúdra erősítve. Ez a buzogány és egy hatalmas kétélű kard volt a két Scharfenstein egész fegyverzete.

Henrik végre megtalálta fegyverét s kihúzta a fejpárna alól, akárhogy méltatlankodott is Fracasso, aki éppen legtüzesebb verseit faragta. Azután az óriás visszament társához.

Alig oldotta le Ferenc az ökör mellső lábairól a kötelékeket, az állat feltápászkodott. Ezt a pillanatot várta Henrik. Két karjával a feje fölé emelte a buzogányt, hátralendítette úgy, hogy a vas hátát érintette meg, azután teljes erővel az ökör szarvai közé sújtott.

Az ökör, mielőtt a csapás érte, elbődült és a következő pillanatban hangtalanul s mintha a villám sújtotta volna, lerogyott.

Pilletrousse, aki úgy leste ezt, mint zsákmányát a tigris, odaugrott az ökörhöz és átvágta az állat nyakán az eret. Azután, hozzáfogott, hogy az ökör bőrét lefejtse és feldarabolja.

Pilletrousse volt a társaság mészárosa, Henrik és Ferenc az eleségszállítók voltak, megvették, vagy zsákmányolták az állatot és levágták. Pilletrousse feldolgozta, és a legjobb falatokat félrerakta a társaság számára. Azután a megmaradt s ügyesen feldarabolt húsrészeket kitette a sátor előtti padra.

Olyan jó eladó volt, hogy legtöbbször két vagy három tallérral többet vett be, mint amennyibe az ökör került.

A társaság vagyona ily módon szépen gyarapodhatott, ha a többi tagok is olyan buzgósággal dolgoztak, mint a két Scharfenstein. Az emberek, akik húst akartak vásárolni, éppen körülvették Pilletrouse mester mészárszékét, midőn egy lovas tört utat magának a tömegben. A lovas Theligny volt, aki a polgármester, a városparancsnok és Panquet János, a takácsok szószólója címére szóló levelekkel Saint Quentinbe lovagolt s most lovászát, Yvonnet-t kereste.

Theligny vitte el azt a hírt is, hogy amint a várt csapatok megérkeznek és amint nagybátyjának, a connetablenak utasításait megkapta, az admirális öt vagy hatszáz emberrel Saint Quentinbe érkezik.

Maldent, Prokop, Fracasso, Pilletrousse és a két Scharfenstein a várőrséghez fognak csatlakozni és a városban találkoznak Malemorttal és Lactance-al. Yvonnet, aki elkíséri Theligny urat, két vagy három óra múlva megérkezik Saint Quentinbe.

A búcsúzás rövid ideig tartott. Fracasso még nem fejezte be szonettjét és hiába keresett rokon értelmű szót erre a kifejezésre, hogy „elvesztette életét". A két Scharfenstein nagyon szerette Yvonnet, de beszélőképességük és szóbőségük csekély volt. Pilletrousse pedig annyira el volt foglalva a húsárusítással, hogy beérte egy kézszorítással és ezekkel a szavakkal:- Vigyázz, hogy megmaradjon a ló!

HATODIK FEJEZET
Saint Quentin.

Mint ahogy Yvonnet a connetablenak megmondotta, Saint Quentin hatmérföldnyire volt, La Feretől.

A lovak reggel óta Párizstól, La Fereig már jókora utat tettek meg és közben csak egy órahosszat pihentek. Igaz, hogy La Fereben kétórás pihenőt tartottak. Minthogy azonban a lovasokat most semmi sem ösztönözte arra, hogy siessenek, csak Yvonnet szerette volna minél előbb Gudula kisasszonyt látni, - csaknem három óra hosszat tartott, míg megtették a hat mérföldet Saint Quentinig.

A lovasok előbb a vár külső bástyáin haladtak át és jobb kéz felé elhagyták a Guise felé vezető utat, amely a „régi várfalnál" ágazik el. A kapunál megmondották nevüket, elhaladtak a kapuboltozat alatt és elérték Isle külvárost.

- Hadnagy úr, kérem, elmehetnék-e tíz percre? - kérdezte Yvonnet, - vagy akar-e hadnagy úr kis kerülőt tenni, hogy megtudjuk, mi újság a városban?

- Ah, ah! - felelte nevetve Theligny. - Úgy látszik, hogy Gudula kisasszony lakásának közelében vagyunk?

- Úgy van, hadnagy úr!

- Nem volna tapintatlanság?... - kérdezte Theligny.

- Legkevésbé sem. Nappal csak egyszerű ismerőse vagyok Gudula kisasszonynak, köszönök neki, és néhány szót váltok vele. Teljes életemben azt tartottam, hogy szép leányok lakását nem kell elkerülni.

Yvonnet jobbra fordította lovát és egy utcába lovagolt, amelyet jobb oldalán hosszú kertfal szegélyezett és bal oldalán néhány ház állott. A házak közül csak egyiken volt ablak, amelyet folyondár díszített.

Yvonnet felágaskodott nyergében és éppen elérte az ablak párkányát. Az ablak alatt a fal tövében mérföldkő állott, úgyhogy gyalogos is épp úgy, mint Yvonnet, elérhette volna az ablakot, ha udvarlás céljából vagy más célból beszélni akar azzal, aki a szobában van.

Mint varázsszóra, kinyílt az ablak, abban a pillanatban, midőn Yvonnet kopogtatott és a virágok közepett bájos és az örömtől elpirult leányarc jelent meg.

- Ah, ön az, Gudula! - mondotta Yvonnet. - De hogyan találta ki, hogy megérkeztem.

- Nem találtam ki. Másik ablaknál voltam, amelyből a la fere-i országútra lehet látni. Távolban két lovast láttam közeledni, s ámbár nem látszott valószínűnek, hogy a két lovas egyike ön lehet, nem tudtam szememet levenni róluk. Mennél jobban közeledtek, annál jobban ráismertem önre. Azután reszketve a félelemtől idefutottam, mert attól féltem, hogy el fog lovagolni házunk előtt és nem áll meg egy percig sem. Először is, mert másodmagával volt, másodszor, mert külseje olyan derék és szép lett, hogy azt hittem, nagyon felvitte Isten a dolgát, mióta nem láttam.

- Az, akit kísérek, s aki megengedte, hogy néhány percig beszélgethessek önnel, a hadnagyom, Theligny úr, aki szintén szeretne megkérdezni egyet-mást a város jelenlegi állapotáról.

Gudula félénk tekintetet vetett a hadnagyra, aki udvariasan köszöntötte.

- Isten segítse, nagyságos uram! - mondotta a leány meghatott hangon.

- Ami a ruházatomat illeti, Gudula, - folytatta Yvonnet, - a király kegyének köszönhetem, aki megtudta, hogy ismerem önt, és ezt az aranykeresztet küldi velem ajándékul.

Yvonnet kivette zsebéből az ékszert és oda akarta adni Gudulának, aki nem nyúlt utána, hanem így kiáltott:

- Mit beszél, Yvonnet. Miért gúnyolódik egy szegény leánnyal?

- Nem gúnyolódom, Gudula és hadnagyom tanúsítani fogja, hogy minden állításom igaz.

- Valóban jelen voltam, szép gyermekem, midőn a király megbízta Yvonnet-t, hogy elhozza ezt az ajándékot önnek! - mondotta Theligny.

- Ön tehát ismeri a királyt? - kérdezte Gudula.

- Tegnap óta Gudula és tegnap óta a király önt is ismeri. S épp úgy ismeri nagybácsiját, Panquet Jánost, azt a derék embert, akinek számára hadnagyom levelet hozott az admirálistól.

Theligny ismét helyeslőleg bólintott fejével és Gudula, aki kezdetben habozott, most kinyújtotta kezét a virágok közt. Yvonnet megcsókolta a leány remegő ujjait és átadta a keresztet.

Azután a hadnagy közelebb lépett.

- Kérem, kedves Yvonnet, kérdezze meg Gudula kisasszonytól, hogy hol van nagybácsija, és mit csinál?

- Nagybátyám e percben a városházán van, uram, - felelte a fiatal leány, aki nem tudta szemét levenni a keresztről, - és azt hiszem, hogy a város védelmezéséről gondoskodik.

- Köszönöm, szép gyermekem!... Menjünk Yvonnet!

Gudula összetette kezeit, mint hogy ha imádkozni akarna és feje búbjáig elpirult.

- Ha atyám kérdi, - mondotta Gudula és Theligny felé fordult, - hogy honnan vettem a keresztet...

- Megmondhatja neki, hogy őfelsége küldötte! - mondotta nevetve a fiatal tiszt, aki megértette, hogy mitől fél Gudula. - Megmondhatja, hogy elismerése jeléül küldötte a király, azokért a jó szolgálatokért, amelyeket őfelségének az ön nagybácsija, János és atyja, Vilmos, tettek és tenni fognak. S végül, ha nem akarja, - mert ezt lehetségesnek tartom, - Yvonnet nevét említeni, akkor azt mondhatja, hogy én, Theligny, a dauphin csapatának hadnagya, hoztam el az ön számára a keresztet.

- Óh, köszönöm, köszönöm! - kiáltotta örvendezve Gudula s tapsolt kezével. - E nélkül sohasem viselhettem volna a keresztet.

Azután a leány halkan, de élénken ezt tette hozzá:

- Mikor láthatom viszont, Yvonnet úr?

- Midőn két-vagy hárommérföldnyire voltam öntől, minden éjjel látott Gudula, - felelte Yvonnet - s most ugyanabban a városban lakom. Így hát találja ki, hogy...

- Csitt, - mondotta Gudula.

Azután még halkabban ezt tette hozzá:

- Jöjjön idejekorán! Azt hiszem, hogy atyám egész éjjel a városházán fog tartózkodni.

S visszahúzta fejét, mely eltűnt a zöld levelek s a virágok függönye mögött.

A két fiatalember továbblovagolt azon az úton, amely a Somme és a Ferrée-forrás közt feküdt. Midőn útjuk fele részét megtették, balkéz felől elhagyták a Saint Quentin-en-Isle templomot és az apátságot és átlovagoltak a hídon, amely ahhoz a kápolnához vezetett, amelyben a szent vértanú ereklyéit fellelték. Az azután következő hídon át a Saint Pierre-közbe értek s midőn még egy harmadik hídon is áthaladtak, két torony előtt álltak, amelyek az isle-i kaput szegélyezték.

Ezt a kaput annak a csapatnak egyik katonája őrizte, amelyhez Theligny is tartozott és a városnak néhány polgára.

Ezúttal Thelignynek nem kellett nevét megmondania. A katona amint megpillantotta a hadnagyot eléje sietett, hogy megtudja mi újság. Mert mindenki azt beszélte, hogy az ellenség közeledik. Az ötven emberből álló kis csapat pedig, melyet az alhadnagy vezényel, nagyon elszigetelt helyzetben van a polgárok közt. A polgárok szakadatlanul rémülten futkosnak ide-oda, és arra pazarolják a drága időt, hogy gyűléseket tartanak a városházán. A gyűléseken se vége, se hossza a sok beszédnek, de tenni senki sem akar, semmit sem.

Saint-Quentin egyébként úgy festett, mintha lázadók kerítették volna hatalmukba. A főutca, amely a várost hosszában két részre osztja és amelybe, mint a patakok a folyóba, jobbról a Wager, Cordeliers, Issenghien, Lignieres, balról pedig, a Truic qui file- és Brebis-utcák torkolnak, tömve volt emberekkel. S ez a néptömeg, amely a Sellerie-utcában még növekedett, a város főterén olyan sűrű volt, hogy a két lovas, mint valami szilárd fal előtt volt kénytelen megállni előtte.

Yvonnet kardja hegyére tette s magasra tartotta kalpagját, felágaskodott nyergében és hangosan így kiáltott:

- Helyet, helyet az admirális úr küldötteinek!

A tömeg, amely azt a hírt várta, hogy segítséget kap, addig tolongott, míg utat szorított a két lovas számára. Így Szent Jakab-templomától eljutottak a városháza előcsarnokának lépcsőjéig, amelyen már Varlet de Gibercourt polgármester vár reájuk.

Theligny és Yvonnet jókor érkeztek, éppen tanácsülés volt. Hála a város lakosai hazaszeretetének, és Panquet János és öccse Vilmos szónoklatának, egyhangúlag elhatározták, hogy Saint-Quentin város híven királyához és bízva védőszentjében, a végsőkig fog védekezni.

Viharos lelkesedéssel fogadták tehát azt a hírt, amelyet Theligny hozott, hogy az admirális segítőcsapatokkal nemsokára megérkezik.

Nyomban, még a gyűlés tartama alatt, a polgárok csapatokba sorakoztak és megválasztották parancsnokaikat. Minden egyes csapat ötven emberből állt.

A polgármester kinyittatta a városháza fegyverraktárát. Szerencsétlenségre a fegyverkészlet nagyon csekély volt. Csak tizenöt ágyút, ugyanannyi mozsárágyút és tarackot találtak s némelyik nagyon rossz állapotban volt és harminc különbözőféle puskát. Alabárdot és lándzsát azonban többet találtak, mint amennyi kellett.

Panquet Jánost kinevezték az egyik csapat parancsnokának és öccse Vilmos tiszt lett egy másik csapatban. Láthatjuk, hogy elárasztották a családot kitüntetésekkel, amelyek azonban veszélyt hoztak azokra, akik részesültek benne.

A városban tehát a következő csapatok voltak: a dauphin csapata, százhúsz vagy százharminc emberrel; Saint-Quentin helytartója, Breuil száz embert vezényelt és néhány nappal azelőtt megérkezett velük Abbevilleből és a polgárok négy csapata, amelyek közül mindegyik ötven

emberből állott. Három csapat nyilakkal, lándzsákkal és alabárdokkal volt felfegyverezve s csak a negyediknek voltak puskái.

S ekkor hirtelen azt vették észre, hogy ötödik csapat jelenik meg, amelyet nem vártak s nagy lelkesedéssel fogadták, midőn észrevették, hogy kikből áll.

A csapat a Croix-Belle-Porte-utca felől jött és lándzsákkal s alabárdokkal felszerelt Szent Jakab-rendi szerzetesekből állott. Vezetőjük, aki kivont karddal haladt a menet élén, szerzetesi öltözéke alatt páncélinget viselt.

A csapat énekelve haladt előre és Yvonnet közelebb lépett hozzá, hogy jobban szemügyre vehesse vezetőjüket.

- Vigyen el az ördög, - kiáltotta Yvonnet, - ha ez nem Lactance!

A vezető csakugyan Lactance volt. Sejtette, hogy a védelmi harc nehéz lesz és ezért félre-vonult a világtól a Rosiers-utcába a Szent Jakab-rendi szerzetesekhez, hogy bűnbánatot tartson és imádkozzék, s ez által amennyire lehet, a kegyelem állapotába kerüljön. A jó atyák tárt karokkal fogadták és Lactance, aki náluk gyónt és náluk vette magához az Úr testét, csakhamar észrevette, hogy a barátok milyen hazafias érzelműek. Elhatározta, hogy hasznosítani fogja e nemes érzelmet. Minthogyha csak az ég sugallatára tette volna. Lactance azt ajánlotta a szerzeteseknek, hogy alakítsanak katonai csapatot, és ő ki fogja képezni őket. A rendfőnök megengedte, hogy Lactance minden nap reggel egy óra hosszat és este másfél óra hosszat gyakorlatozhasson a szerzetesekkel és három nap alatt annyira beletanultak, hogy kivonultak a kolostorból, és mint már mondottuk a Lactance vezetése alatt a tömeg tetszés-kiáltásaitól kísérve, a városháza felé tartottak.

Saint-Quentin most tehát a dauphin csapatának százhúsz emberére, Breuil csapatának száz emberére, a polgárőrség kétszáz emberére és száz szerzetesre számíthatott: összesen ötszáz-húsz emberre.

Alig hogy a polgármester a városparancsnok és a város más vezető emberei kiszámították csapataiknak erősségét, midőn a várfal irányából nagy kiáltozás hallatszott. S azt látták, hogy az Orfevreie és Saint André-utcából emberek közelednek, akik kétségbeesve emelik ég felé karjaikat.

Megkérdezték az emberektől, hogy mi történt. Az emberek az Homlilieres és Mesnil Saint Laurent közt elterülő síkságon földműveseket láttak, akik futva menekültek a mezőkön át és amennyire messziről ki lehetett venni, rémülten integettek.

Erre elrendelték, hogy be kell zárni a város kapuit és meg kell szállni a falakat.

Lactance, aki a nagy izgalom közepett, mint jó keresztényhez illik, megőrizte hidegvérét, azt parancsolta a szerzeteseknek, hogy fogják be magukat az ágyúk elé, és nyolcat vontassanak fel arra a falra, amely az isle-i kaputól a damensi-i kapuig terjed, azon kívül kettőt vigyenek a régi piac falaira, hármat a nagykapu hídjára és végül kettőt az Isle külvárosban „a régi falnál” állítsanak fel.

Theligny és Yvonnet, akik még lovon ültek, de azt tartották, hogy az állatoknak az előző napi lovaglás ellenére is még elég erejük lesz, kilovagoltak a remicourt-i kapun, átkeltek a folyó gázlóján s a síkságra vágtattak, hogy a földművelő lakosság menekülésének okát megtudják.

Az első ember, akivel találkoztak, az orrán és fél orcáján tartotta tenyerét és ügyelt, hogy ez a két becses testrész le ne essék. Bal kezével pedig, Yvounet felé integetett.

Yvonnet tüstént odalovagolt és megismerte Malemort barátját.

- Fegyverre! - kiáltotta teli torokkal Malemort. - Fegyverre!

Yvonnet megkettőztette lovának lépteit, és midőn észrevette, hogy barátja vérzik, leszállt a lóról és megvizsgálta a sebet.

A seb valóban borzalmas volt. Azonban csak akkor lehetett ennek mondani, ha ép arccal hasonlítottuk össze. Malemort arcát annyi sebforradás éktelenítette el, hogy eggyel több vagy kevesebb varrás már mit sem számított.

Yvonnet négyrét hajtogatta zsebkendőjét, közepébe lyukat tépett, hogy Malemort orrához levegő és napfény juthasson, azután a sebesültet lefektette a földre, és fejét a térdére fektette. Azután bekötözte a sebesült arcot, olyan gyorsan és ügyesen, hogy a legügyesebb seborvos sem tudta volna jobban.

Ez alatt Theligny mindenfelé kérdezősködött. A következő dolgok történtek:

Reggel Origny Sainte Benoite környékén az ellenség felbukkant a láthatáron. Malemort ebben a helységben tartózkodott és jól sejtette, hogy az ellenség erről az oldalról fog támadni, tehát arra buzdította a lakosokat, hogy védekezzenek. Ezért az emberek fegyvereikkel és minden lőszerükkel a kastélyba vonultak. Itt azután négy óra hosszat védekeztek. Minthogy azonban a spanyolok egész előőrse támadott, a kastély az ellenség kezébe került. Malemort csodálatos ügyességgel végezte feladatát, de végül is arra kellett rászánnia magát, hogy visszavonuljon. Három vagy négy spanyol közvetlen közelből támadt reá, ezért Malemort megfordult, az egyiket kardszúrással, a másikat tőrdöféssel megölte, de mialatt harmadik támadóját szorongatta, a negyedik karddal közvetlen a szem alatt levágott Malemort arcából egy darabot. Malemort rögtön belátta; hogy nem tud tovább védekezni, mert szemét is elborította a vér, ezért hatalmas kiáltással földre hanyatlott, minthogyha halálos csapás érte volna. A spanyolok kirabolták, magukhoz vették azt a három vagy négy párizsi sout, amelyet zsebében találtak, azután társaikhoz siettek, akik éppen fosztogattak és igyekeztek jelentékenyebb zsákmányra szert tenni. Malemort pedig felkelt, rendes helyére tette orrát és orcáját, kezével leszorította és úgy futott a város felé, hogy az őrséget hívja. Ilyképp Malemort, aki máskor az első volt a támadók és az utolsó a visszavonulók közt, szokása ellenére a menekülők élénk haladt.

Theligny és Yvonnet most tehát tudták, amit tudni akartak. Yvonnet maga mögött lovára ültette Malemort barátját és mindhárman - fegyverre! - kiáltással a város felé tartottak.

A városban mindenki őket várta. Most megtudták, hogy az ellenség már négy- vagy ötmérföldnyire megközelítette a várost. Azonban a város lakóinak elszántsága oly nagy volt, hogy ahelyett, hogy csüggedés vett volna erőt rajtuk, e hír hallatára lelkesedtek.

Véletlenül Breuil száz embere között negyven tüzér volt. Ezekre bízták azt a tizenöt ágyút, amelyeket a Szent Jakab-rendi barátok vittek fel a falakra. Mindazonáltal minden ágyúhoz még három ember kellett volna. A barátok ajánlkoztak, tehát erre a szolgálatra és örömmel fogadták őket. Egy órai gyakorlatozás után azt hihette az ember, hogy egész életükben sem tettek egyebet.

Ideje is volt már, mert egy óra múlva a távolban az első közeledő spanyol csapatokat lehetett látni.

A városi tanács elhatározta, hogy hírnököt küldenek az admirálishoz és értesítik a helyzetről. A veszély pillanatában azonban senki sem akarta elhagyni a várat.

Yvonnet azt ajánlotta, hogy Malemort barátját küldjék el, mint futárt, La Ferebe.

Malemort azonban nagy hangon szabadkozott. Azt erősítgette, hogy csak sebesülése után jött meg igazában a verekedő kedve. Már tizenöt hónap óta nem verekedett, időközben az arca nagyon vérmes lett s csak most, a vérveszteség után érzi igazán jól magát.

Yvonnet most azt mondotta neki, hogy lovat kap, amelyet azután megtarthat. S azt, hogy már három vagy négy nap múlva az admirális kíséretében visszatérhet a városba, s hogy lóval, támadások alkalmával, sokkal jobban bír majd előrenyomulni, mint az egyszerű gyalogos ember.

Ez az utóbbi körülmény, döntően befolyásolta Malemort elhatározását.

Tegyük hozzá, hogy Yvonnet is befolyásolta, mint ahogy a gyengébb és érzékenyebb idegzetű emberek hatással szoktak lenni az erősebbekre.

Malemort lóra szállt, és La Fere irányába elvágtatott.

Mindenki meg lehetett nyugodva, mert a kalandor olyan sebes vágtatva indult el útjára, amelyből szemmel látható volt, hogy az admirális másfél óra múlva tudni fogja, hogy mi történt.

Közben kinyitották a kapukat, hogy Origny Saint Benoite szegény lakosait beengedjék. A polgárok mind siettek vendégszeretően fogadni őket. Azután az összes környékbeli falvakba, Harly, Remicourt, Chapelle, Rocourt és Abiettebe embereket küldtek, hogy minden lisztet és gabonát hozzanak el azokból a városba.

Az ellenség óriási szélességben, menetelő csapatokkal vonult előre és a csapatok hosszából is arra lehetett következtetni, hogy egy egész spanyol hadsereggel kell majd szembeszállni. A spanyolokkal együtt német és wallon hadak is érkeztek s így az ellenséges haderőt körülbelül ötven-hatvanezer emberre lehetett becsülni.

Mint mikor a Vezúv vagy az Etna kráteréből lefelé folyik az izzó láva, elönti a házakat, s felgyújtja a fákat, úgy gyulladtak meg a házak és égtek lobogva a falvak a lassan előrenyomuló hatalmas, fekete tömeg mögött.

A város egész lakossága nézte ezt, a látványt a remicourt-i falakról, a fogadalmi templom tornyából, amelyből az egész várost látni lehetett; Szent Jakab templomának tornyából, a vörös toronyból, a víztoronyból. Minden fellobbanó tűz láttára átkokat kiáltottak, amelyek mint a vészjósló madarak serege emelkedtek az ég felé, hogy onnan csapjanak le az ellenségre.

Azonban az ellenséges csapatok szüntelenül nyomultak előre és úgy hajtották maguk előtt a lakosságot, mint a szél az égő házak pernyéjét. Egy ideig nyitva hagyták a kapukat, hogy a menekülők bejöhessenek, de az ellenség fenyegető közelsége miatt csakhamar be kellett a kapukat zárni. Erre látni lehetett, hogy a felgyújtott falvak szerencsétlen lakosai hátat fordítottak a városnak és Vermand, Pontru, Ganlaincourt irányába menekültek.

Nemsokára dobpergés hallatszott.

Ez a jeladás azoknak szólt, akik nem tartoznak a fegyveres harcosokhoz, hogy hagyják el a várfalat.

Végül csak a harcosok maradtak helyükön s csendesek voltak, mint az olyan emberek, akiket a közös veszély vezetett egy helyre.

Lassanként kibontakozott az ellenség előőrse. Elöl pisztolyos lovasok haladtak, akik Rouvroy és Harly közt nagy sietséggel átkeltek a Somme folyón, félkör alakban körülvették a várost és elzárták a remicourt-i, szentjakabi és poutheillei kapuk felé vezető utat.

A pisztolyosok mögött három vagy négyezer ember haladt és egyöntetű mozgásukból arra lehetett következtetni, hogy régi spanyol katonák voltak, olyan csapatok, amelyeknek az volt a híre, győzhetetlenek a háborúban. Ezek is átkeltek a Somme-on és az Isle külváros irányába haladtak.

- Az én számításom szerint, - mondotta Theligny Yvonnethoz, - valószínűleg éppen ott fog kezdődni a tánc, ahol szép nőismerősének háza áll. Ha tudni akarja, hogy honnan fúj a szél, akkor jöjjön velem.

- Nagyon szívesen! - felelte Yvonnet, akit, mint minden ütközet előtt, most is a hideg rázott.

Ajkát összeszorította, orcái kissé elsápadtak s Thelignyvel az islei kapu felé tartott. A hadnagy csaknem csapatának felét helyezte el ezen a ponton, míg a többit a polgárok buzdítására és támogatására a városban hagyta.

Látni fogjuk azonban, hogy ezúttal a polgárok adtak példát a katonáknak, ahelyett hogy ők vettek volna példát a katonáktól.

Elérték az Isle külvárost. Yvonnet száz lépéssel előre lovagolt s volt annyi ideje, hogy bekopogtathatott Gudula ablakán. A leány remegve jelent meg az ablakban. Yvonnet azt tanácsolta Gudulának, hogy vonuljon a földszinten levő szobákba, mert az ellenség ágyúgolyói fognak nemsokára tekézni a ház kéményeivel.

Alig mondotta ezeket, midőn, mint hogyha csak szavainak megerősítéséül történt volna, kartácsgolyó röpült át sivítva a légen és annyira összezúzta a tetőnek egy részét, hogy a cserepek, mint a hulló csillagok estek le a fiatalember feje mellett.

Yvonnet felállt a határkőre, mindkét kezével megkapaszkodott az ablak párkányában és a virágok közt ajkával a leány remegő ajkát kereste. Gyengéden megcsókolta, azután ismét lelépett az utcára.

- Ha szerencsétlenség ér Gudula - mondotta Yvonnet, - ne feledkezzék meg túlságosan gyorsan rólam, s ha elfelejt is, ne spanyol, német, vagy angol kedvéért tegye.

Anélkül, hogy a fiatal leány feleletét bevárta volna, aki örökké tartó szerelmet akart ígérni neki, Yvonnet a régi várfal felé futott és nemsokára nem messze volt attól a helytől, ahol éjjeli látogatásai alkalmával fel szokott kúszni.

Mint ahogy Theligny előre látta, aki különben nemsokára lovásza után megjelent a harc színhelyén, valóban ezen a helyen kezdődött a tánc.

A tánc zenéje rettenetesen lármás volt és sokan, akik hallották, lehorgasztották fejüket. A polgárok azonban nemsokára hozzászoktak a zajhoz, sőt bátorítóan mosolyogtak a katonákra és később ők küzdöttek legelszántabban.

Közben a támadó spanyolok száma annyira megnövekedett, hogy a polgárok kénytelenek voltak elhagyni a külső sáncokat. Kezdetben igyekeztek ezeket megvédeni, de minthogy a környékbeli hegymagaslatokról az ellenséges ágyúk tüzét ide lehetett irányozni, a polgárok nem tudták tartani ezt a helyet. Két ágyú és a puskások fedezete alatt tehát nagy rendben visszavonultak „a régi falakról” és három halottat hagytak hátra. A sebesülteket persze magukkal vitték.

Yvonnet egy spanyolt hurcolt magával, akit keskeny kardjával átszúrt. Elvette a spanyoltól puskáját, de mert nem volt annyi ideje, hogy a lőszert is kivegye a spanyol övén lógó táskájából, magával vitte a halottat, mert azt remélte, hogy fáradságának jutalmául nemcsak lőszert, hanem telt zsebeket is lel.

Yvonnet nem csalódott várakozásában: a háromhavi zsoldon kívül, amelyet előző nap fizettek ki a spanyoloknak, hogy nagyobb bátorságuk legyen, még rabolt pénz is volt a spanyolnál, amelyre öt-hat napig tartó útja alatt tett szert. Nem tudjuk megmondani, hogy Yvonnet spanyolja többet rabolt-e, mint a többi, de midőn Yvonnet átkutatta zsebeit, meg volt elégedve azzal, amit talált.

Midőn Theligny katonái és a polgárok visszavonultak, két spanyol vezér, Romeron Julien és Carondolet foglalták el a külső sáncokat és mindazokat a házakat is, amelyek a Guise felé vezető úton és a La Fere felé vezető úton voltak, tehát az úgynevezett „magas külvárost". Amikor azonban a spanyolok a külső sáncok és a „régi várfal" közötti részen át akartak haladni, a várbeliek olyan sortűzzel fogadták őket, hogy kénytelenek voltak meghátrálni és behúzódtak a házakba. A házak ablakaiból azután addig lövöldöztek vissza, míg beállt a sötétség s mindkét fél kénytelen volt a küzdelmet félbeszakítani.

Csak most tartotta Yvonnet megengedhetőnek, hogy hátranézzen. Ekkor tíz lépésre maga mögött egy bájos fiatal leány fejét látta felbukkanni a sánc szélénél, aki azzal az ürüggyel, hogy atyját keresi, a tilalom ellenére a harc színhelyére jött.

Yvonnet előbb a leányra s azután hadnagyára nézett.

- Kedves Yvonnet, - suttogta Gudula, - már bizonyosan fáradt, mert két nap, két éjszaka harcol. Bízza hát a többiekre, hogy őrködjenek a várfalakon és igyekezzék olyan helyet találni, ahol holnap reggelig jól és kellemesen kipihenheti magát. Meg fog találni engem a régi helyen.

Ezt nem kellett Yvonnetnek kétszer mondani. Köszönt hadnagyának, Gudulára vetett egy tekintetet és azután úgy tett, mint aki ügyet sem vet a leányra s az utcára ment, mint aki vissza akar térni a városba.

Azonban Yvonnet kétségkívül a sötétség miatt eltévedt a külvárosban. Mert tíz perccel később abban a kis utcában volt és szemben azzal a kis ablakkal, amely alatt a mérföldkő állott s erre, ha felállt az ember, mint tudjuk, sok mindenfélét el lehetett intézni.

Yvonnet pedig mást nem tett, minthogy megkapaszkodott két kis fehér kézben, amelyek nemsokára kinyúltak az ablakon. S ezek a kezek ügyesen felhúzták a kalandort a ház belsejébe. Szemmel látható volt, hogy nem először végzik ezt a gyakorlatot.

Az elbeszélt dolgok pedig, 1557. augusztus 2-án történtek.

HETEDIK FEJEZET.
Az admirális megtartja szavát.

Mint ahogy előrelátható volt, Malemort gyorsan megtette a hat mérföldet Saint-Quentintől a la-ferei táborig.

Alig másfél óra múlva az admirális ajtaja előtt állott.

Ha az ember ránézett erre a véres ruhájú lovasra, akinek arca fehér vászonba volt burkolva, s aki sebes vágtatva érkezett, nem tudta kitalálni, hogy a lovas Malemort. Már álarca is lehetetlenné tette, hogy felismerjék, mert csak szeme és szája volt látható. Azonban könnyű volt kitalálni, hogy szomorú híreket hoz.

Nyomban bevezették Colignyhez.

Az admirális nagybátyjának társaságában volt. A connetable megérkezett La Ferebe.

Malemort elbeszélte Origny Sainte Benoite bevételét, s hogy milyen vérfürdőt rendezett az ellenség azok között, akik a kastélyt védelmezni akarták. Elmondotta, hogy a spanyol hadsereg útját mindenütt fellobogó lángok jelzik, s nyomában csak füstölgő romok maradnak.

A connetable és unokaöccse felosztották egymás közt a teendőket.

Coligny öt-vagy hatszáz emberrel azonnal elindul, hogy bezárkózzék Saint-Quentinbe, s az utolsó csepp vérig megvédi a várost.

A connetable a táborban maradt katonákkal Nevers herceg hadseregéhez csatlakozik. Ez a hadsereg nyolc vagy kilencezer emberből állott, tehát nem támadhatta meg a spanyolok hadát, amely több mint ötvenezer embert számlált. Ehelyett Nevers herceg hadserege nyugtalanítani fogja az ellenséget, megfigyeli, és amennyire lehet, igyekszik kiaknázni a maga javára az ellenség által elkövetett hibákat.

Ez a kis hadsereg abban az időben éppen Lyonnais és Thierache határaiban gyakorlatozott.

Az admirális azonnal megfúvatta a kürtöt, hogy lóra szálljanak, és indulásra pergett a dob. Maldent javaslatára, akit az admirális, vezetőnek tett meg, Coligny elhatározta, hogy Hám felé fog seregével vonulni ahelyett, hogy az egyenesen odavezető úton haladnának.

Abban a pillanatban, midőn a connetable és az admirális kilovagoltak, La Fereből, - az admirális, Ham felé tartott és a connetable elkísérte - azt vették észre, hogy az út közepén nagy fekete kutya ül, és torkaszakadtából vonít. Elkergették a kutyát, de ez csak vagy száz lépést szaladt előre, ismét odaült az út közepére és még siralmasabban vonított, mint azelőtt. Ismét elkergették s az állat újra ugyanazt tette s még hangosabban és siralmasabban vonított.

Ekkor a connetable Colignyre nézett és ezt kérdezte:

- Mi az ördögöt gondol erről a dologról, unokaöcsém?

- Azt, hogy nagyon rossz hallani ezt a zenét, de mi játsszuk majd hozzá a komédiát!

- Sőt talán a tragédiát! - felelte a connetable.

E jövendölés után a connetable és unokaöccse búcsút vettek egymástól. Az admirális folytatta útját, Ham felé, míg a connetable visszatért, La Ferebe, amelyet még aznap este elhagyott.

A város kijáratánál azonban ismét rossz jelet látott.

Alig tett meg egy mérföldet Laon felé, midőn hirtelen hosszúruhás és lengő szakállú, zarándokformájú ember lépett eléje, megfogta lovának zabláját, s ezt kiáltotta:

- Montmorency! Montmorency! Azt jósolom neked, hogy egész dicsőséged három nap alatt porrá lesz!

- Jó - mondotta a connetable - én, pedig azt jósolom neked, hogy előbb szétzúzom az állkapcsodat!

S e szavakkal olyan erős csapást mért a szegény próféta arcába, hogy az nyomban ájultan lehanyatlott és állkapcsa valóban összetört.

Erre a connetable folytatta útját, ugyanúgy, mint az admirális s mindketten nem tudták elfelejteni a gyászos jóslatot.

Este öt óra felé az admirális megérkezett Hamba.

Elhatározta, hogy megállás nélkül vonul seregével Saint-Quentinbe. Ezért a katonák csak egyórás pihenőt tartottak és az admirális kísérő fegyvereseivel és két gyalogos csapattal elindult.

Hamban Jarnac és Luzarches urak mindent megtettek, hogy az admirálist tartóztassák. Azt mondották neki, hogy nyílt csatában sokkal nagyobb szolgálatot tehet királyának, s ajánlkoztak, hogy helyette mennek el az ostromolt városba. Coligny azonban így felelt:

- Kész vagyok inkább elveszíteni egész vagyonomat, semhogy segítség nélkül hagyjam ezeket a derék embereket, akik annyira igyekeznek városukat megvédelmezni.

S mint már említettük, elindult s nem maradt egy pillanatig sem az előre megállapított időn túl.

Ham kapujában Saint-Prix papjával találkozott. Ez nagyon előkelő praelatus volt és Delamotte Jakabnak hívták. Egyszerre volt Sant-Quentin, Chartres, Párizs és Maas kanonoka. Azon kívül két helyen volt prior s haláláig I. Ferenc trónra lépésétől kezdve öt király uralkodása alatt volt kanonok.

Coligny, aki kételkedett abban, hogy valóban ez az előkelő utazó érkezik Saint-Quentinből, eléje lovagolt. A hadvezér és a pap bemutatkozott egymásnak.

A pap, midőn az első ágyúlövés érte az islei kaput, a Panthouille külvároson át elhagyta a várost, hogy haladéktalanul a királyhoz menjen és leírja előtte Saint-Quentin helyzetét, s hogy a király segítségét kérje. Így tehát mint az admirális előre látta, az volt az egyetlen szabad út, amelyet ő választott.

- Tisztelendő úr - mondotta az admirális a praelatusnak - ön meg fogja látogatni a királyt, s ezért kérem, mondja el neki, hogy látta, amint egy bátor csapat élén a városba lovagoltam s remélem, még ma éjjel bejutok Saint-Quentinbe, és sokat tehetek majd a város védelméért.

Goligny köszönt a papnak és folytatta útját.

Egy mérfölddel tovább már megpillantotta az Origny Sainte Benoiteból menekült embereket és más Saint-Quentin közelében fekvő falvak menekültjeit. Ezek már nem tudtak Saint-Quentinben menedéket találni is ezért futottak tovább. A szerencsétlenek kimerültek a fáradtságtól. Egy részük már alig vonszolta magát és sokan az éhségtől és fáradtságtól holtan dűltek az út menti fák mellé.

Az admirális némi eleséget osztatott ki köztük, azután folytatta útját.

Kétmérföldnyire Saint Quentin előtt ráesteledett. Szerencsére ott volt Maldent. Azt erősítgette, hogy azok, akiket ő fog vezetni, baj nélkül fognak átkelni a mocsáron. Maldent azt remélte, hogy ha elérték útjuk célját, busás jutalmat kap s ezért ajánlkozott, hogy nyakában kötéllel, melynek másik végét az admirális lovához kötözték, elöl fog haladni.

Rambonillet kapitány csapata a Maldent által ajánlott utat választotta, de Saint André kapitány azt állította, hogy jó vezetője van és ezt akarta követni.

Minthogy mindenki egyedül volt felelős csapatáért, az admirális nem akarta azt követelni, hogy mindenki Maldent vezetésére bízza magát, mint ahogy ő tette.

Saint André tehát más útra tért, míg az admirális Maldent követte.

A Saint Quentinbe vezető úton nem leltek akadályra. A város még nem volt teljesen bekerítve. A városnak egyik oldalát szabadon hagyták, és pedig a Ponthoille külvárost, mert azt akarták, hogy a várost ezen az oldalon az angol csapatok kerítsék körül, amelyeknek érkezését minden pillanatban várták.

A savy-i magaslatról, tehát háromnegyed mérföldnyire Saint Quentin előtt, mielőtt tovább vonultak, elővigyázatosság kedvéért megtekintették a vidéket, és azt vették észre, hogy az ellenséges őrtüzek az Eparguemaille kápolnától Gaillard-ig lobognak. Azt hihette volna az ember, hogy szándékosan hagyták szabadon az utat az admirális kis csapata számára.

Ez olyan feltűnő volt, hogy az admirális aggódott miatta; hátha bekeríti az ellenség.

Prokop, aki Maldent-tal való gyakori beszélgetései következtében jól beszélt picardiai tájszólással, ajánlkozott, hogy elmegy előőrsnek.

Az admirális beleegyezett és megparancsolta, hogy a csapat egyelőre álljon meg.

Háromnegyed óra múlva a kalandor visszaérkezett. Az út valóban szabad volt és Maldent olyan közel tudott jutni a vár falához, hogy megpillantotta az őrszemet, aki a Ponthoille kaputól a kolostor udvarával szemközt fekvő toronyig járt fel és alá.

Prokop megállt a folyó kis elágazásán túl, amely abban az időben a várfal mellett folyt el s füttyentett az őrnek. Az őr tüstént megállt és fürkésző szemmel nézett a sötétségbe.

Prokop másodszor is füttyentett, s minthogy meg volt győződve róla, hogy az őr észrevette, félhangosan közölte vele az admirális jövetelét.

- Ilyképp - jelentette Prokop - a ponthouille-i kapu őre az admirálist azonnal be fogja bocsátani.

Coligny dicsérte Prokop ügyességét, helyeselte azt, amit tett, és Maldent vezetése mellett folytatta útját, de most sokkal nyugodtabb volt.

Harminclépésnyire a kapu előtt egy ember bukkant fel a sáncárokból. Töltött pisztolyt tartott kezében és tüstént lőtt volna, ha a jelzett jó barát helyet ellenség közeledik.

A várfalon pedig, sűrű, sötét árnyék látszott. Száz ember állt ott készenlétben arra az esetre, ha az, amit Prokop mondott az őrnek csak cselvetés volt.

A pisztolyos ember, aki, hogy úgy mondjuk, felpattant a sáncárokból, Theligny hadnagy volt.

Az admirális felé közeledett és így szólt:

- Franciaország és Theligny!

- Franciaország és Coligny! - hangzott a felelet.

Megismerték egymást. Megérkeztek az ígért segítőcsapatok és ezért nyomban kinyitották a várkapukat.

Az admirális százhúsz emberével belovagolt a városba.

Érkezésének híre azonnal elterjedt az egész városban. A lakosok félmeztelenül rohantak ki házaikból és ujjongva üdvözölték. Sokan ünnepélyesen ki akarták világítani házaikat, némelyek már gyertyát is gyújtottak ablakaikban. Az admirális azonban megtiltotta, hogy lármázzanak és megparancsolta, hogy a gyertyákat oltsák el.

Attól félt, hogy az ellenséges hadsereg ez által megtudja mi történt, és kettős éberséggel fog őrködni. Egyébként Saint André hadnagy még nem érkezett meg csapatával.

Reggel három órakor még semmi hír sem volt róluk.

Rövid idővel napfelkelte előtt, Lactance hat vagy nyolc Szent Jakab-rendi szerzetessel útra kelt, hogy a csapatot megkeresse, nehogy ez eltévedjen, és a spanyolok kezére kerüljön. A jó atyák, akiknek öltözéke minden gyanút elhárított, ajánlkoztak, hogy egy-két mérföld körzetben átkutatnak mindent, és az eltévedt csapatot helyes útra térítik.

A szerzetesek ajánlatát örömmel fogadták és egy részük a ponthoille-i kapun át, másik részük a Szent Katalin-kapun elhagyta a várost.

Reggel négy és öt óra között azután két barát vezetése alatt megjelent az első csapat, körülbelül hatvan ember a városban.

Hat óra tájban megérkezett a második csapat, körülbelül ötven ember s ezt is szerzetes vezette.

Saint André kapitány ezzel, a csapattal jött.

A vezető eltévedt s vele együtt az egész csapat.

Lassanként a többi szerzetes is visszaérkezett és Isten, aki oltalmazta őket, most is gondoskodott róla, hogy baj nélkül visszaérkezzenek.

Alig hogy az utolsó emberek is visszaérkeztek a várba, Coligny sorakozót fúvatott az egész őrségnek.

S most kitűnt, hogy az admirális jóvoltából a várőrség kétszázötven emberrel gyarapodott. Ez szám szerint elég gyenge segítség volt, de annak jelenléte, aki ezt a csapatot a városba vezette, nagy hatással volt a lelkekre. Még a legfélénkebb polgárok szívébe is bátorság költözött.

Theligny, a polgármester s a helytartó pontosan elmondották az admirálisnak, hogy az utóbbi időben mi történt a városban.

Coligny meg volt győződve róla, hogy mindenekelőtt Isle sáncait kell a végsőkig védelmezni és ezért a várnak erre a helyére ment. Fenn a „régi várfalon”, mialatt a golyók fütyültek a feje mellett, Coligny elhatározta, hogy a következő éjszaka kirohan csapatával ezen a helyen a várból. A kirohanás célja az, lett volna, hogy felgyújtsák a sáncárkon túl fekvő szomszédos házakat, amelyekből a spanyolok folyton tüzeltek a vár őrszemeire. Ha a kirohanás sikerül, visszavehetik az ostromlóktól azt a sáncot, amelyet egy nappal azelőtt elfoglaltak. Azután a régi fal elé árkot húzhatnának, s magas földhányást emelhetnének eléje, hogy a középsáncokat megvédjék az ellenség ágyúgolyóitól.

S hogy ezt a helyet minden eszközzel meg lehessen védelmezni, az admirális elrendelte, hogy a régi várfal minden oldalán törjenek lőréseket, s minden lőréshez állítsanak két ágyút.

Midőn Coligny megtette ezeket a legfontosabb intézkedéseket, eszébe jutott, hogy meg kellene tudni, milyenek az ellenség csapatai és hány emberből állnak.

Különben a sátrakon lengő címeres zászlókról könnyen fel lehetett ismerni, hogy a vezérlő hercegek és a katonák milyen nemzet fiai.

Arról a helyről, amelyen állt, tehát a „régi várfal" legelőbbre nyúló részéről az admirális jobb kéz felől három egymástól teljesen elválasztott tábort látott s mindegyik más dombon volt felütve.

Legtávolabb Schwarzburg gróf tábora látszott.

A középső Egmont és Horn gróf tábora volt, ama két elválhatatlan hadvezéré, akiket még a halál sem választhatott el egymástól.

A városhoz legközelebb fekvő tábor Philibert Emmanuel tábora volt.

Az admirálissal szemben azok a spanyol csapatok táboroztak, amelyek ellen előző nap küzdöttek, és amelyeket Don Julien Romeron és Carondelet kapitány vezényeltek.

Az admirálistól balra pedig, a hercegi haditábor végső nyúlványa látszott.

Ezt a tábort, amely az egész terepnek csaknem félmérföldnyi területét foglalta el, csaknem teljesen körülvette a Somme, amely forrásától Saint-Quentin és Isle külváros közti torkolatáig nagy félkört ír le. A szavojai herceg később átvitette sátorát ebbe a táborba, amely a régi várfal egész hosszában, a folyótól a Szent János külvárosig terjedt.

Ebben a táborban voltak Binincourt marsall, Berg őrgróf, Valle őrgróf, Saimona herceg, Schwarzburg gróf, Mansfeld gróf, Mendora Bernát, Gonzaga Ferdinánd, Arras püspöke, Feria gróf, Rinago gróf, Carcehris marsall, Brunswick Erik herceg, Dun Juan Maurique, Boussu messire, Berlaimont messire, Mégue gróf és Lazari de Schwendy szállásai. Végül ebben a táborban voltak a nagy lovascsapatok és az alabárdosok sátrai és a börtönök, amelyeket a lázítók számára készítettek.

A Szent János-toronytól a nagy toronyig, tehát azon a helyen, amely az Isle külvárossal éppen szemben fekszik, terült el a flamand tábor. Azon kívül ott volt felállítva tüzérség egy része, amely olyan tűz alá fogta Saint Quentint, hogy az utat, amelyet a tüzérség lőtt, még máig is „a pokol útjának" nevezik. Mint mondottuk, a Ponthoilletől Tourivalig terjedő részen az ellenség még nem kerítette be a várost. Ezt a részt meghagyták az angol csapatok számára, amelyeket minden nap vártak.

Midőn bevégezte az ellenség hadállásának megtekintését, az admirális visszatért a városba. Itt megparancsolta, hogy adják át neki az összes férfiak névsorát, akik fegyveres szolgálatra alkalmasak. Azután pedig szedjék össze a városban található összes használható fegyvereket. Azon kívül meghagyta, hogy írják össze azokat a munkásokat, férfiakat és nőket, akik sáncot és árkot akarnak ásni. S hogy kerestessék elő a házak kamráiból a szükséges szerszámokat: ásókat, csákányokat, feszítővasakat és kosarakat. S készítsenek pontos jegyzéket arról, hogy mennyi liszt, bor, élő marha s más élelmiszer van a város és a lakosság tulajdonában, mert szabályozni akarja a fogyasztást és meg akarja akadályozni a fosztogatást. S végül Coligny még a tüzérség létszámáról, a lőpor- és golyókészletről és a fegyveres emberek számáról kért részletes kimutatást.

Az úton, amelyet éppen megtett a várban, az admirális csak két malmot látott. A Billon-utca végén szélmalom és az Isle külvárosban, a Somme partján vízimalom volt. Két malom azonban nem volt elég ahhoz, hogy húszezer ember számára való gabonát őröljön meg.

Az admirális meg is mondotta, hogy aggódik emiatt.

Azonban a városi tanács tagjai tüstént megnyugtatták Colignyt azzal, hogy a városban tizenöt vagy tizenhat kézi malom van, amelyekbe szükség esetén lovakat lehet fogni, s állandóan lehet őrölni velük. Ha az összes malmok állandóan dolgozni fognak, el tudják majd látni eleséggel a város lakóit és a várőrséget.

Azután Coligny a csapatok szállásait jelölte ki. A városban lévő csapatokat négy városrészben helyezte el s minden városrészt tizenhat körzetre osztott fel. A felügyeletet tizenhat polgárra és tizenhat tisztre bízta, hogy minden határozatát és parancsát egyöntetűen teljesítsék. A csapatok a polgárok csapatával együtt küldtek a várfalakra őrséget és az egyes városrészeket is közösen kellett megvédelmezniük. A városi tanács állandóan készenlétben volt, hogy minden dologban haladéktalanul intézkedhessek.

Végül Coligny bemutatta a városi tanács tagjainak azokat a nemeseket, akikből mai fogalmak szerint az admirális vezérkara tevődött össze, és akik a városi tanácsnál az admirális nevében fognak eljárni.

Languetot kapitányt pedig, a tüzérség felügyelőjének nevezte ki az admirális. S a kapitány szolgálatába beosztott tíz embert, akiknek az volt a kötelességük, hogy naponként ellássák lőszerrel a csapatokat, s hogy ellenőrizzék mennyi lőszer fogyott el. Ez a tíz ember őrizte egyúttal a lőszerraktárakat s ügyelt arra, hogy a lőszert még a veszély pillanatában sem pazarolják hiába.

Midőn végigjárta a sáncokat, Coligny a Szent János-kapu közelében, alig százlépésnyire a várfaltól, nagy gyümölcsöskerteket vett észre, amelyeket magas és sűrű bokrok kerítettek be. A bokrok és a fák bizonyos körülmények közt lehetővé tehették az ellenség számára, hogy észrevétlenül megközelíthesse a várfalat. Minthogy ezek a gyümölcsösök a város főembereinek tulajdonai voltak, az admirális a városi tanácstól kért engedélyt arra, hogy kivágathassa azokat. Az engedélyt minden nehézség nélkül megadták, és haladéktalanul megbízták a város összes ácsait, hogy a fákat és bokrokat távolítsák el.

A fák törzseivel és ágaival pedig, a sáncárkokat torlaszolták el, hogy az ellenség előrehaladását megakadályozzák.

Midőn látta, hogy az egybegyűltek, a nemesek, polgárok és katonák nemcsak egyetértenek, hanem lelkesednek is és hogy valamennyien egy akaraton vannak, Coligny visszavonult a helytartó házába és az összes csapatok tisztjei is itt gyűltek egybe.

Ez a ház a Delamonnaie-utcában volt, a Templevire és Szent Jakab rendjének kolostora közt.

Itt közölték a tisztekkel, hogy mi történt, és hogy milyen intézkedéseket tettek. Az admirális elmondotta, hogy milyen jó a hangulat a város polgárai körében, akik a végsőkig akarják védelmezni a várost és felszólította a tiszteket, hogy a hivatásukkal járó szükséges szigort lehetőleg enyhítsék és őrizzék meg továbbra is a jó viszonyt a polgársággal, amely abban az időben ritkán tudott ily nagymértékben egyetérteni a katonasággal. Azon kívül minden egyes kapitánynak még e megbeszélés tartama alatt jegyzéket kellett készítenie csapatának létszámáról, mert az admirális át akarta tekinteni, hogy serege milyen erős és hogy hány embert kell naponta ellátni.

Ezután Coligny a kolostorhoz tartozó legmagasabb ház erkélyére ment fel. Innen el lehetett látni a vár összes sáncaira és az admirális ezen a helyen mondotta meg, hogy milyen mélyedéseket temessenek be, és milyen magaslatokat bontsanak le.

Az admirális azután azzal a tiszttel, akit a connetablehoz akart küldeni, egyedül maradt az erkélyen. A connetable küldjön segítőcsapatokat, ameddig még ezek bejuthatnak a várba. Coligny megmagyarázta a tisztnek, hogy a savy-i út, amely egy sereg kis dombon át az Epaognemiaille-kápolnához vezet, és amelyet szőlők takarnak el, a legjobb várba vezető út az érkező csapatok számára.

Saint André hadnagy valóban világos nappal, észrevétlenül és zavartalanul erről az oldalról jutott be a városba.

Mikor kiadta parancsait és közölte határozatait, Colignynak végre eszébe jutott, hogy ő is ember és hazatért néhány órát pihenni.

NYOLCADIK FEJEZET.
A kalandorok sátra.

Mialatt Coligny minden intézkedést megtett a közbiztonság érdekében, mert hiszen ő volt felelős a város védelméért s mialatt, mint ahogy említettük, az admirális a katonák buzgóságát és a polgárok bátorságát látva, kissé megnyugodott és visszavonult pihenni a helytartó kastélyába, kalandoraink gondtalanul és nyugodtan várták a kürtjelet és a dobpergést. Ők is készek voltak a városért küzdeni, mert az admirális úgy fogadta őket zsoldjába, hogy elismerte azt a kikötést, amelyet Prokop vett bele a szerződésbe. Az isle-i kaputól néhány százlépésnyire ütötték fel sátrukat, és azt a szabad térséget választották erre a célra, amely a Wager-utcától a várfal kanyarulatáig terjedt.

Coligny admirálisnak a városba való érkezése következtében mind a kilenc társ együtt volt.

Elszámoltak egymással.

Yvonnet hűségesen átadta a közös pénztárnak azt az összeget, amelyet II. Henrik király bőkezűségének köszönhetett. Prokop hozzátette azt a pénzt, amelyet a végrendeletek írásával szerzett. Maldent vezetői díjának felét szolgáltatta be, Malemort pedig annak az összegnek felét, amelyet az admirálistól kapott, mert a spanyolok jöveteléről értesítette. S végül Pilletrousse átadta a haszon felét, amelyre a két Scharfenstein által szerzett ökör húsának eladása révén tett szert.

Minthogy még nem kellett verekedni, a két Scharfenstein nem tehetett mást a társaság jó voltáért, mint azt, hogy megsütötték annak az ökörnek utolsó negyedrészét, amelynek három-negyed részét Pilletrousse eladta. Nem kellett attól tartaniuk, hogy a hosszú ostrom alatt elfogy az eleségük.

Lactance két zsák gabonát és egy zsák babot hozott s ezt pénz helyett adta át a közös célra. A Szent Jakab-rendi szerzetesek ajándékozták ezt a kalandoroknak, mert mint tudjuk, a barátok fegyveres csapatot alakítottak és Lactance-t választották parancsnokuknak.

Fracasso még mindig azzal bíbelődött, hogy rokon értelmű szót keresett ehhez a kifejezéshez: elvesztette életét.

Néhány szál deszkából gyorsan összerótt istállóban álltak Yvonnet és Malemort lovai és rágták a zabot.

Kis hordozható kézi malom is állt az istállóban, de nem a lovak kedvéért, hanem azért, hogy esőtől védett helyen legyen és így Scharfenstein Henrik, és Ferenc jobban tudjanak dolgozni vele.

A társaság pénzügyei a legnagyobb rendben voltak. A közös pénztárnak átadtak negyven aranytallért, amelyeket Prokop gondosan megolvasott, Maldent átnézett és Pilletrousse összerakott.

Prokop kijelentette, hogy ha a társaság még egy évig marad ugyanilyen körülmények közt együtt, akkor jegyzőséget vagy bírói hivatalt vásárolhat. Maldent a La Fereből Ham felé vezető úton levő kis gazdaságot akarta megvásárolni, amelyet már régóta kiszemelt. Mint említettük, Maldent picardiai születésű volt. Yvonnet egy gazdag örökösnőt akart elvenni feleségül, akinek kezére, mint gazdag és előkelő ember kétszeres joggal tarthat számot. Pilletrousse ellenben nagy mészárszéket akart nyitni, vagy a fővárosban, vagy nagyobb vidéki városban. Fracasso kiadót keresett, mert ki akarta nyomtattatni költeményeit, mint Ronsard és

Jodelle. Malemort pedig kénye-kedve szerint és saját hasznára akart verekedni. Ilyképp nem lesznek társai és nem lesz gazdája, akinek szolgálatában áll, akik szemrehányásokat tegyenek neki. Mert így folyton azt kell hallania, hogy vigyázzon életére és egészségére.

A két Scharfensteinnek nem voltak tervei, ők nem gondolkoztak a jövő felett.

Maldent az utolsó tallérokat számlálta; Pilletrousse az utolsókat rakta egymás fölé; hirtelen sötét árnyék vetődött a kalandorokra. Át nem látszó test nyomulhatott közéjük és a napsugár közé.

Prokop önkéntelenül is a pénzre tette kezét, Maldent pedig gyorsan a kalapját tette rá.

Yvonnet megfordult.

A sátor küszöbén az a fiatalember állt, aki a la-ferei haditáborban meg akarta venni Yvonnet lovát.

Akármilyen gyorsan takarta is el Maldent kalapjával a pénzt, az idegen mégis észrevette. Olyan ember tekintetével, aki ilyfajta becslésekben járatos, a pénzt, amelyet szeme elől el akartak rejteni, körülbelül ötven aranytallérra becsülte.

- Ah, ah, - mondotta az idegen, - úgy látszik, jó volt az aratás... Így tehát nem alkalmas a pillanat arra, hogy munkát ajánljak önöknek... Teringettét! Nehezen fogják rászánni magukat.

- Attól függ, hogy mennyire fontos a dolog, - felelte Prokop.

- Nagyon különböző ügyek vannak! - mondotta Maldent.

- Van rá kilátás, hogy azon felül, amit öntől kapunk, is szerzünk valamit? - kérdezte Pilletrousse.

- Ha kardcsapásokat kell osztogatni, nem leszünk fösvények! - mondotta Malemort.

- Csak akkor tudunk majd megegyezni, ha nem templom vagy kolostor ellen irányul a dolog! - mondotta Lactance.

- S főképp akkor, ha minden holdvilág mellett kell, hogy történjék! - sóhajtotta Fracasso. - Én csak az éjjeli vállalkozásokat szeretem, mert ezek költői és festői hatásúak!

Yvonnet nem szólt semmit, csak nézte az idegent. A két Scharfenstein teljesen a hús elkészítésével volt elfoglalva.

Az összes megjegyzéseket, amelyek oly jól jellemezték az illetők egyéniségét, csaknem egy időben tették.

Az idegen fiatalember mosolygott.

Egyszerre felelt valamennyi kérdésre s mindig arra a kalandorra nézett, akinek felelt.

- Igen, - mondotta, - a dolog fontos, sőt nagyon fontos! Ámbár az általam ajánlott jutalmon kívül is lesz alkalom a szerzésre, s arra, hogy kardcsapásokat osztogassanak és kopjanak, arra számítok, hogy az általam ajánlott összeggel még a legtöbbet kívánók is meg lesznek elégedve. S hogy végül a jámbor lelkek is meg legyenek nyugodva kijelentem, hogy nincs szó sem kolostorról, sem templomról, s valószínű, hogy biztonság kedvéért éjjel kell majd cselekednünk. De hozzá kell tennem jobb, ha sötét az éjszaka, mint hogyha holdvilágos!

- Tehát, - mondotta Prokop, aki hozzá volt szokva, hogy a társaság ügyeit vezesse, - mondja el az ajánlatát, s meglátjuk, hogy elfogadható-e.

- Arról van szó - mondotta a fiatalember, - önök köteleznék magukat arra, hogy elkísérnek engem, akár éjjeli vállalkozásban, akár rajtaütök valakin, akár fényes nappal nyílt ütközetben!

- S mi dolgunk volna az éjjeli vállalkozás alkalmával, a rajtütésnél, vagy a nappali ütközetben?

- Meg kellene, hogy támadják azt, akit én támadok meg, körül kellene keríteniük az illetőt, s halálos csapást kellene mérniük reá.

- De ha megadja magát?

- Megmondottam már, hogy nem kegyelmezünk neki.

- Mi az ördög! - mondotta Prokop.

- Ez tehát halálos gyűlölet?

- Halálos, - jól mondotta, barátom.

- Jó! - mormogta Malemort és kezét dörzsölte, - ezt jól mondotta!

- De ha nagy váltságdíjat adnak érte, - mondotta Maldent, - akkor azt hiszem, jobb volna a váltságdíjat megkapni, mint megölni?

- Tehát egyszerre fogok tárgyalni a váltságdíjról és az illető holttestéért kitűzött díjról, hogy mindkét esetről gondoskodjak.

- Ez hát annyit jelent, hogy elevenen vagy holtan megveszi tőlünk azt az embert? - kérdezte Prokop.

- Elevenen, vagy holtan, úgy van!

- Mit fizet az élőért s mit a halottért?

- Ugyanannyit!

- Jó! De azt hiszem, élő ember többet ér, mint a holt? - kérdezte Maldent.

- Nem, mert csak azért veszem meg az élőt, hogy tüstént megöljem!

- Nos mennyit ad? - ismételte Prokop.

- Egy pillanatra Prokop, - kiáltotta most közbe Yvonnet. - Waldeck úr meg fogja nekünk mondani, hogy kiről van szó.

A fiatalember hirtelen hátra lépett és így szólt:

- Ön nevet mondott...

- Amely az ön neve! - kiáltotta Yvonnet, míg a többi kalandorok rámeredtek s kezdték megérteni, hogy Gudula kedvesére kell bízniuk érdekeik védelmét.

A fiatalember összeráncolta sűrű vörös szemöldökét.

- Honnan ismer? - kérdezte.

- Azt akarja, hogy megmondjam?

Waldeck habozott, hogy feleljen-e.

- Emlékszik a Park-kastélyra! - mondotta Yvonnet. Waldeck elsápadt.

- Emlékszik a saint-pol-sur-ternois-i erdőre!

- Éppen azért vagyok itt, mert emlékszem reá! - felelte Waldeck. - Ezért tettem maguknak azt az ajánlatot, amelyet az imént beszéltek meg!

- Akkor hát arról van szó, hogy megöljük Philibert Emmanuel szavojai herceget!

- Láthatja, hogy jó, ha elmondja az ember gondolatait! - mondotta Yvonnet és társaira nézett.

- S miért ne ölnők meg a szavojai herceget, - kiáltotta Malemort.

- Nem mondottam; hogy nem kell megölni, - mondotta Prokop.

- Csakugyan! - kiáltotta Malemort, - a szavojai herceg ellenségünk. Mi pedig, az admirális úr szolgálatában állunk s így nem látom be, hogy miért ne ölhetnők meg a herceget, ugyanúgy, mint más ellenséget.

- Teljesen igazad van, Malemort, - mondotta Prokop, - a herceget épp úgy meg lehet ölni, mint minden más embert... de ez sokkal drágább.

Maldent helyeslőleg bólintott.

- Igen sokkal drágább! - mondotta.

- Nem is szólva arról, hogy az ember az életét kockáztatja, ha meg akarja tenni - kiáltotta Lactance.

- Bah! - mondotta Waldeck és gonosz mosoly játszadozott ajka körül, - azt hiszed talán, hogy Benvenuto Cellini a pokolba került azért, mert megölte a Bourbon connetable-t?

- A Bourbon connetable lázadó volt, *distinguo*! - mondotta Prokop.

- S minthogy VII. Kelemen pápa ellen harcolt, egyházi átokkal sújtották, - tette hozzá Lactance, - tehát jót tett, aki megölte.

- Azonkívül a ti szavojai hercegetek még IV. Pál pápa barátja, - mondotta Waldeck, és vállát vonogatta.

- Lássuk csak! Nem arról van szó, - mondotta Pilletrouse, - a jutalomról van szó.

- Jól van! Tehát arról, hogy térjünk vissza a tárgyra!... Nos, mit szólnának ötszáz aranytallérhoz, száz tallér a foglaló s négyszázat akkor fizetek, ha elvégezték a dolgot? - kérdezte Waldeck.

Prokop lehorgasztotta fejét:

- Azt mondom, hogy ennél sokkal többre számítottunk!

- Sajnálom, - mondotta Waldeck, - mert nem akarom hiába pazarolni időmet, ezért az, az utolsó szavam és nem alkuszom. Ötszáz aranytallért fizetek és egy fityinggel sem többet! Ha visszautasítják ajánlatomat, más emberek után nézek!

A kalandorok egymásra tekintettek. Hét közül öt lehorgasztotta fejét. Malemort volt az egyedüli, aki szerette volna elfogadni az ajánlatot, mert azt remélte, hogy bőven osztogathatja majd a kardcsapásokat, s ő is kap néhányat. Fracasso ismét elmerült költői álmodozásába.

- Különben a dolog nem sürgős... - mondotta Waldeck. - Fontolják meg. Ismerem mindnyájukat, és maguk is ismernek engem; ugyanabban a városban lakunk. Könnyen meg tudnak majd találni.

Waldeck alig észrevehető fejbólintással köszönt a kalandoroknak, sarkon fordult és elsietett.

- Visszahívjuk-e? - kérdezte Prokop.

- Teringettét! - mondotta Maldent, - ötszáz aranytallért nem talál az ember olyan könnyen, mint a lópatkót!

- S talán ez az egész vagyona... a világ legszebb leánya sem adhat többet, mint amennyije van! - mondotta Yvonnet.

- Testvéreim, - mondotta Lactance, - a hercegek földi élete a mindenható oltalma alatt áll. A lelke üdvösségét kockáztatja az ember, ha hozzájuk nyúl. Ha azonban mégis vállalkozunk rá, akkor ezt csak azzal a feltétellel tehetjük, ha mindegyikünk olyan összeget kap, amellyel megvásárolhatja a bűnbocsánatot, akár sikerül a dolog, akár nem. A szándék testvéreim, - Szent Jakab rendjének derék főnöke éppen tegnap mondotta nekem, - ugyanannyi, mint a tett!

- Bizonyos az, - mondotta Pilletrousse, - hogy többet kell kérnünk, mint amennyit ígértek nekünk... S ha a dolgot magunk végeznők, mi?

- Igen! - mondotta tüstént Malemort - csináljuk egyedül!

- Uraim, - vágott közbe Prokop, - az eszme Waldeck gróf szellemi tulajdona. Ha elvennők tőle a gondolatot, amelyet közölt velünk, ez lopás volna... Hiszen ismerik jogi elveimet...

- Nos jó, - mondotta Yvonnet, - ha a gondolat, mint mondod Waldeck, ha az ő szellemi tulajdona... akkor azt tartom jó lesz, ha elfogadjuk az ötszáz aranytallért.

- Igen, fogadjuk el és verekedjünk! - kiáltotta Malemort.

- Óh, csak ne siessük el a dolgot! - mondotta Maldent.

- S ha Waldeck másokkal is tárgyalt? - mondotta Yvonnet.

- Igen, s ha másokkal is tárgyalt? - ismételte Prokop.

- Fogadjuk el és verekedjünk! - bömbölte Malemort.

- Igen, fogadjuk el! - kiáltották egyhangúan mindnyájan.

A két Scharfenstein is, akik ebben a pillanatban léplek be, és deszkára téve sült húst hoztak, csatlakozott a többség határozatához, ámbár nem is tudták, hogy miről van szó. Mint mindig, most is tanújelét adták béketűrő természetüknek.

- Akkor egyikünk fusson Waldeck úr után és hívja vissza, - mondotta Prokop.

- Én! - mondotta Malemort.

S nekiiramodott.

Azonban alig futott néhány lépésnyire Isle külváros irányából, lövéseket hallott, amelyeket a következő pillanatban valóságos sortűz követett.

- Ütközet! Ütközet! - kiáltotta Malemort, kivonta kardját és a harci zaj irányába futott. Éppen az ellenkező oldalra rohant, mert Waldeck fattyúja a víztorony felé vette útját.

- Óh, az Isle külvárosban verekednek! Meg kell néznünk, hogy mi történt Gudula kisasszonnyal! - kiáltotta Yvonnet.

- De mi lesz a munkával! - kiáltotta Prokop.

- Vállald el! - mondotta Yvonnet, - mindent helybenhagyunk, amit teszel! Meghatalmazlak!

S elrohant Malemort nyomában. Az pedig, már átment az első hídon s arra a szigetre lépett, amely a Szent Péter földszorost alkotja.

Kövessük Malemort és Yvonnet barátainkat, hogy megnézhessük, mi történt az Isle külvárosban.

KILENCEDIK FEJEZET.
Ütközet.

Olvasóink bizonyára emlékeznek reá, hogy az admirális mielőtt a helytartó palotájába ment, kiadta a parancsot az esti kirohanásra. A kirohanásnak az volt a célja, hogy a külső bástyáknál levő házakat felgyújtsák. A spanyolok ezeket a házakat fedezékül használták s onnan tüzeltek a vár védőire, akik a várfalon nem tudtak ez ellen védekezni.

A kirohanást Theligny, Jarnac és Luzarches vezették.

Hat órakor este a három tiszt a parancsnoksága alatt álló csapatokból néhány száz embert gyűjtött maga köré. Ezekhez csatlakozott még százhúsz polgár, akik önként jelentkeztek, és akiket Pauquet Vilmos és János vezényelt.

Ez a kétszázhúsz ember vállalkozott arra, hogy kétezer embert megtámadjon.

Alig harminclépésnyire a „régi várfaltól”, mint említettük, az út elágazott.

Az egyik út Guise felé vezetett, a másik, La Fere irányába.

Az útnak és két elágazásának mindkét oldalán állottak azok a házak, amelyeket le akartak égetni.

A kis csapatnak tehát közvetlenül „a régi fal” mögött két részre kellett oszlania. Az egyiknek az volt a feladata, hogy jobbról és a másiké, hogy balról támadjon, és hogy üszköt vessenek a házakra.

Pauquet Vilmos és János, akik a városnak mindén részét jól ismerték, vállalkoztak arra, hogy az egyes csapatokat vezényelni fogják.

Félhétkor kinyílt az Isle külvárosi kapu és a kis csapat futólépésben elhagyta a várat.

Akármilyen titokban gyülekezett is a csapat, akármilyen gyorsan történt is a kirohanás, az ellenség őrszemei idejekorán észrevették. Carondelet és Romeron Juliuen tehát értesültek a dologról és el voltak készülve az ütközetre. Ennek következtében a franciákat az út elágazásainál spanyol csapatok várták, amelyek kétszer olyan erősek voltak, mint a franciák csapatai. Azon kívül minden ablakból a halál leselkedett a franciákra.

Mindazonáltal a franciák olyan elszántan vetették magukat az ellenségre, hogy csakhamar visszavetették mindkét utcában a spanyol csapatokat és annak ellenére, hogy a házak ablakaiból lövöldöztek reájuk, öt vagy hat házat kézbe kerítettek.

Malemort, aki ordítva, üvöltve, káromkodva és főleg hatalmas csapásokat osztogatva tört előre, szerencsésen az egyik csapat élére került és elsőnek hatolt be egy házba.

Amint a házba ért, Malemort teljesen megfeledkezett arról, hogy felgyújtsa, ehelyett a lépcsőn felment az emeletre.

Azok pedig, akik Malemort után léptek a házba elfelejtették, hogy Malemort megelőzte őket, s odarakták rőzsenyalábjaikat a lépcsők alá.

Azután meggyújtották ezeket.

Ez történt a bástya két vagy három másik házával is.

Kezdetben a spanyolok azt hitték, hogy a kirohanás csak egyszerű ütközetté fog fejlődni, de midőn a földszinti ablakokból kitörő füstfelhőket észrevették, megértették a franciák célját.

Ekkor a spanyolok összeszedték minden erejüket, tízszeres túlerővel támadtak a franciákra és visszaverték őket.

Ezek, ha teljesen nem is, de legalább részben elérték céljukat, mert a tűz már két vagy három ház tetőzetén terjedt tova.

Olvasóink bizonyára emlékeznek reá, hogy Yvonnet, aki nem tartozott a kirohanó csapathoz, arra gondolt, hogy felhasználja idejét és meglátogatja Gudula kisasszonyt, mert lehetőleg meg akarta nyugtatni a leányt. Gudula nagyon félt, mert atyja is, nagybátyja is a két küzdő csapatot vezette.

Egy pillanatig, a kiáltozást, a fegyverek zörgését és a puskák dördülését olyan jól lehetett a szobában hallani, hogy Yvonnet kíváncsi lett. Felment tehát a padlásra a fiatal leánnyal együtt, aki úgy követte, mint az árnyék és koronként teljesen szerelmeséhez simult, mert nagyon félt.

Az egyik padlásablakon át Yvonnet megfigyelhette, hogy mi történik.

A puskák még mindig dörögtek és az egymásra csapódó vasfegyverek zörgése arra vallott, hogy a közelharc még mindig tart az utcákon.

Azonban ez még nem volt minden. Mint már említettük, négy vagy öt ház ablakaiból gomolygott a füst és a füstfelhőben rémült emberi alakokat lehetett látni, amint kétségbeesve ide-oda futkosnak.

Ezek spanyolok voltak, akiket a tűz meglepett s nem tudtak lejutni a ház alsó részébe, mert a lépcső égett.

Az összes házakban borzalmas jelenetek játszódtak le, de egyikben tetőpontját érte el az irtózatos küzdelem.

Abban a házban, amelyben Malemort volt, Malemort nem törődött a tűzvésszel, hanem a lángok és füstoszlopok közepett küzdött az ellenséggel.

Abban a pillanatban, midőn Yvonnet kinézett a tető ablakán, Malemort az első emeleten volt.

Az óvatosabb spanyolok, akiknek az első emeletet kellett védelmezniük s nemcsak a tűz ellen kellett küzdeniük, hanem olyan ember ellen is, aki valóságos démonnak látszott, kiugrottak az ablakon.

A többiek ösztönszerűleg felmentek a második emeletre.

Malemort azokkal, akik kiugrottak az ablakon, többé nem törődött. Azokat üldözte, akik a második emeletre menekültek és közben folyton kedvenc szavát bömbölte: - Ütközet!

Közben a tűz mindinkább terjedt. Malemort a spanyolokat üldözte, a tűz pedig, őt.

Kétségkívül a kalandor sérthetetlenségét ezúttal hatalmas szövetségesének köszönhette, mely nyomon követte őt, amellyel azonban semmit sem törődött.

Nemsokára elsötétítette a füst a második emeletet is, és a lángnyelvek már a padlót nyaldosták. Egy vagy két spanyol kitette magát annak a veszélynek, hogy szétzúzott tagokkal terül el a földön s kiugrott a második emelet ablakain, mint ahogy társaik az első emelet ablakain ugrottak ki.

A többi spanyol a tetőn át, igyekezett menekülni.

Látni lehetett, amint két katona és egy harmadik katonának a fele kibújt a padlás ablakán. Azt mondottuk, hogy „egy harmadik katonának a fele”, mert ezt hirtelen megakadályozta valaki abban, hogy kibújjék. S arcának kifejezéséből és rángásaiból teljes bizonyossággal arra

lehetett következtetni, hogy a katona testének a házban hátra maradt részével nagyon kellemetlen dolog történik.

Malemort hatalmas kardcsapásokkal munkálta meg a lomha testrészt.

A spanyol, aki hiába kísérelte meg, hogy kövesse társait, akik már tovább kúsztak a tetőn, utolsó erőfeszítést tett, hogy megkapaszkodjék az ablak szélén, azután visszazuhant s teljesen eltűnt az ablakmélyedésben.

Öt perccel később a spanyol helyett Malemort jelent meg a tetőablaknál. A fehér vászon-kötésről lehetett felismerni, amely utolsó sebesülése óta még mindig fedte arcát.

Észrevette a tetőn a két menekülő ellenséget és üldözésükre indult.

Azt hihette volna az ember, hogy Malemort cserepes vagy kötéltáncos, olyan biztossággal haladt a keskeny úton.

Ha muzulmán lett volna, szelleme halálának óráján egyensúlyozó rúd nélkül halad Mohamed paradicsomába, a földről az égbe vezető hídon, amely olyan keskeny, mint a beretva éle.

A két menekülő nemsokára észrevette, hogy ismét milyen veszély fenyegeti őket.

Az egyik közülük végső kísérletet tett. Ámbár az a veszély fenyegette, hogy nyakát szegi, leereszkedett a meredek tetőn, megkapaszkodott az egyik padlásablak peremében és bemászott a házba.

Ezt a házat, amely két égő ház közt állott, addig megkímélte a tűz.

Malemort nem törődött azzal a spanyollal, amelyik szerencsésen leereszkedett a tetőn, hanem csak azt üldözte, amelyik fennmaradt. Yvomnet és Gudula a padlásablakból figyelték ezeket a légtornászi mutatványokat, Yvonnet oly nagy gyönyörűséggel, amilyet ez a látvány csak férfinak szerezhetett s Gudula azzal a félelemmel, amelyet nőben keltett.

A két légtornász egyik tetőről a másikra lépett és kúszott, s végre az utolsó háznak tetejére értek, amely mint legrégibb épületeinken lenni szokott, kissé előrehajolt, mint hogyha le akarna nézni a folyóba.

A ház fából volt és minden oldalán égett.

Midőn a tető végéhez ért s észrevette, hogy tovább nem menekülhet, - ha csak Szent Jakab, a spanyolok védőszentje szárnyakat nem ad neki, - a spanyol, aki valószínűleg úszni sem tudott, elhatározta, hogy amennyire csak lehet, drágán fogja adni életét.

A küzdelem elkezdődött. Abban a pillanatban azonban, midőn legelkeseredettebben folyt, a talaj megnyílt a két harcos lába alatt. A nyílásokból füst tört elő és a füst nyomában lobogó lángok. Azután megingott a tető, bedőlt és az izzó zsarátnok maga alá temette a küzdőket.

Az egyik közülük teljesen eltűnt.

A másik megkapaszkodott egy égő, de még szilárdan álló gerendában, visszanyerte egyen-súlyát s a lángok közepett a gerendára húzódzkodott fel. S innen, vagyis kétemeletnyi magasságból leugrott és eltűnt a Somme hullámai közt.

Gudula felkiáltott, Yvonnet pedig csaknem teljesen kibújt a padlásablakon. Mindketten egy pillanatig visszafojtották lélegzetüket... örökre elnyelték-e a bátor úszót a hullámok, vagy ismét fel fog bukkanni.

A második kérdés pedig, hogy a spanyol volt-e az vagy Malemort?

Nemsokára hullámzott egy helyen a víz tükre. Előbb fejet, azután két kart s végre hátat is lehetett látni, amint felbukkan. Az ember a víz folyásának irányában úszott hogy a „régi fal” mögött érje el a partot.

Abban a pillanatban, amint nyilvánvaló volt az úszónak ez a szándéka, csaknem biztosra lehetett venni, hogy Malemort menekült meg.

Yvonnet és Gudula gyorsan lesiettek a tetőről és arra a helyre futottak, ahol az úszó valószínűleg partot fog érni.

Éppen jókor érkeztek, még ki tudták húzni a vízből. Az elkeseredett harcos félig elégett és félig megfulladt. Ereje elhagyta s a szerelmesek karjaiba hanyatlott, de előbb még néhányat suhintott kardjával és elhaló hangon ezt mondta:

- Ütközet! Ütközet!

Akármilyen súlyosan sebesült is Malemort, olyan ember nem volt, aki ügyesebben tudott volna kibújni a halálos veszedelemből, mint ő.

A francia katonák és polgárok, akiket Carondelet és Don Julien csapatai visszavertek, s akiknek sikerült két vagy három házat leégetni, nem vonulhattak olyan rendben vissza, mint szerették volna. A „régi fal” kapujánál összetódultak s ezzel alkalmat adtak a spanyoloknak arra, hogy bosszút álljanak.

Harminc katona és húsz polgár maradt fekve a csatatéren. Kis híja volt, hogy az üldöző ellenség a nagy zűrzavarban be nem hatolt a városba. Yvonnet már a spanyol katonák kiáltozását hallotta:

- Bevettük a várost! A kalandorok sátrához futott és mindet fegyverbe szólította. Azután körülbelül száz emberrel odafutott a várfalhoz. A csapat egyik része azonnal a lövések mellé állt, míg a másik szembeszállt az ellenséggel, amely már a kapuboltozat alatt küzdött.

E segítőcsapat élén érkezett a két Scharfenstein, az egyik buzogányával, a másik kétélű kardjával volt felfegyverkezve. A két óriás csapásai úgy zúdultak az ellenségre, mint a cséphadaró csapásai a szérűre és a spanyolok kénytelenek voltak hátrálni a két óriás elől.

Amint a spanyolokat kiverték a kapuboltozat alól, igyekezni kellett a kapukat amilyen gyorsan csak lehetett bezárni. Ez nem könnyű dolog volt, mert az ostromlók minden áron meg akarták akadályozni. Egyik részük puszta kézzel tolta vissza a kapu szárnyait, mások puskatussal és dorongokkal döngették. Scharfenstein Henrik és Ferenc a két küzdő csapat és a várfal közé nyomultak, nekifeszítették vállukat a kapu két szárnyának, s folytonos és ellenállhatatlan erejű nyomással addig tolták, míg a kapu becsukódott és el lehetett reteszelni vasreteszével.

Midőn elvégezték munkájukat, hangosan lihegtek s egyszerre vettek lélegzetet, az ember azt hitte volna, hogy a két testnek csak egy tüdeje van.

Alig fújták azonban ki magukat, minden oldalon egyszerre felhangzott a kiáltás:

- A falakhoz! A falakhoz!

A kaputól jobbra és balra ugyanis rések voltak a falban, ezeken át, hordták a földet az ágyúk talapzatához, s ezeket a részeket a várbeliek rőzsével és gyapjúval telt zsákokkal tömték be.

Az ostromlók, akiket a kapuból visszavertek észrevették a réseket, s megkísérelték ezeket felhasználni arra, hogy innen intézzenek meglepő támadást a város ellen, s kezükbe kerítsék azt.

A két Scharfenstein, amint a kapuboltozat alól felhúzódzkodott a falra, első pillantásra észrevette, hogy milyen nagy veszély fenyeget. Ámbár az volt a szokásuk, hogy mindig egymás mellett harcoltak, most gyorsan erejük megosztására volt szükség, ezért beszédmódjukat jellemző rövidséggel néhány szót váltottak s a nagybácsi a jobb oldali, az unokaöccse pedig, a bal oldali réshez futott.

Az ellenség azokkal a hosszú dárdákkal volt felfegyverezve, amelyek abban a korban a spanyol gyalogság felszereléséhez tartoztak, mindkét helyen támadott egyszerre és elsöpörte a katonákat és polgárokat, akik nem tehettek mást, minthogy meghátráltak e dárdaerdő elől, amelyet a háború szellője varázsolt eléjük.

Scharfenstein Henrik, aki ebben a pillanatban a buzogánnyal verekedett, tüstént észrevette, hogy e rövid ütőfegyverrel a spanyolok, mintegy tíz láb hosszú dárdái ellen nem sokat tehet majd. Gyorsan elfutott tehát, futás közben övéhez erősítette buzogányát s azután megragadott egy hatalmas sziklatömböt, amely a fal tövében feküdt. A nagy teher ellenére is, amelyet vitt, nem lassította futását, hanem a réshez szaladt és ezt kiáltotta: Vigyázz! Vigyázz!

Yvonnet is ezen a helyen harcolt.

Megpillantotta Henriket, rögtön megértette, hogy társa mit akar és kardjával elterelte a rés mellől a várbelieket. A spanyolok nyomban igyekeztek megragadni az alkalmat és tódultak felfelé, hogy elérjék a rést. Alig voltak félúton, az óriás megjelent a résnél s a sziklatömböt, amelyet eddig a vállán hordozott, feje fölé emelte és ledobta a spanyolok sorai közé. A nehéz sziklatömb, mely saját súlyánál fogva is nagy erővel zuhant volna alá, úgy repült ki Scharfenstein kezéből, mintha hajítógép ereje vetné a spanyolokra.

A szikla lezuhant, tovagördült a spanyolok sűrű sorai közt s összetört, összezúzott útjában mindent.

Azután Scharfenstein Henrik leugrott a várfalról és félelmetes buzogányával leütötte mindazokat, akik az óriási szikla elől épségben vagy kisebb sebesüléssel megmenekültek.

Ezen a helyen legalább tíz percre megtisztult a rés az ellenségtől.

Scharfenstein Ferenc is derekasan kitett magáért.

Ferenc is előrenyomult s ő is ezt kiáltotta: - Vigyázz!

Amint az óriás hangját hallották, a katonák és polgárok utat nyitottak neki. Azután Scharfenstein Ferenc hatalmas kétélű kardjával elkezdte letarolni a dárdaerdőt. Minden csapásra öt vagy hat dárdanyél hanyatlott le és Ferenc oly könnyedén mérte a csapásokat, mint egykor Tarquinius, midőn Gabii kertjeiben a mákfejeket csapkodta le fiának követei előtt. S amint olyan emberek voltak előtte, akik már csak törött dárdanyelet tartottak kezükben, rájuk vetette magát, s az embereket épp úgy elkezdte kettészelni, mint ahogy a dárdákat kettészelte.

A spanyolok tehát ezen a helyen is meghátráltak.

Egy előre nem látott esemény csaknem megsemmisítette annak a derekas, segítségnek eredményeit, amelyben Ferenc részesítette Saint Quentin lakóit.

A véres küzdelem hevében egy ember surrant el Ferenc hónalja alatt, aki még hevesebb volt, mint az óriás, és aki a hátráló ellenségre vetette magát, s folyton ezt kiáltotta: - Ütközet! Ütközet!

Ez Malemort volt, aki ismét eszméletre tért, az utolsó cseppig kiürített egy üveg bort, amelyet Gudula kisasszony adott neki, hogy azután újult erővel a harcnak szentelhesse magát.

Szerencsétlenségére az üldözöttek közül kettő vagy három észrevette, hogy csak egy ember követi nyomon őket. Megfordultak, s ámbár eltört dárdájuk nyelét csak botnak tudták használni, az egyik olyan csapást mért Malemort fejére, hogy az óriás elkábult és lehanyatlott.

A katonák és a polgárok sajnálkozva kiáltottak fel. Azt hitték, hogy a kalandor meghalt. Ferencnek azonban szerencsére helyes fogalmai voltak barátja koponyájának erősségéről. Odafutott Malemorthoz, hatalmas kardjával kettévágta azt a spanyolt, aki éppen tőrét akarta Malemort testébe döfni és felemelte barátját. Egy percig sem szabadott késni és ezért Ferenc futva vitte a réshez Malemort barátját, és az odasiető Lactance és a Szent Jakab-rendi szerzetesek karjába dobta. Malemort lassan magához tért s ismét ezt mormogta: - Ütközet!

A szerzetesek mögött az admirális jelent meg. Egy csapat válogatott lövészt vezetett, akik olyan élénken és biztosan kezdtek el tüzelni az ellenségre, hogy a spanyolok a legkülsőbb sáncok mögött és a házakban kerestek menedéket.

Coligny megtekintette, hogy milyen a helyzet. A várbeliek sokat veszítettek s kis híja volt, hogy Isle külváros az első támadás alkalmával az ellenség kezébe nem került. A főemberek közül néhányan arra akarták rábeszélni az admirálist, hogy ezt a helyet, amely a polgárok és katonák seregének már hatvan emberébe került, adja fel. Coligny azonban nem egyezett bele. Azt remélte, hogy amíg a külváros a kezében van, addig, ha nem is teheti, ezáltal bevehetetlenné a várat, el tudja odázni a vár bevételét.

Az admirális kiadta a parancsot, hogy használják fel a sötétséget, amely nemsokára beáll; tömjék be a réseket és hozzanak ismét mindent rendbe.

Minthogy a Szent Jakab-rendi szerzeteseket sötét öltözékük éjszaka láthatatlanná tette, őket bízták meg ezzel a feladattal. S a barátok rendíthetetlen buzgósággal és nagy áldozatkészséggel szentelték magukat a munkának.

A várbeliek éjszakai támadást vártak, ezért a puskások a falakon maradtak. Arra az esetre, ha az ellenség a „régi várfalnál” támadna, úgy gondoskodtak, hogy egymástól húszlépésnyire őrszemeket állítottak fel a Somme mocsarai mentén, akik szükség esetén riadóra adhatnak jelt.

Az augusztus harmadikáról negyedikére virradó éjszaka szomorú éjszaka volt Saint Quentin számára, mert a város első halottait siratta.

Mindenki úgy őrködött háza és lakása felett, mint az őrszemek az Isle külvárosban.

E külváros szegény lakói, akik rég átlátták, hogy ők kerülnek majd a védelem és a támadások gyújtópontjába, elhagyták lakásaikat. Talicskán és kézben vitték el magukkal legbecsesebb holmijukat. E kivándorlók sorai közt, akik a városban kerestek menedéket, volt Panquet Vilmos is, akit öccse fogadott vendégszeretően a régi piac és az Arba letricos-utca sarkán levő házában.

Gudula atyja karjába kapaszkodott és még egészen a legutóbbi események hatása alatt állott. Mialatt a városba vonult koronként visszanézett, állítólag azért, mert sajnálta, hogy el kell hagynia szülőházát, amely most a pusztulás martaléka lesz. Valójában pedig, a leány arról akart meggyőződni, hogy a szép Yvonnet nem téveszti-e el szem elől.

Yvonnet csakugyan megfelelő távolságban követte a polgárt. A kalandor a polgár leányát látta maga előtt és a szövőmunkásokat, akiket Panquet János küldött öccséhez, hogy segítsenek neki holmiját elvinni, s akik lelkiismeretesen eleget is tettek feladatuknak.

Gudula pedig nagyon megvigasztalódott, midőn észrevette, hogy a fiatalember végigmegy Saint Quentin városán, azután végigméri a piacteret egyik végétől a másikig, végigmegy a Saint Marguerite és a régi Piac-utcán, mert a Pourceaux-utca sarkáról akarja megfigyelni,

hogy ő nagybátyjának házába lép be, amelyet a lakosok „a koronás orsóhoz” címzett ház néven ismertek.

Azzal az ürüggyel, hogy nagyon fáradt, - s ezt azon a napon mindenki elhitte, - Gudula azt kérte, hogy mindjárt visszavonulhasson szobájába. A leány kívánsága nyomban teljesült, egy szót sem szólt ellene senki.

Gudula kezdte hinni, hogy van Isten, aki őrködik a szerelmesek felett, midőn azt látta, hogy nagybátyja az ő számára és atyja számára a háznak kerti előrészében jelölt ki lakást, amelynek ablakaiból a várfalon fel- és lejáró őrszemek útját lehetett megfigyelni.

Midőn a leány egyedül maradt szobájában, első dolga az volt, hogy eloltsa a lámpát, mint-hogyha már lefeküdt volna. Azután, kinyitotta az ablakot, hogy szétnézzen a környéken, s hogy megvizsgálja, lehet-e az ablakhoz létrát támasztani.

A hely nagyon alkalmas volt: A régi piac és a Dameuse-torony közt feküdt és a városnak legelhagyottabb része volt. Nyolc vagy tíz láb magas létra ugyanazt a szolgálatot tenné meg, az Arbaletriers-utcában, mint amelyet a mérföldkő az Isle külvárosban.

Igaz, hogy a falak, amelyek Gudula szobáját atyja szobájától elválasztották, nem voltak nagyon vastagok és a legcsekélyebb zaj is felkelthetné az ébren őrködő és éles hallású atya figyelmét. Azonban ki gátolhatja meg, hogy ezúttal, ha a létra az ablaknak van támasztva, ne Yvonnet menjen fel, hanem Gudula menjen le rajta?

Ilyképp, ha csak különösen nem üldözi a balszerencse a szerelmeseket, legrosszabb esetben az történhetik, hogy ha az apa belép a leány szobájába, csak a néma falak fogadják.

Gudula teljesen el volt merülve haditervébe s ebben a pillanatban ügyes számítás tekintetében teljesen az admirálisra hasonlított, midőn hirtelen árnyékot vett észre, amely a kert fala mellett mozgott.

Yvonnet ugyanis szintén ugyanazokat a dolgokat akarta kipuhatolni s felderítő útra indult azon a területen, amelyen munkához akart látni.

Panquet mester házának megostromlása nem volt éppen nehéz feladat s különösen olyan ember számára nem, akinek, mint kalandorunknak, helyén volt az esze.

Ilyképp néhány szóval mindent megbeszéltek, ami az éjszakára vonatkozott.

S midőn ezután a lépcsőházban Panquet Vilmos nehéz és fáradt léptei hallatszottak, Gudula gyorsan becsukta az ablakot és Yvonnet eltűnt a Szent János-utcában.

TIZEDIK FEJEZET
Theligny úr.

A reggel már a várfalon érte az admirálist. Coligny, aki éppenséggel nem volt levert a veszteség miatt, amely az előző napi kirohanás alkalmával érte, elhatározta, hogy újabb támadást kockáztat meg.

Az admirális véleménye szerint az ellenség megtudta, hogy segítőcsapatok érkeztek a városba, de nem tudhatja azt, hogy ezek milyen erősek. Az érkezett segítséget tehát sokkal nagyobbnak kell feltüntetni az ellenség előtt, mint amilyen valóban.

Ilyképp Philibert Emmanuel herceget arra lehetne késztetni, hogy a város hosszabb ideig tartó ostromára készüljön, mert hiszen nem lehet reménye arra, hogy egy támadással hatalmába tudja keríteni Saint Quentint. A hosszabb ideig tartó ostromra való készülődés pedig, tíztizennégy napig tarthat, talán egy hónapig is. Ez alatt a connetable megkísérelhetné a támadást, s a királynak bőven volna ideje arra, hogy megtegye intézkedéseit.

Az admirális magához hívatta a dauphin csapatának parancsnokát, Theligny urat.

Theligny tüstént ott termett. Előző este csodálatraméltó bátorsággal küzdött s mindazonáltal épen és jó egészségben került ki az Isle külvárosi harcokból. Katonái, akik golyózáporban és kardok csattogása közepett látták verekedni, csodálkoztak, hogy az ellenség még csak karcolásnyi sebet sem tudott ejteni rajta és „sérthetetlennek” nevezték el.

Theligny vidáman, mosolyogva közeledett az admirális felé, mint az olyan ember, aki örömmel teljesíti kötelességét és mindenkor kész teljesíteni. Az admirális az egyik torony oszlopa mögé vezette Thelignyt.

- Theligny úr, - mondotta Coligny, - látja innen azt a spanyol őrszemet ott?

Theligny igent intett.

- Azt hiszem, nem volna nehéz harminc vagy negyven lovassal rajtaütni ezen az őrségen... Válasszon ki csapatából harminc vagy negyven embert, tegyen meg köztük egy bátor embert vezetőnek és kergessék el onnan azt az ellenséges őrséget!

- Admirális úr, - kérdezte Theligny nevetve, - mért nem lehetek én magam az a derék ember, aki ezt a kirohanást vezeti? Az igazat megvallom, teljesen megbízom tisztjeimben, de magamban még sokkal jobban!

Az admirális Theligny vállára tette kezét.

- Kedves Theligny uram, - mondotta, - olyanfajta ember, mint ön, kevés van. Ezért nem szabad az ön életét kockáztatni valamilyen kirohanás vagy holmi csetepaté kedvéért? Adja nekem becsületszavát, hogy ezt a csapatot nem ön fogja vezetni, vagy szavamra mondom, akármilyen fáradt is vagyok, s ha szívesen pihennék is, itt maradok ezen a várfalon!

- Ha ez a kívánsága, admirális úr, - felelte Theligny és meghajolt, - akkor csak vonuljon vissza, pihenjen és bízza rám a vállalkozás gondját. Szavamat adom rá, hogy nem fogom átlépni a város kapujának küszöbét.

- Számítok szavára, uram! - mondotta komolyan az admirális.

Azután, mintha csak hangsúlyozni akarta volna, hogy azért tekint és beszél olyan komolyan, mert nem akarja, hogy Theligny a várost elhagyja, még ezt fűzte hozzá szavaihoz:

- Ami engem illet, kedves Theligny uram, nem fogok visszatérni a helytartó lakásába, mert messze van. Jarnachoz fogok elmenni, leheveredem az ágyra, hogy egy-két óra hosszat aludjak... Ott majd megtalálhat engem!

- Aludjék nyugodtan, admirális úr, - felelte Theligny, - ébren fogok őrködni!

Az admirális a Guise toronnyal szemben lement a falról és belépett a Remicourt-utca második házába, amelyben Jarnac lakott.

Theligny tekintetével követte. Azután odaszólította az egyik zászlóst.

- Harminc vagy negyven önkéntest a dauphin csapatából!

- Azonnal itt lesznek, hadnagy úr! - felelte a zászlós.

- Hogy lehet az? - hiszen még nem adtam semmiféle parancsot.

- Igaz, de valaki kihallgatta az admirális úr szavait s azután a kaszárnyába futott, és ezt kiáltotta: - Dauphin-csapat, dauphin-csapat, csatára fel!

- S ki az, az ember, aki olyan jól teljesíti a parancsot, mielőtt kiadták?

- Hitemre mondom, hadnagy úr, - felelte nevetve a zászlós, - az az ember inkább olyan-formájú, mintha maga az ördög volna. Fél arcát véres kötés fedi be, haja tövig leperzselődött, páncélja elöl és hátul be van horpasztva és ruházata rongyokban lóg le róla.

- Ah, nagyon jó, - mondotta Theligny, - tudom már, hogy ki az. Igaza van: nem ember, hanem ördög!

- Nézze csak hadnagy úr, ott van! - kiáltotta a zászlós.

S rámutatott egy lovasra, aki az Isle kapu felől közeledett sebes vágtatva.

Malemort volt az, aki félig elégett, félig megfulladt s félholtra sebesült és most ismét olyan jól érezte magát, hogy részt akar venni az újabb kirohanásban.

Ugyanakkor a szemközt fekvő oldalon, tehát a Billon-utca kijáratánál, amely utcának másik végén a kaszárnya volt, negyven lovas közeledett.

Azzal a buzgósággal, amely mindig díszére vált Malemortnak, ha arról volt szó, hogy kardcsapásokat osztogasson, vagy kapjon, a kalandor a kaszárnyába sietett, tudtára adta mindenkinek az admirális parancsát, azután az isle-i kapuhoz rohant, megnyergelte lovát s most eljött a remi-court-i kapuhoz s ott a dauphin csapatának lovasaival találkozott.

Buzgósága és gyors elhatározása jutalmául Malemort nem kívánt mást, mint azt, hogy részt vehessen a kirohanásban. Ezt meg is engedték neki.

Különben kijelentette, hogy ha nem engedik részt venni a kirohanásban, egyedül rohan ki és ha nem akarják kinyitni előtte a kaput, leugrik a várfalról.

Theligny, aki előző nap látta Malemort-t az ütközetben azt mondotta neki, hogy csatlakozzék a kirohanó csapathoz, s nyomban álljon be a sorba.

Malemort mindent megígért, amit kívántak tőle.

A kaput kinyitották és a kis csapat kilovagolt a várból.

Alig lovagoltak azonban néhány lépésnyire, Malemort buzgóságában és dühében nem tudta megállni, hogy el ne váljon a csapattól s más útra tért. A csapat jól elrejtett úton haladt, amely egészen odáig vezetett, ahol a spanyol őrség állott. Az utat fák takarták el s a nap is úgy sütött, hogy inkább megnehezítette az ellenség számára a látást. Ilyképp a negyven lovas azt remélte,

hogy észrevétlenül tudja majd megközelíteni az ellenséget. Malemort azonban jobbra tartott, megsarkantyúzta lovát, és ezt kiáltotta:

- Ütközet! Ütközet!

Mialatt a várbeliek a támadásra készülődtek, az admirális Jarnac házába vonult vissza és leheveredett az ágyra. Azonban rossz sejtelem gyötörte s fáradtsága ellenére is nem tudott elaludni. Negyedóra múlva az admirális felkelt, s minthogy úgy rémlett neki, hogy a várfal irányából kiáltozást hall, kardot ragadott és sietve kiment.

Alig ment húsz lépést a Remicourt-utcában, azt látta, hogy Luzarches és Jarnac eléje sietnek. Ijedt arckifejezésükről könnyen ki lehetett találni, hogy komoly dolog történt.

- Ah! - kiáltotta Jarnac, midőn az admirálishoz ért, - tudja már?

- Mit?

A két tiszt egymásra nézett.

- Ha nem tudja, - mondotta Luzarches, - miért hagyta el szállását?

- Nem tudtam aludni, rossz sejtelmeim voltak... amint kiáltozást hallottam, felkeltem és most itt vagyok.

- Úgy, hát jöjjön velünk!

A két tiszt az admirálissal együtt nyomban a várfalra ment.

A várfal tele volt bámészkodó emberekkel.

A következő dolog történt:

Malemort elsietett támadása felriasztotta a spanyol őrséget. Ez pedig, sokkal több emberből állt, mint a várbeliek gondolták. A dauphin csapatának tisztjeit és katonáit, akik meg akarták lepni az ellenséget, lovasok fogadták, akik kétszer annyian voltak, mint ők. Ezt látva, a dauphin csapata elveszítette bátorságát. Néhány lovas hátrafordult lovával, a leggyávábbak cserbenhagyták a legbátrabbakat. Az ellenség oly túlerőben volt az utóbbiakkal szemben, hogy ha segítséget nem kapnak, az ellenség megsemmisíti őket. Ekkor Theligny megfeledkezett az admirálisnak adott szaváról. Lóra szállt, kiugrott a várból, s nem volt más fegyverzete, mint a kardja. Hangos szóval hívta segítségül azokat, akik elhagyták társaikat. Néhányan összegyűltek körülötte. Nyolc vagy tíz emberrel hanyatt homlok belovagolt az ellenség sorai közé, hogy szorongatott társainak segítségére siessen.

Kis idővel később látni lehetett, hogy hányan maradtak a csapat negyven lovasából.

Egyharmadára fogyatkozott a számuk és Theligny nem volt az élők közt.

Ekkor Luzarches és Jarnac szükségesnek tartották, hogy értesítsék az admirálist az újabb veszteségről. Futottak a ház felé, amelybe az admirális visszavonult pihenni.

Látni lehetett, amint mindhárman felmentek a várfalra, amelyről el lehetett látni a környékre.

Itt azok, akik megmenekültek, elbeszélték Colignynak mindazt, amit az imént elmondottunk. Thelignyről semmi bizonyosat sem tudtak mondani. Látták amint a hadnagy villámgyorsan odalovagol s az után, hogy egy spanyol tiszt arcára kardcsapást mért, mire a spanyol lefordult a lóról. Azonban Thelignyt nyomban körülfogták a spanyolok, s mert nem volt támadófegyver nála, több szúrástól sebesülten lehanyatlott a lóról.

Egyik katona azonban azt állította, hogy a bátor tiszt, akit teljesen kifosztottak és testében több szúrással a földön hevert, még nem lehelte ki lelkét. Midőn, - ezt jelentette a katona, - sebes vágtatva ellovagolt Theligny mellett, úgy vette észre, hogy a sebesült intett karjával s hívta magához.

Ámbár csak gyenge volt a reménysugár, az admirális megbízta a dauphin csapatának tisztjeit, hogy szálljanak lóra és Thelignyt minden áron, élve vagy holtan, hozzák vissza a városba.

A tisztek, akik várva várták, hogy bosszút állhassanak bajtársuk haláláért, éppen a kaszárnyába akartak futni, midőn egy góliát formájú ember lépett elő a sokaságból és sisakjához emelte jobb kezét.

- Barton, meinherr admirál, - mondotta - nincs, van szükség egész csapat keresni azt a szegény ördög tiszt... ha azt akar, meinherr admirál, én megyek a Frantzzal, és mi el fogjuk hozni holtan vagy elevenen!

Az admirális odafordult ahhoz az emberhez, aki ezt a becsületes ajánlatot tette. Egyik volt a kalandorok közül, akiket az admirális szolgálatába fogadott anélkül, hogy sokat remélt volna tőlük. Azonban, mint tudjuk, a kalandorok az eddigi ütközetekben derekasan kitettek magukért.

Coligny megismerte Scharfenstein Henriket, aki mögött négylépésnyire, ugyanolyan feszesen, mintha nagybátyjának árnyéka volna, unokaöccse Ferenc állott.

Előző este az admirális mindkettőt látta az ütközetben és megfigyelte, hogyan védelmezik a réseket az Isle külvárosban. Az admirális első pillantásra felismerte, hogy milyen értékes emberek.

- Jól van, derék ember vagy, elfogadom az ajánlatodat, - felelte az admirális, - mit kérsz érte?

- Én kérni nekem egy ló és Frantznak egy ló.

- Nem azt akartam kérdezni...

- Még, tessék várni... Én még kérni két ember, akik fognak hátunk mögé ülni a lóra.

- Jó! De azon kívül?

- Azonkívül? Ez van minden... Természetesen két lónak kell lenni kövérnek, a két embernek kell lenni soványnak.

- Nos, hát magad fogod kiválasztani a lovakat és az embereket is.

- Natyon jó! - mondotta Henrik.

- De azt akartam kérdezni, hogy mennyi pénzt kérsz?

- Óh, a pénz az a Brogóv dolga.

- Nincs ahhoz szükség Prokopra, - mondotta az admirális. - Ha élve hozod el Thelignyt, ötven aranytallér jutalmat kapsz, s húsz aranytallért, ha a holttestét hozod el!

- Óh, óh! - felelte Henrik s hangosan felkacagott, - ezért az árért annyit megyek hozni, amennyit csak akar!

- Nos, hát menj, - mondotta az admirális, - ne késlekedj egy pillanatig sem.

- Azonnal, meinherr admirál, azonnal!

S Henrik nyomban elindult, hogy két lovat válasszon ki.

Két széles hátú, nagycsontú és jó lábú lovat hozott magával.

Azután emberek után nézett.

Hirtelen örömkiáltásba tört ki. Lactancet és Fracassot látta. Az egyik zarándok, a másik költő! Henrik tudta, hogy rendszerint ezek a legsoványabb emberek!

Az admirális azonban nem tudta mire vélni ezt a hosszú készülődést, de azért megbízott a két óriásban, akik ugyan nem tanult emberek, de azért jó adag természetes eszük van.

A négy kalandor elhaladt a várfal kanyarulatánál és eltűnt a remicourt-i kapu boltozata alatt. Kinyitották előttük a kaput s kilovagoltak; mindegyik lovon ketten ültek. Nagyon óvatosan haladtak előre, ahol csak lehetett, megbújtak, nehogy az ellenség őket is túl korán észrevegye, mint Malemort barátjukat.

Azután eltűntek a Laconture malomtól jobbra fekvő kis domb mögött.

Lehetetlen leírni, hogy mindenki milyen nagy figyelemmel kísérte annak a négy embernek vállalkozását, akik az ellenségtől egy holttestet akartak elvenni. Mert még azok is, akik mindig csak jót szoktak remélni, arról voltak meggyőződve, hogy Theligny halott.

A várfalon összegyűlt három- vagy négyszáz ember, halálos némaságban várakozott még akkor is, midőn a kalandorok már rég eltűntek a domb mögött.

Azt hihette volna az ember, hogy a sokaság azért várakozik halálos néma csendben, és azért fojtja vissza lélegzetét, mert nem akarja felkelteni az ellenség figyelmét.

Kis idővel később nyolc vagy tíz puskalövést lehetett hallani.

Mindenki megremegett.

Csaknem ugyanakkor gyalog lehetett látni Scharfenstein Ferencet. Nem egy, hanem két embert vitt karjaiban.

Az óriási visszavonulásának útját a csapat gyalogsága és lovassága fedezte. A lovasság már csak egy ló s egy lovas volt. Egy lovat nyilván megöltek a puskalövések, amelyeket a várbeliek hallottak.

A gyalogság Lactance és Fracasso volt; mindkettőnek puska volt kezében.

Nyolc vagy tíz spanyollovas nyugtalanította a visszavonulókat. Különösen a gyalogságot szorongatták. Henrik a gyalogság segítségére sietett, lecsapott buzogányával az ellenségre, amely elfogyott a gyalogság körül. Azután a lovasságot támadták hevesen. Két ugyanakkor eldördülő és ugyanolyan jól célzott puskalövés azután leterített két spanyolt, amiért is Henriknek volt annyi ideje, hogy kifújja magát.

Közben Ferenc egérutat nyert s hosszú lépteivel nemsokára biztos helyre érkezett.

Az öröm és a csodálkozás kiáltásával fogadták, midőn beengedték a kapun. Az óriás két embert vagy holttestet tartott karjában, mint a dajka a két csecsemőt.

Terhének egyik felét az admirális lábához tette.

- Ez itt mekfan az öné, - mondotta, - még nem egészen van halott!

- S a másik? - kérdezte Coligny és kezével a második sebesültre mutatott.

- Óh, a másik, - mondotta Ferenc, - másiknak semmi baja van... ez Malemort... Egy pillanat múlva fog térve lenni magához! Malemort az ördög van, nem lehet megölni!

S elkezdett nevetni azzal a sajátos nevetéssel, amellyel a nagybácsi s az unokaöccse egyformán nevettek s amelyet „a Scharfensteinek nevetésének” hívtak.

A következő pillanatban a három másik kalandor, lovasság és gyalogság is, megjelentek a várban s a sokaság ujjongva üdvözölte őket.

Theligny mint Scharfenstein Ferenc megmondotta még nem halt meg. Hét kardvágástól és három golyótól sebesült. A spanyolok egy ingre vetkőztették, minden mást elraboltak tőle és ott hagyták fekve, ahol lehanyatlott. Úgy látszik, azt hitték, hogy halott.

A súlyosan sebesült hadnagyot tüstént Jarnac házába vezették és ráfektették ugyanarra az ágyra, amelyen egy órával azelőtt az admirális nem lelt nyugalmat, mert rossz sejtelmei voltak.

Mintha csak ezt a pillanatot várta volna, a sebesült kinyitotta szemét, körülnézett és megismerte az admirálist.

- Orvost, orvost! - kiáltotta az admirális, mert ismét elkezdte remélni, hogy meg lehet menteni a hadnagy életét.

Theligny azonban lemondóan intett kezével.

- Köszönöm, admirális úr - mormogta, - Isten megengedte, hogy kinyissam szememet és visszanyerjem hangomat, mert azt akarja, hogy bocsánatot kérjek öntől, admirális úr, szószegésemért...

Az admirális erre így szólt:

- Óh, kedves, Theligny uram, - mondotta, - nem tőlem kell bocsánatot kérnie, ha nem is engedelmeskedett nekem, mert ezt csak túlbuzgóságból cselekedte, királyának szolgálatában. De ha azt hiszi, hogy nagy bűnt követett el s bocsánatot akar kérni, akkor Istentől kérje!

- Uram, - felelte Theligny, - szerencsére az Istentől csak olyan dolgok miatt kell bocsánatot kérnem, amelyeket derék nemes ember bátran bevallhat... az engedetlenség azonban, amellyel vétkeztem ön ellen, egyúttal a fegyelem ellen elkövetett durva vétség is volt... Bocsásson meg azért, admirális úr, hogy nyugodtan halhassak meg!

Coligny, aki annyira meg tudta becsülni az igazi bátorságot, érezte, hogy könnyek tolulnak szemébe. A fiatal tiszt, aki reményteljes életének utolsó óráit élte, csak azt bánta meg, hogy egy pillanatig megfeledkezett vezérének parancsáról.

- Ha mindenáron úgy akarja, megbocsátom önnek azt a bűnét, amelyre, minden katona méltán büszke lehetne. Ha halálának óráján más nem nyugtalanítja, akkor csak haljon meg békességben és nyugodtan, mint ahogy meghalt Bayard lovag, aki mindnyájunknak legszebb mintaképe!

S Coligny lehajolt, hogy odaszorítsa ajakát a haldokló sápadt homlokára.

Theligny még végső erőfeszítést tett, hogy felkönyököljön.

Az admirális ajaka, megérintette a fiatal tiszt homlokát, s Theligny ezt az egy szót suttogta:

- Köszönöm.

Azután visszahanyatlott és mélyen sóhajtott. Utolsó sóhajtása volt.

- Uraim, - szólt Coligny a körülállókhoz és egy könnyet törölt ki szeméből, - egy derék nemessel kevesebb van sorainkban... Ilyen halált adjon Isten mindannyiunknak!

TIZENEGYEDIK FEJEZET
A connetable ébredése.

Akármilyen dicsőségesek voltak is az admirális kirohanásai, oly sok embert vesztett általuk, hogy csak akkor tudhatott volna ellenállni a hatalmas és éber ostromló seregnek, ha gyorsan újabb csapatokat küldenek segítségére.

Ezért Coligny tekintetbe vette azt, hogy a várat egy helyen nem zárta körül az ellenség, mert az ezt az angol csapatokra akarta bízni és elhatározta, hogy hírnököket küld nagybátyjához, a connetablehoz, hogy sürgősen segítőcsapatokat kérjen.

Ezért az admirális magához hívatta Yvonnet-t, aki szegény Theligny vezetője volt és Maldent-t, aki őt magát vezette a várba.

A connetable vagy Ham-ban, vagy La Fere-ben van. Az egyik hírnök lovagoljon ezért Ham-ba, a másik, La Ferebe, hogy a connetablet értesítse a történtekről, s elmondja neki, hogy lehet Saint Quentinbe segítséget küldeni.

Lehet pedig, azért mert az angol csapatok még nem érkeztek meg és a várbeliek segítségére siető hadsereg bejöhet a várba a savy-i úton, amely a Ponthouille külvárosba vezet. Amint a segítőcsapatok megközelítik a várost, Coligny a város másik részén színlelt támadásba kezd. Ezáltal az ellenség kénytelen lesz a látszólag veszélyeztetett helyen összpontosítani haderejét, úgyhogy a francia csapatok minden baj nélkül beérkezhetnek a várba.

A két hírnök még aznap este elhagyta a várost. Mindkettőt arra kérték, hogy útközben más sürgős dolgot is intézzen el; az egyiket Malemort, a másikat Gudula.

Malemort kardvágástól megsebesült az oldalán. A seb történetesen egy sebforradás fölött volt, - ami Malemort-nál, akinek igen sok sebe volt, legtöbbször így szokott lenni! Ezért azzal bízta meg Maldent barátját, hogy bizonyos füveket szerezzen be számára, amelyekkel fel akarja frissíteni híres Ferragus balzsamát, amelyből rengeteg sokat használt el.

Gudula, akinek szívét más fajtájú szúrás járta át, azt kötötte Yvonnet lelkére, hogy nagyon vigyázzon életére, amely az övével olyan szorosan egybe van kapcsolva. A leány azt erősítgette, hogy éjszakán át mindig annál az ablaknál fog virrasztani, amely a piactér régi sáncaira nyílik, úgy fogja várni szeretett Yvonnetjét.

Mindkét kalandor a Ponthouille-kapun át, hagyta el a várost. Midőn már csaknem fél mérföldet megtettek a Ham felé vezető úton, Yvonnet rézsút lovagolt át a mezőkön, hogy elérje a La Ferebe vezető utat, míg Maldent a hami országúton, folytatta útját.

Yvonnet Gauchy és Gruvis közt átkelt a Somme-on, és Cerisynél elért a La Ferebe vezető útra.

Kövessük Yvonnet-t, mert a connetable La Fereben tartózkodik.

Reggel három órakor Yvonnet kopogtatott a város kapuján, amelyet semmi áron sem akartak kinyitni előtte. A kapu őre csak akkor nyitotta ki a kapu félszárnyát, midőn megtudta, hogy az éjjeli látogató Saint Quentinből jön.

A connetable megparancsolta, hogy unokaöccsének minden hírnökét haladéktalanul bocsássák be s az illetőt, a napnak bármely percében is, vezessék hozzá.

Ezért reggel félnégykor felkeltették a connetable-t. A vén katona ágyban feküdt, pedig háborúban ritkán kívánt ennyi kényelmet. Fejpárnája alatt a connetablei kard és az ágyához közel álló széken páncélja és fegyverzete feküdt. Montmorency azt akarta, hogy a legcsekélyebb veszély is készen találja.

Egyébként szolgái mind megszokták, hogy a connetable a napnak és az éjszakának bármelyik percében magához szólította őket, hogy parancsot adjon.

Yvonnet bevezették a fáradhatatlan aggastyán szobájába. A connetable, aki már értesült a hírnök jöveteléről, ágyában fél könyökére támaszkodva várta Yvonnet.

Alig hallotta közeledni Yvonnet lépteit, Montmorency szokott gorombaságával így kiáltott:

- Előre fickó, gyere ide!

Nem volt ideje hozzá, hogy megsértődjék, ezért Yvonnet az ágyhoz közeledett.

- Közelebb, közelebb! - kiáltotta a connetable. - A szemedbe akarok nézni, te gazember! Szeretem, ha látom, hogy kivel beszélek.

Yvonnet az ágy széléhez lépett.

- Itt vagyok, nagyságos uram! - mondotta.

- Itt vagy?... Szép tőled!

A connetable kezébe vette a lámpát, rávilágított a kalandorra és fejét csóválta. A vizsgálat, úgy látszik nem Yvonnet javára ütött ki.

- Láttam már valahol ezt a gavallért - mormogta szakállába a connetable. Azután hangosan így folytatta:

- Ne hagyj soká gondolkozni felette, hogy hol láttalak fickó! Egy-kettő, mondd meg; azt hiszem, emlékszel rá!

- S miért emlékeznék jobban, mint ön, nagyságos uram? - mondotta Yvonnet, aki nem tudott ellenállni annak a vágynak, hogy kérdéssel feleljen a connetable kérdésére.

- Mert, - felelte az öreg katona, - neked csak egyszer volt véletlenül olyan szerencséd, hogy Franciaország egyik connetableját láthattad, míg én napról napra látok egy sereg olyan gazembert, mint amilyen te vagy.

- Ez igaz, nagyságos uram, - felelte Yvonnet. - Nos hát, a királynál látott engem.

- Hogyan, - mondotta a connetable, - királynál? Hát te a királyhoz vagy bejáratos?

- Aznap, midőn volt szerencsém önt látni, odahívattak, nagyságos uram! - felelte Yvonnet kifogástalan udvariassággal.

- Hm, emlékszem rá, - felelte a connetable. - Azzal a fiatal tiszttel voltál ott, akit unokaöcsém küldött a királyhoz...

- Theligny úrral.

- Csakugyan, - mondotta a connetable. - Jó mederbe tereltétek-e Saint Quentin védelmét?

- Éppen ellenkezőleg, balul ütött ki minden!

- Balul? Vigyázz a nyelvedre, fickó!

- A tiszta igazat fogom mondani, nagyságos uram. Tegnapelőtt az Isle külvárosi kirohanásnál, hatvan emberünket veszítettük el. Tegnap megkíséreltük, hogy a remicourt-i kaputól nem messze elűzzünk egy spanyol őrséget s tizenöt lovast veszítettünk el a dauphin csapatából, s a csapat hadnagyát, Theligny urat...

- Theligny! - vágott közbe a connetable, aki sérthetetlennek tartotta magát, mert oly sok csatában, ütközetben és támadásban vett szerencsésen részt. - Theligny engedte, hogy megöljék? Ostoba fráter!... S azon kívül?

- Azonkívül, connetable úr, elhoztam az admirális úr egy levelét, amelyben sürgősen segítséget kér.

- Ezzel kellett volna kezdened, mafla! - kiáltotta a connetable és kitépte a kalandor kezéből a levelet.

S Montmorency elkezdte a levelet olvasni, és szokása szerint folyton félbeszakította az olvasást, hogy parancsokat adjon:

...Az Isle külvárost ameddig csak lehet, tartani fogom... Magától értődik, teringettét, azonnal hívják ide Daudelot urat! - Mert a külváros magaslatáról egyetlen ágyúval meg lehet védelmezni a remicourts-i kapu bástyáit és a víztoronytól a vörös toronyig terjedő térséget... Tüstént hívják ide Saint André marsalt!... De hogy eredményesen védelmezhessük az Isle külvárost és a többi veszélyeztetett pontokat, ahhoz legalább kétezer emberből álló segítőcsapatra volna szükségem, mert valóban csak öt vagy hatszáz emberem van... Ördög és pokol! Négyezer embert fogok küldeni neki!... Kéretem Enghien herceget!... Miféle joggal alszanak ezek az urak, ha én ébren vagyok?... Enghien herceg jöjjön ide nyomban!... Lássuk csak, hogy mit rág a számba ezen kívül az unokaöcsém?... Csak tizenhat ágyúm van s csak negyven tüzérem. Azonkívül ötven vagy hatvan puskásom; lőszerem csak tizenöt napra elég, az eleség pedig, csak három hétre... - Csakugyan úgy van minden, ahogy írja, - kiáltotta a connetable.

- Ez a tiszta igazság, nagyságos uram! - felelte illedelmesen Yvonnet.

- No, hiszen azt szeretném látni, hogy olyan gazember, mint te, meghazudtolja az én unokaöcsémet! Hm!

A connetable dühösen nézett Yvonnetre.

Yvonnet meghajolt és három lépést hátra lépett.

- Miért húzódsz hátra? - kérdezte a connetable.

- Mert azt hittem, hogy nagyságos uram mást nem akar kérdezni.

- Tévedsz! Gyere vissza!

Yvonnet visszalépett helyére.

- Jól viselkednek a polgárok? - kérdezte Montmorency.

- Igen jól, nagyságos uram!

- A sok otromba fickó!... Szeretném látni, hogy másképp cselekedjenek!

- Sőt még a szerzetesek is felfegyverkeztek.

- Azok a holdvilág ábrázatúak!... S azt mondod, hogy verekszenek is.

- S bátrak, mint az oroszlán! Ami pedig a nőket illeti, nagyságos uram...

- Jajgatnak, siránkoznak és remegnek, ugye?... a fehérnép egyebet sem tud.

- Ellenkezőleg, nagyságos uram, bátorítják a harcolókat, bekötözik a sebesülteket és eltemetik a holtakat.

- A huncutok!...

Ugyanabban a pillanatban kinyílt az ajtó és egy nemesember lépett be. Teljesen fel volt fegyverkezve, csak a fején volt bársonysapka.

- Ah, Dandelot úr, jöjjön csak ide! - kiáltotta a connetable. - Az öccse Saint-Quentinben rettenetesen kiáltoz segítségért, mintha fojtogatnák!

- Nagyságos uram, - felelte nevetve Dandelot, - ha az öcsém, aki önnek unokaöccse, hangosan kiáltoz, nem félelemből teszi, ön jól ismeri öcsémet!

- Igen, igen, teringettét! Tudom, hogy ez rossz jel... Éppen azért bosszankodom... Hívattam önt, mert Saint André marsall...

- Már itt vagyok! - vágott közbe a marsall, aki éppen megjelent a küszöbön.

- Jó, jó, marsall... Enghien herceg is jön?

- Bocsánat, nagyságos uram! - hangzott a következő pillanatban a belépő herceg hangja.

- Az ördög bújjék magukba, uraim! - kiáltotta a connetable. Mindenki pontosan megérkezett és Montmorency éppen ezért káromkodott oly hangosan, mert nem volt senki, akivel rossz kedvét éreztethette volna. - Igen, az ördög, uraim! Nem vagyunk Capuában; itt nem lehet ölbe tett kézzel aludni, mint maguk teszik!

- Ez rám nem vonatkozhat, nagyságos uram, - felelte a marsall, - mert én már ébren voltam.

- S én, - szólt közbe Enghien herceg - nem is feküdtem le.

- Nem, hanem Dandelot úrnak mondom!

- Nekem? - mondotta Dandelot. - De bocsánatot kérek nagyságos uram, én őrjáratot vezettem, és csak azért előztem meg itt az urakat, mert lovon ültem, midőn hívtak, és nyomban idevágtattam.

- Akkor hát magamnak mondom, - szólt Montmorency. - Úgy látszik, már nagyon öreg vagyok, és nem sokat érek, mert én voltam az egyedüli, aki aludt!... Ördög és pokol!

- De connetable úr! - kiáltotta nevetve Dandelot, - ki mer ilyet mondani?

- Senki sem! Ezt el is várom. Mert ha mondaná valaki, szétzúznám az állkapcsát, mint a szerencsétlenséget jósló prófétáét, akivel az úton találkoztam... De most másról van szó! Arról, hogy segítséget küldjünk szegény Coligny számára. Ötvenezer ember zárta körül! Ötvenezer ember! Mit szólnak hozzá? Azt hiszem, hogy az unokaöcsém megijedt és ijedtében duplát lát!

A három tiszt egyszerre és csaknem egyforma arckifejezéssel mosolygott.

- Ha az öcsém ötvenezer embert mond, - felelte Dandelot - akkor ötvenezer van ott!

- S mi az ön véleménye, Enghien úr?

- Connetable úr, én ugyanúgy gondolkodom, mint a többi urak!

- Tehát, mint rendesen, véleményük homlokegyenest ellenkezik az enyémmel?

- Nem, connetable úr, - mondotta Dandelot - csak meg vagyunk győződve róla, hogy az admirális igazat mond.

- S készek-e kockára tenni valamit, hogy segítséget vigyenek az admirálisnak?

- Kész vagyok kockáztatni életemet is! - kiáltotta Dandelot.

- Mi is! - mondották egyszerre Saint André marsall és Enghien herceg.

- Akkor minden rendben van, - mondotta a connetable.

Azután megfordult, mert az előszobából nagy lárma hallatszott.

- Teringettét! Micsoda pokoli lárma ez?

- Nagyságos uram, - mondotta az egyik alhadnagy, aki az ajtónál teljesített szolgálatot - a hami kapunál elfogtak egy embert.

- Dugják börtönbe!

- Parasztruhába öltözött katonának tartják.

- Kössék fel!

- Az admirális úrra hivatkozik, azt állítja, hogy az küldte.

- Van-e levél, vagy igazolvány nála?

- Nincs. És ezért azt hisszük, hogy kémmel van dolgunk.

- Törjék kerékbe!

- Egy pillanatig! - hallatszott most egy hang az előszobából. - Nem kell mindjárt kerékbe töretni az embert, még ha connetable is valaki!

Erre ismét kiáltozás és dulakodás zaja hallatszott s hirtelen egy ember rohant be a szobába.

- Ah! - kiáltotta Yvonnet, - fontolja meg, nagyságos uram, hogy mit tesz, mert ez Maldent!

- Mi az, hogy: Maldent? - kérdezte a connetable.

- A második hírnök, akit az admirális úr küldött önhöz, és aki velem együtt lovagolt el Saint-Quentinből. Minthogy Ham-on át kellett lovagolnia, természetesen két órával később érkezett ide, mint én.

Valóban Maldent volt az, aki Hamban nem találta meg a connetablet. Lovat váltott, és sebesen vágtatva La Ferebe nyargalt, mert félt, hogy Yvonnet barátját útjában valamilyen akadály talán feltartóztatta.

Miért érkezett azonban Maldent, aki katonaruhában és az admirális levelével hagyta el Saint-Quentint, parasztruhában és levél nélkül, La Ferebe? Ezt figyelmes olvasóink a következő fejezetek egyikében fogják megtudni.

TIZENKETTEDIK FEJEZET
Mászópróba.

Olvasóink ne csodálkozzanak azon, hogy történettudóshoz méltó gondossággal írjuk le Saint-Quentin ostromának minden egyes részletét, melynek révén az ostromlók ugyanolyan dicső hírnevet érdemeltek ki, mint a vár védői.

Egyébként a mi véleményünk az, hogy valamely ország nemcsak győzelmeinek köszönheti nagyságát, hanem vereségeinek is, mert a diadal és a dicsőség néha az előbbi kudarcokon épül fel.

Yvonnet és Maldent elutazását követő éjszaka azt jelentették az admirálisnak, hogy az őrség emberei Isle külvárosban állítólag gyanús tompa zörejeket hallottak. Az őrök azt mondották, hogy az ellenség alighanem futóárkokat ás a várfal irányába.

Coligny tüstént a veszélyeztetett pontra sietett.

Az admirális tapasztalt hadvezér volt. Leszállt a lóról s a sáncon lefeküdt a földre; azután fülét a földhöz szorította és hallgatózott.

Midőn felkelt, ezt mondotta:

- Nem futóárkot ásnak, hanem ágyúkat gördítenek ide, s ennek zaja hallatszik. Az ellenség közelebb hozza ágyúit, hogy tüzérsége segítségével vegye be a várat.

A tisztek egymásra néztek.

Azután előlépett Jarnac:

- Admirális úr, - mondotta - mint tudja, mindenkinek az a véleménye, hogy a külvárost nem lehet tartani.

Az admirális mosolygott.

- Az én véleményem ugyanaz, uraim, - mondotta s ennek ellenére is, mint látják, öt nap óta tartjuk... Ha visszavonultam volna, akkor midőn önök akartak rábeszélni, akkor a külváros öt nap óta az ellenség kezében lenne, s a spanyolok elkészültek volna azzal a munkával, amelyet a városnak erről az oldalról való megtámadásához kell elvégezniük. Uraim, ne felejtsünk el egyet: minden nap, amelyet nyerünk, oly sokat ér, mint az üldözött szarvasnak a pillanat, amelyben kifújhatja magát.

- Tehát mit határozott, nagyságos uram?

- Eddig megtettük mindazt, amit emberi erővel lehet, s ezután is ennek a célnak fogjuk szentelni minden erőnket, odaadásunkat és éberségünket.

A tisztek meghajoltak, annak jeléül, hogy helyeslik Coligny szavait.

- Napfelkeltekor, - folytatta Coligny - a spanyolok befejezik az ágyúk felállítását és megkezdik a tüzelést. Addig minden tüzérségi felszerelésünket, lőport, golyókat, kanócot, talicskákat, kosarakat, dárdákat és utászszerszámokat el kell vinnünk a belvárosba. A legénység egy része ezt fogja végezni. A többiek a már előkészített rőzsekötegeket fogják elhelyezni a házakban, hogy felgyújtsák ezeket. Magam fogom vezetni a visszavonulást, és katonáink mögött fel fogom gyújtatni a hidakat.

Midőn az admirális azoknak a polgároknak kétségbeesett arckifejezését látta, akiké a házak voltak, ezt fűzte hozzá:

- Barátaim, ha megkímélném is házaikat, a spanyolok felégetnék. Az ellenségnek rengeteg fára és kőre van szüksége, hogy fedezékeit el tudja készíteni. Hozzák meg tehát ezt az áldozatot országunkért és királyunkért: önöket bízom meg azzal, hogy lángba borítsák a házakat!

Isle külváros lakosai egymásra néztek, halkan néhány szót váltottak egymással, azután egyik Colignyhez lépett:

- Admirális úr, - mondotta - én Panquet Vilmos vagyok. Innen láthatja a házamat, a legnagyobb az egész külvárosban... Vállalkozom rá, hogy saját kezemmel gyújtom fel házamat, s itt vannak szomszédaim és barátaim, akik követni fogják példámat.

- Igaz ez, gyermekeim? - kérdezte az admirális, és könnyek csillogtak a szemében.

- Országunkért és királyunkért kívánja ezt, admirális úr?

- Csak tizenöt napig tartsanak ki mellettem, barátaim s meg fogjuk menteni Franciaországot! - kiáltotta Coligny.

- S ahhoz, hogy még tíz napig ellent tudjon állni, arra van szükség, hogy házainkat felperzseljük?

- Azt hiszem, barátaim, hogy okvetlenül ezt kell tennünk!

- S felel érte, hogy meg tudja majd védeni a várost, ha felégettük házainkat?

- Felelek azért, barátaim, hogy megteszem mindazt, amit királyához és országához hű nemes ember meg tud tenni, - mondotta az admirális. - Aki azt fogja mondani, hogy adjam át a várost, azt ledobatom a várfal tetejéről, s velem is úgy tehetnek, ha én mondanám!

- Jól van, admirális úr, - mondotta a külváros egyik lakója - amint parancsolja, felgyújtjuk a házakat.

- Remélem azonban, hogy Isle külvárosban meg fogják kímélni a Saint-Quentin apátságot! - hallatszott hirtelen egy hang.

Az admirális a beszélő felé fordult és megismerte Lactance-ot.

- A Saint-Quentin apátságot ugyanúgy fel kell gyújtanunk, mint a külváros többi házát, - mondotta az admirális. - A fennsík, amelyen az apátság emelkedik, az egész erődítményt uralja, s ha ott állítanák fel az ágyúkat, nem tudnók megvédeni a várat.

Lactance az ég felé emelte szemét és felsóhajtott.

- S különben, - folytatta mosolyogva az admirális - Szent-Quentinus ennek a városnak a védőszentje s ő nem fogja engedni, hogy apátságának segítségével döntsék romlásba a várost.

S midőn Coligny látta, hogy az emberek mennyire egyetértenek és mennyire jóakaratúak, megparancsolta, hogy kezdjék el az ágyúk, taligák és más általa említett tárgyak elszállítását. Mindent lehetőleg nyugodtan és zajtalanul kellett elvégezni.

Nemsokára elkezdődött a munka, és akik a rőzsekötegeket vitték a házakba, épp oly serényen és vidáman dolgoztak, mint azok, akik az ágyúk elé fogták magukat, hogy ezeket a városba húzzák.

Két órakor reggel már mindent elvittek és a „régi fal” mögött csak néhány puskás maradt, hadd higgye az ellenség, hogy még mindig védelmezik a külvárost. A külvárosban maradtak azok az emberek is, akik fáklyát tartottak kezükben, hogy a házakat felgyújtsák.

Napfelkeltekor megszólaltak a spanyolok ágyúi, mint ahogy az admirális előre látta. Éjszaka nehéz ostromágyúkat állított fel az ellenség és az admirális jól felismerte az ezzel a munkával járó zajt.

Az ágyúdörgés volt a jeladás azon emberek számára is, akiknek a külvárost kellett felgyújtaniuk. Egyetlen lakos sem habozott. Bátran érintette meg mindegyik égő fáklyájával a rőzsekötegeket és néhány perc múlva már füstfelhő szállott fel az ég felé és azután lángtengerbe borult minden. A külváros égett, Szent Eligius templomától egészen a Szent Péter templomig. Azonban a lángtenger közepett, mintha emberfeletti hatalom akarná megfékezni a tűzvészt, sértetlenül állt a Saint-Quentin apátság.

Háromszor egymás után kísérelték meg a polgárok, a katonák s a tűzmesterek, hogy a lángokban álló házak közt felgyújtsák a Saint-Quentin apátságot s háromszor vallottak kudarcot.

Az admirális az Isle kapu magaslatáról figyelte meg a pusztítás munkáját. Panquet János hirtelen elhagyta azt a munkáscsoportot, amelyik segédkezett neki és vászonsapkájával kezében az admirálishoz lépett.

- Nagyságos uram, - mondotta, - a város egyik öreg tekintélyes polgára azt állítja, hogy az Isle kaputól jobbra és balra álló tornyok egyikében, vagy talán mindkettőben, puskapor van felhalmozva. Az öreg polgár apjától hallotta ezt.

- Jó, - mondotta az admirális - nézzék meg mindjárt... Hol vannak a kulcsok?

- Ah, a kulcsok! - felelte Panquet, - ki tudja azt. A tornyok kapuit talán már száz év óta sem nyitották ki.

- Akkor emelőrudakat és feszítővasakat kell hozni, hogy a kapukat ki lehessen nyitni!

- Nincs, van szükség emelőrúd és feszítővas, - mondotta egy hang - én fogom tolni a kaput be és a kapu fog nyílni ki.

Scharfenstein Henrik, akit unokaöccse, Ferenc követett, három lépést lépett Coligny felé.

- Ah, te vagy az, derék óriás? - mondotta az admirális.

- Igen, én vagyok és unokaöcsém, Ferenc.

- Nos, hát előre barátom, nyomd be a kaput, nyomd be!

Mindegyik Scharfenstein odalépett egy-egy kapuhoz, nekifeszítették széles vállukat és megvetették lábukat a küszöbön. Azután, mintha két egyforma és egyformán működő gépezetet akarnának elindítani, elkezdtek számlálni:

- Ein! Zwei! Drei!

S a drei szóra, amely a mi nyelvünkön annyit jelent, hogy három, olyan erővel nyomta be mindegyik a maga kapuját, hogy a kapuszárnyakkal együtt a földre zuhantak.

Minthogy azonban az egyik kapu könnyebben, a másik nehezebben engedett, Scharfenstein Ferenc hosszában terült el a földön, míg Henrik, aki szerencsésebb volt, csak leült.

Azonban mindketten szokott komolysággal felkeltek s így szóltak:

- Így ni!

Bementek a toronyba. Az egyik toronyban, mint Panquet János megmondotta, valóban puskapor volt. A puskapor azonban már olyan régóta volt ott, hogy midőn ki akarták venni a korhadt hordókból, ezek szétestek.

Coligny megparancsolta, hogy hozzanak nagy lepedőket, amelyekben a puskaport el lehet vinni.

Midőn az admirális látta, hogy hozzáfogtak parancsának teljesítéséhez, haza ment, hogy megreggelizzék s kissé pihenjen, mert éjfél óta talpon volt és nem evett egy falatot sem.

Alighogy leült az asztalhoz, hogy a követek közül, akiket az admirálishoz küldött, egyik visszatért s azt kéri, hogy azonnal bocsássák be az admirálishoz.

Yvonnet volt az.

Azt jelentette az admirálisnak, hogy a kért segítőcsapatok, amelyeket öccse, Dandelot, Saint André marsall és Enghien herceg vezet, másnap reggel meg fognak érkezni.

Ez a négyezer ember, az admirális utasításához képest, a savy-i úton érkezik gyalog és a Panthouille külvároson át, jön be a várba.

Maldent La Fereben maradt, hogy Dandelot urat vezethesse.

Yvonnet éppen befejezte jelentését és borral töltött poharát emelte, mert borral kínálták meg, hogy az admirális egészségére igyék, midőn hirtelen megremegett a föld, a falak megingottak és az ablaktáblák darabokra törtek. A levegőt dördülés rázkódtatta meg, mely olyan erős volt, mintha száz ágyút sütöttek volna el egyszerre.

Az admirális felkelt s Yvonnet izgatottan s megrémülve tette vissza az asztalra telt poharát.

Ugyanakkor a várost füstfelhő borította el. A nyugati szél elűzte a füstfelhőt és erős kénszagot hozott be a tört ablakon át.

- Óh, a szerencsétlenek! - mondotta az admirális, - úgy látszik, nem vigyáztak eléggé és a puskaportorony levegőbe repült!

Az admirális nem várta be, míg hírhozó érkezik, hanem kirohant és az isle-i kapuhoz sietett.

A város egész lakossága ugyanarra a helyre futott. Az admirális nem kérdezhetett meg senkit, mert mindenki a dördülés irányába futott s nem tudta, hogy mi történt.

Coligny nem csalódott. A robbanás szétvetette a tornyot, mely úgy füstölt, mint a tűzhányó krátere. Az óriási tűzvész egy szikrája a fal résein át a toronyba hatolt s felrobbantotta a robbanószert. Negyven vagy ötven ember veszítette el életét. Az öt tiszt, aki a munkára ügyelt fel, eltűnt.

A robbanás következtében a várfalon olyan nagy rés keletkezett, hogy huszonöt ostromló fért volna be rajta.

Szerencsére azonban a szikrázó füstfelhő, melyet a tűzvész borított a városra és a külvárosra, eltakarta a rést a spanyolok szeme elől. Ilyképp a lakosok áldozatkészsége, mely felgyújtatta velük házaikat, megmentette a várost.

Coligny felismerte, hogy mily nagy a veszély s hívott segítségül minden jóakaratú embert, de csak a polgárok hallgattak rá. A katonák, akiket a külvárosból a városba vezényeltek, a fáradalmukat igyekeztek kipihenni.

A két Scharfenstein is a pihenők közt volt. Minthogy azonban sátoruk csak körülbelül ötvenlépésnyire volt az események színhelyétől, ők voltak az elsők, akik meghallották az admirális hívó szavát.

Ilyen körülmények közt Henrik és unokaöccse, Ferenc, rendkívül becses két segítőtárs volt. Herkulesi erejük és óriási termetük miatt minden munkára alkalmasak voltak. Levetették kabátjukat, felgyűrték ingujjukat és hozzáfogtak, hogy kőművesmunkát végezzenek.

Három óra alatt zavartalanul rendbe hoztak mindent s a torony is épp oly szilárdan állt helyén, mint azelőtt. Az ellenség vagy nem vette észre a szerencsétlenséget, vagy lehet, hogy másféle előkészületekkel volt elfoglalva.

Az egész nap - augusztus hetedike volt - eltelt, anélkül, hogy az ellenség tett volna valamit. Úgy látszott, hogy csak a vár körülzárására szorítkozik. Kétségkívül az angol hadsereg megérkezését is várta.

(Vége a második kötetnek)